

BIDRAG

TILL

SVERIGES OFFICIELLA STATISTIK.

III) Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 10.

ÅREN

1901—1905.

KOPPARBERGS LÄN.

1. Länets indelning och naturliga beskaffenhet i allmänhet.

Kopparbergs län har under de fem år, som denna berättelse omfattar, icke undergått någon förändring till sina gränser, och är sålunda länets *areal*, som beräknas till 29,849 kvadratkilometer,¹⁾ däraf 28,150·50 kvadratkilometer land och 1,698·50 kvadratkilometer vatten, fortfarande oförändrad.

I länets administrativa *indelning* har under perioden icke någon förändring ägt rum. Den judiciella indelningen har icke heller undergått annan förändring än den, som redan i senaste femårsberättelsen omnämndes, eller att, enligt nådiga brefvet den 14 juni 1901, Väster-Dalarnes domsaga från och med år 1902 delats i två domsagor, hvaraf den ena, med benämning Nås och Malungs domsaga, omfattar Nås och Malungs tingslag, motsvarande Väster-Dals fögderi, och den andra, som benämndes Smedjebackens domsaga, omfattar Grangärde, Norrbärke och Söderbärke tingslag. Sistnämnda domsaga har, enligt nådigt bref den 14 augusti 1903, från 1904 års början benämnts Västerbergs-

lags domsaga. Vid 1905 års slut var länet sålunda indeladt i 3 städer, Falun, Säter och Hedemora, alla med egen jurisdiktion, 6 fögderier, innefattande 35 länsmansdistrikt, samt 6 domsagor med 19 tingslag.

Beträffande den kyrkliga indelningen inom länet erinras, hurusom enligt nådig resolution den 31 december 1891 i norra delen af Ljusnarsbergs socken af Örebro län och i södra delen af Grangärde socken af detta län inrättats ett kapellag, Grängesberg-Hörken, omfattande af Grangärde socken Grängesbergs, Järphöjdens, Rifallets och Bringsjöbergs skrifftlag med en kapellpredikant, bosatt i Grängesberg. Genom nådigt bref den 4 april 1902 medgafs, att i stället för den för nämnda kapellag inrättade extra ordinarie prästerliga beställningen en dylik befattning finge från och med den 1 maj 1902 tills vidare inrättas för den del af Grangärde församling, som omfattar Grängesbergs grufskog med samtliga därå belägna torp och lägenheter jämte Grängesbergs och Björnbergs grufsamhällen. På ansökan af Grangärde församling fann Eders Kungl. Maj:t därefter den 29 juli 1904 godt medgifva att, utan rubbning i bestående kom-

¹⁾ Till följd af tryckfel angafs i föregående femårsberättelse totalarealen uppgå till 28,849 kvkm.

INLEDNING

TILL

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetat och utgivet af Statistiska centralbyrån – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kungl. Maj:ts befallninghavande i Stockholms stad och i rikets 24 län avger underdåniga femårsberättelser av statistiskt innehåll.

Berättelserna består av två avdelningar.

Första avdelning består av följande rubriker:

- 1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet**
- 2. Innevånare**
- 3. Näringar**
- 4. Kommunikationsanstalter och varubyten**
- 5. Kameralförhållanden**
- 6. Politi.**

Andra avdelning är en tabellbilaga.

Statistiska centralbyrån samlar in och utger ett sammandrag för hela riket av samtliga femårsberättelsernas huvudsakliga innehåll.

Föregångare:

Kongl. maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1822-1851/55.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Underdånig berättelse	1-78.
1. Länets indelning och naturliga beskaffenhet i allmänhet.....	1.
Tab. A. Siljans isläggning fr.o.m. år 1874 och islossning fr. o. m. år 1849 t. o. m. år 1905.....	3.
2. Invånare.....	4.
Tab. B. Antalet insjuknade i gängse sjukdomar i Kopparbergs län åren 1901-1905.....	5.
Tab. C. Bönehusen i Kopparbergs län år 1905 och deras fördelning på kommuner och trossamfund.....	9.
Tab. D. Nykterhetsföreningar i Kopparbergs län och deras medlemsantal vid slutet af år 1905.....	10.
Tab. E. Sockenbiblioteken i Kopparbergs län år 1905.....	13.
3. Näringar.....	15.
Tab. F. Statens landtbruksingenjörs hufvudsakliga verksamhet inom Kopparbergs län åren 1901-1905.....	16.
Tab. G. Nyttigt villebråd, som fällt i Kopparbergs län under jaktåret 15/2 1905- 14/2 1906, och dess värde.....	32.
Tab. H. Genom hushållningssällskapets fiskeriinstruktörer utsatta yngel och stamfiskar samt anslag härtill åren 1901-1905.....	33.
Tab. I. Tackjärnstillverkningen i Kopparbergs län åren 1901-1905..	37.
Tab. K. Tillverkningen af götmetall i Kopparbergs län åren 1901-1905.....	37.
Tab. L. Tillverkningsvärden vid sågverken i Kopparbergs län åren 1901-1905.....	40.
Tab. M. Handtverken i Kopparbergs län åren 1901-1905.....	43.
4. Kommunikationer och varubyten.....	45.
Tab. N. Antalet grindar öfver allmänna vägar i Kopparbergs län vid 1905 års slut.....	48.
Tab. O. Skjutsanstalterna i Kopparbergs län, för dem beviljade entreprenadbidrag och därifrån utgångna hästar år 1905.....	48.
Tab. P. Längden af de enskilda järnvägarne i Kopparbergs län vid 1905 års slut samt deras bruttoinkomst per dag och bankilometer åren 1901-1905.....	50.
Tab. Q. Handelsidkande jämte uppskattad inkomst af handelsrörelse i Kopparbergs län åren 1901-1905.....	54.
Tab. R. Minuthandeln med och utskänkningen af brännvin i Kopparbergs län försäljningsåren 1900-1905.....	55.

	Sid.
5. Kameralförhållanden.....	56.
Tab. S. Fastställda jordafsöndringar i Kopparbergs län åren 1901-1905.....	56.
Tab. T. Lån, som kommuner i Kopparbergs län åren 1901-1905 erhållit nådigt tillstånd att upptaga.....	60.
Tab. U. Af ränteafkastningen från Särna sockens skogsmedelsfond bestridda utgifter åren 1901-1905.....	62.
Tab. V. Anslag af räntemedlen från Lima och Transtrands socknars skogsmedelsfond åren 1901-1905.....	62.
Tab. X. Användningen af räntemedlen från Orsa och Älfdalens socknars skogsmedelsfonder åren 1901-1905.....	63.
6. Politi.....	64.
Tab. Y. Antalet fångar uti Falu länsfängelse åren 1901-1905.....	69.
Tab. Z. Bankrörelsen i Kopparbergs län åren 1901-1905.....	70.
Tab. Å. Sparbankerna i Kopparbergs län åren 1901-1905.....	71.
Tab. Ä. Sockenmagasinen i Kopparbergs län vid 1905 års slut.....	77.
Tab. Ö. Kopparbergs läns nödhjälpskassa åren 1901-1905.....	77.
Tabellbilagor.....	79-108.
Tab. 1. Folkmängden i Kopparbergs län åren 1901-1905.....	79.
Tab. 2. Allmänna vägar och skjutsning i Kopparbergs län åren 1901-1905.....	80.
Tab. 3. Hemman och lägenheter samt stadsjordar m. m. i Kopparbergs län år 1905.....	82.
Tab. 4. Egendomar af fideikommissnatur i Kopparbergs län år 1905....	83.
Tab. 5. Egendomar tillhörande inhemska aktiebolag, i Kopparbergs län år 1905.....	83.
Tab. 6. Egendomar tillhörande främmande makters undersåtar, i Kopparbergs län år 1905.....	92.
Tab. 7. Fromma stiftelser, stipendiefonder, pensionsanstalter, icke registrerade sjukassor samt därmed jämförliga inrättningar i Kopparbergs län år 1905.....	93.

BIDRAG

TILL

SVERIGES OFFICIELLA STATISTIK.

III) Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 10.

ÅREN

1901—1905.

KOPPARBERGS LÄN.

1. Länets indelning och naturliga beskaffenhet i allmänhet.

Kopparbergs län har under de fem år, som denna berättelse omfattar, icke undergått någon förändring till sina gränser, och är sålunda länets *areal*, som beräknas till 29,849 kvadratkilometer,¹⁾ däraf 28,150·50 kvadratkilometer land och 1,698·50 kvadratkilometer vatten, fortfarande oförändrad.

I länets administrativa *indelning* har under perioden icke någon förändring ägt rum. Den judiciella indelningen har icke heller undergått annan förändring än den, som redan i senaste femårsberättelsen omförmäldes, eller att, enligt nådiga brefvet den 14 juni 1901, Väster-Dalarnes domsaga från och med år 1902 delats i två domsagor, hvaraf den ena, med benämning Nås och Malungs domsaga, omfattar Nås och Malungs tingslag, motsvarande Väster-Dals fögderi, och den andra, som benämndes Smedjebackens domsaga, omfattar Grangärde, Norrbärke och Söderbärke tingslag. Sistnämnda domsaga har, enligt nådigt bref den 14 augusti 1903, från 1904 års början benämnts Västerbergs-

lags domsaga. Vid 1905 års slut var länet sålunda indeladt i 3 städer, Falun, Säter och Hedemora, alla med egen jurisdiktion, 6 fögderier, innefattande 35 länsmansdistrikt, samt 6 domsagor med 19 tingslag.

Beträffande den kyrkliga indelningen inom länet erinras, hurusom enligt nådig resolution den 31 december 1891 i norra delen af Ljusnarsbergs socken af Örebro län och i södra delen af Grangärde socken af detta län inrättats ett kapellag, Grängesberg-Hörken, omfattande af Grangärde socken Grängesbergs, Järphöjdens, Rifallets och Bringsjöbergs skrifftlag med en kapellpredikant, bosatt i Grängesberg. Genom nådigt bref den 4 april 1902 medgafs, att i stället för den för nämnda kapellag inrättade extra ordinarie prästerliga beställningen en dylik befattning finge från och med den 1 maj 1902 tills vidare inrättas för den del af Grangärde församling, som omfattar Grängesbergs grufskog med samtliga därå belägna torp och lägenheter jämte Grängesbergs och Björnbergs grufsamhällen. På ansökan af Grangärde församling fann Eders Kungl. Maj:t därefter den 29 juli 1904 godt medgifva att, utan rubbning i bestående kom-

¹⁾ Till följd af tryckfel angafs i föregående femårsberättelse totalarealen uppgå till 28,849 kvkm.

munala förhållanden, en särskild kapellförsamling under namn af Grängesbergs kapellförsamling finge, så fort sig göra låte, bildas af nyssnämnda område af Grangärde församling, med rätt för kapellförsamlingen att med Grangärde församling hafva gemensam kyrklig ekonomi äfvensom gemensamt skolväsende, därest ej annan öfverenskomelse i berörda hänseende träffades mellan de båda församlingarna. I sammanhang därmed förordnades, att domkapitlet skulle äga att åt den anställde prästmannen i kapellförsamlingen uppdraga att på eget ansvar, dock under ordinarie pastors tillsyn, föra alla kyrkoböcker samt utfärda därpå grundade betyg och lysningar till äktenskap. Denna kapellförsamling, för hvilken såväl kyrka som begrafningsplats finnes i Grängesberg, har sedermera kommit till stånd. Det i föregående femårsberättelser omförmälda, genom nådiga brefvet den 1 maj 1891 meddelade förordnande om Avesta församlings skiljande från Grytnäs pastorat för bildande af ett särskildt konsistoriellt gäll med egen kyrkoherde har däremot icke heller under nu ifrågavarande period kunnat vinna tillämpning.

Antalet kommuner inom länet var vid periodens utgång oförändradt eller 51, däraf 3 stadskommuner, 1 köping, Borlänge, och 47 andra landskommuner.

Den i senaste femårsberättelser omnämnda fråga om bildandet af en ny köping, afskild från Mora socken, har under perioden på det sätt vunnit sin lösning, att Eders Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 7 mars 1902 medgifvit, att ett område af Mora strand, som, upptagande en areal af 117 hektar 80 ar, funnes utmärkt å en af förste landmätaren i Blekinge län Daniel Kjellin år 1891 upprättad karta finge under vissa villkor såsom en kommun för sig bilda en jämväl i fattigvårdshänseende från Mora socken afskild köping, benämnd Morastrand. Dessa villkor hafva emellertid icke under perioden blifvit fullgjorda, i följd hvaraf området icke inom samma tid kunnat inträda i utöfningen af köpingsrättigheten.

Detta område utgjorde sålunda fortfarande vid periodens slut ett *municipalsamhälle*, benämndt Mora strand. Till detta och de öfriga i senaste femårsberättelsen omförmälda municipalsamhällena, Avesta och Smedjebacken, hafva under nu ifrågavarande period tillkommit ytterligare 4 municipalsamhällen, nämligen Ludvika, Orsa, Leksands Noret och Krylbo. Om dessas tillkomst är att anteckna följande.

Enligt beslut å kommunalstämma med Ludvika socken den 4 september 1900 hemställdes hos Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande, att, som området omkring Ludvika kyrka i såväl kommersiellt som industriellt afseende vore stadt i raskt framåtskridande och efter öppnandet af den under anläggning då varande järnvägen mellan Vansbro och Ängelsberg blefve en betydelsefull föreningspunkt för flera järnvägar, hvarigenom en liflig byggnadsverksamhet och en afsevärd ökning i invånareantalet med säkerhet vore att förvänta, samt området, hvarinom vore bosatta mer än 1,000 personer, sålunda redan ägde och i ännu högre grad komme att äga en större sammanträngd befolkning, byggnadsstadgan, brandstadgan och ordningsstadgan för rikets städer äfvensom hvad i hälsovårdsstadgan för riket funnes föreskrifvet för stad måtte få i tillämpliga delar gälla för

det område af Ludvika gårdshemman samt Öfre Marnäs och Harnäs byar inom Ludvika socken, som funnes närmare angifvet å en af kommissionslandtmätaren Alfred Lejdström år 1900 upprättad karta med därå tecknad beskrifning. Genom utslag den 3 juli 1901 förordnade ock Länsstyrelsen, med afseende å hvad upplyst blifvit angående förhållandena inom området omkring Ludvika kyrka och järnvägsstation, att hvad i ofvanberörda stadgar funnes föreskrifvet om stad skulle i tillämpliga delar gälla inom det å ofvan nämnda karta närmare angifna område med en areal af 363 hektar 42 kvadratmeter. Detta utslag, som underställdes Eders Kungl. Maj:ts nådiga pröfning och godkännande, blef af Eders Kungl. Maj:t enligt nådigt bref den 18 oktober sistnämnda år gilladt.

Redan på 1890-talet väcktes fråga om tillämpning af ordningsstadgan, byggnadsstadgan och brandstadgan för rikets städer samt hvad i hälsovårdsstadgan för riket finnes föreskrifvet för stad inom visst område omkring Orsa kyrka och järnvägsstation. Genom utslag den 20 juli 1895 förordnade ock Länsstyrelsen, att hvad i dessa stadgar funnes föreskrifvet om stad skulle gälla för ett område af Orsa kyrkoby om 121 hektar 24 ar och 50 kvadratmeter. Men genom nådigt bref den 24 januari 1896 pröfvade Eders Kungl. Maj:t, enär med afseende å hvad upplyst blifvit angående antalet invånare och förhållandena i öfrigt samma område vore större, än hvad af omständigheterna under en längre tid påkallades, skäligt att, med upphäfvande af Länsstyrelsens utslag, visa ärendet åter till Länsstyrelsen, som skulle hafva att efter det vederbörande blifvit hörda angående det område, inom hvilket tillämpning af berörda författningar lämpligen borde äga rum, ärendet ånyo hos Eders Kungl. Maj:t anmäla. Frågan blef härupå hvilande i afvaktan på de förändrade förhållanden, som projekterade järnvägar kunde åstadkomma. Emellertid blef större delen af Orsa kyrkoby förstörd genom våld den 13 juli 1901. Omedelbart därefter och under återopande af nämnda omständighet hemställde hos Länsstyrelsen Orsa sockens kommunalnämnd, att å ett, å karta utmärkt område inom kyrkobyen intill och i närheten af Orsa järnvägsstation ofvanberörda stadgar måtte förordnas skola äga tillämpning, »dock till en början endast byggnadsstadgan». Sedan under ärendets behandling föreslagits, att jämväl brandstadgan för rikets städer i tillämpliga delar måtte för området omedelbart blifva gällande, förordnade Länsstyrelsen genom utslag den 7 mars 1902, att hvad i byggnadsstadgan och brandstadgan för rikets städer funnes föreskrifvet om stad skulle i tillämpliga delar gälla inom ett område af Orsa kyrkoby om 80 0670 hektars areal, hvilket område vore å karta närmare angifvet och utmärkt. Den 13 juni sistnämnda år blef detta, Eders Kungl. Maj:ts nådiga pröfning underställda utslag af Eders Kungl. Maj:t fastställt.

Våldet torde jämväl hafva varit närmaste anledningen till uppkomsten af Leksands Norets municipalsamhälle. Den 28 och 29 juni 1902 härjades nämligen Norets by i Leksands socken af en omfattande eldsvåda. Till följd häraf och under återopande, att en ansenlig folkmängd funnes sammanträngd inom samma by, väcktes af åtskilliga Norets byamän hos Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande fråga om tillämp-

ning af ifrågavarande stadgar inom ett till gränserna närmare angifvet område af byn. Efter det under ärendets handläggning förslag afgifvits för samma områdes begränsning samt för vinnande af regelbunden och lämplig form därå, meddelade Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande den 31 maj 1904 i frågan utslag, hvarigenom förordnades, att hvad i samtliga ofvanberörda stadgar funnes föreskrifvet om stad skulle i tillämpliga delar gälla för ett område af Norets by, som på en kommissionslandtmätaren Oscar Bergström upprättad karta vore utmärkt; och blef detta utslag gilladt af Eders Kungl. Maj:t den 11 november 1904.

Krylbo är liksom Smedjebacken municipalsamhälle allenast i fråga om tillämpning af hälsovårdsstadgans för riket föreskrifter rörande stad. Detta municipalsamhälle tillkom efter framställning af förste provinsialläkaren i länet genom Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes, enligt nådiga brefvet den 10 juni 1904 gillade utslag den 28 oktober 1902. Samhället utgöres af Krylbo järnvägsstation med det område däromkring, som begränsas af gränslinjen till Strömsnäs egendom, Dalälfsven till Svartbro, landsvägen till folkskolehuset, gränslinjerna i söder och väster för trafikchefen Ponsbachs egendom och Avestagårdarne samt Lerbäcken.

Beträffande området för Avesta stationssamhälle, hvilket enligt nådiga brefven den 28 juni och den 23 augusti 1889 hade en areal af 77·816 hektar, blef efter väckt fråga om dess utvidgning af Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande genom utslag den 10 september 1904 förordnadt, att hvad i byggnadsstadgan, brandstadgan, hälsovårdsstadgan och ordningsstadgan för rikets städer funnes föreskrifvet om stad skulle i tillämpliga delar gälla jämväl för ett närmast omkring ofvanberörda område beläget och å en af kommissionslandtmätaren E. Ekenstedt år 1899 upprättad karta närmare angifvet område af 176·56 hektar. Detta utslag blef af Eders Kungl. Maj:t den 2 juni 1905 gilladt. Avesta municipalsamhälles område innehåller sålunda vid periodens slut sammanlagdt 254·376 hektar.

För berörda författningars tillämpning inom dessa områden hafva hufvudgrunder blifvit af Eders Kungl. Maj:t fastställda, hvarefter af Länsstyrelsen, enligt meddelade nådiga uppdrag, utfärdats erforderliga bestämmelser för dessa hufvudgrunders tillämpning genom särskilda *ordningsföreskrifter*, för Ludvika municipalsamhälle den 8 november 1901, hvarefter byggnads- och brandordningar för samhället fastställdes den 10 maj 1902, för Orsa municipalsamhälle den 14 juli 1902 och för Leksands Norets municipalsamhälle den 23 december 1904. Enligt ofvanberörda nådiga bref den 2 juni 1905 gälla för bringande till verkställighet inom det utvidgade området för Avesta municipalsamhälle de hufvudgrunder, som med afseende å Avesta municipalsamhälles ursprungliga område tillföre fastställdes. För sistnämnda samhälle blef ny brandordning fastställd den 22 oktober 1902.

Provinsialläkardistriktet äro fortfarande 6 med enahanda omfattning som under senaste femårsperiod, allenast med den förändring, att, sedan Ore socken vägrat deltaga i aflöning af extra provinsialläkare i Rättviks distrikt, som enligt nådigt beslut den 30 augusti 1901 består allenast af Rättviks och Boda socknar, Ore socken återfallit till Leksands

provinsialläkardistrikt. Från det enligt nådiga brefvet den 20 april 1897 inrättade extra provinsialläkardistrikt, som omfattade Norrbärke, Söderbärke, Ludvika och Malingsbo socknar med station för läkaren i Smedjebacken, har dock, efter medgifvande i nådigt bref den 23 november 1900, från och med år 1902 Ludvika kommun utbrutits till ett särskildt extra provinsialläkardistrikt med station för läkaren i Ludvika kyrkoby.

Beträffande *veterinärväsendet* är, enligt nådiga kungörelsen den 4 januari 1902, länet indeladt i 2 länsveterinär-distrikt, det ena omfattande Ofvan-Siljans fögderi, Järna, Äppelbo, Malungs, Lima och Transtrands socknar af Väster-Dals fögderi samt Rättviks, Boda och Ore socknar af Nedan-Siljans fögderi, med benämning Dalarnes öfre länsveterinär-distrikt, och det andra, omfattande öfriga delar af länet, med benämning Dalarnes nedre länsveterinär-distrikt. Ett

Tab. A. *Siljans isläggning fr. o. m. år 1874 och islossning fr. o. m. år 1849 t. o. m. år 1905.*

År.	Islossning.	Isläggning.	År.	Islossning.	Isläggning.
1849 . .	20 maj	—	1882 . .	25 april	1 februari
1850 . .	9 »	—		—	18 december
1851 . .	14 »	—	1883 . .	9 maj	31 »
1852 . .	9 »	—	1884 . .	8 »	23 »
1853 . .	19 »	—	1885 . .	2 »	—
1854 . .	8 april	—	1886 . .	25 april	3 januari
1855 . .	21 maj	—		—	31 december
1856 . .	14 »	—	1887 . .	1 maj	28 »
1857 . .	17 »	—	1888 . .	23 »	—
1858 . .	28 april	—	1889 . .	9 »	16 januari
1859 . .	12 maj	—	1890 . .	28 april	11 februari
1860 . .	10 »	—		—	26 december
1861 . .	3 »	—	1891 . .	13 maj	—
1862 . .	9 »	—	1892 . .	3 »	4 januari
1863 . .	23 april	—		—	29 december
1864 . .	19 maj	—	1893 . .	11 maj	—
1865 . .	5 »	—	1894 . .	23 april	3 januari
1866 . .	29 april	—	1895 . .	5 maj	8 »
1867 . .	5 juni	—		—	27 december
1868 . .	5 maj	—	1896 . .	7 maj	—
1869 . .	28 april	—	1897 . .	2 »	3 januari
1870 . .	3 maj	—	1898 . .	10 »	5 februari
1871 . .	17 »	—	1899 . .	19 »	5 januari
1872 . .	5 »	—		—	17 december
1873 . .	24 april	—	1900 . .	13 maj	—
1874 . .	22 »	24 december	1901 . .	10 »	3 januari
1875 . .	10 maj	9 »		—	24 december
1876 . .	15 »	14 »	1902 . .	24 maj	10 »
1877 . .	29 »	—	1903 . .	11 april	—
1878 . .	28 april	23 januari	1904 . .	4 maj	2 januari
	—	21 december		—	26 december
1879 . .	18 maj	8 »	1905 . .	16 maj	29 »
1880 . .	29 april	1 »	1906 . .	7 »	—
1881 . .	26 maj	—			

veterinärdistrikt har, enligt nådigt bref den 22 mars 1901, nybildats med rätt för där anställd veterinär till tjänsteårsberäkning lika med länsveterinär, nämligen Leksands distrikt med station för veterinären i Leksands Norets by.

Enligt nådiga skrivelsen till Domänstyrelsen den 20 juli 1900 är länet för *skogsförvaltningen* deladt på 7 revir, nämligen 1:o) Kopparbergs revir, som omfattar samtliga socknar i Falu domsaga, Gagnefs socken af Nedan-Siljans domsaga och samtliga socknar i Hedemora domsaga med undantag af de områden af Avesta, Grytnäs och Folkärna socknar, som tillagts Bjurfors kronopark och räknas till nästföljande revir; 2:o) Köpings revir; 3:o) Österdalarnes revir, omfattande samtliga socknar i Rättviks, Leksands, Älfdalens, Orsa och Mora tingslag; 4:o) Särna revir, som utgöres af de trakter af Särna socken och Idre kapellförsamling, som äro belägna öster om Österdalälven samt norr om Storån; 5:o) Transtrands revir, omfattande återstående delar af Särna socken och Idre kapell samt Transtrands socken; 6:o) Västerdalarnes revir, som omfattar socknarna i Malungs och Nås domsaga utom Transtrands socken samt samtliga socknar i Västerbergslags domsaga med undantag af de områden af Norrbärke, Söderbärke och Malingsbo socknar, hvilka inköpts från Klotens aktiebolag och tillagts Klotens kronopark. Dessa områden tillhöra 7:o) Klotens revir. Samtliga revir tillhöra Gäfle-Dala öfverjägmästar-distrikt utom Köpings revir, som ingår i Bergslags-distriktet.

Länet, som ensamt utgör ett *landtbruksingenjörssdistrikt*, tillhör Gäfle-Dala *bergmästardistrikt* och Nedre Norra *väg- och vattenbyggnadsdistriktet* samt, i fråga om *yrkesinspektionen*, Gäfle distrikt.

I afseende å länets *naturliga beskaffenhet* är icke något nytt att omförmäla. Såsom bidrag till kännedomen om länets klimat har Länsstyrelsen ansett en Länsstyrelsen till-

handakommen, på enskilda anteckningar grundad uppgift å tiden för *isläggningen och islossningen* å länets största insjö, *Siljan*, kunna vara af intresse. Af denna uppgift, som återfinnes i *tabell A* (sid. 3), och som angifver dagen för sjöns fullständiga tillfrysande och den dag sjön årligen blifvit fri från is, framgår, att under tiden från år 1848 Siljans istäcke afkastats tidigast (år 1854) den 8 april och senast (år 1867) den 5 juni, samt att efter år 1874 sjön i medeltal varit isbelagd 127 dagar, kortast (vintern 1889—90) 2 månader 17 dagar och längst (vintern 1880—81) 5 månader och 25 dagar.

I Generalstabens *kartverk* öfver riket finnas kartblad allenast öfver länets sydligaste och östligaste delar. Bristen på kartor öfver länets öfriga delar har till en del afhjälpts genom en år 1904 utgifven, på uppdrag af Svenska Turistföreningen af ingenjören E. Peterson-Berger utarbetad, karta i skalan 1 : 100,000 öfver Siljanstrakten, upptagande delar af Äls, Leksands, Siljansnäs, Rättviks, Mora och Solleröns socknar. Af rikets allmänna kartverk hafva under perioden inom länet utförts triangelmätningar af första och andra ordningen äfvensom stomkartarbeten i skalan 1 : 50,000 öfver ett område af 26½ kvadratmil.

Förutom Länsstyrelsens allmänna kungörelser hafva inom länet utgivits följande *tidningar och periodiska skrifter*, nämligen: Avestaposten, Borlänge tidning, Dalpilen, Falukuriren, Mora tidning, Södra Dalarnes tidning, Tidning för Falu län och stad och Vägbrytaren, programskrift för Dalarnes goodtemplare, hvilka alla utkommit under perioden i dess helhet, samt Borlänge-posten, som utgafs åren 1901 och 1902, Dalarnes Nyheter åren 1902—1904, Landtbruks-tidskrift för Dalarna åren 1902—1905, Leksands tidning åren 1903 och 1904, Siljan år 1905, Upplysningens vän åren 1904 och 1905 och Vägvisare för resande i Falun år 1905.

2. Invånare.

I bifogade **tabell 1** lämnas redogörelse för *folk-mängden* inom länet under perioden.

Af denna tabell framgår, att länets hela folk-mängd, som enligt prästerskapets uppgifter vid 1900 års slut utgjorde 217,708 personer, under perioden ökats till 223,893 personer. Af denna ökning komma på landsbygden 4,721 och på städerna 1,464. Hela folkökningen under perioden har sålunda uppgått till 6,185 personer eller allenast 2.84 %, under det att ökningen under närmast föregående femårs-period besteg sig till 10,934 personer eller icke mindre än 5.29 %. Under femårsperioderna därförut uppgick ökningen, åren 1891—1895 till 4.46 % och åren 1886—1890 till 2.22 %. Af ökningen, som icke har fortgått i jämnt stigande, kommer största delen på periodens första år. År 1903 hade folk-mängden minskat såväl inom länet i dess helhet som å landsbygden och i städerna Falun och Hedemora, under det i Säter folk-mängden årligen ökats.

Af den mantalsskrifna befolkningen, som enligt mantals-längderna vid periodens slut utgjorde 223,714 personer, eller

sålunda 179 mindre än den kyrkoskrifna, voro 98,599 eller 44.07 % befriade från mantalspenningars erläggande.

I fråga om befolkningsförhållandena i öfrigt tillåter sig Länsstyrelsen åberopa den af Statistiska Centralbyrån upprättade befolkningsstatistik. Här vill Länsstyrelsen allenast erinra, att länet, enligt denna statistik, öfver hufvud taget har 8 invånare på 1 kvadratkilometer land, under det hela riket på samma areal har något mer än 12 personer. Folk-mängdstätheten är inom länets skilda delar synnerligen olika och varierar, hvad landsbygden angår, mellan högst 320 invånare på kvadratkilometer, i Avesta församling, och lägst 0.5 person på kvadratkilometer, i Särna socken med Idre kapell.

Beträffande *hälso-tillståndet* bland länets invånare är i första rummet att omförmäla, hurusom länet i början af perioden var rätt betydligt hemsökt af smittosamma sjukdomar, särskildt af difteri, hvaraf under år 1901 för läkare voro anmälda 1,766 fall. Denna sjukdom har emellertid under perioden visat ett stadigt nedgående och i regel kun-

nat hållas begränsad till smärre lokala epidemier eller enstaka-fall; under år 1905 uppgick de anmälda sjukdomsfallens antal till 504. Den i regel periodiskt uppträdande mässlingen förekom under år 1901 såsom fortsättning af föregående års epidemi, men har, fränsedt år 1904, då sjukdomen åter i en del trakter af länet hade epidemisk utbredning, eljest varit obetydligt gängse. Rödsot, som under föregående tider flerstädes varit allmänt gängse, särdeles under torra och varma somrar, visade äfven under år 1901 ett relativt stort antal fall eller 221, men med den under senare åren mångenstädes å landsbygden förbättrade vattentillgången hafva otvifvelaktigt åtskilliga härdar för denna sjukdom utslocknat. Scharlakansfeber uppträdde under åren 1901 och 1902 med något talrikare fall, eller resp. 483 och 325, än under de senare åren af perioden, då dess utbredning varit tämligen ringa. Likaså har under denna period ingen mera utbredd nervfeber-epidemi förekommit, utan har denna sjukdom kunnat begränsas till enstaka fall eller smärre lokala epidemier. Under åren 1903 och 1904 förekom ett rätt stort antal sjukdomsfall i kikhosta, som då i stor del af länet hade epidemisk utbredning. Af den på sista tiden i en del provinser som epidemi uppträdande akuta barnför-lamningen förekom inom länet under år 1905 inalles 14 kända fall, de flesta inom Nås och Säfsnäs socknar.

Närmare upplysning om de gängse sjukdomarna under perioden inhämtas af nedanstående *tabell B*.

Af kroniska smittosamma sjukdomar utgör här i länet som annorstädes lungtuberkulosen den mest framträdande. En så vidt möjligt noggrann utredning om dess frekvens har utvisat, att under år 1904 i lungsot afledo 416 personer i länet, och att denna sjukdom orsakat ungefär hvar åttonde dödsfall samt att omkring hälften af de nämnda dödsfallen inträffat i den tidigare verksamhetsåldern, 20—40 år. En räkning af de inom länet vid årsskiftet 1904—1905 befintliga, i lungsot sjuka personerna gaf till resultat 821.

Samtliga akuta smittosamma sjukdomar hafva under femårsperioden till sin karaktär varit jämförelsevis godartade, och hafva de, fränsedt år 1901, icke i väsentlig grad påverkat *mortalitetsprocenten* för länet. Totaldödligheten,

som för år 1901 steg till 18.14 pro mille, har sedermera varit jämförelsevis låg, och medeltalet för perioden utgör 15.90 ‰, under det motsvarande tal för närmast föregående femårsperiod utgjort 16.49 ‰ och perioden därförut 16.29 ‰.

I senare afdelning af berättelsen vill Länsstyrelsen lämna redogörelse för de anstalter, som under perioden tillkommit för hälso- och sjukvård.

I afseende på det *ekonomiska tillståndet* har nu ifrågasvarande period icke kunnat uppvisa ett sådant uppsving som den närmast föregående perioden. Redan periodens första år var för länets hufvudnärningar mindre gynnsamt än de föregående. Inom trävarurörelsen och bergsbruket voro priserna i fallande och omsättningen i aftagande, hvilket orsakade inskränkning i skogsafverkningen och järntillverkningen. En bidragande orsak härtill var äfven det låga vattenstånd, som till följd af den ringa nederbörden under sommaren var rådande i sjöar och vattendrag, hvarigenom en del timmer, som afverkades under föregående vinter, icke kunde framflottas till sågverken utan funnos kvarliggande i vattendragen, hvarjämte järnbruk och andra industriella verk på grund af minskad vattenkraft ej kunde hållas i full gång. På sina ställen måste utomordentliga åtgärder vidtagas för erhållande af den för verkens drift erforderliga kraften. Denna inskränkning i trävarurörelsen och annan industriell verksamhet medförde i sin ordning minskad arbetsinkomst för den i dessa näringar sysselsatta talrika arbetarebefolkningen. Själfallet led äfven jordbruket af sommarens långvariga torka. Ehuru i allmänhet mindre goda tider voro rådande, kunde dock den ekonomiska ställningen icke anses hafva i någon betydligare mån försämrats, och handelsomsättningen torde icke under året hafva lidit något afsevärdare afbräck.

Följande året, år 1902, sträckte sig den missväxt, hvaraf de nordligare delarna af riket drabbades, jämväl till detta län, hvars nordliga och västliga delar på ett synnerligen kännbart sätt hemsöktes däraf. Till följd af en regnig och kall väderlek försenades växtligheten, så att säden i allmänhet ej hann mogna, hvarjämte den på sina ställen skadades af frost. Äfven genom det dåliga bärgningsvädret

Tab. B.

Antalet insjuknade i gängse sjukdomar i Kopparbergs län åren 1901—1905.

År.	Mässling.	Scharlakansfeber.	Epidemisk influensa.	Tarmtyfus.	Rödsot.	Inhemsk kolera och barnkolera.	Påssjuka.	Kikhosta.	Difteri och strypsjuka.	Barnsängsfeber.	Epidemisk hjärnfeber.	Frossa.	Smittosam ögonsjukdom (trachom).	Katarralfeber, influensa och andra katarrala åkommor i andedräftsorganen.	Lung- och lungsäcksinflammation.	Diarré och tarmkatarr.	Akut barnför-lamning.
1901	1,095	483	1,181	67	221	14	409	761	1,766	13	9	1	13	4,330	998	2,748	—
1902	320	325	803	25	35	5	275	369	1,090	10	2	—	1	4,171	1,022	1,413	—
1903	163	114	803	74	42	18	263	1,397	729	14	4	—	10	4,964	1,190	1,790	—
1904	812	106	1,793	60	20	71	16	608	668	15	8	—	—	4,689	1,119	1,541	—
1905	76	312	1,197	42	94	31	10	269	504	20	4	—	1	4,305	1,175	1,962	14
Summa	2,466	1,340	5,777	268	412	139	973	3,404	4,757	72	27	1	25	22,459	5,504	9,454	14

skadades den minskade foderskörden, som dessutom på sina ställen bortflöt vid vattendragens öfversvämning. Västerdalälven t. ex. steg den 1 september 1902 högre öfver sina bräddar än förut i mannaminne och bortförde eller förstörde en mycket stor del af det bärgade fodret, så att en del bönder, i synnerhet i öfre Transtrand, blefvo på en gång fullständigt blottade på foder åt sina kreatur. För länets gamla hufvudnäringar, jordbruk och boskapsskötsel, voro förhållandena sålunda synnerligen sorgliga. Befolkningen i de nordligaste och västligaste socknarne nödgades inskränka kreatursbesättningarna med ända till hälften, hvilket var desto kännbarare, som boskapsskötsel jämte skogsbruk är denna befolknings förnämsta inkomstkälla. Ej heller för de båda andra stora hufvudnäringarna, bergsbruk och skogshandtering, voro förhållandena under året synnerligen gynnsamma. För att stadga och upphjälpa de dåliga priserna minskades skogsafverkningen inom länet högst afsevärdt i förhållande till afverkningen föregående vinter, på sätt framdeles i denna redogörelse skall närmare omförälas. Såsom följd häraf minskades arbetstillfällena och inkomster jämväl för den del af befolkningen, som vanligen söker sin hufvudsakliga bärgning genom arbete med timrets utdrifning och flottning. Dessa ogynnsamma förhållanden inverkade gifvetvis menligt äfven på handeln och varuomsättningen, hvar till dessutom bidrogo de redan under år 1901 rådande mindre goda konjunkturerna. Atskilliga betalningsinställelser ägde under året rum, tydande på knapp penningtillgång och minskad varuomsättning.

Den under nämnda år inträffade missväxten med dess verkningar gjorde sig på ett kännbart sätt märkbar jämväl under större delen af år 1903, eller till dess årets skörd inbärgats. Ehuru denna skörd inom länet öfver hufvud taget utföll ganska god, voro dock af redan antydda skäl förhållandena icke så goda för den stora del af befolkningen, som har sin förnämsta utkomst af jordbruk och boskapsskötsel, särskildt i de norra och västra delarna af länet. Till de mindre gynnsamma förhållandena medverkade jämväl minskad tillgång till biförtjänst genom timmerdrifning, i det jämväl under detta år en inskränkning i skogsafverkningen i likhet med nästföregående år tillämpats. Inom bergsbruket voro förhållandena ungefär desamma som under de föregående åren.

Handeln och varuomsättningen var under dessa förhållanden icke synnerligen liflig under detta år, men visade år 1904 något större lifaktighet. Skörden var sistnämnda år i allmänhet af god beskaffenhet och till myckenheten medelmåttig. Inom bergsbruket och skogsskötseln var jämväl detta år en viss stillhet rådande, särskildt beträffande den senare näringsgrenen, beroende på de mindre goda konjunkturer, som under året voro rådande i trävarumarknaden. Liksom under närmast föregående åren inskränktes under året timmerfångsten till mindre, än den en del år förut varit. En af årets ringa nederbörd vållad vattenbrist uti vattendragen föranledde, att en del af det afverkade timret icke kunde nedflottas till sågverken, hvaraf åter orsakades en oberäknad afknappning uti timmertillgången.

Under periodens sista år, 1905, voro förhållandena inom länets hufvudnäringar i allmänhet gynnsammare än under

de föregående åren under perioden, ehuru hämmande omständigheter icke saknades. Jordbruket och boskapsskötseln gynnades af en under lämplig väderlek inbärgad rätt god skörd, särskildt beträffande säd och potatis. På bergsbruket och skogshandteringen inverkade menligt det af de senaste årets ringa nederbörd vållade låga vattenståndet i Dalälven och andra vattendrag. Verk, som hämtade sin kraft från älvarnes vattenfall, fingo icke sitt kraftbehof fyllt, och framflottningen af timret, hvaraf fångsten dock under året begränsats till ungefär enahanda myckenhet som under näst föregående år, försvårades. Emellertid visade sig, särskildt hvad beträffar bergsbruket och trävarurörelsen samt därmed sammanhängande industriell verksamhet, mot årets slut tecken till en lifligare rörelse i förening med delvis stegrade priser. Lifligare än under närmast föregående tvenne år syntes ock handeln och varuomsättningen.

Oaktadt sålunda, på sätt Länsstyrelsen härofvän sökt i stora drag angifva, den ekonomiska utvecklingen tidtals under perioden motverkats af flera ogynnsamma omständigheter, utvisar dock för perioden i dess helhet *den uppskattade inkomsten* af olika beskattningsföremål en icke oväsentlig ökning, dock icke ens tillnärmelsevis så afsevärd som under senaste period, då den uppgick till icke mindre än 86.73 %. Under det nämligen denna inkomst år 1900 upptogs till 24,673,805 kronor, hade den vid nu ifrågavarande periods sista år stigit till 30,015,279 kronor, hvilket utgör en ökning af 21.65 %. Af denna ökning kommer dock allenast 9.93 % på inkomst af rörelse eller yrke, hvaremot största ökningen ägt rum i inkomsten af tjänst eller pension. Huru inkomstökningen under perioden fördelar sig på de olika beskattningsföremålen, framgår af följande:

Inkomst af:	År 1900.	År 1905.
Kapital	kr. 969,834	1,291,263
Tjänst eller pension	11,771,132	15,606,426
Rörelse eller yrke	11,932,839	13,117,590
Summa kr.	24,673,805	30,015,279

Denna ökning har dock icke, hvad länet i dess helhet beträffar, årligen fortgått. Året 1902 visade en nedgång för landsbygden, hvilken minskning jämväl inverkade på inkomstsiffran för länet i dess helhet. För periodens särskilda år utgjorde nämligen den uppskattade inkomsten i kronor:

År.	Landsbygden.	Städerna.	Summa.
1901	kr. 21,466,534	5,366,056	26,832,590
1902	19,958,506	5,405,345	25,363,851
1903	21,417,686	5,790,467	27,208,153
1904	22,985,065	6,261,149	29,246,214
1905	23,601,879	6,413,400	30,015,279

För bedömande af den ekonomiska situationen torde till ledning jämväl kunna tjäna en jämförelse i fråga om antalet *lagsökningssmål*, däri betalningsskyldighet ålagts, samt till betalning utdömda belopp liksom ock beträffande antalet inkomna konkurs- och urarfvamål. I förstnämnda afseende meddelas följande tabell:

	Antal afgjorda lagsökningsmål.	Antal personer, ålagda betalnings- skyldighet.	Utdömda belopp, i kronor.
År 1901	377	408	130,271
» 1902	440	521	186,464
» 1903	394	466	184,240
» 1904	326	425	222,383
» 1905	306	351	132,793
Årligen 1901—1905	369	434	171,230
» 1896—1900	280	311	119,061
» 1891—1895	508	579	141,155

Antalet inkomna konkurs- och urarfvamål utgjorde:

	Landsbygden.	Städerna.	Summa.
År 1901	67	14	81
» 1902	95	19	114
» 1903	90	29	119
» 1904	70	21	91
» 1905	61	16	77
Årligen 1901—1905	76	20	96
» 1896—1900	67	15	82
» 1891—1895	78	14	92

Saluvärdet å den fasta egendom, som gått i köp och hvarå lagfart blifvit beviljad, äfvensom å den del därå, som efter utmätning eller konkurs blifvit köpt, utgjorde för hvar och ett år i perioden:

	Hela saluvärdet.	Därå efter utmätning eller konkurs. Landsbygden.	Städerna.	Länet.
År 1901	kr. 12,628,529	85,228	46,700	131,928
» 1902	5,262,000	67,087	9,300	76,387
» 1903	5,930,590	90,201	30,176	120,377
» 1904	6,533,175	597,543	54,100	651,643
» 1905	12,548,717	286,364	144,960	431,324
Årligen 1901—1905	8,580,602	225,285	57,047	282,332
» 1896—1900	8,378,229	128,677	14,907	143,584
» 1891—1895	5,628,454	161,748	32,209	193,957

Slutligen må tilläggas, att vid nu ifrågavarande periods slut funnos å depositions- och sparkasseräkningar i länets bankinrättningar samt i sparbanker i rundt tal insatta tillhopa 46,549,900 kronor mot 32,000,000 kronor vid 1900 års slut, allt förutom inestående medel å postsparbanken, hvarom uppgifter för år 1905 icke kunnat erhållas, men som år 1900 uppgåfvos till 4,800,000 kronor.

Länets fastigheter beräknades år 1900 vara *intecknade* till ett belopp af 58,278,000 kronor, motsvarande 38.6 % af taxeringsvärdet, 150,833,250 kronor, och voro år 1905 *intecknade* till ett belopp af 84,721,000 kronor eller 39.9 % af fastigheternas taxeringsvärde, 212,540,500 kronor. Motsvarande procenttal för riket i dess helhet utgjorde för år 1900 47.8 % och för år 1905 51.2 %.

Befolkningens *lefnadssätt* torde i stort sedt vara enahanda som under nästföregående period. I afseende härå vill Länsstyrelsen särskildt erinra, att det i åtskilliga socknar i Siljanstrakten sedan gammalt gängse bruket att tidtals årligen vistas utom orten på tillfälligt arbete fortfarande är rådande, åtminstone inom vissa socknar af Nedan-Siljans

fögderi. Från Leksands, Rättviks, Gagnefs och Åls socknar begifva sig årligen flere hundra personer, såväl män som kvinnor, ut för att söka arbetsförtjänst, i allmänhet till Stockholm samt städer eller större platser i Svealand och Norrland, där männen vanligen arbeta som målare och murare samt kvinnorna som biträden i bryggerier, trädgårdar o. d. I allmänhet återkomma dessa personer till hemorten under oktober eller november månader, därvid de medföra en icke obetydlig besparad arbetsförtjänst. Sparsamhet och idoghet torde ock få anses såsom ett utmärkande drag för dessa orters befolkning.

Med stigande upplysning och förbättrade ekonomiska förhållanden följer gifvetvis ock behof af renlighet och snygghet såväl inom- som utomhus. Förändringar till det bättre i dessa afseenden torde ock hafva inom länet ägt rum, ehuru öfvergångarne de olika perioderna emellan icke äro så framträdande. Renligheten är nog olika inom olika socknar och begreppen därom växlande. I det stora hela är det dock endast i undantagsfall, som renlighet och snygghet åsidosättas. Ej sällan anträffas emellertid gödselhögen till ladugård och stall i alltför nära grannskap till boningshuset eller gårdsbrunnen, och gödselstackarne och afträdena sakna i regel hvarje åtgärd till förhindrande af omgifningens förorening. I fattigmans koja framträder osnyggheten oftare, där ej husmoderns duglighet gifver bostaden en renare anstrykning. I synnerhet inom länets nordligare trakter synes allmogen sakna sinne för hemmets hygieniska beskaffenhet. Såsom exempel därpå må anföras, att i Lima lärar ännu på ganska många ställen finnas en lucka i stugugolfvet för nedsläppande af skurvatten, som får nedrinna direkt i marken eller genom en ränna ledes ned utanför knuten af byggnaden. I såväl Lima som Malung finnas boningsrum, som endast genom en tunn brädvägg skiljas från fähuset, och det lärar där liksom på Sollerön till och med förekomma, att getter hållas i sina bås i själfva boningsrummet. I Orsa lärar renligheten inomhus vara tämligen liten, ty skurning och städning påstås ännu i allmänhet anses som öfverflöds- och lyxgöra, och affall, sopor och nattkärl uttömmas antingen strax utanför stugudörren eller ock nedanför fönstret. Jämväl i Mora, Våmhus, Venjan, Rättvik, Boda och Ore lärar snygghets- och renlighetsbegreppet vara dåligt utveckladt; dock påstås förhållandet hafva varit vida sämre. Fortfarande omförmäles från Moratrakten, att på en del ställen därstädes är ytterst orent och osnyggt inomhus, i det golfven skuras endast 2 å 3 gånger för år eller möjligen något oftare, säng- och gångkläder äro ytterst smutsiga, gårdarne snuskiga och orena samt gödselhögarne belägna tätt intill boningshusen.

Såsom ofvan omförmälts, förekomma rätt talrikt åkommor i matsmältningsorganen. Orsaken härtill torde vara allmogens i många fall olämpliga föda. Dels af lojhet, dels af okunnighet underlåter befolkningen att bereda sig goda och lämpliga näringsmedel. Ordning och snygghet vid matvarors beredning och förvaring saknas mångenstädes helt och hållet. Så t. ex. säges från Orsa, att »fortfarande ligger hela skafferiet i bordslådan och utbreder i synnerhet sommartiden en vedervärdig lukt». De kroniska magkatarrerna torde ock i ett stort antal fall förvärfvas redan i barn- domen och särskildt under skolåldern, då barnen, som tidigt

på morgonen före sin gång till den aflägsna skolan, i hemmet förtära kaffe med smörgåsar, därefter hela dagen få lefva på det kalla innehållet i matkorgarne, mest bestående af mjölk eller svagdricka, smörgåsar, korf och fläsk, och slutligen vid sin hemkomst på aftonen åter bjudas kaffe med smörgåsar. Denna matordning måste hos de unga, i utveckling stadda och genom skolvandringen ofta nog öfveranstängda barnen lätt åstadkomma en för lifvet kvarstående skada å digestionsapparaten. Förändringar till det bättre härutinnan har dock Länsstyrelsen förhoppning att snart kunna konstatera, då af landstinget bekostade skolköskurser, för hvilka redogörelse skall lämnas längre fram i denna berättelse, synas af allmänheten omfattas med ett synnerligen stort intresse.

Bad användes af ungdomen ganska flitigt åtminstone sommartiden, men äldre personer uppgifvas ytterst sällan företaga någon rengöring af hela kroppen.

Den sedan gammalt inrotade seden hos allmogen att under den kallare årstiden sammantränga sig i ett rum fortfar ännu inom största delen af länet. Denna trångboddhet är visserligen flerstädes, såsom för många arbetarefamiljer, nödtvungen, men hos den burgnare landtbefolkningen förekommer mångenstädes den i regel onödiga trångboddhet, som vintertiden äger rum till följd af vanan, att husfolket sammantränger sig i köket, där tillika de nu allmänna järnspislarne ej lämna samma tillfälle till luftväxling som de gamla öppna spislarne. Detta för hälsan menliga bruk synes dock vara i aftagande. Någon förbättring i bostadsförhållandena för skogsarbetarne, hvilka under vinterarbetet i skogarne fortfarande få vistas i dåliga timmerkojor, har däremot icke under perioden kunnat förmärkas.

Under senare åren uppförda *boningshus* äro i allmänhet väl ombonade och mera rymliga samt uppförda med nödig hänsyn till utrymme, belysning och andra hygieniska kraf. Från Nedan-Siljans fögderi meddelas härom, att »byggnadssättet under de senaste åren gjort märkbara framsteg, åtminstone i så måtto, att vid bostäders uppförande rätt stora anspråk ställas, om också ej på stilfullhet, så åtminstone på bekvämlighet och omsorgsfull inredning. De gamla egendomliga och vackra, men möjligen något opraktiska dalastugorna börja allt mer att ersättas af rymliga och bekväma samt praktiskt inredda bostäder, som likväl föga tillhålla skönhetssinnet».

Äfven i fråga om byggnadssättet för stallar, ladugårdar och öfriga ekonomihus för jordbruk och boskapsskötsel har en högst väsentlig förbättring börjat göra sig märkbar. Det material, som i vanligaste fall användes vid uppförande af ladugårdsbyggnader, är timmer, men icke så sällan brukas äfven gråsten, tegel eller gjutmassa. I de fall, då materialet är af mineraliskt ursprung, göras väggarna dubbla och beklädas invändigt med bräder. De nya husen hafva i allmänhet god takhöjd, höga fönster, samt bottnar, rännor och foderbord eller krubbor af cement med anordningar för automatisk vattenledning. Hvad öfriga ekonomihus vidkommer, börjar det förut gängse bruket att hålla en lada för hvarje liten äga eller slog att så småningom komma ur bruk. I stället uppföras hemma vid gården stora loge- och ladubyggnader, icke sällan med körbanor å skullen och i all-

mänhet inrymmande under samma tak spannmålsbod, redskapslider med mera dylikt. Insikten om virkesvärdet har ock föranlett, att sådana hus icke vidare byggas af timmer, utan därtill användas numera så godt som uteslutande stolpar och bräder med pärt som taktäckningsämne.

Ehuru sålunda en viss sparsamhet med virke kan förmärkas, har dock jordens sönderdelning i alltför många smålotter, fäbodesystemet och en del nedärfda vanor gifvit upphof till ett i många orter förekommande mångbyggeri, som måste verka i hög grad förödande på virkestillgången, på samma gång det kräfver mycken arbetskraft, som för en del andra ändamål kunde göras mera produktiv. Särskilda sommar- och vinterladugårdar höra sålunda i länets nordliga delar nästan till hvarje gård, och dessutom sådana byggnader jämte lador och icke sällan äfven boningshus å en eller flere fäbodan. Kommer så härtill, att tomtplatserna i allmänhet äro små, uppstår ofta i byarne och å fäbodeplatserna en sammangyttring af hus, som gör, att, äfven om dessa äro af bästa beskaffenhet, deras rätta utnyttjande i hög grad försvåras, på samma gång det hela ter sig mindre tilltalande och lätt ger anledning till eldsolyckor af stor omfattning. En ändring är dock äfven härutinnan skönbar, ehuru detta bruk, delvis nödvändiggjort af förhållandena, så inväxt i folkets vanor och åskådningssätt, att det sannolikt fortfarande, oaktadt öfriga förhållanden blifva omgestaltade, länge kommer att bibehållas.

I fråga om *klädedräkten* torde icke några förändringar sedan senaste femårsperiod vara att anteckna. De vackra nationaldräkter, som förut allmänt brukats inom åtskilliga socknar, hafva i många fall redan längesedan aflagts, och till och med inom öfre Dalarne, där dessa dräkter längst bibehållits, synas de, åtminstone på vissa trakter, vara på väg att försvinna. Dock är att märka, att dessa dräkter, i vissa fall likväl smaklöst moderniserade, ännu mycket allmänt användas inom Rättviks och Boda socknar af såväl män som kvinnor, äldre och yngre, samt att de ännu inom Mora, Orsa, Leksands, Siljansnäs, Gagnefs och Floda socknar mycket allmänt bäras af den kvinnliga befolkningen, såväl äldre som yngre, äfvensom af den manliga äldre befolkningen.

Det *landsmål*, som af länets allmoge sedan gammalt begagnats och som är väsentligen olika inom skilda delar af länet, har visserligen ännu icke helt mistat sin ålderdomliga karaktär, men till följd af de utvecklade kommunikationsförhållandena och de fortgående bildningssträvandena torde dessa egenskaper snart varda utjämnade. Dalarnes fornminnesförening har genom anslag sökt väcka och stödja intresset för ett vetenskapligt studium af detta mål, hvarjämte länets landsting sedan år 1904 beviljat anslag för ändamålet. För vetenskaplig undersökning af Orsamålet har medel ock beviljats af Orsa sockens skogsmedelsfond. Utom Orsamålet hafva under perioden Älfdals- och Transtrandsmålen varit föremål för studier.

Det *religiösa lifvet* inom länet torde under den gångna femårsperioden knappast förete någon anmärkningsvärd förändring. Den bofasta, inom orten födda och uppväxta jordbruksbefolkningen har i stort sedt fasthållit sin religiösa ståndpunkt. Någon afsevärd minskning eller ökning i de

gudstjänstbesökandes antal har ej ägt rum, om ej möjligen i någon enstaka församling, då beroende hufvudsakligen på mer tillfälligt inflytande. Af gammalt har befolkningen i Siljanstrakten samt i vissa socknar i mellersta Dalarna varit religiöst lifaktig, och synes detta fortfarande vara förhållandet. Särskildt i dessa trakter är befolkningens deltagande i kyrkans gudstjänster flitigt, och särskildt Leksands och Rättviks kyrkor äro nästan vid hvarje gudstjänst besökta af ett betydande antal åhörare.

Från kyrkan afvikande trossamfund finnas på få undantag när i alla församlingar i länet. Äfven om dessa gällar, att någon afsevärd förändring under de sista fem åren ej ägt rum. Hufvudsakligast har nu, såsom förut, den s. k. waldenströmska rörelsen visat största lifskraften; baptismen synes behålla sig vid samma styrka som förut, om ock antalet tillfälligt växlar å olika trakter. Samma torde förhållandet vara med metodistsamfundet, inom hvilket särskild församling i Mora socken år 1903 förklarats vara af staten erkänd med rätt till offentlig religionsöfning enligt gällande bestämmelser. Adventist- och helgeanistsamfund finnas i vissa socknar. Mormoner finnas, uppgående till några tiotal, i en eller ett par socknar i mellersta Dalarna.

Antalet bönehus under perioden har ökat från 170 vid senaste femårsperiodens slut till 193 vid utgången af år 1905, liksom ock deras taxeringsvärde stigit från 595,900 kronor år 1900 till 879,700 kronor år 1905. Närmare upplysning om deras fördelning på kommuner och trossamfund inhämtas af tabell C.

En för det kyrkliga lifvet mer än förr märkbar likgiltighet torde, åtminstone i städerna och de större industri-centra, kunna förspörjas bland den till industrien hörande arbetsklassen. Den arbetarerörelse, som för närvarande pågår å olika håll i länet, har nämligen ställt sig mer eller mindre främmande för den kyrkliga lifsuppfattningen. Flera af de ungsocialistiska ungdomsföreningarna hafva öppet ställt sig på den ståndpunkten, att om de än icke på sitt program upptagit att motarbeta all religiös lifsåskådning, de åtminstone förklarar religion vara en för dem ligkiltig sak.

Mot denna åskådning har från de religiöst intresserades sida mer än förut arbetats att fostra de unga till religiös lifsuppfattning. Ett flertal ungdomsföreningar hafva under sista åren bildats med mer eller mindre afgjordt kristlig ståndpunkt. På samma gång som dessa föreningar såsom sin uppgift ställt att verka för en mer nationell anda bland de unga, hafva de ock sökt föra olika klasser tillsammans för att motverka bitterhet och fiendskap dem emellan.

Med afseende på befolkningens *sedlighet* må anföras, att procenttalet af oäkta födda barn är högst olika inom länets olika delar, varierande nämligen från 27 % ned till 4 % såsom medeltal för perioden. I detta hänseende äro de socknar, hvars invånare hufvudsakligast utgöras af jordbruksbefolkning, ingalunda bättre än de, där industriarbetarne utgöra flertalet, snarare tvärtom. Däremot förekomma ej skilsmässor i äktenskapet annat än såsom något ytterst sällsynt bland jordbruksbefolkningen. I industrisamhällena synas däremot skilsmässor i äktenskapet blifva allmänna, liksom ock, särskildt under sista åren, en del af industri-

Tab. C. Bönehusen i Kopparbergs län år 1905 och deras fördelning på kommuner och trossamfund.

Kommun.	Baptister.	Metodister.	Helgeanister.	Frälsningsarmén.	Dalarnes Ansvariförbund.	Missionsföreningar.	»Fri» församlingar.	Summa.
Aspeboda	—	—	—	—	—	¹⁾ 2	—	2
Avesta	1	1	—	—	—	1	—	3
Bjursås	—	—	—	—	—	4	—	4
Boda	—	—	—	—	—	1	—	1
Borlänge	1	1	—	1	—	1	—	4
By	—	—	—	—	—	5	—	5
Enviken	—	—	—	—	—	—	1	1
Falun	1	1	—	1	—	1	—	4
Floda	—	—	—	1	—	2	—	3
Folkärna	—	—	—	—	—	4	—	4
Gagnef med Mockfjärd	2	—	—	1	2	6	—	11
Garpenberg	²⁾ 1	—	—	—	—	—	—	1
Grangärde	3	1	—	2	—	—	6	12
Grytnäs	—	—	—	—	—	4	—	4
Gustaf	—	—	—	—	—	1	2	3
Hedemora stad . .	1	—	—	—	—	1	—	2
Husby	2	—	—	—	—	—	2	4
Järna	2	—	—	2	—	2	—	6
Kopparberg	2	—	—	—	—	3	—	5
Leksand	3	—	—	1	—	8	—	12
Lima	—	—	—	—	—	2	—	2
Ludvika	2	1	—	—	—	1	—	4
Malung	—	—	—	—	—	2	—	2
Mora	4	1	—	1	—	4	—	10
Norrbärke	2	—	—	1	—	5	—	8
Näs	—	—	—	1	—	2	—	3
Ore	1	—	1	—	—	—	—	2
Orsa	4	1	—	—	1	—	1	7
Rättvik	4	—	—	—	—	2	1	7
Silfberg	—	—	—	—	—	1	—	1
Siljansnäs	—	—	1	—	—	1	—	2
Sollerön	—	³⁾ 1	—	—	—	1	—	2
Stora Skedvi . . .	1	—	—	—	—	—	1	2
Stora Tuna	2	1	1	—	1	7	—	12
Sundborn	1	—	—	—	—	2	—	3
Svärdejö	1	—	—	1	—	—	7	9
Särna	1	—	—	—	—	2	—	3
Säters socken . . .	1	—	—	—	—	1	—	2
Säters stad	—	—	—	—	—	1	—	1
Söderbärke	3	—	—	—	—	—	3	6
Torsång	1	—	—	—	—	—	—	1
Venjan	—	—	1	—	—	—	—	1
Vika med Hosjö . .	1	1	—	—	—	2	—	4
Våmhus	1	—	—	—	—	—	—	1
Ål	1	—	—	1	—	1	—	3
Älfdalen	2	—	—	—	—	—	—	2
Äppelbo	—	—	—	1	—	1	—	2
Summa	52	10	4	15	4	84	24	193

¹⁾ Ett af dessa användes tidtals af baptister. — ²⁾ Uppgifves tillhöra baptister och waldenströmare. — ³⁾ Tillhör baptister och metodister.

arbetarne undandrag sig att lagfästa ingångna äktenskapliga förbindelser.

Bland den bofasta befolkningen, särskildt i de socknar inom södra och mellersta delarne af länet, där jordbruket utgör hufvudnäring, synes *dryckenskapen* alltför vara i aftagande. Någon märkbar förbättring torde däremot i andra delar af länet ej vara att anteckna, om ej så skulle vara förhållandet bland de äldre åldersklasserna. I vissa socknar af Österdalarne förekomma ännu talrika fylleriförseelser, och ingalunda obetydliga förråd af spirituösa drycker hemtagas till dessa trakter, då större helger tillstunda. Bland industriarbetarne torde ej heller någon afsevärd förändring ägt rum i afseende på nykterhet. De lösa arbetarne i länet äro i regel icke »nykterister», och dryckenskapen florerar på många håll vid de större tillfälliga arbeten, som kräfva ett flertal sådana arbetare. Särskildt är fallet, att vid någon längre ledighet i arbetet en mängd fylleriförseelser begås, och våldsamma uppträden gent emot polismakten och de kringboende äro ej sällsynta. En bidragande faktor härtill är, att »langare», som olagligen sälja sprithaltiga drycker, ännu, trots polismaktens ifriga arbete att få dem

straffade för deras brottsliga handtering, finnas i de aflägsnare trakterna. Därjämte försäljas här och där i handelsbodar hvarjehanda till användning rätt allmänt komna surrogat för sprit, såsom eau de cologne, salubrin, azymolstimulus o. s. v. Försök att under föregifvande af allehanda krämpor utbekomma eter- och sprithaltiga droppar från apoteken lära icke så sällan göras, särskildt i skogssocknarne, och trots försiktighet i fråga om utlämnande af dylika varor uppgifves berusning däraf emellanåt äga rum. Från många håll höres ock klagan öfver tilltagande ölförbrukning bland ungdomen. En annan jämväl bidragande orsak till dryckenskap torde vara, att de lösa arbetarne, bland hvilka de flesta äro jämförelsevis unga och utan några kostnader för familj eller stora utgifter för sitt eget uppehälle erhålla en rätt afsevärd arbetsförtjänst, icke hafva någon tanke på att spara, hvad de ej för stunden behöfva; och då ädlare nöjen och förströelser icke stå dem till buds, komma de lätt i frestelse att använda öfverskottet till inköp af rusdrycker.

Antalet *fylleriförseelser*, som under senaste femårsperiod årligen ökades, intill 1,654 år 1900, har, enligt den offi-

Tab. D.

Nykterhetsföreningar i Kopparbergs län och deras medlemsantal vid slutet af år 1905.

	Goodtemp- larorden.		Templar- orden.		National- goodtemp- larorden.		Blåbands- förening- gen.		Nykterh- orden Verdandi.		Summa.			Goodtemp- larorden.		Templar- orden.		National- goodtemp- larorden.		Blåbands- förening- gen.		Nykterh- orden Verdandi.		Summa.	
	Föreningar.	Med- lemmar.	Föreningar.	Med- lemmar.	Föreningar.	Med- lemmar.	Föreningar.	Med- lemmar.	Föreningar.	Med- lemmar.	Föreningar.	Med- lemmar.		Föreningar.	Med- lemmar.	Föreningar.	Med- lemmar.	Föreningar.	Med- lemmar.	Föreningar.	Med- lemmar.	Föreningar.	Med- lemmar.	Föreningar.	Med- lemmar.
Aspeboda . . .	—	—	2	121	—	—	1	20	—	—	3	141	Näs	2	202	—	—	—	—	1	10	—	—	3	212
Arvesta	1	130	1	175	—	—	1	67	1	123	4	495	Ore	3	133	—	—	—	—	—	—	—	—	3	133
Bjursås	—	—	2	345	—	—	1	95	—	—	3	440	Orsa	3	241	1	115	—	—	1	120	—	—	5	476
Boda	1	50	1	100	—	—	1	60	—	—	3	210	Rättvik	8	486	5	542	—	—	1	42	—	—	14	1,070
By	3	190	6	230	—	—	1	55	—	—	10	475	Silfberg	1	35	1	59	—	—	—	—	—	—	2	94
Djura	—	—	2	90	—	—	1	15	—	—	3	105	Siljansnäs . . .	1	40	2	40	—	—	—	—	—	—	3	80
Älfdalen	7	301	—	—	—	—	—	—	—	—	7	301	Sollerön	1	201	1	15	—	—	—	—	—	—	2	216
Enviken	3	125	—	—	—	—	—	—	—	—	3	125	Stora Skedvi . .	2	62	2	80	—	—	1	186	—	—	5	328
Falun	3	502	2	200	2	103	1	100	1	110	9	1,015	Stora Tuna . . .	10	896	10	946	—	—	3	281	1	81	24	2,204
Floda	2	61	—	—	—	—	1	21	—	—	3	82	Sundborn	1	15	1	94	—	—	—	—	—	—	2	109
Folkärna	3	115	5	289	—	—	—	—	—	—	8	404	Svärdsjö	4	263	7	337	—	—	—	—	—	—	11	600
Gagnef	2	111	2	141	—	—	3	941	—	—	7	1,193	Säfsnäs	—	—	1	21	—	—	4	201	—	—	5	222
Garpenberg . . .	3	90	1	87	1	10	—	—	—	—	5	187	Särna	3	112	—	—	—	—	—	—	—	—	3	112
Grangärde	6	476	5	185	1	90	1	140	2	196	15	1,087	Säter	2	61	1	10	—	—	1	65	1	45	5	181
Grytnäs	1	30	3	80	—	—	—	—	—	—	4	110	Söderbärke . . .	6	253	—	—	—	—	1	186	—	—	7	439
Gustaf	2	172	3	174	—	—	1	51	—	—	6	397	Torsång	1	115	1	25	—	—	1	40	—	—	3	180
Hedemora	2	124	3	326	2	100	2	326	1	50	10	926	Transtrand . . .	1	51	3	215	—	—	—	—	—	—	4	266
Husby	3	230	4	390	—	—	—	—	—	—	7	620	Venjan	2	71	—	—	—	—	2	100	—	—	4	171
Järna	3	155	—	—	2	220	1	110	—	—	6	485	Vika	1	46	2	270	—	—	—	—	—	—	3	316
Kopparberg . . .	2	120	6	485	—	—	1	103	—	—	9	708	Vämnus	—	—	1	45	—	—	—	—	—	—	1	45
Leksand	12	706	12	810	—	—	—	—	—	—	24	1,516	Ytter-Malung . .	2	148	—	—	—	—	—	—	—	—	2	148
Lina	1	25	2	86	—	—	—	—	—	—	3	111	Ål	1	120	3	280	—	—	—	—	—	—	4	400
Ludvika	3	122	3	220	—	—	—	—	1	71	7	413	Äppelbo	1	45	1	86	—	—	1	165	—	—	3	296
Malingsbo	—	—	—	—	1	42	—	—	—	—	1	42	Öfver-Malung . .	4	406	—	—	—	—	3	311	—	—	7	717
Mora	3	381	4	251	1	14	3	506	—	—	11	1,152	Öje	2	180	—	—	—	—	—	—	—	—	2	180
Norrbärke	5	294	1	10	—	—	3	409	1	42	10	755	Summa	133	8,692	113	7,975	10	579	43	4,726	9	718	308	22,690

ciella statistiken, under nu ifrågavarande period varit afsevärdt lägre och minst år 1903, hvarefter antalet ånyo har ökats. Med afseende å hvad härofvan anförts i fråga om den ekonomiska situationen under periodens skilda år, torde det kunna antagas, att den något knappa penningtillgången under en del af perioden i sin mån inverkat hämmande på dryckenskapen. Antalet för fylleri inom länet sakfällde utgjorde år 1901 1,389, år 1902 1,281, år 1903 929, år 1904 987 och år 1905 1,133. I jämförelse med motsvarande siffror för riket i dess helhet intar länet dock liksom under senaste period en relativt fördelaktig ställning i detta afseende, hvilket förhållande är, beträffande nu ifrågavarande period, för länet ännu gynnsammare än under den nästföregående perioden. Antalet för fylleriförseelser sakfällde på 100,000 invånare i länet och i riket utgjorde nämligen:

	I länet.	I riket.
År 1901	634	808
» 1902	580	788
» 1903	420	797
» 1904	446	812
» 1905	508	899
Medeltal årligen 1901—1905 . . .	518	821
» » 1896—1900 . . .	541	765

I nykterhetens intresse äro liksom under föregående perioder ett flertal *nykterhetsföreningar* verksamma inom länets skilda delar, och hafva dessa föreningar under perioden tillvuxit såväl i antal som beträffande medlemsantalet, på sätt framgår af följande sammanställning:

År.	Goodtemplarorden.		Templarorden.		National-goodtemplarorden.		Blåbandsföreningen.		Nykterhetsorden Verdandi.		Summa.	
	Föreningar.	Medlemmar.	Föreningar.	Medlemmar.	Föreningar.	Medlemmar.	Föreningar.	Medlemmar.	Föreningar.	Medlemmar.	Föreningar.	Medlemmar.
1900 .	119	7,109	113	6,833	14	472	44	3,560	4	149	294	18,123
1905 .	133	8,692	113	7,975	10	579	43	4,726	9	718	308	22,690

Dessa nykterhetsföreningar, om hvilkas fördelning på olika orter inom länet vid periodens slut redogörelse lämnas i *tabell D* (sid. 10), hafva liksom under föregående perioder bedrifvit sitt nykterhetsarbete såväl genom föredrag och diskussioner som medelst spridande af nykterhetsskrifter samt sällskapliga sammankomster. Länets landsting har ock anslagit medel för understödjande af deras verksamhet, nämligen för år 1903 150 kronor och för år 1904 200 kronor till hvar af goodtemplarorden, templarorden och blåbandsföreningen samt för år 1905 600 kronor till länets nykterhetsförbund, hvilka medel skulle mot redovisningsskyldighet användas till befrämjande af nykterhet inom länet. Öfverallt i länet torde deras verksamhet vunnit erkännande såsom ett för samhället och dess framtid synnerligen nyttigt arbete. Ett flertal af dessa föreningar har under sista åren börjat på sitt program upptaga att söka genom studier utvidga särskildt de yngre föreningsmedlemmarnes kunskaper för att på detta sätt behålla dem vid ett nyktert lefnadssätt.

I sammanhang härmed torde böra framhållas, att en stor del af länets invånare, utan att vara medlemmar af någon nykterhetsförening, iakttaga fullständig afhållsamhet från alkoholhaltiga drycker.

Om nykterhetssällskapens fastigheter, hvilka år 1900 uppgåfvos till sammanlagdt 46 med ett värde af 148,100 kronor, meddelas, att år 1905 ensamt goodtemplarorden ägde hus med samlingslokaler till ett antal af 48 med ett uppgifvet värde af 123,400 kronor. För öfriga föreningar hafva exakta uppgifter icke kunnat erhållas.

Hvad sedligheten i öfrigt vidkommer får Länsstyrelsen hänvisa till Chefens för Justitiedepartementet årsberättelser angående antalet för olika brott *sakfälda personer* under perioden. Däraf framgår, att antalet för gröfre brott sakfällde under periodens båda första år varit synnerligen stort, och högst år 1901, för att därefter årligen nedgå. Af dessa gröfre brott hafva misshandelsbrotten intagit främsta rummet. Antalet af samtliga för brott och förseelser sakfällde inom länet har dock under perioden nästan årligen minskats. Det årliga medeltalet för perioden visar ock såväl beträffande sammanlagda antalet sakfällde som ock för ringare brott och förseelser sakfällde en afsevärd förbättring under senaste femårsperiod. Detta förhållande belyses närmare af följande efter nämnda årsberättelser sammanställda uppgift å antalet vid länets domstolar sakfälda personer:

År.	Brott och förseelser mot strafflagen och tryckfrihetsförordningen.			Brott och förseelser mot allmän lag i öfrigt och särskilda författningar.	Summa.
	Gröfre brott.	Ringare brott.	Förseelser.		
1901	125	482	1,447	833	2,887
1902	119	395	1,343	822	2,679
1903	91	339	989	701	2,123
1904	88	301	1,029	731	2,149
1905	76	320	1,153	515	2,064
Medeltal 1901—1905	100	367	1,192	721	2,380
» 1896—1900	91	424	1,202	828	2,545

Brottsligheten torde dock icke inom länet vara större än inom riket i dess helhet, hvilket framgår af följande redogörelse för antalet enligt strafflagen och tryckfrihetsförordningen sakfällde på 100,000 personer i länet och i hela riket:

År.	Gröfre brott.		Ringare brott.		Förseelser.		Summa.	
	Länet.	Riket.	Länet.	Riket.	Länet.	Riket.	Länet.	Riket.
1901	57	51	220	209	661	855	938	1,115
1902	54	52	179	199	609	837	842	1,088
1903	41	50	153	192	446	839	640	1,081
1904	40	45	136	193	465	854	641	1,092
1905	34	49	143	199	517	949	694	1,197
Medeltal 1901—1905	45	49	166	199	540	867	751	1,115
» 1896—1900	43	44	200	206	565	816	808	1,066

Största antalet förbrytelser inom länet, af hvilka de flesta äro begångna under rusets inflytande, kommer under ifrågavarande period liksom under närmast föregående på de lösa arbetarnes konto, och om flera förbrytelser är känt, att, äfven om de icke direkt föröfvats af dessa lösa personer, indirekta orsaken till deras begående varit dessa lösa arbetares trotsiga och utmanande beteende gent emot den bofasta befolkningen. Någon särskild förbrytarestem finnes för närvarande icke inom länet. De sakfällde hafva varit till öfvervägande antalet unga personer; under 25 års ålder, de flesta straffade blott en gång och ett fåtal straffade mer än två gånger.

I fråga om brottsligheten inom länets olika delar må meddelas, att det ojämförligt största procenttalet af inom länet dömda tillhört de större socknarne inom Österdalarna, Mora, Orsa och Rättvik. Af öfriga kommuner har Grangärde socken nu såsom förut ett stort antal dömda och för brott straffade. Ett fåtal förbrytelser äro begångna af Västerdalarnes bofasta befolkning. Synnerligt ringa är procenttalet dömda tillhörande kommunerna närmast intill Falun samt socknarne Siljansnäs, Bjursås och Al. I en kommun, Gustafs, har under denna period ingen varit för brott tilltalad eller bestraffad. Brottsligheten i länets städer synes icke vara svårare än i kommuner med större byar.

I fråga om antalet *vanartade* och i sedligt afseende försummade *barn* inom länet tillåter sig Länsstyrelsen anföra, att enligt den utredning, som härutinnan år 1903 afgifvits af en utaf länets landsting tillsatt kommitté, inom länets skoldistrikt då funnits 26 vanartade barn, 20 gossar och 6 flickor, samt 49 i sedligt afseende försummade barn, 27 gossar och 22 flickor, hvarvid dock anmärkts, att inom Järna och Malungs äfvensom andra skoldistrikt af Västerdalarna esomoftast kringströfvade s. k. tattarefamiljer, som icke vore någonstädes mantalsskrifna och hvilkas barn, som vanligen ej fått någon undervisning, vore att räkna åtminstone till de sedligt försummade. Särskilda skyddshem för vanartade barn finnas icke inom länet, men har landstinget anslagit medel för dylika barns vård å andra uppfostringsanstalter för vanartade minderåriga, nämligen 100 kronor om året från och med år 1903 för hvarje å åkerbrukskolonien Hall intagen gosse och lika stort belopp årligen från och med år 1904 för hvarje å Diakonissanstaltens skyddshem intagen vanartad flicka. Enligt dessa beslut har landstinget fått under perioden bidra till vanartade barns uppfostran med följande belopp, nämligen år 1903 63 kr. 29 öre, år 1904 300 kr. 4 öre och år 1905 417 kr. 78 öre. Det enligt lagen om vanartade och i sedligt afseende försummade barns uppfostran barnavårdsnämnd åliggande arbete handhafves i de flesta kommuner af skolråden, och har deras arbete mer och mer utvidgats, så att statsunderstöd för barn, utackorderade genom barnavårdsnämndernas försorg, årligen ökats intill 275 kr. 59 öre år 1905.

Folkbildningsarbetet har under perioden hastigt utvecklats genom bildande af *föreläsningsföreningar*, hvaraf vid periodens slut en eller flere funnos nästan inom hvarje större kommun. Tvenne eller flere mindre kommuner hafva i några fall förenats om en sådan förening. År 1905 åt-

njöto 25 föreläsningsföreningar och dylika anstalter statsunderstöd till sammanlagdt belopp af 7,895 kronor. På bekostnad af länets landsting och genom en af landstinget tillsatt kommitté hafva under åren 1903—1905 populära föreläsningar hållits inom skilda delar af länet, företrädesvis å sådana platser, där statsunderstödda föreläsningsföreningar icke organiserats. Dessa föreläsningar, hvaraf år 1905 hölls 34, hafva med noggrant undvikande af religiösa och politiska tvistfrågor varit ägnade att väcka intresse för vidgad kunskap och upplysning på skilda områden. Om också det arbete, som sålunda uppblomstrat, ännu icke burit någon märkbar frukt, har det dock verkat uppräckande på befolkningen, gifvit den smak för ädlare nöjen och förströelser, än hvad förut varit fallet, samt särskildt för många unga haft den betydelse, att det hos dem väckt håg och ifver att förskaffa sig ökade kunskaper.

På flera orter hafva *sångföreningar* bildats bland allmogen, och under sista åren hafva, särskildt sommartid, stora ungdomsskaror samlats till gemensam sång.

Sockenbiblioteken inom länet, hvilka år 1900 utgjorde 59 med tillhopa 33,281 boknummer, hafva visserligen under perioden till antalet nedgått, nämligen till 56, men detta oaktadt har bibliotekens sammanlagda bokantal något ökats, nämligen till 33,664. Närmare uppgifter om dessa sockenbibliotek återfinnas i *tabell E* (sid. 13). Ursprungligen torde de äldre af dessa sockenbibliotek hafva innehållit postillor och utläggningar af bibelns olika delar och anlätades då blott af ett fåtal, mest äldre personer. Sedan under de senaste åren till sockenbiblioteken i flera kommuner anskaffats nyare litteratur, hafva biblioteken blifvit mer än förr anlätade till utlåning. Särskildt betjänar sig ungdom af detta tillfälle till inhämtande af kunskap.

För upprättande af 3 *vandringsbibliotek* anslog länets landsting år 1903 ett belopp af 500 kronor och år 1904 enahanda belopp för anskaffande af ytterligare 3 dylika bibliotek. Dessa vandringsbibliotek, hvilka omhänderhafvas och förvaltas utaf en af landstinget tillsatt kommitté, hafva varit föremål för stor efterfrågan och flitigt anlätande å de platser, där desamma varit uppställda.

Uppgifter till kännedom om den utsträckning, i hvilken *tidningar* läsas inom länet, är Länsstyrelsen icke i tillfälle att meddela. Men för så vidt kan bedömas af postupplagorna för de tidningar, som utgifvas inom länet, och hvilka torde till allra största delen utgå till prenumeranter här i länet, har någon afsevärd förändring härutinnan icke under perioden ägt rum. Dessa postupplagor uppgingo i årligt medeltal under perioden till 25,694, högst år 1904 med 27,022.

Det *frivilliga skytteväsendet* inom länet har under perioden vunnit betydligt ökad tillslutning. Dalarnes skytteförbund, som omfattar alla skytteföreningar och skyttegillen inom länet och vid 1900 års slut hade 2,201 medlemmar, fördelade på 40 föreningar eller gillen, bestod vid periodens utgång af 77 föreningar eller gillen med sammanlagdt 4,918 medlemmar. Medlemsantalet har sålunda under perioden mer än fördubblats.

Vid de olika föreningarnas skjutöfningar hafva skarpa skott lossats till följande antal, nämligen år 1901 204,309

(mot 131,471 år 1900), år 1902 257,805, år 1903 297,218, år 1904 327,046 och år 1905 358,400, hvartill komma de skott, som skjutits vid de hvarje år anordnade förbunds-täflingarna, gemensamma för alla föreningar i länet.

Vid öfningarna användes under år 1901 i allmänhet gevär af 1867 års modell, men från och med påföljande år hafva dessa i det närmaste undanträngts af 6.5 mm. mauser-gevär, som, inköpta af förbundsmedlemmar och föreningar, varit till stor nytta för skjutfärdighetens uppdrifvande och skytterörelsens framgång. Resultatet af öfningarna har också år efter år utvisat en betydligt ökad skjutskicklighet.

Ärliga täflingar om statspris hafva hållits såväl för hela förbundet som ock af de i verksamhet varande särskilda föreningarna. Ett stort antal af statens skyttmärken af guld, silfver och brons har under perioden utdelats till förbundets medlemmar, hvarjämte årligen för skjutskicklighet utdelats förbundets medalj i silfver och brons samt de sista åren äfven i guld.

Af länets landsting har skytteförbundet årligen till skytterörelsens befrämjande åtnjutit anslag, nämligen år 1901 500 kr., år 1902 800 kr., år 1903 1,000 kr., år 1904 1,500 kr. och år 1905 2,000 kr. Dessutom har förbundet år

Tab. E.

Sockenbiblioteken i Kopparbergs län år 1905.

Kommun.	An- tal.	Antal band.	Underhållssätt.	Begagnande.	Kommun.	An- tal.	Antal band.	Underhållssätt.	Begagnande.
Enviken	1	1,030	Af församlingen med om- kring 300 kr. årligen.	I medeltal 1,920 bok- lån årligen.	Siljansnäs	1	305	Af hundskattemedlen.	Flitigt.
Svärdsjö	1	870	Af kommunen.	I medeltal 300 boklån årligen.	Ål	1	776	D:o	Under 1905 741 bok- lån.
Sundborn	1	611	20 à 30 kr. årligen från Carlborgsonska donation- en samt årsafgift af 25 öre för hvarje lånande.	Ej synnerligen flitigt.	Bjursås	1	474	D:o	Ej synnerligen flitigt.
Vika	1	943	Andel af hundskatten samt årsafgift af 50 öre för hvarje lånande.	Någorlunda flitigt.	Rättvik	1	785	D:o	D:o d:o
Hosjö kapellförsamling	1	482	D:o d:o	Flitigt.	Boda	1	450	D:o	D:o d:o
Kopparberg	1	911	Af kommunens brännvins- medel samt årsafgift af 50 öre af hvarje län- tagare.	I medeltal 30 boklån årligen.	Ore	1	145	D:o	D:o d:o
Aspeboda	1	615	Af kommunen med 40 à 50 kr. årligen af hundskatte- medel.	Historiska berättelser och skönlitterära ar- beten flitigt af ung- domen.	Gagnef	1	700	D:o	Någorlunda d:o
Torsång	1	400	Af kommunen.	Mindre flitigt.	Mockfjärd	1	200	D:o	D:o d:o
Gustaf	1	693	D:o	D:o	Djura	1	400	Frivilliga bidrag.	D:o d:o
Silfberg	1	360	D:o	D:o	Mora	1	900	Af enskild person, som jäm- väl åstadkommit detsam- ma.	I medeltal 1,884 län- tagare för år.
Stora Tuna	1	550	D:o	Någorlunda flitigt af ungdomen.	Våmhus	1	302	Af kommunen.	I medeltal 793 län- tagare för år.
Stora Skedvi	1	500	D:o	Mycket flitigt.	Sollerön	1	300	D:o	Rätt flitigt af ungdo- men, men sällan af äldre personer.
Säters stad och socken	1	356	Af kommunerna.	Under 1905 750 lån.	Orsa	5	2,228	D:o	Någorlunda flitigt.
Hedemora stad och socken	1	1,404	100 kr. af hvardera kom- munen samt årsafgift, 50 öre, af hvarje läntagare.	> > 1,137 >	Älfdalen	1	600	D:o	D:o d:o
Husby (Smedby, Långshyttan, Stjärnsund och Kloster)	4	2,256	200 kr. årligen af kommu- nen samt årsafgift, 50 öre, af hvarje läntagare.	> > 1,263 >	Särna	1	143	D:o	Mindre flitigt.
Garpenberg	1	1,600	Af hundskattemedel.	Rätt flitigt; omkring 2,000 lån år 1905.	Grangärde	1	600	D:o	I medeltal 1,000 bok- lån årligen.
By	1	1,100	D:o	Sedan numera biblio- teket i form af vand- ringsbibliotek ut- sändts till aflägsnare delar af socknen, be- gagnas det flitigare än förut.	Ludvika	1	300	Af kommunen med 150 kr. om året.	Flitigt af skolbarn.
Folkärna	1	558	Af kommunen.	Mycket flitigt.	Norrbärke	1	1,000	Årsafgift, 50 öre, af hvarje läntagare samt årligt an- slag å 150 kr. af kom- munen.	I medeltal 60 läntagare årligen.
Avesta	1	900	D:o	D:o	Söderbärke	1	962	Underhålles ej.	Ytterst ringa.
Leksand	1	750	Af hundskattemedlen.	Flitigt.	Malingsbo	1	100	D:o	D:o d:o
					Floda	1	431	Af kommunen.	Rätt flitigt.
					Nås	1	1,001	Af en särskild kassa och genom andel af hund- skattemedlen.	Flitigt.
					Säfsnäs	1	700	Af kommunen.	D:o
					Järna	1	650	D:o	Ganska flitigt.
					Äppelbo	1	122	Årsafgift af 25 öre af hvarje läntagare.	Har ej under perioden begagnats.
					Tyngsjö	1	84	Af församlingen.	Flitigt.
					Malung	1	550	Af kommunen.	Någorlunda flitigt.
					Lima	1	557	Anslag af kyrkostämman samt andel af hundskatte- medlen.	Rätt flitigt, i synner- het vintertiden.
					Transtrand	1	1,010	Årligt anslag af kommunen.	Flitigt.

1903 af landstinget uppburit ett särskildt anslag af 3,000 kr. till inköp af 6.5 mm. mausergevär, af hvilka ett tilldelats hvarje skytteförening, som under år 1902 varit i aktiv verksamhet. Till pris vid förbundstäfningsskjutningarna, anordnande af dessa täflingar samt bestridande af förvaltningskostnader har förbundet af statsmedel tilldelats år 1901 1,684 kr., år 1902 1,590 kr., år 1903 1,736 kr., år 1904 2,077 kr. och år 1905 2,436 kr., hvarjämte förbundet fått af statsmedel uppbära anslag för anläggande af en skjutbana invid Falun. De särskilda skytteföreningarna inom förbundet hafva till pris vid sina täflingsskjutningar, till arvode åt instruktörer samt till ammunition och öfriga omkostnader för verksamheten af statsmedel erhållit år 1901 4,680 kr., år 1902 7,001 kr., år 1903 7,831 kr. 50 öre, år 1904 10,681 kr. och år 1905 12,485 kr.

Skytterörelsen har sålunda, såvidt af denna redogörelse kan bedömas, af allmänheten omfattats med allt lifligare intresse. Då emellertid, enligt hvad från vissa delar af länet förports, det understöd skytteföreningarna erhållit af stat och landsting varit alltför ringa, så att föreningarna endast med svårighet kunnat bestrida nödiga utgifter, som numera, efter det mausergevär med därtill hörande dyrbar ammunition kommit i bruk, blifvit mer och mer kännbara, torde ökade anslag för ändamålet blifva af nöden, därest fortsatt lifaktighet inom skytterörelsen skall kunna påräknas, helst andra folkrörelser, som alltmär träda i förgrunden, synas intaga en mot skytterörelsen fientlig ståndpunkt.

Af dessa rörelser tilldrager sig den *socialistiska rörelsen* ovedersägligen den största uppmärksamheten. Från flere trakter, i synnerhet i sydvästra delarna af länet, omförmäles, att denna rörelse bland folket vinner stor utbredning. Bland industri- och verkstadsarbetarne lærer rörelsen hittills hafva gjort sig mest gällande, men den synes med stor hastighet utbreda sig äfven till skogsarbetare och vanliga grofarbetare i de mest aflägsna skogsbygder. Här i Falun bildades redan på våren 1902 en s. k. socialdemokratisk ungdomsklubb, som vid 1905 års slut räknade 140 medlemmar. Dylika ungdomsklubbar lära finnas jämväl på flere ställen å länets landsbygd, synnerligast vid större industricentra. Om deras antal och storlek är dock Länsstyrelsen icke i tillfälle att lämna närmare upplysningar.

De socialdemokratiska åsikterna torde omfattas af samtliga de arbetare, hvilka tillhöra den redan i senaste femårsberättelsen omförmälda arbetareorganisation i Falun, som benämnes Falu arbetarekommun. Till denna, som uppgifves vara ansluten till Sveriges socialdemokratiska arbetareparti, hafva ett flertal lokala arbetareorganisationer i Falun, s. k. *fackföreningar*, anslutit sig. Af dessa fackföreningar funnos, enligt vunna upplysningar, här i Falun vid periodens utgång 14 med ett sammanlagdt medlemsantal af 551, nämligen: järn- och metallarbetarefackföreningen med 234 medlemmar, bergverksarbetarefackföreningen med 32, möbelsnickarefackföreningen med 28, fabriksnickarefackföreningen med 28 och måleriarbetarefackföreningen med 14 medlemmar, alla anslutna till arbetarekommunen, äfvensom skrädderiarbetarefackföreningen med 30, grofarbetarefackföreningen, bildad i augusti 1903, med 18, kakelugnsmakerifackföreningen, bildad i november 1903, med 7, tapetserarefackföreningen, bil-

dad i december 1903, med 10, sömmerskefackföreningen, bildad i januari 1904, med 32, gjuteriarbetarefackföreningen med 10, bleck- och plåtslagarefackföreningen med 13, typografarbetarefackföreningen med 35 samt byggnadssnickarefackföreningen, bildad i juni 1905, med 60 medlemmar. Under perioden bildade Kopparverkets arbetarefackförening och skoarbetarefackföreningarna blefvo före periodens utgång upplösta. Samtliga dessa fackföreningar likasom de fackföreningar, som finnas inom länets öfriga delar, men om hvilka Länsstyrelsen icke kunnat erhålla närmare kännedom, lära tillhöra olika, hela riket omfattande fackförbund, på sätt redan i senaste femårsberättelsen omnämndes.

I sammanhang härmed torde förtjäna omnämnas de sammanslutningar i *kooperativa föreningar* för inköp, hufvudsakligast af lifsförnödenheter, som på flere ställen inom länet uppstått bland arbetare.

Likartade föreningar hafva under perioden jämväl under namn af *landtmannaföreningar* bildats bland jordbrukare för gemensamma inköp af för jordbruket nödiga varor. Dylika sammanslutningar för ekonomiska ändamål, som mellan jordbrukare inom andra delar af riket i rätt stor utsträckning kommit till stånd, hafva ända till det sista endast mycket sparsamt vunnit utbredning inom länet. Sedan emellertid år 1904 bildats Aktiebolaget Landtmannaförbundet, till hvilket landtmannaföreningar inom detta och Gäfleborgs län ägde att vända sig för erhållande af fullgoda varor till moderat pris och med rätt till delaktighet i uppkommande handelsvinst, hafva 11 landtmannaföreningar bildats inom olika delar af länet, alla med anslutning till nämnda aktiebolag såsom centralorgan.

Här ofvan hafva redan omförmäls de för arbetsklassens upplysning tillkomna föreläsningsskurser, som af föreläsningföreningar och dylika anstalter äfvensom af landstinget anordnats.

Bland öfriga för *arbetarnes bästa afsedda åtgärder* under perioden torde böra omförmälas stadsfullmäktiges i Falun särskilda beslut att »för uppförande af arbetarebostäder eller andra nykterheten befrämjande ändamål» af staden tillkommande brännvinsmedel afsätta sammanlagdt 15,000 kronor. Närmare beslut om användningen af denna fond, som vid periodens slut, med tillagda räntor uppgick till 15,608 kronor, har dock icke fattats. Vidare har af Falu stad under år 1905 för koloniträdgårdars anläggande afsatts ett område, beläget å den staden tillhöriga egendomen Manhem, hvarvid af stadsfullmäktige utsetts en koloniträdgårdsstyrelse, som har att ombestyrja trädgårdstjäppornas utarrendering samt i öfrigt vidtaga för trädgårdars anordnande erforderliga åtgärder. Af de intill Hedemora stad belägna egendomarna Bro och Svedjan hafva afsatts stora områden, som uppdelats i mindre tomter för att bereda arbetarne vid de industriella verken inom staden möjlighet att förvärfva egna hem.

För befordrande af uppkomsten af *egna hem* för mindre bemedlade arbetare har dessutom länets hushållningssällskap, i öfverensstämmelse med nådiga kungörelsen den 17 juni 1904, förmedlat lån ur egnahemslånefonden. Enligt specialstadgar, som upprättats för denna lånerörelses bedrivande inom området för sällskapets verksamhet, utgör sällskapets förvaltningsutskott styrelse för lånerörelsen. Un-

der år 1905 hade af inkomna 45 ansökningar om lån till sammanlagdt belopp af 96,620 kr. kunnat, enligt grunderna för lagstiftningen i ämnet, beviljas allenast 13 lån till sammanlagdt belopp af 23,300 kr., däraf 10 till belopp af 15,400 kr. för bostadslägheter och 3 till belopp af 7,900 kr. för jordbrukslägheter.

Hvad slutligen vidkommer under perioden inträffade *arbetsinställelser*, tillåter sig Länsstyrelsen för åren 1903—1905 hänvisa till de detaljerade uppgifter, som för nämnda år härom meddelats af Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik och som utvisa, att under nämnda år förekommit följande antal arbetsinställelser med nedan angifna högsta antal direkt berörda arbetsgifvare och arbetare, nämligen år 1903 2 inställelser, berörande 3 arbetsgifvare och 191 arbetare, år 1904 6 arbetsinställelser, berörande 7 arbetsgifvare och 268 arbetare, och år 1905 6 arbetsinställelser, som berörde 8 arbetsgifvare och 893 arbetare. Härvid får Länsstyrelsen anmärka, att den sistnämnda år öfver hela riket sig sträckande arbetsinställelsen inom den mekaniska verkstadsindustrien inom länet visserligen direkt

berörde allenast Vagn- och fabriksaktiebolaget i Falun, men indirekt menligt inverkat på flera företag inom länet genom försenad leverans af maskiner och andra tillverkningar från de af arbetsinställelsen berörda verkstäderna. Under periodens båda första år hafva, förutom de under maj år 1902 förekomna arbetsinställelser i angifvet syfte att gifva uttryck åt vissa önskemål beträffande den på Riksdagens behandling då beroende frågan om utsträckning af den politiska rösträtten, och om hvilka särskild redogörelse afgifvits, icke inträffat andra arbetsinställelser än en den 24 januari 1902 vid Grängesbergs grufbolags verkstad utbruten strejk. Orsaken till strejken var, att verkstadens arbetare vid en af grufbolaget beslutad allmän lönereducering, som uppgifvits vara förorsakad af dåvarande tryckta konjunkturer inom järn- och malmmarknaden, yrkade att få bibehålla sina löner oförändrade. Efter ömsesidiga eftergifter från arbetarnes och arbetsgifvarnes sida bilades strejken den 21 april samma år. De strejkande utgjordes endast af vid verkstaden arbetande, hvarför arbetet i grufvorna kunde utan egentlig svårighet fortgå.

3. Näringar.

4) Jordbruk och boskapsskötsel. a) Jordbruk. Om jordbrukets tillstånd i allmänhet gäller i hufvudsak äfven för nu ifrågavarande period, hvad i nästföregående femårsberättelse härom anfördes. Fortfarande intager jordbruket inom större delar af länet en mera underordnad ställning, så att dess idkare måste genom skogsbruk eller arbete för industrien söka skaffa sig nödiga medel för sin bärning. Och äfven nu kan sägas, att jordstyckningen, fäbodsystemet och de enskilda egendommarnes öfvergående i bolags ägo sätta en stark prägel på större delen af länets jordbruk, som af dessa förhållanden hindras att uppnå den utveckling, som omständigheterna eljest erbjuda.

Beträffande särskildt jordstyckningen synes visserligen efter många uttalanden att döma, den jordbrukande befolkningen hafva kommit till insikt om, att söndersplittrandet af ägora i den stora utsträckning, som mångenstädes äger rum, måste verka högst ofördelaktigt på jordens skötsel, och att de åtgärder, såsom hemmansklyfningar m. m., hvilka företagas till undanröjande af de svåraste olägheterna där-af, endast äro palliativ. Men å andra sidan anses laga skifte kräfvat så stora kostnader och medföra så omfattande och oberäkneliga förändringar i det bestående, att sådan åtgärd i allmänhet icke vedervågas. Hellre afyttras då jorden, så snart anbud därå erhålles, i många fall till trävaru- eller annat bolag. I hvad mån bolagens jordförvärf under perioden ökats, kommer att framdeles i denna redogörelse närmare beröras.

Hvad som emellertid framför allt orsakar jordbrukarens bekymmer och som för jordbruksnäringens framtida bestånd och utveckling måste anses i hög grad betänkligt är den hos befolkningen alltmer *tilltagande obenägheten att ägna sig åt jordbruksarbete*. Den mindre jordinnehafvaren, som knappast har full sysselsättning med skötandet af sin egen jord,

än mindre har behof af andras hjälp, har väl häraf icke någon kännning, men vid de större jordbruket, där arbets- hjälp måste anskaffas för de nödvändiga göromålens jämna gång, hafva kännbara olägheter försports, i det icke allenast höga aflöningar fordrats, utan jämväl icke sällan all möjlighet saknats att till något som helst pris erhålla lejda arbetare. Icke ens jordbrukare med vuxna barn äro, såsom antagas kunde, helt oberoende af dessa olägheter. Härom meddelar en erfaren jordbrukare till Länsstyrelsen, att »äfven där man till en början kan hafva litet hjälp af barnen, det icke dröjer länge, innan dessa finna stugan för trång och lämna hemmet för att antingen i en annan världsdel pröfva lyckan eller, om icke färden utsträcket så långt, åtminstone i närmaste stad eller vid något industriellt verk söka ett mindre träget, men dock mera aflönadt arbete». »Det sorgligaste härvid är dock», fortsätter han, »att det förefaller, som om det icke vore så mycket den mindre lönen, hvilken drifver de unga från jordbruket, utan fastmer ringaktningen för detsamma och längtan från det ensamma mera obemärkta lifvet därvid ut i stora världen, där lyckan och njutningen vinka under så många skepnader. Man har i allmänhet för sig, att jordbruket icke kan gifva den utkomst, man önskar, och lämnar det därför åt sitt öde. Under sådana förhållanden synes det ock, som om detta snart skulle vara besegladt. Men midt under denna pessimism och ringaktning för landtmannayrket kan man icke undgå att märka, huru- som det där och hvar inom de olika orterna börjar uppstå en stam, om än hittills af ringa styrka, med fast tro på jordbrukets framtid och som icke blott med ord utan också i handling visar, att, äfven där jordmänen är karg och klimatet sträfft, jorden icke allenast kan lämna dess brukare en nödortftig bärning, utan därutöfver en behållning, fullt likvärdig med hvad af andra yrken kan påräknas».

Under sådana förhållanden, som här ofvan angifvits, kan *odlingsarbetet* gifvetvis icke omfattas med något större intresse eller föra till mera betydelsefulla resultat. Så har icke heller under perioden ägt rum. Utom svårigheten att kunna anskaffa för sådana arbeten tillräckliga arbetskrafter torde detta sakförhållande jämväl kunna tillskrifvas den långt drifna jordstyckningen och de mer eller mindre invecklade äganderättsförhållandena, hvilka i hög grad försvåra den för sådana företag nödiga afdikningen, på samma gång äganderätten till just de för odling ägnade jordområdena ofta nog kan vara oviss. Enligt de uppgifter, länets hushållningssällskap årligen inhämtat från de olika distrikten, hvilka uppgifter dock måste anses mera beräknade än fullt exakta, skulle under perioden nyodlats år 1901 51·35 hektar, år 1902 57·30 hektar, år 1903 96·77 hektar, år 1904 63·70 hektar och år 1905 125·50 hektar eller tillhoppa 394·62 hektar, största delen bestående af moss- eller myrmarker. Intresset för afdikning af dylika marker såväl för frostländighetens minskande som för beredande af odlingslägenheter synes dock vara i stigande.

De flesta förrättningar, som under perioden företagits af statens *landtbruksingenjör*, hafva afsett torrläggning af mark genom sjösänkning, reglering af vattendrag och afdikning i och för torrläggning af odlad eller odlingsbar mark. Landtbruksingenjörens hufvudsakliga verksamhet inom länet under perioden framgår af *tabell F*.

Af förslagen till täckdikningsarbeten, hvilka i allmänhet inom länet utföras med gärdsel såsom fyllnadsmateriell i diken och jämväl, ehuru i mindre omfattning, med sten, märkas förslag till täckdikning med rör vid Avesta och Vikmanshyttans bruksegendomar. Endast vid den förra hafva dräneringsarbetena under perioden kommit till utförande.

De i senaste femårsberättelsen omförmälda, af statsmedel understödda odlingsföretag, nämligen reglering af Täftån och delvis odling af mark tillhörande Tommesbo, Ingeborgbo och Rossberga i By socken äfvensom reglering af Horndalsån samt afdikning och odling af ägor tillhörande Ingeborgbo och Rossberga byar i By socken, hafva under perioden fullbordats och godkänts, det förra företaget år 1901 och det

senare år 1903. Den genom dessa företag vattenbefriade arealen utgör sammanlagdt 81·64 hektar, däraf 58·96 hektar genom regleringen af Täftån och 22·68 hektar genom regleringen af Horndalsån.

Jämväl arbeten för minskning af frostländigheten hafva med understöd af statsmedel under perioden ägt rum. Torrläggningen af den s. k. Digermynen inom ägor till Envikens kyrkoby och Klockarnäs by uti Envikens socken, till hvilket företag statsanslag redan under senaste perioden beviljades, har under denna period pågått och blef år 1905 fullbordad. Samma år fullbordades jämväl arbetet för utdikning af Lomtjärns- och Intjärnsmyrarna, tillhörande Limbäcks och Höjens skifteslag i Våmhus socken, till hvilket företag genom nådiga brefvet den 25 juli 1902 beviljats ett statsanslag utan återbetalningsskyldighet af 2,900 kronor. Den genom sistnämnda arbete vattenbefriade marken har en areal af 63·09 hektar.

Dessutom har statsanslag utan återbetalningsskyldighet under perioden beviljats för följande sjösänkings- och vattenaftappningsföretag, hvilkas ändamål är att minska frostländigheten för närliggande bygd, nämligen enligt nådiga brefvet den 26 juni 1903 1,900 kronor för afdikning af den s. k. Tåfåsmynen inom Vikarbyns och Granmors skifteslag i Rättviks socken, enligt nådiga brefvet den 17 juli samma år 2,400 kronor för torrläggning af torfmossar vid Ålhusån och Skiftstjärn inom Lingheds skifteslag i Svärdsjö socken, och enligt nådiga brefvet den 19 augusti 1904 6,000 kronor för afdikning af frostförande mossar vid Valla i By socken, hvilka samtliga arbeten under perioden påbörjats, men icke hunnit fullbordas, äfvensom enligt nådiga bref dels den 26 april 1905 36,100 kronor för utdikning af Näsänget m. fl. myrar, tillhörande Oljonsbyn, Viborg och Holens byar i Orsa socken, dels den 30 december 1905 19,500 kronor för torrläggning af frostförande mossar inom Prästhyttans ägor uti Hedemora socken, dels ock berörda den 26 april 1905 1,900 kronor för torrläggning af de s. k. Höksmossarna, tillhörande Morshyttan, Ingeborgbo, Rossberga och Östanhede i By socken. För sistnämnda företags utförande har jämväl enligt nådigt bref sistnämnda dag af statsmedel beviljats ett lånebidrag af 4,700 kronor.

Den under föregående femårsperiod mycket lifliga verksamheten för torrläggning af inägor och närmast därtill belägna utmarker inom Orsa och Älfdalens socknar har i den förra socknen blifvit betydligt inskränkt och i den senare alldeles upphört. Anledningen därtill torde kunna tillskrifvas den omständighet, att räntemedlen af dessa socknars skogsmedelsfonder, af hvilka medel ifrågavarande arbeten bekostats, på senare tiden måst i stor utsträckning tagas i anspråk för andra ändamål. Sedan, på sätt nyss omförmäls, statsbidrag erhållits för ett större torrläggningsföretag inom Orsa socken, torde möjligen kunna påräknas, att intresset för såväl afdikning som nyodling ökas inom socknen. I sammanhang härmed förtjänar antecknas, att, efter afdikning å block nr 65 af nämnda sockens besparingsskog, odlingsförsök med framgång verkstälts å den på nämnda block belägna Delåsmynan, där af grönfoder erhöles 22,000 kilogram per hektar och hafre uppnådde en höjd af 110 centimeter.

Tab. F: Statens landtbruksingenjörs hufvudsakliga verksamhet inom Kopparbergs län åren 1901—1905.

År.	Antal		Antal förrättningsdagar.	Upprättade förslag till							Under ingenjörens ledning torrlagd areal.	
	läga synförrättningar.	andra förrättningar.		indelning till omloppsbruk.	täckdikning.	utdikning för		landvinning.	andra arbeten.	Genom täckdikning.	Genom öppen vattenledning.	
						frost- minskning.	odling.					
	Har.	Har.	Har.	Har.	Har.	Har.	Har.	Har.	Har.	Har.	Har.	
1901 .	23	26	109	—	—	458	344	34	19	—	248	
1902 .	17	20	99	—	94	313	807	—	38	30	1,221	
1903 .	6	30	113	121	65	1,559	329	20	21	11	252	
1904 .	15	25	91	—	—	616	209	—	—	8	106	
1905 .	8	9	75	—	358	818	5	—	—	—	216	
Summa	69	110	487	121	517	3,764	1,694	54	78	49	2,043	

Såsom i senaste femårsberättelsen omförändrades, börjades år 1899 *hydrografiska undersökningar* inom länet. Dessa arbeten hafva under hela denna period fortgått medelst vattenstands- och vattenmängdsmätningar efter samma plan som förut, hvarvid särskildt uppmärksammas de avvikelser, som förekomma från de normala förhållandena, såsom ovanligt lågt eller högt vattenstånd, hastiga stigningar och dylikt. Rörande dessa förhållanden har särskild berättelse afgifvits till länets hushållningssällskap, på hvars bekostnad undersökningarna hufvudsakligen ägt rum.

Brukningssystem. I de södra delarne af länet är mestadels infördt växelbruk med vanligen 7 till 8 skiften, hvaraf 1 träda, 1 höstsäd, 3 eller 4 vall och 2 vårsäd. Trädan besås icke sällan till en del med grönfoder. Uti de norra och västliga trakterna, där sällan fullt genomfördt brukningssystem finnes, varierar mest mellan vårsäd och mångåriga vallar. Träda nyttjas där endast i ringa utsträckning, och det lilla område, som upptages af råg, har i allmänhet icke trädats, utan sås denna säd på upplöjd vall. För potatis och egentliga rotfrukter, som börja intaga en mera uppmärksam plats, användas vanligen särskilda, för sådan odling mera lämpade jordområden, som ej ingå i den egentliga cirkulationen.

I hvilken utsträckning den odlade jorden, som enligt hushållningssällskapets berättelse för periodens sista år omfattar en areal af 102,681 hektar, användes för olika växtslag m. m., lämnas detaljerade upplysningar i den officiella statistiken. Enligt däri meddelade uppgifter för år 1905 användes i procenttal af hela den odlade jordens areal för höstsäd 10·3 %, för vårsäd 28·1 %, för potatis, andra rotfrukter, lin m. m. 3·8 %, för gräs och andra foderväxter 49·0 % och för träda 8·8 %. Utsädet har i procent af utsädesmängden för hela länet, oberäknadt potatis och gräsfrö, uppgifvits utgöra: hvete 0·64 %, råg 14·10 %, korn 3·56 %, hafre 79·49 %, blandsäd 1·22 %, baljväxter 0·95 % samt lin och hampa 0·04 %. Rotfruktsodlingen synes vara i ganska raskt tilltagande, under det utsädet af korn, blandsäd, baljväxter till mogen skörd samt spånadsväxter alltmer aftager.

Jordens brukning utföres inom Hedemora, Västerbergslags och större delen af Falu fögderi ganska tillfredsställande, och i allmänhet kan sägas, att framåtgåendet härutinnan följer jämna steg med införandet och användandet af förbättrade redskap för jordens bearbetning. I de norra orterna, där jorden är mera grund och åkrarne äfven till sin belägenhet mindre lämpade för större och djupgående redskap, blir brukningen dock ofta mera ytlig. Likväl finnas där, egendomligt nog, oftast särdeles frodiga och rena grödor, hvilket förhållande dock mera torde få tillskrifvas den jämförelsevis goda gödseltillgången och belägenhetens mindre känslighet för torka än brukningssättet.

Kunna, såsom nyss antydts, de *redskap* och *maskiner*, som användas vid jordbruksarbetenas utförande, i viss mån anses såsom gradmätare för jordvärden inom samma ort, lära länets jordbrukare härutinnan icke få anses efterblifna. De för jordens luckrande på djupet och rotogrässets uppräckande så nödvändiga fjäderharfvarne saknas sålunda knappast vid något, ens det minsta jordbruk, och de för jordens under vissa omständigheter nödvändiga hoppressning och söndersmulning i ytan outhärliga ring- eller cambridgevältarne börja ock

rätt mycket komma i bruk. Radsåningsmaskiner hafva numera fått så ökad användning, att mera radsådt än breadsådt påträffas. Gräs- och rofsåningsmaskiner användas ock i myckenhet. A ett och annat ställe brukas t. o. m. maskiner för såning af pulverformig gödsel. För skördearbetet besparande slätter- och skördemaskiner samt körräfsor förekomma öfverallt. Till och med en och annan själfbindande skördemaskin anträffas. Tröskslagan och kastskofveln betraktas numera som alltför urmodiga, och öfverallt användas tröskverk samt kast- eller andra rensningsmaskiner. Bland maskiner af senare slag torde böra omnämnas Tidaholms sädes-sorterare, som till ett stort antal spridts genom hushållningssällskapet och som uti icke ringa mån bidragit till vårutsädet höjande med afseende på kornvikt och renhet. För arbetet med rotfrukterna finnas, äfven hos småbrukarne, hästhackor för såväl hand- som körkraft i användning.

At *vården af kreatursspillningen* har inom länet alltid ägnats stor omsorg, hvilket särskildt gifvit sig till känna genom begagnande af ganska stora mängder torf- och dyjord som inströmedel. Då, oaktadt detta, förluster af flytande spillning icke kunna förekommas, hafva i nästan alla nya ladugårdar införts cementerade gödselrännor. Dessutom har gödselstaden i botten belagts med cement samt försetts med vattentät gödselvattenbehållare. För att befordra tillkomsten af sådana anläggningar har hushållningssällskapet dels hos vissa lämpliga landtmän i socknar, som haft ambulatoriska jordbrukskurser, bekostat för sådant arbete erforderlig cement jämte aflöning till sakkunnig förman vid arbetets utförande, dels ock lämnat räntefria lån för företag af ifrågavarande art. Sättet för användningen af den naturliga gödseln kan dock icke anses odeladt tillfredsställande. Ännu tillämpas ganska ofta sättet att under vintern köra ut gödseln i småhögar, och på många trakter lämnas gödseln utan annan myllning, än som åstadkommes samtidigt med utsädet nedharfning. Ännu vidhålles här och hvar det gamla bruket att endast gödsla en gång under omloppet, och detta då under trädesåret, hvilket har till följd en synnerligt rik utveckling af rågen, under det att vårsäden, som först inkommer i slutet af omloppet, gärna ställer sig tunn, oaktadt utsädesmängden är nära dubbelt större än den å sydligare orter vanliga.

Såsom ersättning för den naturliga gödseln användes *konstgödsel* i ganska stora mängder. Angående förbrukningen af sådana ämnen kunna icke exakta uppgifter lämnas. Hushållningssällskapet har dock med stöd af de siffror, som från vissa håll lämnats, beräknat, att den årliga förbrukningen för länet skulle uppgå till omkring 7,000 ton. Här af utgör thomasfosfat hufvuddelen. Vid Domnarfvet, där detta gödningsmedel tillverkas, uppgifves den årliga tillverkningen däraf i medeltal under de fem åren till omkring 10,000 ton. Huru mycket däraf, som stannar inom länet, kan ej uppgifvas, men torde ej understiga 3,000 ton.

Då de fältförsök, som medelst hushållningssällskapets anslag af Centralanstalten för lokala gödslingsförsök blifvit å olika orter och med olika växter utförda, visat synnerlig god verkan af lättlösligt kväfve, har användningen af chilesalpeter, oaktadt dess höga pris, väsentligt stigit. Dessutom påföres också rätt mycket superfosfat och benmjöl samt på moss- och myrmarker kalialter af olika slag.

Af egentliga *jordförbättringsmedel* är det dyjord, som, dels inblandad med gödseln, dels direkt påförd den styfva jorden, mest kommer till användning. Bränd kalk påföres ock där och hvar, fastän i mindre utsträckning, än antagas kunde, då kalkfyndigheter finnas i många af länets delar. Undantag härifrån utgöra dock de öfre Västerdalssocknarne, dit icke obetydliga kvantiteter kalk från Närke och Västergötland införskrifvas. Märgel förekommer icke så sällsynt, ehuru densamma med anledning af dess djupa läge i allmänhet icke kan komma till afsevärd nytta. Sandkörning af mossmarker har icke blifvit så använd, som önskligt skulle vara och den stora tillgången på sand kunde medgifva.

Enligt Länsstyrelsens till Statistiska Centralbyrån ingifna årsberättelser har *skörden* under perioden utfallit sålunda:

år 1901 medelmåttig och af god beskaffenhet,

år 1902 betydligt under medelmåttan och af dålig beskaffenhet,

år 1903 öfver medelmåttan och af god beskaffenhet,

år 1904 medelmåttig och af god beskaffenhet, samt

år 1905 medelmåttig och af god beskaffenhet.

Angående skörden, beräknad i *korntal* efter utsädet och för hö i deciton per hektar, lämnar hushållningssällskapet följande uppgifter:

År.	Höst-hvete.	Vår-hvete.	Höst-råg.	Korn.	Hafre.	Bland-säd.	Ärtor.	Potatis.	Hö.
K o r n t a l.									Dt. pr har.
1901 . . .	8.6	7.2	12.1	6.5	6.9	7.7	6.0	5.9	28.3
1902 . . .	6.6	6.5	7.5	5.5	4.9	4.6	—	4.9	26.1
1903 . . .	11.2	8.6	12.8	8.8	7.6	8.5	—	9.2	30.1
1904 . . .	7.3	8.0	9.9	7.3	5.8	6.7	—	6.3	26.6
1905 . . .	7.8	5.5	13.4	7.0	6.6	7.5	6.8	9.7	20.8
Medeltal:									
1901—1905	8.3	7.2	11.1	7.0	6.4	7.0	6.4	7.2	26.4
1896—1900	9.7	6.9	11.4	7.3	6.6	7.4	6.3	6.0	32.4

Såsom häraf framgår, har utfallet af jordbruket under perioden i stort sett varit mindre gynnsamt. Detta omdöme gäller i synnerhet foderskörden, som icke under något af åren, med undantag möjligen för 1903, kan anses hafva varit fullt medelmåttig och ett par år till och med betydligt understigit medelmåttig skörd. Då sålunda icke något kunnat besparas från det ena året till det andra, utan snarare den skörd, som afsetts för en kommande vinter, måst redan tidigt på sommaren anlitas, skulle gifvetvis periodens sista år med sin enormt kläna höskörd gifva upphof till en sådan brist på foder, att, oaktadt ett betydligt minskande af kreatursstocken, rätt stora kvantiteter såväl hö som halm måste införskrifvas, hvilket i sin ordning, och då förråden äfven på andra håll icke voro så synnerligen stora, framkallade ovanligt höga pris på dessa varor. Härigenom blefvo svårigheterna ännu mera kännbara.

Till periodens låga medeltal för sädes- och potatisskörden har året 1902 mest bidragit. Uti många orter närmade sig

skörden då missväxt, och ingenstädes blef den af beskaffenhet att kunna anses som fullgod handelsvara, än mindre som duglig till utsäde. För att lämna befolkningen i de nordligare socknarne, som mest lidit af det dåliga skördeåret och som saknade egna undsättningsfonder, något bistånd för anskaffande hufvudsakligen af dugligt vårutsäde, men äfven af lifsförnödenheter, lät Eders Kungl. Maj:ts Befallningshåvande på framställning af hushållningssällskapets förvaltningsutskott tillsätta en *nödhjälpskommitté*, uti hvilken underordnad, landshöfding, inträdde som ordförande och som i öfrigt bestod af två utaf hushållningssällskapets förvaltningsutskott och två utaf direktionen för länets nödhjälpskassa utsedde ledamöter. För att genast kunna vidtaga mått och steg till behovens afhjälpan och nödens förebyggande ställdes af nödhjälpskassan till kommitténs disposition ett belopp af 50,000 kronor. Dessutom inflöto i gåfvor utom en stor del naturapersedlar, såsom foder, säd och potatis till icke obetydliga belopp, följande kontanta medel, nämligen af Centrala nödhjälpskommittén 36,673 kr. 27 öre och af enskilda personer m. fl. direkt öfverlämnade 65,481 kr. 70 öre eller tillhopa 102,154 kr. 97 öre.

Sedan behoven, som genom särskilda platskommittéer utrönts, blifvit på bästa möjliga sätt afhjälpta, hvarvid man i första hand afsåg tillgodoseendet af fullgodt utsäde, och alla omkostnader gäldats, återstod en kontant behållning af 21,854 kr. 53 öre jämte reverser för erhållna varor, som utlämnats på tre års räntefri inbetalning, till ett bokfördt värde af 39,958 kr. 17 öre. Af dessa medel skulle 18,992 kr. 70 öre fonderas hos länets nödhjälpskassa och resten af det kontanta öfverskottet eller 2,861 kr. 83 öre jämte de utlånade medlen, i den mån de komme att inflyta, fonderas hos hushållningssällskapets förvaltningsutskott för att användas till hemslöjdens uppmuntrande eller andra åtgärder till förekommande och lindrande af nöd. Som bevis på befolkningens i dessa orter, äfven då lefnadsvillkoren äro mycket torftiga, punktlighet i uppfyllandet af åtagna ekonomiska förpliktelser, må nämnas, att alla dessa till flera hundra uppgående låntagare med undantag endast af ett ringa fåtal hittills på bestämd tid fullgjort sina inbetalningar.

Försäljningsprisen å jordbrukets produkter hafva, enligt hushållningssällskapets årsberättelser, under perioden i medeltal varit följande:

År.	Råg.	Korn.	Hafre.	Hö.	Vårsädes-halm.	Hästar.	Lifkor.
K r o n o r p e r d e c i t o n.					K r. p e r s t y c k.		
1901	13.78	12.71	10.72	9.14	5.06	559	112.00
1902	13.28	13.82	11.68	8.80	4.91	543	117.83
1903	12.87	12.61	10.72	7.25	4.27	588	137.00
1904	13.82	13.23	10.69	6.96	4.16	539	128.00
1905	14.29	13.34	11.21	8.08	4.92	518	120.00
Medelpris	13.61	13.14	11.00	8.05	4.66	549	122.97

Markeyångsprisen i kronor per hektoliter angifvas i följande tabell:

År.	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Blandsäd, 1/2 korn 1/2 hafre.
1901 kr.	10.72	9.11	7.65	5.16	6.40
1902 »	9.99	9.00	7.80	5.33	6.57
1903 »	10.17	8.70	7.62	4.66	6.14
1904 »	10.22	9.01	7.51	4.91	6.21
1905 »	10.05	9.07	7.72	5.01	6.36
Medelpris kr.	10.23	8.98	7.66	5.01	6.34

Arbetsprisen inom jordbruket hafva, i enlighet med hushållningssällskapets uppgifter, under perioden varit följande:

År.	Dagsverkspris i kronor.				Årslön i kronor.			
	Sommar.		Vinter.		Utom kost.		Jämte värdet af stat.	
	Mans.	Kvinn.	Mans.	Kvinn.	Till dräng.	Till piga.	Till dräng.	Till piga.
1901	2.49	1.35	2.08	1.12	282	113	555	291
1902	2.29	1.27	1.86	1.03	259	110	550	286
1903	2.25	1.28	1.94	1.02	265	112	546	285
1904	2.37	1.28	1.93	1.00	272	117	544	275
1905	2.37	1.32	1.98	1.03	278	119	590	295
Medeltal	2.35	1.30	1.96	1.04	271	114	557	268

Uti ofvanstående dagsverkspris och löner hafva ej inräknats värdet af husrum och vedbrand, som alltid lämnas löntagare och ofta nog äfven dagsverkare. Dessutom erhålla också stättagare i de flesta fall potatisland och en del andra förmåner. Jämförda med priserna under sista året af föregående femårsperiod, eller år 1900, hafva arbetslönerna ej stigit, hvilket väl får anses beroende af den nedgång uti det starka industriella uppsving, som under de sista åren af förra perioden gjorde sig gällande. Några s. k. fackföreningar bland arbetarne vid jordbruket hafva ej kunnat förmärkas.

Som förut antydts, torde icke så mycket arbetspriser, utan fastmera svårigheten att kunna erhålla folk, synnerligast då det är fråga om kreatursskötsel, vålla mesta svårigheterna för landtbrukarne.

Länets *hushållningssällskap*, som med periodens början ingick i sitt femtiförsta arbetsår, har under samma organisation som förut fortfarande verkat till främjande af jordbrukets och näringarnas förkofran. Att döma af det antal nya ledamöter, sällskapet årligen vinner, är intresset för dess arbete alltjämt lifligt och i tilltagande. Hela ledamötsantalet, hvaraf alla, med undantag af ett fåtal heders- och korresponderande ledamöter, voro betalande, utgjorde 3,687 år 1901, 4,292 år 1902, 4,770 år 1903, 5,118 år 1904 och 5,999 år 1905.

Ledamöterna äro uppdelade på 47 s. k. hushållningsdistrikt, för hvilka å hvarje ort finnes en nämnd, bestående af ordförande och visst antal ledamöter. Årsafgiften till sällskapet utgör 1 krona, och af denna, som uppbäres samtidigt med kronouppbörd, hafva distrikten erhållit hälften eller 50 öre för medlem att användas för bestridande af min-

dre omkostnader inom distriktet, såsom inköp af skrifter och material m. m. Behållningen i dessa, på sådant sätt bildade distriktskassor utgjorde 1905 omkring 15,000 kronor.

För att lämna råd och undervisning uti till jordbruket direkt hörande delar, såsom mindre afdikningsföretag, användning af konstgödsel och nyare redskap, växtkulturer m. m., användes intill sista året i perioden mejerikonsulent, men sedan verksamheten på detta område alltmera vuxit ut, har därefter anställts en särskild *länsagronom*, hvilken utom förenämnda konsulterande verksamhet varit lärare vid ambulatoriska lärokurser, ledare af studieresor m. m.

Å hushållningssällskapets egendom Vassbo har länets, med statsmedel understödda *landtbruksskola* fortfarande varit förlagd. Kursen där är i enlighet med Kungl. Maj:ts nådiga reglemente den 11 juni 1894 tvåårig och afser att i första hand utbilda praktiskt dugliga män till arbetsbefäl eller skötande af egna jordbruk. Ansökningar till lärlingsplatserna hafva i allmänhet inkommit till nöjaktigt antal, och hafva under perioden 40 unge män vid skolan aflagt fullständig afgangsexamen. De flesta af dessa hafva erhållit platser som förmän vid jordbruk inom länet.

Som emellertid frukterna af denna läroanstalt icke kunnat i egentlig mening nås af det stora antal jordbrukare i länets olika delar, som vore i lika stort behof af som emottagliga för ökade yrkeskunskaper, beslöt sällskapet år 1903 anslå 2,000 kronor för anordnande af *ambulatorisk undervisning i jordbruksämnen*. Under år 1904 hölls 5 sådana undervisningskurser, hvardera å omkring tre veckor; sedermera har hvarje kurs ej omfattat mera än två veckor, genom hvilken anordning 6 å 7 kurser årligen kunna hållas och nyttan af dem komma flera af länets kommuner till godo. Kurserna hållas under tiden 14 mars—1 maj samt 1 november—15 december, då befolkningen mestadels är hemma och ej upptagen af några särskildt brådskande arbeten. För att emellertid jordbrukarne skola kunna blifva i tillfälle att äfven under kursen sköta om det nödvändigaste hemma vid sina gårdar, har undervisningstiden per dag endast utsträckts till fyra timmar, som förlagts till eftermiddagen. Undervisningen har mestadels skett genom föredrag, hvaraf hufvudsakliga innehållet följande dag genom framställda frågor och erinringar rekapitulerats. Hufvudlärare vid kurserna hafva varit länsagronomen och mejerikonsulenten, hvarjämte veterinärer, jägmästare och fiskeriinstruktörer biträdt som extra lärare i sina ämnen.

För deltagarne äro kurserna afgiftsfria, och kommunerna behöfva för desamma icke vidkännas andra utgifter, än som kunna belöpa sig för undervisningslokalen, dess uppvärmning, upplysning och städning. Såväl kvinnor som män hafva haft tillträde till undervisningen, och har för kvinnorna särskild praktisk handledning i mjölkens behandling och smörberedning inom hushållet varit anordnad.

Antalet deltagare har varit:

	Män.	Kvinnor.	Summa.
År 1904	388	187	575
» 1905	666	294	960
Summa deltagare	1,054	481	1,535

Omkostnaderna hafva utgjort:

	År 1904.	År 1905.	Summa.
Lärarnes arvoden	kr. 1,200	1,410	2,610
Frakter, resor m. m. . . .	120	290	410
Utdelning af skrifter . . .	100	100	200
Summa kr.	1,420	1,800	3,220

Om intresset för denna undervisning talar icke allenast det stora antalet i densamma ganska regelbundet deltagande lärjungar utan äfven de rätt många ansökningar om kurser, som från kommunerna inkomma. Och ehuru nyttan af desamma ännu icke kunnat hinna göra sig fullt gällande, synas redan i de trakter, där kurser hållits, goda verkningar af kurserna genom förbättrad kreatursutfodring, ökad odling af rotfrukter och grönfoder samt omsorgsfullare gödselvård m. m.

Med understöd af statsmedel har sällskapet anordnat *studieresor för småbrukare* inom länet. Resorna hafva vanligen räckt omkring 14 dagar och gällit sevärda jordbruk och institutioner såväl inom eget land som i Danmark. För att få i dessa resor deltaga fordras, utom att hafva jordbruket till hufvudsaklig näring, att ej äga eller bruka öfver 40 hektar jord. Utom fri resa erhåller hvarje deltagare 3 kr. 50 öre per dag af hushållningssällskapet, som dessutom bekostar särskild reseledare. Institutionen trädde i verksamhet år 1902, och intresset för densamma har varit särdeles lifligt, på sätt framgår af följande tablå:

	Antal sökande.	Antal deltagande.
År 1902	162	12
» 1903	78	12
» 1904	55	12
» 1905	62	12

Beträffande nyttan af dessa exkursioner yttras af reseledaren: »Många goda lärdomar hafva deltagarne säkert hemfört från dessa resor, hvilka lärdomar de hvar och en i sin stad efter bästa förmåga nog skola omsätta i praktiken. Men resorna hafva äfven verkat godt på annat sätt. Den har vidgat deltagarnes vyer och gifvit dessa en annan och bättre uppfattning af sitt yrke, hvilket de efter en sådan resa mera lärt sig sätta värde på och hålla af. Genom resorna hafva de äfven blifvit sporrade till att mera än hittills lägga ned sin kraft och förmåga på att drifva sitt jordbruk framåt, så att dess skörd kommer jämsides, ja, om möjligt, framför de jordbruks, hvilka de varit i tillfälle att se».

Alla, som deltagit i dessa studieresor, upptagas sedermera i en förening, som under namn af Dalarnes jordbruksstipendiater förening genom diskussioner, anordnande af försök och anskaffande af undervisande lektyr verkar för att förkofra sig och andra i yrkesskicklighet och därigenom höja jordbrukets ståndpunkt i sin helhet. Denna förening har af sällskapet erhållit ett årligt anslag af 200 kronor.

Från år 1902 räknar äfven institutionen för *premiering af mindre jordbruk* med understöd af statsmedel sin första tillämpning inom länet. För denna premiering är länet indelat i tre distrikt, så att premiering inom hvarje ort icke

återkommer oftare än hvar tredje år. I täflan få deltaga endast sådana jordbrukare, som bruka en areal öppen jord af högst tio hektar och där af hafva sin hufvudsakliga utkomst. Till upplysning om deltagandet i täflingarna och däri utdelade pris meddelas följande:

	Anmällda deltagare.	Pris belönade med			
		1:a pris.	2:a pris.	3:e pris.	extra pris.
År 1902	57	—	3	17	2
» 1903	14	—	2	4	4
» 1904	25	—	6	11	1
» 1905	21	2	4	10	2

Att antalet anmälningar med undantag af första året varit jämförelsevis obetydligt, torde mera få tillskrifvas innehafvares själfunderskattning och obenägenhet att underkasta sin hushållning en af främmande personer företagen genomgående granskning än bristen på prisgilla jordbruk. Genom den uppmuntring, premieringsnämnden har varit i tillfälle att sålunda lämna, och de anvisningar, den under sina besök kunnat meddela, uppgifves dock inom åtskilliga trakter hafva uppkommit en del jordbruk, som såväl genom det sätt, på hvilket de skötas, och den behållning, de lämna sina ägare, kunna anses som verkliga mönster för ett litet landbruk, lämnande åt närbelägna ett lockande och ledande föredöme. Härförutom har premieringsnämnden under sina resor kommit i beröring med en del andra icke täflande, till hvilka den kan gifva nyttiga vinkar och råd angående ortsförhållanden, som den under resorna i orten fått närmare lära känna.

För att lämna sina ledamöter tillfälle att inhämta en del nya rön inom landtbruket och sätta sig in uti en del detsamma berörande viktiga frågor har hushållningssällskapet föranstaltat om utgifvandet af en tidskrift: *Landtbrukstidskrift för Dalarne*, som utkommer i sex häften per år och kostnadsfritt erhålles af hvarje medlem.

För utrönande af olika gödslingsmedels inverkan på olika växter å skilda växtplatser har hushållningssällskapet årligen anslagit 1,000 kronor till *Centralanstalten för lokala fältförsök*, som anställt 15 å 20 försök med konstgödslingsmedel hvarje år.

Svenska mosskulturföreningen har af såväl landstinget som hushållningssällskapet fått uppbära ett årligt bidrag af 200 kronor. Föreningen har anlagt försöks- och förevisningsfält vid Vassbo samt förevisningsfält vid Nusen i Mora och Brunnsmäran i Orsa. Dessutom har lämnats biträde af föreningens kulturingenjör dels afgiftsfritt, dels ock mot en afgift af 4 kr. 50 öre per förrättningsdag.

I ändamål att söka tillgodogöra till odling icke lämpliga moss- och myrmarker för industriella behof, såsom beredning af brännstoff och torfströ, har hushållningssällskapet på sin bekostnad låtit genom statens torfingenjör verkställa undersökningar och uppgöra förslag till anläggningar dels hos enskilde, hvilka därför anmält sig, dels ock å större mosskomplexer, som, synnerligast inom Västerdalarna, rätt mycket förekomma och innehafvas af många olika ägare. Företag hafva också kommit till stånd för fabriksmässig torfströberedning.

Odling af foderrotfrukter har under föregående perioder endast undantagsvis förekommit inom länet. Sålunda utvisade 1900 års jordbruksstatistik, att endast 0.03 % af länets hela åkerareal därför blifvit använd. För att söka höja denna för såväl husdjursskötseln som landthushållningen betydelsefulla odling har hushållningssällskapet dels anordnat föredrag och utdelat skrifter i ämnet, dels ock afgiftsfritt utdelat rotfruktsfrö, hvaraf utdelades:

År 1903 till värde af 290.28 kr. till 106 odlare
, 1904 , , , 547.71 , , 203 ,
, 1905 , , , 718.12 , , 454 ,

Resultatet däraf har ock redan låtit sig förmärkas, bland annat därigenom att den för sådana kulturer använda arealen för år 1905 uppgår till 0.46 % och är i hastigt stigande.

Afkastningen af den år 1855 till hushållningssällskapet öfverlämnade »skånska gåfvomedelsfonden till rågsädes befrämjande i öfre Dalarna» har användts för anskaffning af *vasaråg till utsäde*, hvarå till köpare, som däraf kunde vara i behof, lämnats 20 % rabatt. Då emellertid denna utsädesdistribution numera ansetts vara af mindre betydelse, beslöts, att för år 1905 och tills vidare afkastningen skulle användas för att medelst utställningar och premieringar af goda utsädesvaror, producerade inom länet, verka för erhållande af afkastningsrikare och lämpligare utsäde.

Till *Sveriges utsädesförening å Svalöf* har under de fyra första åren af perioden af hushållningssällskapet lämnats ett årligt anslag af 500 kronor. Föreningen har å sin sida till mindre jordbrukare inom länet som lån utlämnat utsädehafre till myckenhet af 15 deciton årligen samt dessutom anordnat sortförsök tillika med förevisningsfält för nya förbättrade utsädessorter.

b) **Boskapsskötsel.** Ej blott för arbeten på åker och äng, utan i de flesta fall äfven för erhållande af nödiga biförtjänster genom tillgodogörandet af skogens produkter och medelst forsling af gods, malm och industrialster har jordbrukaren i länet behof af dragare. De långa afstånden samt den ofta svåra och starkt kuperade terrängen kräfva för sådana ändamål användandet af *hästen*, hvarför också nästan uteslutande detta slags dragare hålles. Enligt kreatursstatistiken funnos ock inom länet under periodens sista år sammanlagdt 16,671 hästar öfver tre år samt 1,711 hästar under tre år och föl, medan allenast 49 dragoxar samma tid voro i bruk, de flesta inom Västerbergslags fögderi.

Hästen ägnas af sin ägare framför andra husdjur den bästa skötsel och utfodring. Detta af ålder för dalkarlen betecknande hästintresse har ock under den period, hvarom nu är fråga, icke allenast bibehållits, utan äfven af vissa samverkande orsaker ökats. I första rummet torde härtill hafva bidragit det erkännande, som af fackmän och hästägare uttalats om den genuina dalahästens många goda egenskaper och synnerliga värde för orten, hvarom jämväl många pris och utmärkelser vid landtbruksmöten samt höjda köppris kunna anses som mera påtagliga bevis.

Bestämmelsen i det förnyade nådiga reglementet för statens *hästpremiering* om att endast *en* kallblodig hästras skulle inom underdistriktet kunna blifva föremål för premie-

ring och att därtill den nordsvenska eller den af ålder i länet hållna häststammen blifvit utsedd, har också i icke ringa mån åstadkommit ett ökad intresse för afveln, på samma gång denna afvel därigenom blifvit till sin riktning fast utstakad och hänvisad till ett bestämdt mål.

I och med det nya premieringsreglementets första tillämpning år 1901 ökades ock uppvisningsplatsernas antal i länet från 3 till 7. I sammanhang härmed hafva jämväl premieringsanslagen så småningom ökats. Närmare upplysningar om hästpremieringen och därför beviljade anslag inhämtas af följande tabell:

År.	Antal uppvisade				Antal premierade eller godkända				% af uppvisade.	Anslag i kronor.	
	hings-tar.	ston.	ung-ston.	S:a.	hings-tar. ¹⁾	ston.	ung-ston.	S:a.		Hush.-sällskap o. landsting.	Staten.
1901 . .	113	187	130	430	34	82	67	183	42.6	2,749.18	2,060.90
1902 . .	104	229	156	489	40	101	68	212	43.4	3,861.81	1,835.20
1903 . .	95	197	158	450	32	122	85	239	53.1	4,152.80	1,392.80
1904 . .	91	177	162	430	37	119	86	242	56.3	4,802.00	1,870.00
1905 . .	86	234	168	488	31	165	96	292	59.8	4,991.30	2,050.00
Summa	489	1,024	774	2,287	174	592	402	1,168	—	20,557.09	9,208.90
Medeltal	—	—	—	—	—	—	—	—	51.0	—	—

Dessutom hafva för ston utom premieringsåldern utdelats betäckningsfrisedlar, som af hushållningssällskapet inlösts.

En synnerligen betydelsefull åtgärd för afveln med nordsvenska hästar är inrättandet af *hingstuppfofningsanstalten å Vången*. Hushållningssällskapen i Kopparbergs, Gäfleborgs, Jämtlands och Västerbottens län beslöto år 1902 att å en väl belägen plats, där lämpliga betesmarker med fjällnatur kunde erhållas, gemensamt uppföda hingstar af nordsvensk ras. För detta ändamål utsågs kronohemmanet Vången i Jämtlands län, och utverkades också af Eders Kungl. Maj:t förmånen att få härtill utan arrendeavgift använda nämnda domän. Därefter företogs uppförandet af nödiga stallbyggnader, och på hösten 1903 ditsändes den första afdelningen hingstföl, 5 från hvar af nämnda län och dessutom 2 från Västerbottens län. De unga hingstämnen behållas vid anstalten, tills de uppnått 3 års ålder. Då årligen insättas 5 föl från hvar län, kommer sålunda att vid anstalten alltid finnas tre årsklasser med minst 20 i hvarje klass, eller tillsammans 60 unghingstar och föl. Genom det noggranna urvalet af föl och den rationella och naturenliga uppfödningen anses tillgång på ett fullgodt hingstmaterial härigenom städse vara att påräkna. De hittills nådda resultaten lämna också utsikter för, att dessa beräkningar skola blifva förverkligade.

Såsom bidragande till hästafvelns främjande verka också några föreningar mellan hästuppfofdare, af hvilka må särskildt nämnas den redan i senaste femårsberättelsen omförmälda föreningen »Södra Dalarnes hästvänner» samt »Västerbergslagens hästafvelsaktiebolag», som stiftades i maj 1901 med ett aktiekapital af 7,850 kronor. Detta bolag, hvars

¹⁾ Utom en del unghingstar, som hänvisats till att ånyo uppvisas.

ändamål angifves vara att väcka och öka intresset för nord-svensk hästafvel, äger 3 hingstar och 3 ston. Hingstarne hafva årligen betäckt omkring 100 ston, samt hvarje sto lämnat 2 föl årligen.

Af *nötkreatur* funnos, enligt kreatursstatistiken för periodens sista år, tillhopa 1,208 tjurar, 60,512 kor samt 13,477 ungnöt och kalvar. Till uppmuntran och befrämjande af nötboskapens skötsel torde den med statsmedel understödda premieringen af denna husdjursklass få anses som mest bidragande. Till upplysning om anslutningen till och utfallet af dessa *premieringar* under perioden meddelas följande tablå:

År.	Uppvisningsplatser.	Uppvisade djur.			Premierade ell. godkända djur.	% af uppvisade djur.	Anslag i kr. af	
		Första gången.	Ånyo.	Summa.			Hush.-sällskapet.	Staten.
1901 . . .	20	750	133	883	634	71.8	5,019.77	2,500
1902 . . .	21	851	83	934	635	67.8	1,959.01	2,500
1903 . . .	26	1,390	80	1,470	1,161	79.0	4,865.17	2,300
1904 . . .	22	1,207	107	1,314	979	74.6	5,888.72	2,300
1905 . . .	28	1,189	169	1,358	1,063	78.2	6,312.25	2,500
Summa	—	5,387	572	5,959	4,472	—	21,039.92	12,100
Medeltal	—	—	—	—	—	74.2	—	—

Då premieringsområdets stora utsträckning, efter hvad erfarenheten visat, nödvändiggjorde ökning i antalet uppvisningsplatser, men det hittills använda systemet med premierings återkommande till hvarje ort hvartannat år skulle kräfva mera tid och arbete för premieringsnämnden, än skäligen kunde ifrågasättas, helst dess ledamöter hade sin hufvudsakliga verksamhet förlagd å annat område, beslöts vid periodens början att, samtidigt som platserna för premiering ökades med ungefär en tredjedel af förra antalet, indela området i tre distrikt med premiering inom hvardera icke oftare än hvart tredje år. Men då under en så lång mellantid ett stort antal tjurar icke kunde hinna blifva för premieringsnämnden uppvisade, beslöts anordna särskilda tjurbesiktningar inom något af de distrikt, hvarest ordinarie premiering under året icke hållits. För att därjämte ännu mera uppmuntra och stödja hållandet af goda tjurar har hushållningssällskapet beviljat räntefria lån för anskaffning af priggilla tjurar utaf ayrshire- eller fjällras, ökat priserna för sådana samt infört s. k. perforerade frisedlar, hvarigenom koägare skulle icke allenast få sitt godkända hondjur utan afgift betäckt af en premierad tjur utan jämväl därför erhålla ersättning. Icke desto mindre torde den utsträckta användningen af alltför unga och underhaltiga tjurar fortfarande vara det väsentligaste hindret för, att de kostnader och det arbete, som nedlagts å premieringsinstitutionen, skola kunna medföra väntad nytta. Enligt Länsstyrelsens mening vore för denna frågas lösning af stor vikt, att här i länet liksom annorstädes tjurföreningar bildades, men de försök, som af premieringsnämnden gjorts för åstadkommande af sådana, hafva tyvärr hittills krönts med föga framgång, alldenstund inom hela länet endast ett femtal sådana

kommit till stånd. Den viktigaste faktorn för premieringsarbetets framgång synes vara, att det inom orten finnes någon eller några personer med förmåga och intresse att för befolkningen närmare klargöra idéerna med denna verksamhet och göra dem fruktbringande. Där sådana personer funnits, såsom t. ex. i Transtrand, Järna, Ål och Svärdsjö, hafva ock uppnåtts synnerligen goda resultat, och hushållningssällskapet har låtit sig angeläget vara att lämna dessa den uppmuntran, deras verksamhet förtjänat.

Profmjölkningar begagnas endast i de större ladugårdarne, och något egentligt kontrollarbete kan under perioden knappast sägas hafva kommit till stånd. Den långt drifna jordstyckningen och begagnandet af vidt aflägsna beten under somrarne torde ännu för en tid komma att uppställa svåra hinder för ett mera allmänt införande af *kontrollföreningar*. Innan så skett, kommer dock premieringsnämnden att sakna den för kreatursförädlings ledande i en fullt ekonomisk riktning nödiga kännedomen om såväl de enskilda djurens som stammarnes afkastningsförmåga.

De rena raser, som inom länet förekomma, äro uteslutande ayrshire- och fjällras, den förra i de södra och den senare i de norra delarne. Största delen besättningar kunna dock icke sägas tillhöra någon bestämd ras, utan utgöra en blandning, hvaruti vanlig s. k. landtras utgör hufvudbeståndsdelen.

Hvad *utfodringen* beträffar, torde densamma numera i allmänhet hafva förbättrats, så att den mera ställes i öfverensstämmelse med den högre afkastning, som af djuren fordras. Svältfödning under vintern lär dess bättre numera endast kunna räknas till undantagen och förekommer knappast annat än under ogynnsamma år i de nordligaste trakterna, där befolkningen, lockad af de vidsträckta sommarbetena, ofta håller större antal djur, än fodertillgången å de små åkerlapparne och de underhaltiga slogarne annars skulle föranleda.

Kreaturens hälsotillstånd har i allmänhet varit mycket tillfredsställande, och med undantag af något enstaka fall af mjältbrand har ingen farsotartad kreaturssjukdom förekommit. Tuberkulos bland nötkreaturen förekommer, efter hvad en del utförda undersökningar gifva vid handen, endast mera sällan i de små af genuin landtras bestående besättningarna, och, beträffande större ladugårdar, hafva de flesta af dem underkastats tuberkulinprof och med ledning af dessas utfall åtgärder vidtagits till sjukdomens häfvande och förekommande af smittans vidare utbredning. I Landtbruksstyrelsens underdåniga berättelse för år 1905 uppgifves, att under samma år 2,819 kreatur, tillhörande 100 inom länet varande besättningar, blifvit med turberkulin undersökta och att af dessa 38 besättningar befunnits vid första undersökningen reaktionsfria. 54 besättningar hade förut varit undersökta.

Hushållningssällskapet aflönar en sakkunnig person, som kostnadsfritt lämnar allmänheten biträde i till boskapens utfodring och vård hörande frågor. Denne tjänstgör äfven som mejerikonsulent. Enligt de uppgifter, konsulenten insamlat och till hushållningssällskapet afgifvit, har öfver mejeridriften i länet under perioden sammanställts följande tabell:

År.	Antal mejerier.	Antal leverantörer.	Inkommen oskummad mjölk, i liter.	Däraf försålts liter.	Tillverkning i kg. af	
					smör.	ost.
1901	57	2,350	10,095,200	1,176,100	292,750	62,265
1902	56	1,645	9,527,170	1,457,000	269,311	42,038
1903	58	1,845	10,497,492	1,377,907	290,146	60,920
1904	57	1,895	11,664,800	1,604,000	334 000	80,264
1905	60	1,858	14,234,780	2,124,880	365,800	65,167
Summa	—	—	56,019,442	7,739,887	1,552,007	310,654

Vid jämförelse med motsvarande siffror för nästföregående period märkes en tydlig nedgång såväl uti antalet mejerier, hvilket 1896 var 72 och 1900 63, som beträffande mängden af de vid desamma förarbetade produkterna. Detta torde dock icke, särskildt med hänsyn till den bättre vård och utfodring, som numera komma kreaturen till del, kunna tillskrifvas minskning i mjölkproduktionen, utan orsaken torde få sökas däri, att till följd af uppsvinget inom industrien och däraf följande bättre lefnadsvillkor för arbetarne den inhemska konsumtionen af smör och ost betydligt ökats, så att äfven andra än å mejeri tillverkade produkter kunnat vinna fördelaktig afsättning. Härtill kommer, att i marknaden utsläppts en mängd praktiska, lättskötta och jämförelsevis billiga maskiner för skumning och smörberedning i mindre skala, hvarigenom smörberedningen i hemmet lätt kunnat ökas på bekostnad af mejeridriften, som i allt fall försvåras af de ofta långa afstånden till mejerierna.

Till befordrande af tillverkningen af goda produkter, vare sig det gällt tillverkning i stort eller småproduktion, har hushållningssällskapet årligen anordnat utställningar af mjölkprodukter; och för möjligast fullständiga kontrollerande af de för export afsedda varorna har anslag lämnats för deltagande i de »svenska smörprofningarna». Af detta hafva dock endast 4 å 5 mejerier per år begagnat sig.

Antalet *får* har under perioden afsevärdt minskats, nämligen från 48,169 år 1900 till 40,078 under periodens sista år. Då ull numera icke så mycket som förr har användning i hemmen för tillverkning af kläder och bonader samt de för tillverkning af pälsar och fällar nödiga fårskinden till större delen införas från Norge, synes det ock, som om dessa husdjur numera böra kunna alltmer undvaras, helst fodret anses kunna med större ekonomisk fördel tillgodogöras af mjölkkor. Den ursprungliga fårstammen i länet är tämligen småväxt och med dålig ull. I södra delarne af länet, där ännu å åtskilliga orter fårskötsel bedrivs, göras försök att förbättra stammen medelst korsning med cheviotras. Afvelsdjur af sådan ras erhållas från hushållningssällskapets egendom Vassbo.

I samma mån som ett mera ordnad jordbruk tillämpas, inträder jämväl minskning i antalet *getter*. De stora flockar af sådana djur, som man förr såg betande i norra och västra Dalarnes skogstrakter, blifva allt mindre och mindre. Under perioden har ock antalet getter, enligt hushållningssällskapets årsberättelser, varit i ständigt aftagande, från 12,820 vid periodens början till 11,468 vid dess slut. För skogsåterväxten bör ju detta anses som särdeles fördelaktigt.

Däremot torde geten icke få alldeles utdömas som hemdjur, då hon som bekant i förhållande till det foder, hon kräver, lämnar både mycken och näringsrik mjölk. Sannolikt torde därför vara, att, äfven om antalet ytterligare kommer att icke obetydligt nedgå, särskildt småbrukarne i skogstrakterna skola finna med sin fördel förenligt att bibehålla detta nyttiga husdjur.

Svinstammen har däremot, enligt hvad kreatursstatistiken utvisar, något ökats. År 1900 uppgifves nämligen antalet svin och grisar till 19,405, under det att mängden däraf år 1905 upptagits till 21,414. Emellertid kan behovet af dessa djur icke fyllas inom länet, utan import af smågrisar från Skåne och andra sydligare trakter måste i icke ringa omfattning äga rum. Grissuggor börja dock alltmera hållas, och hushållningssällskapet har sökt tillgodose afveln genom att, bland annat, på billiga villkor anskaffa fargaltar af yorkshireras.

c) *Landbrukets binärningar*. Under perioden har *fjäderfäskötseln*, som nästan uteslutande utgöres af hönskötsel, gått stora steg framåt. Därom vittnar ej mindre de statistiska uppgifterna, hvilka utvisa en ökning i antalet höns från 46,415 år 1900 till 70,960 år 1905, än äfven uppkomsten af flera väl skötta hönsgårdar, från hvilka såväl afvelsmaterial som intresse för denna hushållning sprida sig bland de omgifvande jordbrukarne. Fyra af dessa hönsgårdar hafva af konsumenten i fjäderfäskötsel blifvit som allmänna afvelscentra godkända. Någon äggexport från länet har dock hittills icke förekommit och torde knappast kunna snart åstadkommas, då äggkonsumtionen bland hvarvarande stora arbetarbefolkning stigit och synes fortfarande ökas.

För hönsodlingens befrämjande har hushållningssällskapet anskaffat och till småbrukare och andra lämpliga personer gratis utdelat rufägg af goda och härdiga värpraser. Sedan emellertid år 1904 Dalarnes fjäderfäodlareförening trädde i verksamhet, har hushållningssällskapet årligen lämnat denna förening, som räknar mellan 200 och 300 medlemmar, ett bidrag af 600 kronor för att fortsätta den af sällskapet började äggutdelningen och dessutom genom anskaffande af goda afvelsdjur, anordnande af föredrag och utdelning af skrifter verka till fjäderfäskötselns fromma.

Den utveckling af *trädgårdsskötseln*, som Länsstyrelsen redan i redogörelsen för närmast föregående femårsperiod kunde konstatera, har äfven under de fem år, hvarom nu är fråga, fortgått, om ock densamma af såväl naturliga som en del andra orsaker, hvilka äfven då berördes, icke på långt när hunnit nå den ståndpunkt, som önskligt vore. Hushållningssällskapet, till hvilket landstinget för ändamålet lämnat 800 kronors årligt bidrag, har aflönat tre ordinarie länsträdgårdsmästare, som under beskärings- och planteringstiderna varit så upptagna, att dessutom extra biträden ibland måst anlitas för rekvisitionernas fullgörande. Biträde af dessa har erhållits afgiftsfritt, endast mot skyldighet för rekvisitionen att lämna skjuts till och från närmaste kommunikationsanstalt eller förrättningsställe. Dessutom har hushållningssällskapet anslagit 1,000 kronor för utdelning af frukt-

träd till folkskolor, där undervisning i trädgårdsskötsel lämnats, samt för prisnedsättning å sådana växter jämte bär- och prydnadsbuskar till mindre bemedlade odlare, som visat hög och intresse för trädgårdsskötsel. Om verksamheten på området lämnar följande tablå närmare upplysning:

År.	Biträde åt antal rekvi- renter.	Genom läusträdgårdsmästarna utplanterade				Af hushåll- ningssäll- skapet lämnade belopp. Kronor.
		frukt- träd.	bärbuskar och plantor.	prydnads- växter.	Summa.	
1901	239	1,124	1,966	19,378	22,468	3,554.14
1902	288	970	2,682	18,986	22,638	4,016.94
1903	298	1,005	3,443	20,208	24,656	3,603.24
1904	301	943	2,608	17,378	20,929	3,768.90
1905	389	1,350	6,233	16,882	24,465	3,747.13
Summa	1,515	5,392	16,932	92,832	115,156	18,690.35

Norr om Falun blir fruktodlingen mer eller mindre vansklig, synnerligast i de västra delarne af länet, där jordmänen är kalkfattig och ofta ganska steril samt belägenheten öfver hafvet högre än vid samma breddgrad i östra delarne. Sålunda vill det knappast lyckas frambringa förädlad frukt i Malung, under det sådan af utmärkt beskaffenhet erhålles i Orsa. Den i Siljan belägna Sollerön är en synnerligen god fruktort, likasom den vid sjöns västra strand sig utbredande Siljansnäs socken utmärker sig för jämförelsevis stora trädgårdar med förnämligast päron- och körsbärsträd — allt å vildstam — hvilka uppnått afsevärd storlek. I södra delen af länet, i synnerhet i Husby socken, hafva å s. k. brinkar utmed Dalälften börjat planteras körsbärsträd, hvilka där trifvas synnerligen väl och lämna god afkastning. Perioden hade dock endast att uppvisa ett enda någorlunda godt fruktår, nämligen år 1904, och icke ens då nådde all frukt önskvärd utbildning.

Grönsaksodlingen står på ett och annat undantag när synnerligen lågt, och däraf frambragta födoämnen ingå endast till ytterst ringa del uti den egentliga befolkningens mathållning. Möjligt är, att de hushållskurser, som numera litet hvarstades inom länet anordnats, och hvarom Länsstyrelsen i annat sammanhang vill lämna redogörelse, kunna härutinnan åstadkomma någon ändring.

I trakten af Hedemora och äfven längre söderut förefinnes rätt stort intresse för *biskötsel*. Biodlare i dessa trakter hafva sammanslutit sig i flera mindre föreningar och genom anskaffande af kringresande undervisare sökt verka för biskötselns främjande. Såsom bidrag till bekostande af denna undervisningsverksamhet har hushållningssällskapet beviljat dessa föreningar ett årligt anslag af 200 kronor.

Såsom en med jordbruket sammanhängande binäring förtjänar slutligen omnämnas, att *insamling af skogsbär*, som redan under senaste perioden börjat äga rum i större skala för export, under nu ifrågavarande period synes hafva tagit ännu större uppsving. Några ens tillnärmelsevis exakta uppgifter om den myckenhet skogsbär, som inom länet insamlats utom för det egna behovet och för försäljning inom fångstorten, samt om den inkomst, som däraf kunnat

erhållas, är Länsstyrelsen tyvärr icke i tillfälle att lämna. Dock meddelas, att allenast af Aktiebolaget Lingon i Göteborg under åren 1903—1905 från länet inköpts lingon till följande myckenhet och värde, nämligen år 1903 27,390 kg. för 5,680 kronor, år 1904 68,539 kg. för 17,100 kronor och år 1905 121,780 kg. för 27,500 kronor.

B) Skogshushållning. Enligt länets hushållningssälls- skaps årsberättelse för år 1905 skall *länets skogbärande mark*, som vid periodens början upptogs till 2,072,433 hektar, under perioden hafva nedgått till 2,071,946 hektar. Hela länets afrösningsjord lärer, enligt en å länets landtmäteri- kontor verkställd utredning, upptaga en sammanlagd areal af 2,672,584 hektar, och då *impedimenten*, som icke för länet i dess helhet kunna exakt angifvas, anses böra be- räknas till omkring 33 % af afrösningsjorden, kommer åter vid sådan beräkning den skogbärande marken att innehålla allenast omkring 1,782,000 hektar. Af denna areal upp- taga, enligt Domänstyrelsens årsberättelser, de allmänna sko- garne en areal af 438,418.56 hektar, oberäknadt därinom belägna inägor och impediment.

Af afrösningsjorden äro 247,433 hektar belägna inom Sär- na socken, där sedan år 1866 den s. k. lapplandslagen ägt tillämpning. Till följd däraf hafva de enskilda skogarne i denna trakt icke därefter varit föremål för öfverafverk- ning, i det afverkningsbeloppet uttagits efter en på fastställd hushållningsplan grundad och af vederbörande jägmästare verkställd utstämpling. För närvarande finnas ock oerhördt stora skogskapital besparade i dessa på ansenlig höjd öfver hafvet belägna marker. Största delen af denna areal är dock att hänföra till fjällmarker och tillhör kronan. Kalfjället har ock stor utsträckning i sydvästra och nordvästra de- larnas af socknen. Fjällplatåer och fjällsträckningar fin- nas, som äro belägna 900 å 1,200 meter öfver hafvet.

I fråga om de *enskilda skogarnes tillstånd* inom lä- nets öfriga delar, som angifvas innehålla skogbärande mark till en sammanlagd areal af 1,688,826 hektar, öfvermålar i sin berättelse för år 1905 den för länets landstingsområde tillsatta skogsvårdsstyrelsen, för hvilken reglemente blif- vit den 20 januari 1905 af Eders Kungl. Maj:t fastställdt, att förhållandena härutinnan äro väsentligen olika inom lä- nets olika delar. De stora obebyggda skogsvidderna i länets nordligaste socknar ofvan Siljan, hvilka skogar saknat andra kommunikationsleder än förefintliga upprepade vattendrag, hafva nästan utan undantag exploaterats genom sågverksin- dustriens i orten större och mäktigare representanter. Ge- nom aftal, oftast på mycket långa tider, 30—50 år, hafva här skogarne upplåtits på full afverkning eller till viss dimension. Det häraf föranledda skogsbrukssättet har visat sig medföra åtskilliga menliga verkningar, olika i olika skogsbestånd. Inom de rena tallbestånden, hvilka intaga den ojämförligt största arealen, hafva vid de först öfver- gångna afverkningarna uttagits alla träd, som då hållit kontrakterade dimensioner, hvilken afverkning redan i och för sig i de i stort sedt glesa bestånden varit alltför hård för skogens fortbestånd. Sedermera hafva skogarne ytter- ligare beskattats genom en eller flera afverkningar, därvid fällts de träd, som efter föregående afverkning utvuxit till

minimidimension. Efter dessa flera gånger och med längre eller kortare mellanrum företagna afverkningar återstå vanligen endast skadade och undertryckta samt ett eller annat fortplantningsdugligt träd. Samma menliga inverkan hafva dessa dimensionsafverkningar haft å tallbestånd med underväxt af gran på tallmark. Då här endast tallen i regel uppnår gröfre dimensioner, har detta trädslag efter öfvergångna dimensionsafverkningar helt och hållet försvunnit, och skogstypen därigenom öfvergått till den ingalunda sällsynta beståndsformen gran på tallmark med oförmåga att vidare utväxa. Mest ödesdigra visa sig följderna af denna planlösa afverkning i de rena granbestånden genom därstädes allmänt förekommande torka och vindfällen, orsakade genom hastiga rubbningar i beståndens slutenhet. I de delar af länet, där äfven andra kommunikationsmedel än flottleder, i all synnerhet järnvägar, förefinnas, är å skogar med i sådant afseende gynnade lägen skogssköfling tämligen allmän. Skogsbrukssättet öfvergår här till kalhuggning, och anföras såsom exempel härpå de trakter, som genomlöpas af Mora—Vänerns järnväg nedåt gränsen mot Värmlands län.

Förhållandena under nu ifrågavarande period utvisa, hvad de mindre skogsägarnes marker angår, en i stort sedt tilltagande öfverafverkning, i synnerhet till följd af arrendeupplåtelser till mindre skogsköpare, hvilka numera drifva sina affärer öfver nära hela länet. På samma gång som afverkningarna därvid bedrifvas utan hänsyn till skogens naturliga förnygring, vidtagas icke heller några som helst kulturåtgärder. Ett sakernas bättre tillstånd torde kunna påräknas först i den mån, som intresse för skogskapitalets bevarande väckes och insikt om skogens rätta vård och skötsel vinnes. Till skogsvårdsstyrelsens redan löftesbringande verksamhet står hoppet om bättre förhållanden härutinnan.

De större trävarubolagens egna skogar torde däremot icke kunna sägas afverkas utöfver deras afkastningsförmåga. Afverkning äger där rum efter rationella utstämplingar, hvarvid i allmänhet ej dimensionen utan trädets allmänna betingelser som moget är bestämmande. Nödig hänsyn till skogens naturliga förnygring anses jämväl vara iakttagen, och det uppgifves, att, där naturlig förnygring icke antages kunna påräknas, kulturåtgärder inom därför lämplig tid vidtagas.

I detta sammanhang vill Länsstyrelsen icke underlåta att framhålla, hurusom flera omständigheter sannolikt komma att motverka den anmärkta, alltfört tilltagande öfverafverkningens snara hämmande. Intet af länets sågverksbolag lär nämligen äga tillräckligt stora skogsvidder för att, med iakttagande af skogens rationella skötsel, endast därifrån hämta det årliga behovet af råmaterial. Den nya lagstiftningen om förbud för bolag att förvärfva fastighet torde jämväl mana de sågverksbolag, hvilka hittills sökt förstärka sin framtida ställning genom inköp af skogsmarker, att iakttaga den största möjliga sparsamhet med egna skogsfastigheter. Härtill kommer, att, då en mindre hänsynsfull arbetarerörelse — som redan lär hafva förmärkts — kan, sedan den hunnit fullt utveckla sig bland skogsarbetarne, orsaka allvarsamma svårigheter vid utdrif-

ningen af virke, bolagen själfvallet komma att söka, såvidt möjligt, ställa sig oberoende af skogsarbetarne och äfven i sådant syfte minska drifningen från egna skogar så mycket lämpligen kan ske. I stället torde bolagen i högre grad än hittills söka fylla sitt årliga timmerbehof medelst inköp af redan afverkad virke å vattendragen. Härigenom komma de mindre jordägarnes skogar att i ännu högre grad än förut blifva föremål för enskilda skogsköparens spekulation och, enligt hvad erfarenheten ådagalagt, af dem utsättas för hårdare afverkning, än hvad med skogarnes uthållighet kan vara förenligt.

Förutom de i föregående femårsberättelser omnämnda sockenallmänningar eller *besparingsskogar* äro att omförmåla de på senare tider tillkomna dylika skogar inom Venjans socken. Sedan nämligen genom nådigt bref den 8 juni 1894 förklarats, att, därest från skifteslag inom denna socken en tredjedel af skifteslagets hela afrösningsjord efter uppskattning aflämnades lagligen utbruten till en under allmän vård ställd och i ett sammanhang belägen besparingsskog, jordägarna inom sådant skifteslag skulle äga att, såvidt annans rätt därigenom icke förnärmades och därest icke genom lag annorlunda vore eller blefve bestämdt, fritt förfoga öfver återstående två tredjedelar af afrösningsjorden med därå växande skog, hafva jordägarna i åtskilliga skifteslag till besparingsskog öfverlämnat för sådant ändamål utbrutna delar af skifteslagens afrösningsjord. I anledning häraf har Domänstyrelsen, med tillämpning af § 14 mom. 2 af gällande instruktion för skogsstaten af den 29 november 1889 och nådiga brefvet den 9 november 1861 angående Venjans sockens skogsafvittring, genom särskilda beslut förordnat jägmästaren i Österdalarne revir att taga flera skogsområden såsom lagligen utbrutna besparingsskogar under uppsikt och kontroll, nämligen den 16 november 1896 Kjettho och Landbobyns besparingsskogar, den 25 januari 1904 Gäfvunda besparingsskog, den 31 maj samma år Finngrufvans besparingsskog, den 2 augusti 1904 Johannisholms bruks skifteslags besparingsskog och den 26 maj 1905 Oje byamäns besparingsskog. Flera skogsområden hafva till besparingsskog utbrutits, men icke förr än efter femårsperiodens utgång blifvit såsom dylika ställda under allmän uppsikt.

Om besparingsskogarnes inom länet tillstånd har, i anledning af väckt fråga om ändrade lagbestämmelser rörande dylika skogar, undersökning blifvit under perioden verkställd genom Domänstyrelsens försorg. De öfver denna undersökning upprättade instrument utvisa hufvudsakligen följande.

Orsa sockens besparingsskog, bildad enligt bestämmelserna i nådiga brefvet den 19 september 1879, innehåller 69,258·66 hektar, däraf 28,356·79 hektar inom Orsa socken och 40,901·87 hektar inom Hamra kapellag af Gäfleborgs län. Enligt under utarbetning varande förslag till skogshushållningsplan för skogen utgöras häraf 52,468·79 hektar af skogbeväxt mark, 1,142·10 hektar af kalmare samt återstoden af impediment. Skogen är indelad i 76 block, hvilka till sina gränser bestämts med hänsyn till läge och virkestillgång vid den uppskattning för försäljning, som i slutet af 1880-talet å skogen verkställdes.

Från samtliga dessa block hafva virkesförsäljningar en eller flera gånger skett efter i hufvudsak följande grunder. A de block, som hafva sitt läge i Voxna älfs ådal (n:r 1—7, 9, 52, 54 och 56), äro försålda alla träd, som fem fot från marken hålla 13 engelska tum och däröfver, samt å öfriga block alla träd, som vid samma höjd hålla 14 engelska tum och däröfver med undantag för blocket n:r 75, inom hvilket besparing af gröfre dimensioner för socknens möjliga behof finnes gjord. Sedermera har å blocken n:r 1—6, 8, 9, 36—38, 41, 42, 45, 46, 48, 51—56, 58—70, 72—76 rensningshuggning af skadade, undertryckta, ej tillväxande samt torra träd verkställts intill 9 engelska tum vid brösthöjd för tall, 10 engelska tum för gran samt 11 engelska tum för torrträd. Från skogens utbrytning, den 20 mars 1884, till och med 1903 års utgång hade afverkats genom förstnämnda dimensionsafverkning intill 13 engelska tum vid brösthöjd 357,131 och intill 14 engelska tum 1,807,032 träd samt genom rensningshuggning 571,638 träd, eller tillsammans 2,735,801 växande träd, samt därjämte 413,141 torra träd från och med 11 tum vid brösthöjd, eller på hela besparingsskogen 3,148,942 stammar.

Om flera af blocken anmärkes, att afverkningarna synas i allmänhet för hårdt förda. Genom den af afverkningarna åstadkomna glesställningen hafva stormar och insekthärjningar så godt som totalt ramponerat granbestånden, hvilka, hvad ståndskogen beträffar, voro nästan torra. Föryngring uppgifves i allmänhet icke nöjaktig. Om ett och annat block fälles dock omdömet, att tillståndet i allmänhet varit godt och naturliga föryngringen nöjaktig.

Denna besparingsskog har under perioden, nämligen i juni 1905, besökts af generaldirektören och chefen för Domänstyrelsen, hvilken i protokollet öfver sin ämbetsresa om skogen bekräftar förut anförda allmänna omdöme. Han yttar nämligen:

»Granbestånden voro i allmänhet genom de öfvergångna dimensionsafverkningarna och därefter företagna s. k. rensningshuggningarna ramponerade, hvarjämte grantorka i myckenhet förekom. Inom de rena tallbestånden hade afverkningarna likaledes förts så hårdt, att nödiga fröträd för föryngringen icke alltid förefanns, hvarför kraftiga åtgärder omedelbart erfordrades för ändring af nu rådande förhållanden, såväl genom markberedning, direkta kulturer och torrläggning af under försumpning varande skogsmark som genom tillvaratagande af öfverallt kvarliggande affall äfvensom förefintlig torrskog, hvarför emellertid den nu befintliga bevakarepersonalen vore allt för otillräcklig».

Af *Älfdalens sockens besparingsskog*, som enligt nådiga brevet den 3 september 1885 afsatts och innehåller sammanlagdt 54,191.50 hektar, utgöra 41,187.25 hektar ren skogsmark. Denna skog är förlagd på tre skilda ställen. Efter läget benämnas de olika delarna Östra besparingsskogen, Västra besparingsskogen och Tvåråbergsskogen. Vid år 1888 verkställd uppskattning och värdering af timmertillgången indelades besparingsskogen i 67 afverknings- eller försäljningsblock med tillsammans 1,557,700 träd 13 engelska tum vid brösthöjd och däröfver med ett beräknadt nettovärde af 6,051,670 kronor. Samtliga dessa block, med undantag af n:r 44, 48 och 49, med därå uppskattade träd af nämnda

dimensioner, eller 1,536,465 träd, hafva af Länstyrelsen försålts för 6,070,467 kronor. Sedermera hafva efter s. k. rensningshuggningar försålts 576,459 träd under 13 engelska tum vid brösthöjd, 74,354 timmerdugliga torrfuror, 249,470 andra torra träd, 16,528 timmerdugliga vindfällen och 199,078 kubikmeter kol och pappersved för ett sammanlagdt belopp af 325,928 kr. 54 öre, hvarjämte mindre underhandsförsäljningar, hufvudsakligen af vindfällen och torrskog, verkstälts med en sammanlagd försäljningssumma af 48,871 kr. 29 öre. Försäljningssumman för samtliga afverkningar uppgår sålunda till sammanlagdt 6,445,266 kr. 83 öre.

A Tvåråbergsskogen, omfattande blocken n:r 1—9, utgöras bestånden nästan uteslutande af tall i gamla, men därjämte äfven i unga bestånd. Medelåldersbestånd äro däremot mindre representerade. Slutenheten är såväl inom yngre som äldre bestånden god, om ock något växlande.

Västra besparingsskogen, omfattande blocken n:r 10—53, utgör den största sammanhängande komplexen. Marken utgöres till öfvervägande del af mer eller mindre kuperadt, stenbundet hedland med skogsbestånd af tall. Endast väster om Vanån (blocken n:r 19—24) samt i skogens sydöstra del (blocken n:r 29, 31) förekommer gran såsom bildande rena bestånd af någon betydelse. Skogsbeståndens slutenhetsgrad är mycket växlande; bestånd finnas alltifrån fullslutna till sådana, hvilka genom afverkningarna förvandlats till för föryngring för närvarande icke mottagliga kalmarer. Särskildt hvad trakten väster om Vanån beträffar, hafva afverkningarna till den lägre dimensionen utförts på ett för föryngringen ofördelaktigt sätt. Här befintliga granbestånd, som hafva en icke obetydlig utsträckning, äro genom de öfvergångna afverkningarna så godt som spolierade. Den företagna försäljningen af alla timmerträd på en gång och i allt för stor utsträckning har beröfvat skogen alla gröfre träd, hvarjämte ingen hänsyn tagits till förhållanden, som utöfva inflytande på beståndsvården och på möjlighet att sedermera fördelaktigt afyttra äfven mindre virkessortiment, hvilka på grund af afslutad tillväxt eller skada böra borttagas. Men dessutom hafva ytterligare företagna s. k. rensnings- och beredningshuggningar än mera skadat och utglesnat bestånden, inom hvilka inga afsevärda arbeten till främjande af återväxt blifvit utförda. Då sålunda ingen hänsyn tagits till uthållig timmerafkastning från dessa skogar, hvilka genom både sitt läge och skogsmarkens beskaffenhet härtill varit i synnerligt hög grad ägnade, samt äfven försäljning af andra skogseffekter företagits i stor utsträckning, är uppenbart, att öfverafverkning här föreligger.

Östra besparingsskogen omfattar blocken n:r 54—67, af hvilka de fyra första äro belägna på östra sidan af Rotälven och de öfriga å västra sidan. Å blocken öster om Rotälven bildas bestånden i allmänhet af gammal tall, i de nedre lägena äfven medelålders med slutenheten växlande från medelmåttig till mycket gles. I höjdlägena hafva afverkningarna utförts så hårdt, att marken i det närmaste kallagts, och nödiga betingelser för naturlig föryngring saknas. De afverkade bestånden synas här hafva varit mycket grofstammiga, hvadan det nuvarande tillståndet torde till största delen vara att tillskrifva de först öfvergångna dimensionsafverkningarna. Den å västra sidan af Rotälven

belägna delen af skogen med undantag af block 58, beläget å näset mellan Rotälven och Aspvasslan samt bevuxet med yngre och medelålders tall af i allmänhet nöjaktig slutenhet, bildar en tämligen skarp ostlutning. Bestånden bildas här af dels tall dels ren gran. Inom båda äro afverkningarna hårdt utförda, och framgår med all tydlighet, att de här verkställda s. k. föryngringshuggningarna endast varit en afverkning med nedsatt dimension. Härtill kommer, att efter afverkningarna inträffad torka inom granbestånden orsakat, att icke obetydliga kalmarker nu äro till finnandes.

Särna besparingsskog, tillkommen enligt nådiga brefvet den 27 juni 1879, utgör en tredjedel af socknens hela skogsanslag och innehåller 29,619·30 hektar skogsmark, 12,840·50 hektar berg och myrar samt 1,882·70 hektar vatten eller tillhoppa 44,342·50 hektar. Skogen är indelad i 39 försäljningslotter eller block, och har såsom grund för denna indelning lagts markens lutningsförhållande till förefintliga flottleder. För försäljning har därjämte värdering af skogen ägt rum, därvid uppräknats å de särskilda blocken alla träd, som fem fot från marken hålla 13 engelska tum i diameter. Denna uppräkning har upptagit 746,490 friska och 77,522 skadade träd af tall samt 96,899 friska och 9,411 skadade träd af gran, tillhoppa 930,322 träd. Enligt nådigt tillstånd har år 1892 afverkningsrätten till omförmälda minimidimension under tio år upplåtits å blocken n:r 18, 23, 24 och 35 samt år 1893 under tolf år afverkningsrätten till enahanda minimidimension å öfriga block. Sedermera har efter öfverenskommelse med vederbörande köpare minimidimensionen för en del block nedsatts till 12 $\frac{3}{4}$ tum, mot det att från dessa block endast en afverkning finge företagas och skogen sålunda efter en enda drifning återlämnades till socknens fria disposition. Från en del mera välbelägna block har vid dessa afverkningsupplåtelser torrskogen undantagits för att under hand försäljas till hushållsbehof åt enskilda personer inom socknen.

I stort sedt kan besparingsskogen, som omfattar en enda sammanhängande skogstrakt, efter sin västra gräns stötande intill Fuluälven, delas uti tvenne olikartade områden, det norra och det södra. Norra delen eller högländsområdet upptages af i nordväst och sydost gående åsar, hvilkas höjd öfver hafvet uppgår ända till 765 meter, och däremellan liggande myrsträckningar. Detta högländsområde omfattar blocken n:r 1—16, 38 och 39, i allmänhet glest bevuxna med gammal tall. Södra delen innehåller någon blandning af gran. Skogen anses utgöra det allra största och värdefullaste samt bäst belägna skogsområdet inom socknen.

För förvaltningen af *Svärdsjö och Envikens socknars allmänningar*, som innehålla, den förra 4,185·88 hektar produktiv skogsmark och 1,905·41 hektar impediment eller tillhoppa 6,091·29 hektar, förutom 603 hektar inägor, och den senare 2,171·41 hektar produktiv skogsmark samt 346·68 hektar impediment, tillhoppa 2,518·09 hektar, blefvo hushållningsplaner den 3 november 1868 fastställda att gälla till år 1889. Sistnämnda år fastställdes af Domänstyrelsen nya hushållningsplaner till efterrättelse under tjugu år från den 1 januari 1889. Enligt dessa planer utgör å Svärdsjö sockens allmänning, indelad till trakthuggning i sju afverkningsblock, årliga ordinarie afverkningsbeloppet sammanlagdt

3,900·9 kubikmeter, hvarjämte under indelningsperioden genom extra afverkning finge uttagas 6,791 kubikmeter. Å Envikens sockens allmänning utgör årliga ordinarie afverkningsbeloppet 1,606 timmerträd att uttagas genom timmerblädning, hvarförutom genom extra afverkning skulle uttagas 5,240 skadade timmerträd äfvensom vindfälld och torr skog. Å dessa skogar anses skogsföryngringen i allmänhet vara nöjaktig, men ytterligare arbeten nödiga för att å dessa värdefulla skogsmarker frambringa ökad afkastning.

Lima och Transtrands socknars allmänningar, som enligt nådiga brefvet den 8 april 1870 äro bildade genom afsättning af en tredjedel af socknarnes skogsanslag, innehålla, Lima sockens 47,714·06 hektar, däraf 31,629·42 hektar produktiv skogsmark, och Transtrands sockens 24,861·08 hektar. Hvardera skogen är indelad i fyra afverkningsblock. Genom offentlig auktion inför Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande den 16 mars 1872 försåldes afverkningsrätten å skogarne under en tid af femtio år af träd, som 17—20 fot från marken hålla 8 decimaltum i diameter, och inflöto genom denna försäljning från Lima sockens allmänning 838,000 kronor och från Transtrands sockens allmänning 1,629,000 kronor.

Lima besparingsskogs block n:r 1, som är skildt från de öfriga, i ett sammanhang belägna blocken, ligger i socknens nordvästra del med Transtrands socken i norr och Norge i väster. Detta block om 4,393·91 hektar har till allra största delen tall i unga och medelåldriga bestånd, någon gång äfven af gammal skog. Gran förekommer ytterst sparsamt. Bestånden äro i blockets nordvästra del fullslutna. I östligaste delen förekomma kalmarker, uppkomna efter öfvergångna skogseldar. Växtligheten är i allmänhet god med undantag för de högsta lägena. Blocket n:r 2, som gränsar mot Värmlands län och omfattar den nordvästra delen af de i ett sammanhang belägna 2:dra, 3:dje och 4:de blocken, innehåller 14,598·86 hektar. Denna trakt anses såsom besparingsskogens växtligaste skogsjord. Bestånd af värdefull gran med inblandning af tall omväxla med vackra och växtliga tallbestånd. Inom granskogsbältet företagen dimensionsafverkning har dock orsakat inträdande grantorka dels gruppvis, dels å enstaka stammar. Blocket n:r 3, beläget öster och sydost om andra blocket, innehåller 8,093·93 hektar skogsmark. Skogsbestånden, som å blocket mestadels bildas af tall, äro mycket ojämna, ofta luckiga och glesa. Unga och medelålders bestånd med god slutenhet, uppkomna efter kalhuggning, förekomma dock å en del trakter. Blocket n:r 4 innehåller 4,542·72 hektar och utgör besparingsskogens sydvästra del mot Värmlands län. Skogsbestånden bildas mestadels af tall och dessutom af tall och gran af i allmänhet medelåldriga och yngre, fullslutna bestånd.

Transtrands besparingsskogs 1:sta block, som är beläget väster om Fuluälven i socknens norra del och i areal innehåller 4,074·09 hektar, har delvis varit underkastadt afverkning tvenne gånger, därvid alla träd till kontraktsenliga dimensioner borthuggits. Växtligheten inom kvarvarande bestånd anses mycket god. Stora trakter förekomma med fullsluten 80- å 100-årig tallskog. Andra områden utgöra försumpade marker, bevuxna med gran af föga värde och med svag växtlighet. Återväxt anses icke kunna påräknas, därest

icke kraftiga åtgärder vidtagas för att minska försumpningen och befordra naturlig föryngring. Andra blocket är beläget i socknens norra och östligaste del emot Särna och Älfdalens socknar. Det omfattar en areal af 4,399·17 hektar produktiv mark. Skogsbestånden bildas mestadels af ung och medelålders tall i fullslutna bestånd. Till en del är blocket beväxt med gran i gamla och yngre bestånd af växlande slutenhet. Söder om detta block äro tredje och fjärde blocken belägna, det förra om 3,630·86 hektar och det senare om 569·90 hektar produktiv mark. Blocken äro i stort sedt beväxta med gammal och medelåldrig gran i ganska jämna bestånd. Däremot har tallen genom öfvergångna dimensionsafverkningar uthuggits. Betydliga arealer, beväxta med mycket gles gran med afslutad tillväxt, äro närmast att hänföra till kalmarker, där föryngring icke utan kultur torde vara att påräkna.

Af besparingsskogarne inom *Venjans socken* är Kjättbo besparingsskog den största och innehåller i areal 6,781 tunnland 10 kappland, däraf 5,480 tunnland 31 kappland skogsmark. I sydöstra delen af skogen, där den största sammanhängande skogsmarken förekommer, är densamma dels försumpad och dels under försumpning, och uppskattas denna trakt till omkring 1,000 tunnland. Bestånden bildas här af gammal skog af ren gran, tall och gran i blandning samt ren tall. Granen är i allmänhet oväxtlig samt tallen, där den förekommer i rena bestånd, på stora sträckor redan utdöd. I öfrigt består skogen af ett i allmänhet jämnt och af i norr och söder gående myrsträckningar sönderskuret land, mer eller mindre stenbundet samt beväxt med gammal medelsluten eller gles skog af tall, någon gång i blandning med gran samt utan föryngring. Ung och medelålders skog förekommer på några holmar i norra delen af skogen. Landbobyens besparingsskog omfattar en sammanlagd areal af 2,285 tunnland 11 kappland. Östra delen, upptagande ungefärligen halfva skogens areal, utgöres af ljungbeväxt, kuperad tallhed, beväxt med mestadels ung och något medelålders tall med spridda öfverståndare. Bestånden äro ojämna, alltifrån fullslutna till glesa. Föryngringen anses i allmänhet nöjaktig. Mellersta delen af skogen utgöres af ett af myrar sönderskuret bälte, beväxt med dels gammal tall och något gran, dels gammal gran utan föryngring. Marken i de egentliga granbestånden är vattensjuk på grund af ofvanför liggande myrar. Längst i väster öfvergår marken till hedland, beväxt med omväxlande medelålders, jämnslutna och äldre, glesa bestånd af tall med ojämn föryngring. Gäfvunda besparingsskog är, enligt nådigt medgifvande den 20 juni 1900, förlagd i två skiften, det ena omfattande Myckelåsens fäbodeskog samt det andra en del af skifteslagets utskog, och innehåller sammanlagdt 1,343·79 hektar. Å det förra skiftet utgöres östra hälften hufvudsakligen af ett jämnt, något stenbundet hedland, beväxt med ung och medelålders tall i jämna och slutna bestånd. Å norra delen af skogen förekomma icke obetydliga försumpningar, där bestånden bildas af gammal, mycket gles tall med ingen eller obetydlig föryngring. Västra hälften af skogen företer en del olikheter. Kuperade, ljungbeväxta tallhedar omväxla med jämnare lägen, bevuxna dels med tall, dels med gran, blandad med tall. Bestånden äro här medelåldriga eller

icke allt för gamla samt i allmänhet af nöjaktig slutenhet. Undantag härifrån finnas å mindre trakter af hedlandstyp, där bestånden genom öfvergångna dimensionsafverkningar blifvit för mycket utglesnade. Å den till utskogen förlagda delen af besparingsskogen bildas bestånden af medelålders eller gammal tall i medelslutna eller glesa bestånd med obetydlig föryngring. Finngrufvans besparingsskog omfattar en areal af 600·22 hektar skogsmark och 36·06 hektar impediment, eller tillsammans 636·28 hektar. Marken, som bildar en svag ostlutning mot Vanån, är i västra delen något kuperad samt öfvergår i öster till ett jämnt, torrt hedland. Bestånden, som äro medelåldriga, bildas mestadels af ren tall samt dessutom af gran med blandning af tall i västra delen af skogen, där äfven mindre bestånd af enbart gran förefinnas. Slutenhetsgraden anses vara god. Den till Johannisholms bruks skifteslag hörande besparingsskogen, utgörande en areal af 2,271 tunnland 9 kappland skogsmark, 153 tunnland 6 kappland myrslog, 192 tunnland 30 kappland berg och mossar samt 322 tunnland 7 kappland vatten, eller tillsammans 2,939 tunnland 20 kappland, gränsar i norr till Mora socken och är belägen på båda sidor om Venjansjön. Trakten öster om sjön utgöres af god skogsmark, beväxt med medelålders tall i slutna bestånd af god växtlighet, uppkomna efter traktthuggning under förra hälften af 1800-talet. Af trakten väster om sjön är östra delen närmast att jämföra med den öster om sjön belägna, hvar emot västligaste tredjedelen utgöres af mager tallhed, beväxt med ung och medelålders tallskog med spridda öfverståndare af tall. Slutenheten är i allmänhet nöjaktig men något ojämn. Mellanliggande trakten, omfattande omkring 340 tunnland, utgöres af ett flackt, mot norr svagt lutande, försumpadt land, beväxt med gammal, till största delen numera utdöd tallskog. Någon föryngring förekommer här icke och är utan föregående torrläggning och kultur omöjliggjord. Öje byamäns besparingsskog slutligen innehåller i areal 27·27 hektar och i uppskattning 13·364 hektar samt utgör en i ett sammanhang belägen, från byamännens skogsmark under litt. F i Venjans socken utbruten skogsmark, å karta öfver samma skogsmark betecknad med litt. B.

Angående förvaltningen af besparingsskogarne gäller fortfarande hvad i föregående femårsberättelser omförmäls om då befintliga skogar af detta slag. De nytillkomna besparingsskogarne inom Venjans socken stå, såsom redan antydts, under skogsstatens omedelbara tillsyn och uppsikt.

Af de *hushållningsåtgärder* som å besparingsskogarne under perioden vidtagits, märkas i första rummet arbetena för upprättandet af hushållningsplaner för Orsa och Älfdalens socknars besparingsskogar. Dessa arbeten, som redan under föregående femårsperioder fortgått, hafva under nu ifrågavarande period afslutats, i det vederbörande förrättningsmän till Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande öfverlämnat af dem uppgjorda hushållningsplaner, för Älfdalens sockens besparingsskog den 30 november 1903 och för Orsa sockens besparingsskog den 7 februari 1904. Ärendena hafva af Länsstyrelsen öfverlämnats till Eders Kungl. Maj:ts nådiga afgörande. Före periodens utgång hafva emellertid hushållningsplanerna icke blifvit till efterrättelse fastställda.

A Orsa sockens besparingsskog har vidare företagits utstämpling af torrskog samt tillvaratagits vindfällan, toppar o. d. afvensom verkstälts kolning, allt för befrämjande af den naturliga återväxten. Bäckrensning och dikning hafva jämväl ägt rum dels till förekommande och hämmande af försumpning, dels ock för utvidgande af redan befintlig skogsmark. Nyttan här af uppgifves redan vara synbar genom den bättre tillväxt, omgifvande skogsbestånd kan uppvisa. Sammanlagda längden af upptagna diken utgör 29.1 kilometer med en kubikmassa af 51,059 kubikmeter, där af 46,014 kbm. dy och 5,045 kbm. sten och grus. Samtidigt hafva upprepats 42.75 km. bäckar. Kostnaden för samtliga dessa arbeten uppgår till 16,590 kr. 78 öre. A skogen hafva under perioden uppstått elfva tillbud till skogseldar, men dessa hafva till följd af det väl ordnade brandväsendet, för hvilket Länsstyrelsen i senaste femårsberättelsen lämnade redogörelse, kunnat hämmas, innan större skada uppstått. Skogen har i allmänhet varit befriad från större stormskada. Däremot har, i början af perioden, barkborren uppträdt rätt hotande. Genom företagen fällning och barkning af angripna bestånd har dock nämnda insekts härjning i stort förekommit. Det för skogens bevakning anlagda telefonnätet har under perioden fullbordats medelst anläggandet af telefonledningar till en längd af 79 km., hvarigenom telefonförbindelse finnes till samtliga byar och lägenheter å skogen.

Bland kulturåtgärder å Älfdalens sockens besparingsskog förtjäna särskildt antecknas, huru som å flera block för en kostnad af omkring 4,000 kronor verkstälts utdikning af försumpad skogsmark. Af utdikningarna uppgifves nyttan redan vara märkbar, i det att den ungskog, som på dessa trakter före dikningen visade ringa eller ingen växtkraft, efter dikningen skjutit långa och kraftiga årsskott. Skogsfrösådd har från och med år 1903 årligen med framgång företagits å skilda block; dock inskränktes frösådden under periodens sista år i afbidan på hushållningsplanens tillämpning. För skogens lättare bevakande har från landsvägen emellan Älfdalens kyrkoby och Åsens by pågått anläggning af körväg, som utgår ett stycke söder om sistnämnda by och går västerut öfver Karlsarfvets skogsmarker genom Sälens och Okbodarnes fäbodlar fram genom besparingsskogen, genom hvilken vägen är ämnad att fortsättas västerut fram emot Transtrands sockengräns. Stormskador af afsevärd betydelse hafva icke under perioden förekommit, och icke heller hafva skogseldar härjat å skogen, med ett undantag när. Den 13 juli 1904 utbröt nämligen, å skogens första block eld, som under ett dygn skadade omkring 400 tunnland, beväxta med dels gammal, dels yngre barrskog. Stor fara för eldskada å skogen förelåg dock midsommartiden år 1902. Midsommardagen samma år upptäcktes nämligen eld inom Älfdalens kronopark invid gränsen till besparingsskogens första bevakningsområde, men oaktadt denna eld rasade med sådan styrka och vann sådan utbredning, att militärhändräkning erfordrades för dess hämmande, kunde dess spridning in på besparingsskogen förhindras. Härvid befanns den på besparingsskogens bekostnad nyanlagda vägen emellan Älfdalens flottningsstation och timmerstationen Kronoborg vara af stor nytta, då å densamma såväl släckningsmanskap som

för släckningen erforderliga materialier och lifsförnödenheter fort kunde föras till brandstället. För brandväsendet å skogen hafva brandtornsbyggnader verkstälts vid det s. k. Marieberg inom andra bevakningsområdet.

Såsom redan förut omförmäls, hade afverkningsrätten till timmerskogen å Särna sockens besparingsskog försålts å viss tid, som först under periodens sista år gick till ända. Af sådan anledning har icke heller under denna period kunnat å skogen företagats på flera ställen erforderliga rensningshuggningar eller i nämnvärd grad vidtagas andra åtgärder i skogsskötselns intresse. Å de block, å hvilka socknemännen vid försäljningen förbehållit sig rätten till torrskogen, har dock afverkning af dylik skog planmässigt företagits. Äfven å några andra block har dylik afverkning för försäljning åt enskilda förekommit, likväl icke af andra torrträd än sådana, hvilka i anseende till dimensionen utan tvifvel tillhört jordägarna. Å öfriga block hafva några åtgärder för egentlig skogsvård icke förekommit. Då afverkningarna företagits genom s. k. blädning, hafva efter dem icke uppstått större luckor, och på de allra flesta ställen, där skogen genom afverkningarna blifvit utglesnad, lär finnas en rik återväxt, hvadan särskilda kulturåtgärder där icke ansetts erforderliga. Genom kommunalstämmans beslut har emellertid under år 1905 lämnats skogstjänsteman i uppdrag att verkställa fullständig skogsindelning å besparingsskogen, hvilken förrättning skall vara afslutad före den 1 juli 1908. Å denna besparingsskog har under perioden förekommit två skogseldar under hetaste delen af 1901 års sommar, hvarigenom all skog på ett område af 11.8 hektar förstördes. I början af november 1902 hemsöktes skogen af en orkanlik storm, som kullvräkte träd här och hvar å hela skogen.

Till främjande af den enskilda skogsvården hafva af statsmedel anslag tilldelats länets hushållningssällskap för åren 1901—1904 och skogsvårdsstyrelsen inom länet för år 1905. Landstinget och hushållningssällskapet hafva jämväl för ändamålet beviljat bidrag, om hvilkas belopp äfvensom angående storleken af statsanslaget till skogsodlingens befrämjande redogörelse lämnas i följande tablå:

År.	Af staten. Kronor.	Af lands- tinget. Kronor.	Af hus- hållnings- sällskapet. Kronor.	Summa. Kronor.
1901	1,000	500	500.00	2,000.00
1902	400	500	500.00	1,400.00
1903	1,000	500	680.84	2,180.84
1904	994	500	500.00	1,994.00
1905	900	500	500.00	1,900.00
Summa	4,294	2,500	2,680.84	9,474.84

För dessa medel har under åren 1901—1904 genom hushållningssällskapets och år 1905 genom skogsvårdsstyrelsens försorg åt olika markägare verkstälts *skogssådd* till följande omfattning, nämligen:

År.	Tallfrö. Kg.	Granfrö. Kg.	Besädd unge- färlig areal. Hektar.
1901	75.7	37.2	138.0
1902	35.0	56.4	117.0
1903	97.2	48.5	189.21
1904	92.85	45.85	176.25
1905	96.0	25.0	193.0
Summa	396.75	212.95	813.46

Något större intresse för skogssådden har dock icke hittills kunnat förmärkas, och torde anledningen därtill vara att söka dels i allmogens nedärfda åsikt, att skogen »har sått och kommer att så sig själv», utan tanke på att nödvändiga betingelser för själfsädd, nämligen närvaro af fröbar skog, måste förefinnas, dels ock i de ganska dryga kostnader, som äro förenade med skogssädd å länets ofta ganska stenbundna hyggen, där 6—8 mansdagsverken åtgå för en hektars kultivering. Med en dagspenning för skogsarbetare af 2.50 till 3 kronor belöper sig följaktligen å vissa trakter arbetskostnaden för hektar till 15 å 24 kronor eller till och med mera.

För skogsodlingens främjande har hushållningssällskapet därutöfver åren 1901 och 1902 i och för kultivering inköpt åtskillig skogsmark inom Svärdsjö och Hedemora socknar, äfvensom sistnämnda år gjort försök med utdelning af planter, hvilket försök dock icke lär hafva mottagits med förståelse. Därjämte är att anteckna, att på hushållningssällskapets föranstaltande under år 1904 på skilda orter inom länet hållits tillhopa 23 föredrag i skogsvård.

Från 1905 års början, då länets *skogsvårdsstyrelse* träd i verksamhet, hafva gifvetvis mera genomgripande åtgärder för befrämjande af den enskilda skogshushållningen vidtagits. Förutom af underlydande tjänstepersonal har skogsvårdsstyrelsen i fullgörandet af sina uppdrag haft bistånd af 11 i en del socknar bildade skogsvårdskommittéer, hvartill komma en del skogsvårds- och skogsodlingsföreningar, hvilka dock icke tillkommit i den ordning, som om skogsvårdskommittéers tillsättande är föreskrifvet. Bland dessa af skogsvårdsstyrelsen under året vidtagna åtgärder märkas i första rummet de under kontroll af skogsvårdsstyrelsen, efter där om af skogsmarksägare gjorda ansökningar, verkställda skogskulturer, vid hvilka arbeten grundprincipen i regel varit, att skogsfrö äfvensom plantor af skogsvårdsstyrelsen kostnadsfritt tillhandahållits markägarna, hvaremot all handtlangning bekostats af sökanden. Undantagsvis och endast i ett par fall har ersättning för frö erlagts af sökanden. Härofvan har angifvits, huru stor areal under år 1905 af olika markägare skogsodlats. Ansökningar om bidrag till skogskulturer å skogsmarker till areal mångdubbelt öfverstigande de af skogsvårdsstyrelsen verkställda inkommo emellertid från olika markägare, men dessa ansökningar blefvo genast återtagna, så snart utgift i någon form, såsom handtlangning vid kulturen, hyggesrensning och dylikt, icke bekostades af skogsvårdsstyrelsen. Åt enskilda skogsägare har dessutom af skogsvårdsstyrelsen tillhandahållits lämpligt skogsfrö, dels mot afgift, dels afgiftsfritt. Vidare hafva genom skogsvårdsstyrelsens försorg åt enskilda skogsägare lämnats anvisningar och råd vid tilltänkta afverkningar,

fröträdställningar, gallringar m. m.; och hafva dessa anvisningar i regel lämnats på platsen, men äfven genom föredrag. Därjämte hafva af skogsvårdsstyrelsen efter därom gjorda ansökningar på skilda orter inom länet anordnats 87 populära föredrag i till skogsskötsel hänförliga ämnen förutom sådana föredrag, som hållits i samband med i skogen lämnade anvisningar. Slutligen har skogsvårdsstyrelsen låtit bland allmänheten inom länet sprida folkskrifter i skogshushållning, hvaribland märkas Fr. Lovéns småskrifter om skogssädd, afverkning m. m. samt skogsvårdsföreningens folkskrifter i skogsskötsel.

För att söka erhålla kännedom om storleken af den *afverkning*, som under perioden ägt rum inom länet, har Länsstyrelsen från vederbörande flottningföreningar infordrat uppgifter om mängden af det virke, som under hvar af periodens år inmärks å flottningföreningarnas flottleder utan att förut hafva inmärks å ofvanför belägen allmän flottled. Dessa uppgifter hafva sammanförts i nedanstående tabell, som sålunda ungefärligen torde utvisa hvad som under perioden *flottats* från länets skogar, hvarvid dock är att märka, att åtskilligt afverkad virke, om hvars myckenhet upplysning icke kunnat vinnas, icke framgått i allmän flottled.

År.	T i m m e r.		P a p p e r s v e d.		Kol ved. Kubikmeter.
	Stycken.	Reduceradt enhets- timmer.	Stycken.	Reduceradt enhets- timmer.	
1901	5,110,252	4,602,233	2,174,180	480,970	249,209
1902	2,766,958	2,494,677	1,265,166	262,178	169,169
1903	4,239,333	3,717,959	1,530,867	376,696	360,677
1904	4,340,646	3,866,444	5,219,234	1,099,670	131,893
1905	3,852,709	3,399,856	9,012,717	1,850,574	100,061
Summa	20,309,598	18,081,169	19,202,164	4,070,088	1,011,009

I fråga om förhållandet emellan det i tabellen angifna stycketal och reduceradt enhetstimmer anmärkes, att, enligt de för flottningföreningarna gällande, i dessa afseenden hufvudsakligen lika lydande reglementen, ett timmer öfver fyra, men under nio meters längd räknas såsom enhetstimmer, samt virke af större längd räknas såsom flera, ända till åtta timmer, och virke af fyra meters längd eller därunder räknas till en tredjedels timmer. Dessutom erinras, att allt virke om tre meter och därunder, utom kolved, i tabellen hänförs till pappersved samt att kolved öfver tre meters längd räknats till pappersved.

Denna tabell utvisar hurusom, på sätt förut i berättelsen omförmäls, afverkningen under 1901—02 års vinter högst afsevärdt nedgått i jämförelse med nästföregående års afverkning för att därefter åter långsamt stiga, dock icke till den myckenhet som under periodens första år. Under periodens båda sista år har däremot afverkningen af såväl pappersved som kolved betydligt ökat. Dessa virkesslag hafva nämligen under de senare åren inom några af de öfre socknarne varit föremål för ökad efterfrågan, hvilket hufvudsakligast torde vara beroende däraf, att gynnsammare kommunikationsförhållanden öppnat marknaden därstädes för

sådant virke. Kolvedsafverkningen, genom hvilken tillvaratagits smärre torrskog, affall efter timmerafverkning och vindfälld skog, är såväl i ekonomiskt afseende fördelaktig som ock ur skogsvårdssynpunkt lämplig och ändamålsenlig. I allmänhet torde ock inom dessa socknar kolvedsafverkningarna rört sig inom i sådant hänseende lämpliga trakter. Om pappersvedsafverkningen kan däremot icke samma ömdöme obetingadt fällas. För denna virkessort har nämligen icke allenast afverkats skadad och undertryckt skog, utan har därför anlitats äfven frisk, växtlig ungskog, allt af gran.

Priserna å sågbart virke hafva under perioden varierat högst betydligt, i det de år 1901 voro mycket höga, men redan år 1902 högst afsevärdt sjönko, hvarefter de intill periodens slut varit i sakta stigande. Plankdimensionerna voro fortfarande vid periodens slut i högt pris, oaktadt efterfrågan på utrikes ort af gröfre dimensioner lär hafva varit ringa. Såsom medelpris vid Tägtens skiljebom nedanför Öster- och Västerdalälvarnes sammanflöde har för perioden uppgifvits för 6-tums virke 20 öre, för 7-tums 23 öre, för 8-tums 25 öre, för 9-tums 31 öre, för 10-tums 36 öre och för 11-tums och däröfver 42 öre, allt per kubikfot. Å pappersved lär priset hafva utgjort från 3 kr. 50 öre per kubikmeter ända till 4 kr. 50 öre per kubikmeter löst mått vid järnväg och å hufvudvattendragen samt å kolved omkring 1 kr. 50 öre för samma mått.

Om de i närmaste samband med skogshandteringen stående fabriker, nämligen sågverk och hyflerier, trämassefabriker samt träkolsverk, meddelas redogörelse i annan afdelning af berättelsen. Här vill Länsstyrelsen endast öfverföra, att *skogskolningen* i milor, som sedan gammalt är vidt utbredd inom länets bruksdistrikt, d. v. s. länets södra och sydvästra delar, med de förbättrade kommunikationerna vunnit afsevärd utbredning öfver öfriga delar af länet. Särskildt förtjänar att antecknas, att efter Dala—Hälsinglands järnväg och den under byggnad varande Orsa—Härjedalens järnväg äfvensom Mora—Älfdalens järnväg affallsvirke samt smärre torrskog och vindfälld skog kunnat genom kolning i skogen tillgodogöras. Dock anses kolningen icke under normala kolpriser (8—11 kronor för stig) kunna med ekonomisk vinst företagas på längre afstånd från järnvägslinjen än 20 kilometer. Virke från sådana längre från järnväg belägna trakter kolas i stället å särskilda, för milkolning inrättade och i närheten af järnväg förlagda kolningsplatser, dit virket medelst flottlederna sammanføres.

För befrämjande af den praktiska utbildningen i kolning har för hvar af åren 1901 samt 1903—1905, under hvilka år *Järnkontolets kolarskola* varit i verksamhet inom länet, utgått anslag af länets landsting och hushållningssällskap med 600 kronor af hvarterdera till stipendier eller bidrag till underhåll under kurserna för länet tillhörande elever vid kolarskolan. Anslagen hafva i allmänhet fördelats i 24 stipendier, hvarje å 50 kronor. Denna skola, i hvilken undervisning i en kurs om året gifvits under tiden 1 september—15 oktober och i medeltal varit besökt af 24 elever, var år 1901 förlagd till Fagerberg i Rättviks socken, men under öfriga år af dess verksamhet till Korsnäs sågverksaktiebolags kolningsplats på Bunk i Orsa socken. Under-

stöd för beivrande af denna skola hafva därjämte af allmänningsstyrelserna i Orsa och Älfdalens socknar lämnats åt lärjungar från dessa socknar.

C) Jakt och djurfångst. Beträffande jakten äro några väsentliga förändringar under perioden icke att anteckna.

Den i Länsstyrelsens senaste femårsberättelse öfvermålade *Dalarnes jaktvårdsförening*, med ett medlemsantal år 1905 af 423, har fortfarande i enlighet med sitt uppställda program verkat för ordnandet af jaktvården inom länet.

I fråga om *förekomsten af rofdjur* och nyttigt *villebråd* tillåter sig Länsstyrelsen i hufvudsak hänvisa till Domänstyrelsens årsberättelser. Därutöfver får Länsstyrelsen särskildt meddela, att tillgången på järpe år för år blifvit allt mindre, så att fara synes föreligga, att denna fågel småningom utgår ur länets fauna. Anledningen härtill uppgifves vara granskogarnes utglesnande och vindfällenas försvinnande, hvartill kommer en hänsynslös jakt under hösten af yrkesjägare och tjufskyttar. Tillgången på tjäder, orre och hare synes under perioden hafva stigit och var under jaktåret 1905 ovanligt god öfver hela länet med undantag likväl för Särna socken, där tillgången var ringa. Tillgången på fjällripa inom Transtrands och Särna socknar uppgifves däremot vara medelmåttig. Dalripan synes sprida sig öfver länets norra och mellersta delar. Med undantag för länets sydöstra delar förekomma and och beckasin tämligen sparsamt, hvilket tillskrifves flottningen och i sammanhang därmed försiggående uppdämning och aftappning af sjöar. Svanor, till antal af omkring 50, pläga årligen under vintermånaderna november—april uppehålla sig i Insjön och närmast isfria delar af Dalälven och åtnjuta där i allmänhet den kringboende befolkningens skydd; dock lär inträffa, att fåglarne af okynne jagas, enligt uppgift, under månlysa nätter. Morkullan förekommer numera sparsamt i södra och mellersta delarne af länet och är i norra delen sällsynt. Rapphönssstammen uppgifves vara god i socknarne omkring Siljan samt i By, Grytnäs och Avesta socknar, men i öfriga delar af länet förekomma blott enstaka kullar. Oaktadt den starka beskattningen å älgstammen, uppgående under 1905 års jaktår till minst 408 djur, är tillgången på älg jämförelsevis god. Ett rådjursstånd af 5 djur har iakttagits inom Stora Tuna socken.

Af skadedjuren har mården betydligt decimerats i antal genom jakt och fångst. Såväl råf som hök förekomma i stort sedt sparsamt i skogssocknarne, men mera talrikt i och omkring de större, odlade bygderna. Björnstammen slutligen har under de sista årtiondena blifvit så pass hårdt medtagen, att någon fortplantning af ännu i länet kvarvarande djur knappast torde vara möjlig.

Till upplysning om omfattningen af jakten inom länet, får Länsstyrelsen meddela att, enligt inkomna uppgifter till jaktvårdsföreningen, under jaktåret $15\frac{1}{2}$ 1905— $14\frac{1}{2}$ 1906 fällts sammanlagt 45,119 djur af nyttigt villebråd med ett beräknadt värde af 95,882 kr. 58 öre. Detaljerade uppgifter härom återfinnas i *tabell G* (sid. 32), hvarvid dock torde böra erinras, att tvifvelsutän större antal villebråd, än tabellen utvisar, blifvit fälldt, men uppgift därom icke in-

kommit. Af skadedjur dödades samtidigt 1 björn, 1 lo, 673 räfvar, 62 gräflingar, 26 uttrar, 190 mårdar, 1 örn, 13 bergufvar, 613 hönshökar och 2,737 kråkor, eller tillsammans 4,317 djur.

Användningen af stryknin till rofdjurs dödande vintertid synes vara i ständigt nedgående. Tillstånd till brukande af stryknin för sådant ändamål har under perioden af Länsstyrelsen lämnats årligen i medeltal 21 sökande, däraf år 1905 allenast 6, under det motsvarande årliga medeltal under senaste perioden utgjorde 32.

Någon egentlig *jaktvård* kan knappast sägas förekomma inom länet annat än på brukens och de större sågverksbolagens i mera betydande komplexer sammanförda skogar. Då nämligen den jorden åbelöpande skogen i regel är utskiftad på ett flertal ställen, måste jakten, om den skall bedrivas, hållas gemensam, hvaraf följer, att allt utskjutes och intet sparas.

Till jaktvårdens befrämjande hafva åtskilliga åtgärder vidtagits af länets landsting. Såsom redan i senaste femårsberättelse omnämndes, var af landstinget dels enligt beslut år 1898 ett förslagsanslag af 1,000 kronor anvisadt för år 1901 att utgå såsom skottpenningar för räf med 3 kronor och för berguf och hönshök med 1 krona, dels ock enligt 1899 års beslut ett förslagsanslag af 600 kronor beviljadt för åren 1901 och 1902 att användas såsom skottpremier med 10 öre för hvarje inom länet dödad kråka, under villkor att kommuner eller enskilde bidroge med minst lika stor skottpenning. 1901 års landsting anvisade till skottpenningar för inom länet dödad räf och hönshök med samma belopp och under samma villkor som förut ett förslagsanslag af 1,500 kronor för hvart af åren 1902—1904. Efter år 1902 hafva däremot skottpenningar för kråkor och för år 1905 skottpenningar vare sig för räf, berguf eller hönshök icke varit af landstinget beviljade.

Tab. G. Nyttigt villebråd, som fällts i Kopparbergs län under jaktåret $^{15}/_2$ 1905— $^{14}/_2$ 1906, och dess värde.

	Antal fällda djur.	Medelvärde per styck. Kronor.	Hela värdet. Kronor.
Älg, tjur	231	122.94	28,399.14
» ko	177	103.93	18,395.61
Rådjur, rå	1	12.00	12.00
Hare	8,263	1.05	8,676.15
Tjäder, tupp	8,232	1.74	14,323.68
» höna	5,560	1.31	7,283.60
Orre, tupp	7,410	1.11	8,225.10
» höna	5,773	0.85	4,906.20
Järpe	3,018	0.47	1,418.46
Ripa	1,066	0.46	490.36
Rapphöns	1,158	0.70	810.60
Gräsand och närsläktade andfåglar . .	3,850	0.67	2,579.50
Morkulla	324	1.00	324.00
Enkel bekasin	23	0.67	15.41
Annan sjöfågel	33	0.69	22.77
Summa	45,119	—	95,882.68

Det genom nådiga kungörelsen den 13 mars 1896 meddelade förbud för fångande eller dödande af årskalf efter älg inom länet gick med år 1900 till ända. I anledning häraf hemställde sistnämnda års landsting om fortsatt dylikt förbud till och med år 1905, med bifall till hvilken hemställan Eders Kungl. Maj:t genom nådig kungörelse den 26 april 1901 förordnade, att inom länet fångande eller dödande af årskalf efter älg skulle fortfarande vara förbjudet intill utgången af år 1905. Sistnämnda års landsting beslöt underdånig framställning om enahanda förbud fortfarande till och med år 1910.

I senaste femårsberättelse omförmäldes den af landstinget år 1898 gjorda underdåniga framställning om inskränkning i tiden för jakt å tjäder- och orrhönor samt om förbud mot skytte för bulvan. Då nådigt beslut i detta ämne icke, såvidt känt vore, dittills fallit, beslöt Dalarnes jaktvårdsförening vid allmänt sammanträde den 9 december 1904 hos Länsstyrelsen hemställa om vidtagande af åtgärder för nådigt godkännande af landstingets berörda beslut eller, därest så ej kunde ske, för förbud mot skjutande af orr- och tjäderhönor inom länet från och med den 1 januari till och med den 15 augusti samt från och med den 15 oktober till och med den 31 december. I anledning häraf hemställde Länsstyrelsen i underdånig skrifvelse den 27 januari 1905, att landstingets ofvanberörda underdåniga ansökning måtte bifallas i dess helhet eller i den omfattning, hvarom jaktvårdsföreningen gjort hemställan. Före periodens utgång har nådigt beslut härutinnan icke afhörts.

Slutligen antecknas, att Länsstyrelsen, enligt jaktvårdsföreningens framställning, i underdånig skrifvelse den 30 december 1905 hemställt om järpens fridlysning under fem år eller om ytterligare inskränkning af den tillåtna jakttiden å järpe inom länet.

Öfverträdelser af jaktlagarne uppgifvas förekomma öfver hela länet och under alla årstider, men åtal kunna vanligen i brist på bevis icke anställas. Sålunda lärar snarning af fågel allmänt förekomma inom ett flertal af länets socknar äfvensom tjufskytte å älg såväl under tillåten tid å annans mark som å förbjuden tid samt fågelskytte under vårlekarnes äga rum inom hela Dalarne. I fråga om tjufskytte är sammanhållningen förundransvärd, och någon förändring till det bättre anses icke på långliga tider kunna förväntas.

Fiske. Ehuru ingenstädes inom länet fiske bedrifves i den omfattning, att någon del af befolkningen uteslutande lifnärer sig däraf, kan dock, med hänsyn därtill att omkring 18 kvadratmil eller ungefär 6 % af länets hela areal upptagas af vatten, väl tänkas, att det för mången skall vara eller åtminstone kunde blifva en ganska god förvärfskälla samt sålunda, väl vårdadt och klokt bedrifvet, kunna väsentligt bidra till en icke ringa del af landtbefolkningens utkomst.

För fiskets vårdande och förbättrande verkar särskildt hushållningssällskapet, som vid periodens början hade en och sedan år 1902 haft två *fiskeriinstruktörer* anställda, hvilka efter rekvisition kostnadsfritt få af enskilda fiskvatensägare, föreningar eller kommuner anlitas för råd uti till näringen hörande frågor, uppgörande af planer för fiskets skötande och bedrifvande, utplantering af stamfisk, yngel

och befruktad rom m. m. Den ene af dessa instruktörer förestår därjämte sällskapets romklädningsanstalt för höstlekande fiskar å Ljusåsen i Norrbärke socken, hvilken anstalt blifvit nyligen reparerad och utvidgad.

Angående en del af verksamheten på detta område upplyser följande *tabell H*.

Dessutom har befruktad rom af gös, braxen samt nors för åstadkommande af betesfisk i icke ringa mängder utplanterats.

Beträffande fördelningen af detta material har största mängden tillfallit Siljan, där under perioden utsatts 175,000 yngel af lax och 53,000 yngel af röding äfvensom 220 större gösar som stamfisk jämte mycket befruktad rom af denna fiskart.

Under sina resor hafva instruktörerna särskildt verkat för och lämnat handledning i lekvalars utsättande, hållit föredrag om fiskevård och sökt få *fiskeriföreningar* till stånd. Följande föreningar af detta slag uppgifvas finnas: Falu, Envikens, Grangärde, Gustafs, Hosjö, Nittsjö, Bysjöns, Leksands, Sollerö, Sundborns, Svärdsjö, Torsånga, Tyngsjö, Viggens och Vika fiskeriföreningar.

Beskrifningar i enlighet med Landtbruksstyrelsens formulär hafva upprättats och till nämnda styrelse insändts öfver 58 olika sjöar inom länet. De statistiska uppgifter angående fisket, som insamlats från en del sjöar och af hushållningssällskapet meddelats, utvisa *fångsten* af fisk och kräftor på följande sätt:

	Amtal sjöar.	Fisk. Kg.	Kräftor. Tjög.	Fångstens värde. Kronor.
År 1901	23	49,100	9,700	25,750
” 1902	30	71,050	23,700	54,650
” 1903	23	151,800	19,000	75,200
” 1904	24	203,800	18,500	101,450
” 1905	35	254,000	9,270	127,000
Summa —		729,750	80,170	384,050

Hushållningssällskapet har genom statens fiskeriassistent låtit verkställa undersökning, huruvida och i hvad mån laxtrapporna i Dalälvens vattenfall vid Domnarfvet och Kvarnsveden kunde anses uppfylla sitt ändamål. På grund såväl af det däröfver aflämnade utlåtandet som ock därpå

att laxfisket i Dalälven röner inflytande äfven af i densamma inom nedanför liggande länsområden uppförda vattenverk och dammbyggnader, har Länsstyrelsen, enligt förvaltningsutskottets framställning, uti underdånig skrifvelse den 20 december 1904, enär frågan om utredande om och i hvad mån i Dalälven befintliga laxtrappor borde förändras för att möjliggöra fiskens upp- och nedgång i älven, enligt Länsstyrelsens mening vore af stor betydelse för länet, hos Eders Kungl. Maj:t anhållit om undersökning utefter hela Dalälven med tillhörande vattenområden, från Östersjön och så långt upp laxens vandringar sträcka sig, rörande i dessa vatten förekommande, på laxfisket skadligt inverkan förhållanden, äfvensom att Eders Kungl. Maj:t måtte med ledning af den sålunda vunna utredningen föreskrifva de åtgärder, som borde vidtagas. Enligt Eders Kungl. Maj:ts nådiga beslut den 26 april 1905 har Landtbruksstyrelsen anbefallts att, så fort omständigheterna medgifva, hos Eders Kungl. Maj:t angifva eller föreslå de åtgärder, som borde vidtagas, för att ifrågavarande undersökning måtte kunna under år 1906 på lämpligt sätt utföras.

För bedrifvande af fiske och kräftfångst i länet, utöfver hvad i allmän lag och särskilda författningar härom är föreskrifvet, hafva genom Länsstyrelsens resolution den 19 december 1903 fastställts *nya stadgar*, som trädde i kraft den 1 januari 1905. Utöfver dessa stadgar äro under perioden åtskilliga lokala fiskeristadgar äfvensom andra ännu gällande bestämmelser angående fisket fastställda genom särskilda af Länsstyrelsen meddelade utslag, nämligen: den 9 februari 1905 angående fångst af nors och siklöja (s. k. blikta) uti de Solleröns socknemän tillhörande fiskvatten; samma dag angående fångst af nors och siklöja (s. k. blikta) uti Mora socken tillhörande fiskvatten i Siljan och Orsasjön; samma dag angående fångst af vissa dvärgartade fiskarter uti de inom Tyngsjö kapellförsamling belägna skogstjärnar och sjöar; den 3 oktober 1905 angående fångst af fjällröding uti sjön Logården i Sundborns socken; och den 21 oktober 1905 angående fångst af en i sjön Gimmen i Gagnefs socken förekommande rödingart.

D) Bergs- och brukshandtering samt fabriker och handtverk. Beträffande dessa näringsgrenar får Länsstyrelsen i hufvudsakliga delar åberopa hvad Kommerskollegii årsberättelser därom innehålla. I fråga om bergs- och brukshandteringen, som sedan lång tid tillbaka intager en synnerligt framskjuten plats bland länets näringar, har Länsstyrelsen att hänföra sig till en af vederbörande bergmästare uppgjord öfversikt angående denna närings utveckling under perioden. Till fullständigande af denna redogörelse samt till upplysning om öfriga ifrågavarande förhållanden lämnas därjämte en sammanfattning af de uppgifter, som i dessa hänseenden på enskild väg till Länsstyrelsen inkommit.

a) Bergs- och brukshandtering. 1. Grufbrytning. Hvad först *järnmalmsbrytningen* angår, får Länsstyrelsen erinra, att länet ännu år 1897 med en produktion af 38.18 % af hela rikets brytningskvantitet intog det främsta rummet bland alla rikets län. Med den därefter ökade järnmalmsproduktionen i Norrbottens län har, oaktadt brytningen jämväl

Tab. H. Genom hushållningssällskapets fiskerinstruktörer utsatta yngel och stamfiskar samt anslag härtill åren 1901—1905.

År.	Utsatt yngel af				Utsatt stamfisk af				Statens anslag. Kr.	Hushållningssällskapets anslag. Kr.
	lax.	röding.	regn-bågs-forell.	ål.	gös.	brax-en.	su-tare.	kräftor.		
1901 .	40,000	50,000	9,000	14,000	54	—	—	—	1,000	1,639.11
1902 .	44,000	32,500	—	5,000	170	—	38	1,000	1,000	922.84
1903 .	50,000	40,000	22,500	4,000	20	64	4,414	500	1,000	1,109.01
1904 .	55,000	37,000	15,000	2,000	760	76	—	2,400	1,000	1,232.40
1905 .	72,000	88,110	42,000	13,700	46	—	172	2,200	1,400	1,613.75
Summa	261,000	247,610	88,500	38,700	1,050	140	4,624	6,100	5,400	6,516.61

²⁴¹⁹/os. K. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser 1901—1905. Kopparbergs län.

här i länet ökats, Norrbottens län sedermera stått främst, år 1900 med 40·03 % och år 1905 med 57·60 %, under det Kopparbergs län af hela rikets järnmalm producerat år 1900 31·68 % och år 1905 23·88 %. Den ofvan omförmälda produktionsökningen här i länet är dock icke obetydlig, då år 1900 här i länet brötos 825,298 ton, men år 1905 icke mindre än 1,042,196 ton, hvilket gör, för hela perioden räknadt, en ökning af något mera än 26 %.

Enligt bergmästarens grufmatrikel funnos inom länet vid periodens början 497 och vid dess slut 540 försvarade järngrufveutmål, däraf inom Ludvika socken 145, inom Grangärde socken 141, inom Norrbärke socken 98 och inom öfriga socknar 156. Af dessa hafva i medeltal under perioden 83 arbetats med en malmfångst af 921,243 ton per år, under det medeltalet för år under senaste femårsperioden utgjorde, med i medeltal 84, eller nästan samma antal utmål, 785,777 ton. Brytningens omfattning under periodens olika år framgår af följande tabell:

	Antal arbetade utmål.	Erhållen malm. Ton.	Ökning från föregående periods medeltal, i %.
År 1901	92	835,967	6·4
• 1902	82	795,526	1·2
• 1903	78	956,786	21·8
• 1904	86	975,740	24·2
• 1905	77	1,042,196	32·7
Summa —	—	4,606,215	—

Härvid är att märka, att brytningen af malm med ringa fosforhalt, s. k. A- eller B-malm, bibehållits i det närmaste oförändrad under femton år och att sålunda ökningen endast härrör från ökad brytning af s. k. exportmalm eller D-malm, på sätt närmare inhämtas af följande tabell, som jämväl utvisar exportmalmbrytningens fördelning mellan olika gruffält:

År.	Exportmalm i ton.				Fosfor- renare järn- malmer. Ton.
	Gränges- bergs- fältet.	Blötnbergs- fältet.	Idkerbergs- fältet.	Lekom- bergs- fältet.	
1901	613,941	20,413	500	471	200,642
1902	549,524	35,591	2,100	13,871	194,440
1903	639,969	67,810	20,374	16,271	212,362
1904	665,992	82,645	34,977	12,032	180,094
1905	708,159	95,187	50,687	13,110	175,053
Summa ton	3,177,585	301,646	108,638	55,755	962,591
Medeltal 1901—1905	635,517	60,329	21,728	11,151	192,518
• 1896—1900	584,608	1,365	—	7,128	192,676
• 1891—1895	276,257	—	—	—	195,487

Såsom af denna tabell framgår, har den öfvervägande delen af exportmalmen brutits vid *Grängesberg*, där utvecklingen under perioden gått raskt framåt på alla områden. Inom Exportfältet har brytningen i öppna dagpallar fortfarande varit förhärskande, men här djupbrytningen, hvilken under föregående femårsperiod blott förberedts, allt mer

införts, så att år 1905 mer än en femtedel af malmfångsten härrörde från densamma. Två stora uppföringsschakt hafva afsänkts till öfver 200 meters djup, och tvenne djupbrytningsetager hafva tillredts, den ena mellan 110 och 70 meter, den andra mellan 150 och 110 meter, hvarjämte ännu en mellan 190 och 150 meter är under tillredning. För utfrakten af malmen hafva kilometerlånga orter blifvit drifna å 110 och 150 meters djup under dagytan, hvilka till största delen blifvit monterade för elektrisk järnvägsdrift. För uppföringen af malmen hafva flere spel blifvit uppsatta, hvaraf särskildt Müllers bergspel är till konstruktion och storlek enastående inom landet.

De grufvor, som bearbetats utom Exportfältet, äro Västra Ormbergs- och Björnbergsgrufvorna samt Morgrufvan, Höga Visan-grufvan och Plutogrufvan. I november 1903 måste dock arbetet i Plutogrufvan nedläggas. Pickgrufvan i Västra Ormbergsfältet har afsänkts till 436·7 meters lodrät afsänkning och antages nu vara Europas djupaste järnmalmgrufva.

För vattenuppföringen hafva flera större och mindre pumpmaskiner blifvit insatta.

Borrningen försiggår numera hufvudsakligen med maskiner. De elektriska bormaskinerna, hvilka först användes i rätt stor utsträckning, hafva ej förmått täfla med luftbormaskinerna i fråga om effekt och hållbarhet och hafva därför fullständigt utträngts af dessa senare. I Karl Johans och Müllers maskinhus äro nya kompressorer af sådana dimensioner uppsatta, att de förmå lämna luft till ett femtiotal större och mindre bormaskiner. Handborrningen har härigenom reducerats till ett minimum, i synnerhet sedan äfven borrningen i lösa block börjat ske medelst maskin. Äfven i Västra Ormbergs- och Björnbergsgrufvorna har maskinborrningen undanträngt borrning för hand. I Morgrufvan och Höga Visan-grufvan är däremot handborrningen fortfarande rådande.

Anrikningen af småstyckigt, malmhaltigt berg, s. k. sylta, har alltmer kommit till användning. Exportfältets vaskverk för tillvaratagande af den s. k. malmsyltan har utvidgats betydligt, hvarjämte ett nytt mindre separeringsverk för malmmull äfven uppsatts såsom en komplettering till det gamla verket. Inalles erhöles år 1905 öfver 115,000 ton färdig produkt af anrikad exportmalm. Björnbergets separeringsverk har äfven tillbyggts väsentligt och försetts med nya anrikningsmaskinerier. För tillgodogörandet af äldre malmhaltiga varp samt vid brytningen erhållen grufsylda har vid Västra Ormberg uppförts ett anrikningsverk, hvarifrån hvarje år erhållas omkring 12,000 ton separerad malm och slig.

Grufvornas tilltagande djup i förening med den alltjämt stegrade malmbrytningen har förorsakat en år från år högst väsentligt ökad kraftförbrukning. Sålunda voro år 1900 endast 54 motorer å tillsammans 1,978 hästkrafter, i gång inom Exportfältet, under det att år 1905 81 växelströmsmotorer å ej mindre än omkring 4,000 hästkrafter voro i dagligt bruk, samtidigt som 14 motorer å 721 hästkrafter stodo i reserv. Dessutom användes 4 likströmsmaskiner å 906·7 hästkrafter och 6 lokomotivmotorer å 20 hästkrafter hvar. För att leverera detta betydande kraftbelopp

har Lernbo kraftstation utvidgats genom att därstädes ytterligare monterats 2,000 hästkrafter, hvaraf följden åter blifvit, att kraftledningarna till Grängesberg måst ombyggas och förses med gröfre ledningstråd.

De nybyggnader, som vidtagits under femårsperioden, äro mycket omfattande och stå till hufvudsaklig del i förbindelse med djupbrytningen och ett rationellt anordnande af densamma. Sålunda har vid Müllers schakt upprests en 45 meter hög järnlafve, hvari gjorts anordningar för malmens sortering, krossning och skrädning. Äfven hafva tvenne stora maskinhus blifvit uppförda vid de bägge hufvudschakten med plats för spel, kompressorer och elektriska maskiner. Samtidigt blef äfven uppförd en byggnad af sten, hvari inrymts ackumulatorer, omformare från växel- till likström m. m. I schaktets omedelbara närhet hafva vidare uppbyggts en grufstuga med tork- och tvättrum för arbetarne samt en borrarmedja med profkrossningsrum. Vid Västra Ormbergs grufvor har järnvägsspår blifvit framdraget till malmupplaget, hvarigenom malmutfrakten betydligt underlättats.

En del nya bostäder för arbetare och tjänstemän hafva äfven tillkommit, så att grufägarne vid 1905 års slut disponerade 138 bostäder med inalles 436 lägenheter för arbetare. En ny sjukstuga samt skolkök hafva äfven blifvit uppförda.

Af ett särskildt utförligare omnämmande är jämväl *Idkerbergets* gruffält förtjänt. Denna fyndighet, som varit känd sedan 1500-talet, öfverträffar nämligen med hänsyn till såväl järnhalt som malmprocent andra fyndigheter inom länet, och genom de senaste årens arbeten har större malm-tillgång konstaterats, än anledning varit att förmoda. Gruffältet har under århundradenas lopp bearbetats flere gånger; ibland har brytningen till och med uppgått till 5,000 »lass» årligen. Till följd af den höga fosforhalten blef emellertid järnet kallbräckt, hvarför brytningen alldeles upphörde. År 1901 bildades emellertid Grufaktiebolaget Dalarne med 400,000 kronors aktiekapital, år 1904 ökad till 1,200,000 kronor, för att bryta malmen för export. Gruffältet, som består af Gamla eller Herrgrufvan, utmåslagd år 1888, Voxna-, Bråfalls- och Laxsjögrufvorna, utmåslagda år 1759, samt Väggrufvan, utmåslagd år 1888, äges, förutom af nämnda bolag, som ensamt äger Voxna- och Bråfallsgrufvorna, af Aktiebolaget Schisshyttan, Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag och Forsbacka järnverksaktiebolag, hvilka bolags andelar arrenderas af grufaktiebolaget.

För malmens transport från gruffältet, som är beläget omkring en mil från Bergslagens järnväg, byggdes år 1902 en 9,220 meter lång linbana till Ulfshyttans järnvägsstation vid denna järnväg. Från denna station, där malmtransportens anordningar uppförts, fraktas malmen öfver Falun till Gäfle för att sedan skeppas till Stettin eller Rotterdam. Nödig kraft till bearbetande af grufvorna äfvensom till drifvande af nämnda linbana erhålles från en vid Långsjöns utflöde i sjön Sängen anlagd elektrisk kraftstation å omkring 130 hästkrafter. Därifrån framdrages en cirka 4.5 kilometer lång elektrisk ledning till gruffältet. Då det emellertid snart visade sig, att för grufdriften erfordrades mera kraft äfvensom skogar, inköptes år 1904 Rämshytte bruk, beläget i Grangärde socken cirka 7 kilometer från gruffältet och 3

från Rämshyttans järnvägsstation. Vid bruket uppfördes äfven en elektrisk kraftstation å cirka 170 hästkrafter, som förbands med gruffältet genom elektrisk kraftledning.

Vid själfva gruffältet äro en mängd byggnader och anläggningar af bolaget gjorda, dels för industriens direkta behof, dels ock till förvaltningslokaler samt till bostäder för arbetare, hvilkas antal vid periodens slut uppgick till omkring 230. Därjämte hafva å platsen ett flertal handverkare, handlande m. fl. uppfört bostäder och börjat idka rörelse.

Af all under perioden bruten exportmalm, 3,643,624 ton, har omkring 8 % förbrukats inom landet, hufvudsakligen vid Domnarfvet, hvaremot återstoden exporterats. Värdet å denna malm, som förutom fosforsyra håller 60 till 66 % järn, har uppgifvits till i medeltal 4 kr. 10 öre per ton samt värdet å annan malm, hållande 49 till 61 % järn, till i medeltal 8 kr. per ton. Med denna beräkning skulle sålunda värdet af all under perioden inom länet bruten järnmalm uppgå till i rundt tal 22,600,000 kronor.

För brytning af annan malm än järnmalm samt af *svafvelkis* funnos, enligt grufmatrikeln, år 1905 tillhopa 98 utmål, nämligen 70 å zink- eller blymalm, 21 å kopparmalm samt 7 å nickel- och kopparmalm. Af dessa hafva under perioden 10 arbetats, lämnande malm till uppgifvet värde af tillhopa 5,040,612 kronor, nämligen:

År.	Zinkmalm.		Koppar- och guld- malm.		Bly- och silfver- malm.		Svafvelkis.	
	Ton.	Värde. Kr.	Ton.	Värde. Kr.	Ton.	Värde. Kr.	Ton.	Värde. Kr.
1901 . .	13,754	323,732	20,110	350,100	909	82,165	—	—
1902 . .	14,423	383,260	20,372	291,755	509	40,735	—	—
1903 . .	19,160	604,452	19,606	308,496	728	55,000	7,793	46,000
1904 . .	14,455	657,150	17,884	286,570	743	50,955	15,957	159,570
1905 . .	18,643	849,993	18,441	291,867	842	51,192	20,762	207,620
Summa	80,435	2,818,587	96,413	1,528,788	3,731	280,047	44,512	413,190

Af zinkmalmen har större delen erhållits ur Ryllshyttefältet.

Fångsten af kopparmalm har under perioden nedgått. De största kopparmalmerna i *Falu grufva* hafva numera utbrutits, utan att nya sådana af samma betydenhet kunnat, oaktadt gjorda ansträngningar, anträffas. Fångsten af sådan malm i grufvan utgjorde år 1905 omkring 12,000 ton mot omkring 16,000 ton år 1901. Brytningen i grufvan har emellertid från och med år 1903 ökats genom den i förestående tabell upptagna brytningen af icke-kopparhaltig svafvelkis. Denna kis, som finkrossas i för ändamålet uppförda krossverk, finner sin afsättning vid sulfidfabrikerna i mellersta Sverige, där den användes i stället för förut importeradt sicilianskt svafvel.

Kopparmalm har däremot under perioden ånyo börjat brytas i *Garpenbergs odalfält*. Redan på 1300-talet upptäcktes där sådan malm, och fyndigheten arbetades, med undantag af omkring 50 års stillestånd i början af 1500-talet, till år 1874. Påbörjade försöksarbeten på en zinkmalmsförekomst

hafva nu gifvit anledning till återupptagande af kopparmalmsbrytningen därstädes.

Antalet för grufdriften använda *arbetare* har i medeltal per år utgjort 3,496, hvilken siffra med 305 öfverstiger medeltalet arbetare under näst föregående femårsperiod.

Grufarbetarne fördela sig på följande sätt:

	Under jord. Män.	Ofvan jord. Män.	Kvinnor.	Summa.
Järngrufvor	1,065	1,541	84	2,690
Zinkgrufvor	164	180	59	403
Koppargrufvor	161	157	14	332
Bly- och silfvergrufvor	29	42	—	71
Summa	1,419	1,920	157	3,496

Vid grufvorna hafva under perioden inträffat tillsammans 684 *olyckshändelser*, vid hvilka sammanlagt 23 personer dödats, däraf 15 i grufvan och 8 ofvan jord, samt 666 personer, 449 under och 217 ofvan jorden, så skadats, att däraf uppstått oförmåga till arbete under minst fjorton dagar.

Användningen af *maskinkraft* för grufdriften har sedan förra periodens slut i betydlig grad ökat. Under det år 1900 användes 122 motorer med en sammanlagd styrka af 2,823 hästkrafter, uppgick år 1905 antalet motorer — förutom åtskilliga motorer hvilkas styrka icke uppgifvits — till 159 om tillhopa 5,519 hästkrafter. Till upplysning om dessa motorers olika beskaffenhet och styrka under periodens skilda år meddelas följande tabell:

	År 1901.		År 1902.		År 1903.		År 1904.		År 1905.	
	An-tal.	Häst-krafter.	An-tal.	Häst-krafter.	An-tal.	Häst-krafter.	An-tal.	Häst-krafter.	An-tal.	Häst-krafter.
Turbiner och vattenhjul	28	554	30	549	29	629	28	619	25	606
Ångmaskiner	47	990	43	810	39	933	34	706	30	699
Gas- och fotogenmotorer	7	65	7	62	10	83	13	164	10	117
Elektriska motorer	42	1,822	55	2,399	51	2,499	81	3,597	94	4,097
Summa	124	3,421	135	3,820	129	4,144	156	5,086	159	5,519

Största ökningen af maskinkraft har förekommit vid Grängesberg, hvarom närmare upplysning här ofvan redan lämnats.

Bland de för grufdriften under perioden gjorda anläggningar må särskildt framhållas ett vid Burängsberg inom Grangärde socken anlagdt suggasverk för torfeldning samt gasmotor om cirka 60 hästkrafter. Detta verk, det första i sitt slag här i landet, har efter afhjälpan det af en del smärre fel, som vållade störningar, arbetat driftsäkert, och kostnaden per hästkraft har ställt sig ytterst låg.

Vid Blötbergsfältet i Ludvika socken har för anrikning af järnmalm af Bergverksaktiebolaget Vulcanus uppförts ett verk, hvilket lämnar omkring 15,000 ton magnetiskt anrikad slig, hållande 64 % järn och omkring 0.11 % fosfor.

För anrikning af järnmalm och brikettering af anrikningsprodukten har Aktiebolaget Språkla grufvor vid Flog-

berget uppfört ett anriknings- och briketteringsverk med elektrisk drifkraft för en kostnad af något öfver 300,000 kronor. Anläggningen, fullt färdig först under år 1906, anses vara ett mönster på sitt område och uppgifves fungera väl, ehuru det ekonomiska resultatet ej lär vara fullt tillfredsställande. Briketterna utfraktas medelst en nära 3 kilometer lång linbana till Hagge järnvägsstation.

2. *Järntillverkning.* Med afseende på *tackjärnstillverkningen* har länet sedan gammalt intagit en särdeles betydelsefull ställning, i det länet i medeltal för hvarje femårsperiod från och med år 1891 af alla rikets län framställt största procenttal af allt tackjärn, som blästs i riket. Denna rangplats har länet jämväl under denna femårsperiod bibehållit. Inom länet har nämligen under perioden tillverkats i medeltal 25.94 % af allt tackjärn i landet. Likväl har under perioden antalet masugnar minskats från 30 vid 24 järnverk vid periodens början till 27 masugnar vid 21 verk år 1905.

Årstillverkningen i medeltal vid de olika järnverken inhämtas af *tabell I* (sid. 37). Vid denna anmärkes, att rörelsen vid Korsnäs masugn upphörde till följd af masugnens brand den 21 juni 1902, hvarefter masugnen med område år 1905 försålt till Korsnäs sågverksaktiebolag; att Schisshyttans och Rämshyttans masugnar, af hvilka den sistnämnda under perioden försålt till Grufaktiebolaget Dalarne, endast under tre år varit i användning; att Marnäs masugn under åren 1900 och 1901 ombyggt; att år 1904 ena masugnspipan vid Långshyttan ombyggt; samt att vid Avesta ena hyttan ombyggt för att i densamma blåsa tackjärn med enbart koks i stället för träkol.

Medeltillverkningen per dygn och masugn har varit 19.5 ton under en blåsningstid af 253 dygn. Motsvarande siffror från föregående period voro 16.5 och 266.

De särskilda årens tackjärnstillverkning i ton och dess värde har utgjort:

År.	Tackjärn.					Gjut-gods.	Summa. Ton.	Värde. Kronor.
	Bessemer-och martin-.	Smides-.	Spegel-.	Aducc-rings-.	Gjut-.			
1901 .	85,347	52,909	1,717	290	2,466	716	143,445	10,725,165
1902 .	86,627	43,652	1,198	942	645	624	133,688	8,678,394
1903 .	82,801	48,958	—	1,376	664	618	134,417	8,416,917
1904 .	82,103	50,827	—	1,313	144	630	135,017	8,671,833
1905 .	84,805	50,695	1,605	644	84	676	138,509	9,241,898
Summa	421,683	247,041	4,520	4,565	4,003	3,264	685,076	45,734,207

Af ofvannämnda kvantitet bessemer- och martintackjärn hafva omkring 60,000 ton varit af högsta kvalitet, s. k. fosforrent exporttackjärn, och omkring 170,000 ton thomastackjärn med hög fosforhalt, hvaraf 116,023 ton tillverkats med tillsats af koks. För spegeljärnstillverkningen har äfven koks användts.

Antalet verk för beredande af *smidbart järn och stål* uppgick vid periodens slut liksom vid dess början till 13. För götmetalls framställande funnos vid periodens början

martinverk i Domnarfvet, Avesta, Horndal, Smedjebacken och Fors, och år 1904 byggdes vid Långshyttan en ny martinugn på 15 ton, hvilken påföljande år togs i användning. Bessemerverken vid Ulfshyttan och Avesta nedlades år 1901. De särskilda årens tillverkning af götmetall och värdet där af utvisas af följande *tabell K*.

Tillverkningen af basisk martin med skrotsmältning uppgick vid periodens början till $\frac{3}{4}$ och år 1905 till mer än $\frac{5}{6}$ af hela tillverkningen. Sistnämnda år uppgingo de olika järnverkens relativa andelar i martingötttillverkningen till följande procent, nämligen för Domnarfvet till 40·3 %, för Avesta till 25·7 %, för Horndal till 10·5 %, för Smedjebacken till 10 %, för Långshyttan till 8·7 % och för Fors till 4·8 %.

Stålgjutgods har tillverkats i största omfattningen vid Domnarfvet af dels sur, dels basisk martin.

Tab. I. Tackjärntillverkningen i Kopparbergs län åren 1901—1905.

Verkens ägare.	Verkens namn.	Verkens belägenhet. Socken.	Antal masugnar.	Medeltillverkning åren 1901—1905. Ton.	Okinning (+) eller minskning (—) fr. 1896—1900 i %.
Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag	Domnarfvet. Åg.	Stora Tuna. Svärdsjö.	5	56,563·6	+10·1
Horndals järnverksaktiebolag	Horndal. Näs.	By. ,	1	10,750·5	+ 4·5
Klosters aktiebolag	Långshyttan.	Husby.	2	10,216·2	+ 5·0
Avesta järnverksaktiebolag	Avesta.	Avesta.	2	8,922·4	— 4·0
Bergsmän	Gonäs.	Ludvika.	1	4,289·4	+ 4·2
Ulfshytte järnverksaktiebolag	Ulfshyttan.	Silfberg.	1	3,981·9	+ 8·6
Garpenbergs aktiebolag	Fors.	Folkärna.	1	3,922·7	+ 3·5
Gravendals aktiebolag	Strömsdal.	Säfsnäs.	1	3,882·9	—35·4
Aktiebolaget Ludvika bruksägare	Marnäs.	Ludvika.	1	3,879·8	+ 8·2
Nyhammars aktiebolag	Abäckshyttan.	Grangärde.	1	3,772·2	—19·3
Skiönskattebergs bruksägare	Billsjön.	Söderbärke.	1	3,476·6	— 2·5
Aktiebolaget Ludvika bruksägare och bergsmän	Norhyttan.	Grangärde.	1	3,333·9	+33·9
Hagge bruksägare och bergsmän	Klenshyttan.	Ludvika.	1	3,149·4	— 4·1
Larsbo-Norns aktiebolag	Norn.	Hedemora.	1	2,661·8	— 4·5
Kronan, arrendator K. K. Karlsson	Björnsjö.	Norrbärke.	1	2,312·1	+35·4
Innehafvaren af Ferna fideikommiss	Finnbo.	,	1	2,240·0	
Bergsmän	Västerby.	Söderbärke.	1	2,071·7	
Starbo bruksägare	Starbo.	Norrbärke.	1	1,776·2	—17·9
Sandvikens järnverksaktiebolag	Korsnäs.	Kopparberg.	1	1,485·1	
Bergsmän	Flatenberg.	Norrbärke.	1	1,369·9	—20·5
Ramnäs bruks aktiebolag	Mattsbo.	,	1	1,323·1	— 41·0
Aktiebolaget Schisshyttan	Schisshyttan.	,	1	904·0	
	Rämshyttan.	Grangärde.	1	830·4	
	Summa		31	137,115·3	—

Färskning af tackjärn i lancashirehårdar har under perioden pågått vid följande verk med nedan angifna tillverkning af smältstycken i årligt medeltal:

Horndal	15 hädar, medeltillverkning	9,146·3 ton
Gravendal	6 till 7 ,	4,385·0 ,
Nyhammar	6 , 7 ,	4,008·4 ,
Korsån	5 ,	3,374·0 ,
Hagge	4 ,	2,451·0 ,
Garpenberg	3 ,	1,121·2 ,
Larsbo	2 ,	802·3 ,

Fördeladt på periodens särskilda år har ifrågavarande tillverkning och dess värde utgjort:

	Smältstycken.	Värde.
År 1901	21,093 ton	2,405,726 kr.
» 1902	25,541 ,	2,660,902 ,
» 1903	26,746 ,	2,757,042 ,
» 1904	27,614 ,	2,863,902 ,
» 1905	25,443 ,	2,757,716 ,
Summa	126,437 ton	13,445,288 kr.

Af välljärnet har en betydlig del blifvit utsmidt till stångjärn, särskildt vid Korsån och Horndal. Största delen af såväl göt som smältstycken har dock genom valsning vidare bearbetats till stångjärn, grofplåt, band-, söm- och finjärn, fasonjärn, valstråd samt ämnesjärn.

Genom manufakturering har ämnesjärnet vidare bearbetats genom valsning, smidning eller pressning till tunnplåt, spik, rälsspik, ångpannegafflar, redskap och maskiner. Tillverkningsvärdet af dylika produkter samt af gjutgods genom omsmältning af tackjärn har uppgått till omkring 3,000,000 kronor om året.

Vid järnverken voro år 1901 sysselsatte 2,979 arbetare och år 1905 3,421 samt i medeltal per år under perioden 3,119 arbetare

För *verkens drift* hafva under femårsperioden i medeltal per år användts 160 turbiner eller vattenhjul med tillsammans 12,050 hästkrafter, 27 ångmaskiner af 1,500 hästkrafter och 9 gasmaskiner och elektriska motorer om 200 hästkrafter.

Tab. K. Tillverkningen af götmetall i Kopparbergs län åren 1901—1905.

År.	Ugnar.			G ö t.			Stålgjutgods. Ton.	Summa götmetall. Ton.	Värde. Kronor.
	Martin.	Besemer.	Degel.	Martin. Ton.	Besemer. Ton.	Degel. Ton.			
1901	9	10	3	42,399	43,397	641	856	87,293	9,261,929
1902	10	7	3	42,190	44,158	724	999	88,071	8,720,212
1903	11	7	5	48,349	46,458	751	1,163	96,721	9,174,506
1904	12	7	5	62,297	43,138	706	1,187	107,328	10,193,870
1905	13	7	5	73,123	40,456	730	1,363	115,672	10,967,816
Summa	—	—	—	268,358	217,607	3,552	5,568	495,085	48,318,333
Medeltal 1901—1905				53,671·6	43,521·4	710·4	1,113·6	99,017	—
1896—1900				42,413·5	46,453·2	423·5	567·8	89,858	—

Förbrukningen af träkol vid länets järnverk har under perioden i sin helhet uppgått till 51,867,935 hektoliter, åsatta ett sammanlagdt värde af 24,521,761 kronor. Under de särskilda åren har förbrukningen utgjort år 1901 10,959,542 hektoliter, år 1902 10,053,654, år 1903 10,098,166, år 1904 10,317,366 och år 1905 10,439,207 hektoliter. Medelvärdet per hektoliter har uppgifvits till 55 öre år 1901, 44 öre åren 1902 och 1904, 43 öre år 1903 och 49 öre år 1905.

Bland *nya anläggningar* vid järnverken må nämnas följande. Vid Avesta järnverk har anskaffats en hydraulisk smidespress om 800 tons presskraft, hvilken drifves af ett kombineradt system af ånga och vatten, i det att pistonstängen till en ångcylinder inpressas i vatten, så att ett maximumtryck å detta af 430 atmosfärer kan erhållas. Smidespressen är inrymd i en intill valsverken förlagd ny byggnad. I denna har dessutom inrymts en vällugn för upphettning af ända till 18" göt, försedd med generator af Bildts konstruktion, två ångpannor, hvilka eldas med från vällugnen bortgående rökgaser och lämna ånga för smidespressens drifvande, två lufthammare, en fjäderhammare samt för stålsmide nödiga ugnar. Tillika har där för en kostnad af 350,000 kronor uppförts ny verkstad jämte vattengasverk, afseende tillverkning af gröfre pressade eller svetgade plåtarbeten, korrugerade eldstadsrör m. m., hvilken anläggning är den första i sitt slag i landet.

Vid Långshytte bruk insattes åren 1901 och 1902 en ångmaskin på 350 hästkrafter samt byggdes ett ångverk, bestående af tvenne pannor, hvilka eldas med gas, alstrad i en Bildts generator. Denna anläggning står i reserv för valsverket vid eventuell vattenbrist.

Under perioden hafva dessutom påbörjats vid periodens slut icke fullbordade anläggningar af nya valsverk vid Domnarfvet och i Smedjebacken, det förra för valsning af järnvägsskenor, balkar, plåt m. m., och det senare för utvalsning af järn i finare dimensioner, bland annat järntråd.

3. Af *öfriga bergverksprodukter* än järnmalm och järn märkas särskildt produkterna från Falu grufva. Af dessa hafva vid *Falu kopparverk och svafvelsyrefabrik* under perioden utvunnits eller tillverkats 315.3 kg. guld till värde af 785,840 kr., 1,289.6 kg. silfver till värde af 89,587 kr., 5,229.1 ton kopparvitriol till värde af 2,008,863 kr., 618.7 ton järn- vitriol till värde af 33,219 kr., 1,604.3 ton svafvelsyrad lerjord till värde af 117,964 kr., 108.9 ton svafvel till värde af 10,192 kr., 8,797.6 ton svafvelsyra till värde af 579,117 kr., 4,552 ton rödfärg till värde af 486,809 kr. och 6.64 ton skärsten, värderad till 2,000 kr. Sammanlagda värdet af ifrågavarande tillverkningar under perioden utgjorde sålunda 4,113,591 kronor.

Tillverkningen af svafvelsyrad lerjord, baserad på upplösning af importeradt lerjordshydrat i svafvelsyra, upptogs år 1902. Den svafvelsyrade lerjorden har funnit afsättning vid pappersbruken inom landet.

Vid svafvelsyrefabriken har under perioden införts en del förbättringar för erhållande af en intensivare drift, såsom anordnandet af konstgjordt drag från blykamrarna genom ventilatorer, insprutning af pulvriseradt vatten i kamrarna i stället för ånga o. s. v. För koncentrerings af svafvelsyra hafva uppförts s. k. kesslerapparater af Volviclava,

hvilka träd i stället för förut använda järngrytor eller platinapannor. Invid extraktionsverket uppfördes år 1905 en ny kopparhytta, s. k. »Water jacket»-ugn af amerikansk modell, i hvilken smältningarna togo sin början i december samma år.

I *Näfsverbergs kopparverk* hafva utvunnits 1,561 ton skärsten till värde af 547,131 kronor och 52.6 ton zink- och blyrök, värderade till 7,400 kronor.

Med tillverkningarna af ifrågavarande slag hafva satsats 311 arbetare i medeltal per år.

4. *Priser m. m.* Vid periodens början voro *priserna* å järn och zink synnerligen höga och stegrades ytterligare till midten af år 1901, då allmänt prisfall inträdde. Detta prisfall fortgick ända till slutet af år 1902. År 1901 uppstod till följd af svår torka brist på vatten för drifkraft, hvarigenom råmaterialier, inköpta till högt pris, icke kunde förbrukas, medan god afsättning ännu fanns för därmed tillverkade produkter. Äfven under år 1902 rådde mångenstädes svår vattenbrist ända till augusti månad. Sedan början af år 1903 voro prisen å järnverkens produkter i allmänhet i långsamt stigande ända till år 1905, då prisstegringen fortgick snabbare, men måhända icke så snabbt som stegringen å arbetslöner samt å malm- och träkolspriser.

Spekulationen i grufvor har varit mindre än under föregående femårsperiod ända till senare delen af år 1905, då det började blifva känt, att efterfrågan utomlands efter järnmalm betydligt öfversteg tillgången därpå.

För beviljning uppskattade inkomsten af bergverksdriften har i medeltal per år utgjort för järngrufvor 1,129,960 kr., för andra grufvor 191,079 kr., för järnverk 1,355,671 kr. och för andra bergverk 99,306 kr., tillhopa 2,776,016 kr. eller 25 % af inkomsten af hela landets bergverksdrift.

b) *Fabriker och handtverk.* Under senaste femårsperiodens sista år funnos inom länet 423 *fabriker* med tillhopa 8,782 arbetare och ett sammanlagdt tillverkningsvärde af 22,041,093 kronor. År 1905 hade antalet fabriker stigit till 513 samt arbetareantalet ökats till 9,366 och tillverkningsvärdet till 30,712,109 kronor. Detta produktionsvärde utgjorde, enligt Kommerskollegii årsberättelse verkställd uträkning, 2.55 % af fabrikernas i hela riket sammanlagda produktionsbelopp, därvid dock får anmärkas, att största delen af tillverkningarna vid länets betydande järnbruk, såsom tillhörande bergshandteringen, icke inräknats i samma värde. Dessa fabriker voro inom länet fördelade på följande sätt:

	Antal fabriker.	Antal arbetare.	Tillverkningsvärde. Kronor.
Falun	38	532	1,820,075
Hedemora	10	238	414,811
Säter	7	148	463,303
Borlänge köping . . .	10	77	159,684
Landsbygden	448	8,371	27,854,236

Bland fabrikerna märkas i främsta rummet, såväl med afseende å deras antal som ock i förhållande till antalet arbetare och tillverkningsvärdet, de i *samband med skogshandteringen närmast stående fabrikerna*, nämligen sågverk

och trähyflerier, lådfabriker, trämassefabriker, trädestillationsverk samt träkolsverk. Dessa fabriker äro, med undantag af dels ett mindre sågverk, som är förlagdt till Sätters stad och äges af Dala väfveriaktiebolag, dels ock tillhoppa 9 snickeri- och möbelfabriker, samtliga belägna å länets landsbygd. Deras antal uppgår till sammanlagdt 185 med ett arbetarantal af 4,817 och ett tillverkningsvärde af 13,982,911 kronor med följande fördelning de särskilda fabriksslagen emellan:

	Antal fabriker.	Antal arbetare.	Tillverkningsvärde. Kronor.
Sågverk och hyflerier	86	2,335	6,839,280
Lådfabriker	4	54	176,945
Trämassefabriker	8	429	3,015,232
Träkolsverk	57	1,667	3,278,618
Trädestillationsverk	2	43	151,770
Annan träindustri	28	289	521,066
Summa 185		4,817	13,982,911

Värdet af tillverkningarna vid dessa fabriker uppgick sålunda till nära hälften eller 45.5 % af alla fabrikernas i länet sammanlagda produktionsvärden. I förhållande till tillverkningsvärdet vid likartade fabriker inom hela riket utgjorde dock sågverkens tillverkningsvärde allenast 5 % och trämassefabrikernas 5.7 %.

Antalet *sågverk och hyflerier*, som vid senaste femårsperiodens slut utgjorde 64 med ett tillverkningsvärde af 6,566,510 kronor, har sålunda liksom tillverkningsvärdet under perioden afsevärdt ökats, under det däremot arbetarstammen något minskats, nämligen från 2,587 till 2,335. Bland nya sågverk och hyflerier samt förändringar af förut befintliga dylika fabriker, af hvilka Klenshyttans ångsåg varit i verksamhet allenast åren 1904 och 1905, är att särskildt omnämna följande.

Såsom i senaste femårsberättelsen omnämndes, nedlades hösten 1898 Korsnäs sågverksaktiebolags vid Korsnäs i Kopparbergs socken belägna stora ångsåg, som nedflyttades till Gäfle. I den efter denna förflyttning kvarstående hyfleribyggnaden anordnades under åren 1903—1904 en såg om fyra ramar för att af kolved tillvarataga sådant virke, som med fördel kan användas till järnvägssyallar och dylikt. Äfven vanligt virke af mindre dimensioner försågas därstädes. Verket, som drifves af en dieselmotor, omfattar jämväl 1 hyfvelmaskin och 1 kantverk. Limedens sågverk i Lima socken, tillhörigt Limedens sågverksaktiebolag, började sin verksamhet år 1903 och har 2 ramar, 1 hyfvelmaskin och 2 kantverk. Vid Vårby i Gagnefs socken anlades år 1902 af enskilda personer en af ångkraft drifven såg, Vårby ångsåg, med 1 ram, 1 hyfvelmaskin och 1 kantverk. År 1903 anlades vid Enån i Lerdals by af Rättviks socken en ångsåg, Rättviks ångsåg, med 1 ram, 1 hyfvelmaskin och 1 kantverk, hvilket sågverk följande året igångsattes. Vid Bjus i Orsa socken anlades af Bjus sågaktiebolag år 1901 ett sågverk, likaledes om 1 ram, 1 hyfvelmaskin och 1 kantverk, hvilket verk drifves med vattenkraft. Västerdalälvens kolaktiebolag lät år 1905 vid Uddnäs i Torsångs socken anlägga en ångsåg om 2 ramar och 1 kantverk, hvilken såg redan samma år kom i verksamhet. Under åren 1904 och 1905

anlades af enskild person inom Ore socken Furudals ångsåg om 2 ramar, 1 hyfvelmaskin och 1 kantverk. Dala väfveriaktiebolags i samband med dess öfriga anläggningar under år 1901 tillkomna Sätters sågverk igångsattes år 1902. I det Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag tillhöriga Domnarfvets sågverk insattes år 1903 2 kantverk, och omfattade verket sålunda vid periodens slut 9 ramar, 2 hyfvelmaskiner och 7 kantverk. Sågen drifves af 3 turbiner om tillsammans 340 hästkrafter. I sammanhang med den åren 1899 och 1900 anlagda, Söderhamns trävaruaktiebolag tillhöriga Tappuddens ångsåg inom Ore socken anlades år 1904 hyfleri med 1 hyfvelmaskin. Redan följande året utvidgades hyfleriet med en större hyfvelmaskin och klyfsåg, så att verket vid periodens slut utgjordes af 3 ramar, 2 hyfvelmaskiner, klyfsåg och 1 kantverk. Och slutligen blef vid den år 1895 i närheten af Vika järnvägsstation i Mora socken, enskild person tillhöriga Vika ångsåg år 1903 såghuset utvidgadt, hvarjämte hyfvelhus tillbyggdes och hyfvelmaskin insattes.

Till upplysning om verksamheten vid de större sågverken inom länet meddelas (sid. 40) följande, efter uppgifter från sågverken sammanställda *tabell L*.

Antalet *trämassefabriker* är sedan förra perioden oförändradt. Tillverkningarnas värde vid dessa fabriker har däremot mer än fördubblats, nämligen från 1,480,144 kr. år 1900 till 3,015,232 kr. år 1905. Samtliga trämassefabriker äro belägna å länets landsbygd. Kemisk trämasa tillverkas vid sulfittfabrikerna Fredriksberg, tillhörig Gravendals aktiebolag, Turbo, som äges af Larsbo—Norns aktiebolag, och Östanfors, tillhörigt Garpenbergs aktiebolag. Turbo cellulosafabrik ödelades den 1 juni 1904 för andra gången genom våldeld. Arbetet med dess återuppförande vidtog skyndsamt, och den 22 januari 1905 kunde den renoverade fabriken åter igångsättas. I stället för de genom elden förstörda kokarne inlades nya af större rymd, så att fabriken vid periodens slut hade 4 kokare om 161.5 kubiketers rymd, hvarjämte torkeylindrarnes antal ökades från 11 till 15. Härigenom har fabriken tillverkningsförmåga kunnat ökas med omkring 75 %. Östanfors sulfittfabrik utvidgades år 1904, så att dess årliga produktion ökats från 3,500 till 5,000 ton. Vid Tyfors mekaniska trämassefabrik har, genom elektrisk kraftöfverföring och utökning af fabriken, tillverkningen höjts från 1,200 ton till 1,700 å 1,800 ton under år med gynnsamma vattenförhållanden. Det till Domnarfvets pappersbruk hörande sliperiet har under perioden ökats med 9 slipstolar, och utgjorde tillverkningsvärdet å slipmassa år 1905 1,000,650 kronor.

I fråga om *träkolsverken* kan länet icke uppvisa någon nämnvärd utveckling under perioden. Från år 1900 har nämligen såväl antalet dylika verk som ock antalet därvid anställda arbetare något minskats, under det likväl tillverkningarnas värde ökats från 3,083,678 kr. till 3,278,618 kr. Länsstyrelsen tillåter sig härvid erinra, hurusom, på sätt vid redogörelsen för skogshushållningen redan omförmäts, milkolningen vunnit ökad utbredning inom länet. Därutöfver är att omnämna, att under perioden Garpenbergs aktiebolag vid Fors bruk uppfört två kolugnar af ny typ för en produktion af tillhoppa 15,000 läster träkol för år äfvensom reningsverk för tillgodogörande af biprodukterna.

från kolugnarna. Korsnäs sågverksaktiebolag hade under en del år före 1904 på åtskilliga platser inom länet bedrivit kolning af flottad ved och affall, men då dessa platser ej voro belägna vid järnväg och de obekväma transportförhållandena följaktligen ofördelaktigt invercade vid kolens försäljning samt platserna dessutom i andra afseenden voro mindre lämpliga, har bolaget numera sammanfört denna kolning till Korsnäs, dit ved nedflottats från Öfre Dalarna och där å 83 bottnar cirka 25,000 läster kol årligen till-

Tab. L. Tillverkningsvärden vid sågverken i Kopparbergs län åren 1901—1905.

	År 1901.	År 1902.	År 1903.	År 1904.	År 1905.	Summa.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
Vansbro ångsåg . .	785,308	761,860	955,270	599,415	583,600	3,685,453
Näs-Karlsfors sågverk	458,203	465,929	525,189	639,031	589,892	2,678,244
Lingheds »	403,188	411,408	478,983	652,572	615,540	2,561,691
Ludvika ångsåg . .	297,000	420,000	379,000	312,000	345,000	1,753,000
Domnarfrets sågverk	326,903	287,760	322,188	389,813	392,985	1,719,649
Runns ångsåg . .	311,900	169,700	263,700	298,800	338,100	1,382,200
Siljans » . .	200,000	200,000	245,000	255,000	285,000	1,185,000
Norsbro » . .	181,444	156,998	167,896	157,242	147,428	811,008
Saxvikens » . .	141,000	123,000	156,000	120,000	157,000	697,000
Backa » . .	115,854	117,078	142,614	156,353	161,441	693,340
Korsnäs sågverk . .	—	—	—	174,215	499,573	673,788
Stjärnsunds ångsåg .	139,200	145,000	136,000	106,000	80,500	606,700
Tyfors sågverk . .	85,000	149,000	120,000	111,800	137,100	602,900
Tappuddens ångsåg .	89,206	72,670	177,600	78,380	157,000	574,856
Saxhammars » . .	87,979	113,588	109,607	104,785	73,122	489,081
Korså vattensåg . .	70,000	85,000	100,000	110,000	95,000	460,000
Nyhammars sågverk .	102,560	68,860	118,280	78,300	86,330	454,330
Vimo ångsåg . .	88,000	84,300	88,050	74,700	84,200	419,250
Fors » . .	98,000	60,000	75,000	75,000	68,000	376,000
Horndals » . .	104,911	39,606	60,488	93,979	63,498	362,482
Ornäs » . .	75,500	52,800	79,200	79,100	60,000	346,600
Turbo » . .	64,359	57,874	59,364	56,052	33,368	271,017
Vika ångsåg (Moras:u)	63,500	45,000	40,000	51,000	53,500	253,000
Limedens sågverk . .	—	—	73,000	84,900	85,000	242,900
Myrbacka sågverk . .	29,844	49,945	58,683	51,228	46,833	236,533
Strömsdals » . .	54,000	39,000	37,000	48,000	44,800	222,800
Vikarbyns ångsåg . .	35,000	50,000	45,000	49,000	40,000	219,000
Smedjebackens » . .	69,000	28,000	43,000	53,000	11,000	204,000
Klenshyttans » . .	—	—	—	58,816	113,841	172,657
Brossfors sågverk . .	27,000	26,983	24,951	30,384	27,000	136,318
Vårby ångsåg . .	—	—	24,820	26,519	49,973	101,312
Ulriksbergs sågverk .	25,000	17,000	14,000	11,300	14,200	81,500
Vika ångsåg (Vika:s:n)	15,600	17,800	10,300	23,500	14,000	81,200
Rättviks ångsåg . .	—	—	—	15,000	60,000	75,000
Älfdalens » . .	20,300	8,200	3,300	4,200	31,000	67,000
Ofvanmyra » . .	9,500	9,100	13,000	10,300	9,400	51,300
Säters sågverk . .	—	6,600	11,600	12,500	16,300	47,000
Bjus vattensåg . .	—	5,000	6,000	5,000	4,750	20,750
Uddnäs ångsåg . .	—	—	—	—	20,000	20,000
Furudals » . .	—	—	—	—	20,000	20,000
Östansviks vattensåg .	3,200	3,700	3,500	4,300	3,800	18,500

verkats. Slutligen antecknas, att vid periodens slut en fabrik för utvinnande af tjära jämte biprodukter af stubbved var under anläggning vid ett större brandfält i närheten af Eldris station å Mora—Älfdalens järnväg.

Med afseende å produktionen intaga vidare länets två pappersbruk en framskjuten plats, i det värdet af deras tillverkningar år 1905, utgörande 30,114,411 kilogram papper. Uppgick till icke mindre än 4,973,617 kronor, motsvarande något mer än 16 % af fabrikstillverkningarnas totalvärde för länet och icke mindre än nära 14 % af värdet å hela rikets fabrikat vid pappersbruk och pappfabriker. Dessa pappersbruk, nämligen det Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag tillhöriga Domnarfrets pappersbruk och Grycksbo pappersbruk, som äges af J. H. Munktells pappersfabriksaktiebolag, sysselsatte år 1905 tillhopa 784 arbetare.

Vid Domnarfrets pappersbruk, som igångsattes i oktober 1900 för en beräknad årstillverkning af 10,000 ton, monterades år 1903 en pappersmaskin och år 1904 ytterligare tre maskiner, till hufvudsaklig del tillverkade vid Domnarfrets mekaniska verkstad. Vid slutet af år 1905 funnos i fabriken sammanlagdt sex pappersmaskiner i gång. Den till bruket hörande elektriska kraftstationen har under perioden ökat med två elektriska generatorer, hvardera å 1,125 hästkrafter. Under år 1903 utfördes spårförbindelse mellan pappersbruket och Kvarnsvedens station vid Falun—Västerdalarnes järnväg, vid hvilken plats samtidigt anordnades magasin och upplagsplatser för stenkol och råmaterialier för fabrikationen. År 1905 påbörjades förarbeten för en sulfittfabrik vid pappersbruket. Papperstillverkningen har under perioden ständigt ökat. Sålunda tillverkades år 1901 8,880 ton, år 1902 9,930 ton, år 1903 12,077 ton, år 1904 20,721 ton och år 1905 25,704 ton med ett tillverkningsvärde sistnämnda år af 3,598,617 kronor. Arbetarnes antal har under perioden ökat från 179 år 1901 till 540 år 1905.

Tillverkningarna vid Grycksbo pappersbruk hafva ock under perioden ständigt ökat från en tillverkning år 1901 af 3,375 ton med ett tillverkningsvärde af 1,210,000 kronor till 4,400 ton med ett tillverkningsvärde af 1,375,000 kronor år 1905. Jämte det finpappersfabriken under perioden om- och tillbyggt samt ångreservmaskineriet kompletterats, igångsattes sistnämnda år en ny pappersmaskin för finpapper med tillhörande maskiner och apparater. Ytterligare behof af ökad kraft för bruket föranledde år 1904 inköp af vattenfall i Svärdsjö socken, hvarifrån elektrisk energi till bruket öfverföres. För de vid bruket anställde tjänstemän och fasta arbetare hafva under perioden en del bostäder uppförts.

Inom stenindustrien märkes fortfarande i främsta rummet sandstensbrytningen uti stenbrotten i närheten af Kallmora by inom Orsa socken. Brytningen af slipstensämnen har under perioden fortgått på enahanda sätt som förut, men afsevärdt understigit brytningen under senaste period. Af slipstensämnen hafva nämligen under perioden brutits allenast 6,500 alningar mot 10,288 under senaste period. Däraf hafva brutits år 1901 1,500 alningar, år 1902 1,200, år 1903 1,000, år 1904 800 och år 1905 2,000 alningar, och har inkomsten däraf beräknats till ett värde af 16,250 kronor. Dessutom hafva under perioden årligen brutits omkring 200

kubikmeter byggnadssten till ett värde af omkring 20,000 kronor.

Det i senaste femårsberättelsen omförmälda förslaget att för ett rationellt bedrivande af sandstensbrytning bilda bolag har under perioden förverkligats. Den 20 december 1902 bildades nämligen Aktiebolaget Orsa stenhuggeri, som från år 1903 vid Mässbackens station å Dala—Hälsinglands järnväg idkar brytning och huggning af gulröd och grå s. k. orsasandsten för fasadarbeten m. m. Af den grå stenen tillverkas äfven slipsten, hvilken senare tillverkning dock först under sommaren 1904 tog sin början. Stenen brytes här på det sätt, att på ett afstånd af omkring 15 å 20 meter från hvarandra borrar cirka 4 meter djupa brunnar af omkring 1 meters diameter, hvarefter uti dessa brunnar insättas linsågningsmaskiner, som medelst en ställina, gående i kvartsand, genomskära steupartien emellan brunnarna. Stenen löskilas därefter och upptages af en ångkran. Pumpar, borrar och linsågningsmaskiner samt två stensågar drivas af en 50 hästkrafters gasmotor med suggasverk. Kraften öfverföres till det öfre, 1.5 kilometer från stenhuggeriet belägna, gulröda stenbrottet medelst linledning. Det grå stenbrottet är beläget å stenhuggeritomten. En 10-tons löpkran för flyttning af block och lastning af dessa på järnvägsvagn går igenom stenhuggeribyggnaden. Tillverkningsvärdet af utförda fasadarbeten uppgick år 1903 till 30,000 kr., år 1904 till 58,000 kr. och år 1905 till 94,000 kr., allt i afrundade tal. Antalet arbetare har i medeltal uppgått till 35 å 40 man årligen.

Under perioden har det under senaste perioden anlagda Älfdalens nya porfyrverk fortfarande varit i verksamhet med en arbetsstyrka af i medeltal 2 man. Tillverkningen, hvars värde uppgått till omkring 1,200 kronor om året, har utgjorts af mindre porfyrpjäser, såsom smöraskar, brefpressar, ljusstakar, knifskäp, broscher och knappar m. m.; dock hafva äfven några större pjäser förekommit, såsom grafvårdar och urnor, hvarjämte två större pelare till Älfdalens nyrestaureerade kyrka slipats i verket. De stenarter, som vid sliperiet förädlas, hämtas hufvudsakligen inom Älfdalens socken och till någon mindre del från Västerdalarne.

Antalet stenbrott, stenhuggerier och sliperier, hvilka alla äro belägna å landsbygden, uppgick under periodens sista år till 4 med ett arbetareantal af 53 och ett sammanlagdt tillverkningsvärde af 105,176 kronor, hvilket utvisar en afsevärd ökning mot år 1900, då antalet dylika verk utgjorde 2 med 8 arbetare och ett tillverkningsvärde af 7,300 kronor.

Af länets tre kalkbruk, som under periodens sista år hade 42 arbetare och ett sammanlagdt tillverkningsvärde af 97,581 kronor, märkas särskildt, förutom det nyanlagda Skattungby kalkbruk, Kullsbergs kalkförädlingsaktiebolags anläggningar inom Glistjärna by i Rättviks socken med tre ugnar och ett tillverkningsvärde år 1905 af något öfver 50,000 kronor. Den här tillverkade kalken, som är synnerligen ren, har hufvudsakligen försålts till Grycksbo pappersbruk för dess tillverkningar, men äfven för byggnadsföretag ända till Stockholm. Inom Rättviks socken brännes jämväl af åtskilliga enskilda i mindre ugnar kalk, som af tillver-

karne själfva utköras till angränsande kommuner för försäljning.

Bland järn- och stålvarufabriker, gjuterier samt mekaniska verkstäder, hvilkas sammanlagda tillverkningsvärden under periodens sista år uppgingo till 4,663,884 kronor, har Länsstyrelsen anledning att särskildt erinra om den gjuterirörelse, som i Hedemora stad förut bedrivits i liten skala under firma Hedemora gjuteri, men under år 1904 öfvertagits af Aktiebolaget Södra Dalarnes gjuteri & maskinverkstad och, sedan bolaget år 1905 ur manufakturförslagslånefonden beviljats ett lån till belopp af 40,000 kronor för utvidgning af bolagets verkstäder, utvidgats för tillverkning af träsliperimaskiner och andra utensilier för trävaruindustrien. Vid 1905 års slut sysselsatte denna fabrik omkring 150 arbetare och hade under sistnämnda år tillverkat maskiner för ett sammanlagdt värde af 225,000 kronor.

Under år 1904 anlades i Hedemora stad af Aktiebolaget Norra Sveriges centrifugfabriker Jörgensen & Salenius en verkstad för tillverkning af separatorer och andra mejerimaskiner. År 1905 tillverkades där dylika maskiner till ett värde af omkring 50,000 kronor. Vid samma års slut hade bolaget ungefär 40 arbetare.

År 1894 hade ingenjören Ernst Nordström i Falun öppnat ingenjörbyrå för utförandet af transportanläggningar, hufvudsakligen linbanor, hvilka till denna tid voro föga använda i Sverige. Intill år 1900 byggdes af honom i Sverige, Norge och Finland 50 linbaneanläggningar, hvarvid godset till anläggningarna till stor del utfördes vid verkstäder utom länet. Då det emellertid visade sig önskvärdt, att maskingodset tillverkades på en plats, planerades anläggandet af en verkstad i Falun, men då svårighet uppstod att få lämplig byggnadsplats till rimligt pris, beslöts anläggning af fabrik vid Hosjö hållplats å Gäfle—Dala järnväg cirka 7 kilometer från Falun. År 1902 påbörjades fabriken, som fullbordades följande år. Samtidigt ombildades firman till aktiebolag med ett kapital af 90,000 kronor. I fabriken, som drifves med ångmaskin om 25 hästkrafter, användes ett tjugutal olika arbetsmaskiner och sysselsattes 20 å 30 arbetare. Anläggningskostnaden för fabriken har uppgått till omkring 50,000 kronor. Under perioden har firman utfört 70 linbaneanläggningar förutom ett flertal andra transportanordningar; och utgjorde värdet af de maskinella delarna jämte linor, som år 1905 levererades, omkring 214,000 kronor. Ett flertal anläggningar har under perioden levererats till Norge, Finland, Ryssland, Frankrike och Italien. De industrier, som hufvudsakligen begagna sig af linbanor som transportmedel, äro grufvor, järnverk, trämasse- och cellulosafabriker, kalkbruk och torfströfabriker. Firmans fabrikat hafva belönats med pris vid utställningarna i Stockholm, Gäfle och Hälsingborg, å sistnämnda utställning guldmedalj.

Den i senaste femårsberättelsen omförmälda, Vagn- och maskinfabriksaktiebolaget i Falun tillhöriga fabrik har under perioden betydligt utvidgats. Verkstäderna, hvilkas öfverbyggda grund under perioden ökats till 28,000 kvadratmeter eller omkring 5 1/2 tunnland, omfatta numera modellverkstad, gjuteri med tre kupolugnar och särskild afdelning

för metallgjutning, smedja med smidespressar och ånghammare, plåtslagareverkstad med hydrauliska maskiner för plåthockning, nitning etc., maskinverkstäder, montagehall för lokomotiv med plats för montering af 14 lokomotiv samtidigt, vidare underredsverkstad för vagnar, hall för vagnuppsättning med målareverkstad, rymmande 110 godsvagnar med en längd af 8,300 mm. öfver buffers, motorverkstad och montagehall. Dessutom finnas kraftstation med 450 hästkrafter stående ångmaskin och transformatorer för emottagande af 300 elektriska hästkrafter från närliggande vattenkraftsanläggning. Den elektriska kraften användes dels för enkeldrift af de större arbetsmaskinerna, dels för gruppdrift. För transport af gods inom verkstäderna finnas 12 elektriska traverser med en sammanlagd lyftkraft af 120 ton.

Den ursprungliga tillverkningen var, såsom ock i senaste femårsberättelse angafs, rullande materiell för järnvägar. Under de senare åren har emellertid ytterligare som specialitet upptagits tillverkning af gasmaskiner, ångmaskiner och ångpannor, radialpumpar, s. k. gammapumpar samt maskiner för trämassfabriker. Från lokomotivverkstaden hafva utgått ett sextiotal lokomotiv af olika typer. Fabriken har här i landet inom lokomotivfabrikationen infört tvenne nyheter, som uppgifvas vara af stort intresse och anses medföra beaktansvärda fördelar, nämligen »Pielocks öfverhettare» och »Lentz ventilreglering». För tillverkningen af gasmaskiner har fabriken genom aftal med firman Gebrüder Körting i Hannover tillförsäkrat sig rätt till denna firmas konstruktioner och erfarenheter inom detta område. Upptagandet af denna tillverkning anses vara af särskildt stor betydelse för tillgodogörandet af torfmossarne i landet äfvensom för ett rationellt utnyttjande af masugnsgasen som kraftkälla. Ett torfgasmaskineri, som af fabriken levererats till Skabersjö i Skåne, lär hafva fungerat synnerligen väl. Bland öfriga större gasmaskinsanläggningar från fabriken märkes anläggningen för Uppsala stads elektricitetsverk. Maskiner för trämassfabriker är fabriken nyaste tillverkning. Af artiklar inom denna branch hafva till olika fabriker levererats barkmaskiner, huggmaskiner, raffinörer, kokare o. d.

Vid verkstäderna sysselsättas omkring 700 man. Det årliga tillverkningsvärdet belöper sig till omkring 3,000,000 kronor.

Af förändringar i länets *elektricitetsverk* märkes den af Falu elektriska belysningsaktiebolag under perioden anlagda kraftstationen vid Hyttån inom Sundborns socken. Efter inköp af ett i Sundbornsån beläget vattenfall af omkring 1,000 hästkrafter maktighet anlade bolaget, i hvilket Falu stad tecknat aktier till belopp af 50,000 kronor, därstädes år 1901 en primärstation, bestående af 3 maskinaggregat, hvartera af 1 dubbelsugturbin med direkt kopplad generator om 330 hästkrafter. Generatorerna generera direkt 10,000 volt trefasig växelström, hvilken spänning öfverföres till Falun medelst en cirka 10 kilometer lång luftledning, bestående af tre blanka koppartrådar om hvardera 25 kvmm. area. Denna luftledning öfvergår invid Falun i jordkabel fram till en inom staden belägen sekundärstation, i hvilken högspänningen transformeras till 220 volt trefasig växelström i tvenne transformatorer. Sekundärstationen består för öfrigt

af två omformare, hvardera 200 hästkrafter, som omforma strömmen från 220 volt trefasig växelström till likström 440 volt. I denna station finnas dessutom ett ackumulatorbatteri och en reserv-ångcentral (det gamla elektricitetsverket) om 200 hästkrafter. Primärstationen i Sundborn och sekundärstationen i Falun togos i drift den 20 februari 1903. Anläggningskostnaden uppgick i sin helhet till omkring 640,000 kronor. Bolagets ökade tillgång på elektrisk energi har tagits i anspråk såväl för utvidgad inre belysning som för drifvande af fabriker och handtverksmaskiner inom staden. Bland större konsumenter äro Vagn- och maskinfabriksaktiebolaget i Falun med 300 hästkrafter och Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag med 200 hästkrafter. Till bolagets ledningsnät, som inom staden, med undantag af Villastaden, är 2,220 volt likström med jordad nolledning, och under åren 1904 och 1905 blifvit till största delen ombyggt, därvid hufvudledningarna i kablar nedlagts uti flere af stadens gator, voro vid periodens utgång därförutom anslutna 7,830 glödlampor och 168 hästkrafter i 64 småmotorer.

I Hedemora stad har, enligt stadsfullmäktiges beslut, anlagts ett elektricitetsverk i samband med stadens vattenledningsverk vid Petersburg. Denna anläggning, som utfördes under sommaren 1902, består af 2 ångpannor, hvardera om 50 effektiva hästkrafter och 2 de Laval's ångturbiner å 55 effektiva hästkrafter, direkt kopplade med 2 generatorer. Dessa alstra trefasig växelström af 3,000 volts spänning, som genom en omkring 900 meter lång tretrådig luftledning öfverföres till en transformator inom staden och där nedbringas till 110 volt. Denna elektriska ström fördelas sedermera dels till gatubelysning medelst 20 bågampor om 12 ampère och 40 glödlampor om 32 normalljus, dels ock till abonnenter för inomhusbelysning och drifkraft. Anslutningen af abonnenter var vid periodens slut ungefär 1,550 glödlampor och 4 motorer om tillhopa 26 hästkrafter. I anslutning till denna anläggning har under periodens sista år påbörjats byggande af en kraftstation vid den af Hedemora stad år 1905 inköpta lägenheten Katrinedal i Hedemora socken.

Den under senaste perioden anlagda elektriska kraftstationen vid Näs i By socken har under perioden blifvit utvidgad med 6 turbiner, vid kraftkällan utvecklande en kraft af omkring 2,750 hästkrafter, som medelst elektrisk ledning öfverföres till det 50 kilometer därifrån belägna Sandvikens bruk i Gäfleborgs län.

Af Aktiebolaget Ludvika bruksägare byggdes vid Ludvika under åren 1900 och 1901 en elektrisk kraftstation, hvarvid 1,100 hästkrafter monterades. Kraft har därifrån levererats till Elektriska aktiebolaget Magnet i Ludvika samt, medelst under åren 1901 och 1902 byggda kraftledningar, till gruffälten Blötberget och Saxberget äfvensom till belysning inom Ludvika municipalsamhälle.

Bland *nyanlagda fabriker* äro i öfrigt att omnämna Dala väfveriaktiebolags bomullsväfveri i Säter, som började sin verksamhet år 1902 och hvars tillverkningar därefter årligen ökats till 84,155 kilogram väfnader år 1905 med ett tillverkningsvärde af 270,000 kronor; Aktiebolaget Dala mekaniska spisbrödsbageris fabrik i Säter, hvilken fabrik, där en nyuppfunnen formningsmaskin, som automatiskt formar den lösa degen till kakor, användes, sedan år 1903 oafbrutet

varit i verksamhet med en tillverkning af cirka 400,000 kilogram årligen; en Aktiebolaget Dalarnes karamellfabrik tillhörig fabrik i Lerdal, Rättviks socken, hvilken fabrik började sin verksamhet i december 1905; en snickerifabrik i Norets by, Leksands socken, vid hvilken fabrik, som uppfördes år 1902 och år 1905 betydligt utvidgades, hufvudsakligen tillverkats möbler i allmogestil, som mestadels säljas till Stockholm och Göteborg; en år 1904 i Malungs socken uppförd fabrik för tillverkning af bogträn; en yxfabrik och en guldlustfabrik i Sätters socken; en torfströfabrik i Hedemora socken; en smidesfabrik i Krylbo samt en ny tobaksfabrik, anlagd år 1903, och en ny fabrik för snustillverkning, uppförd år 1905, båda i Falu stad.

Genom vålded sommaren 1904 ödelades yllefabriken vid Katrinedal i Hedemora socken och har sedermera icke blifvit återuppbyggd. Därefter är den under senaste femårsperioden invid Sågmyra järnvägsstation i Bjursås socken anlagda Falu yllefabrik enda ylleväfveriet inom länet och har genom en år 1905 fullbordad tillbyggnad betydligt utvidgats. Värdet af tillverkningarna, som utgöras af ylleväfnader, triåvaror och garn, har, förutom beredningslön för främmande gods, uppgått från 149,000 kr. år 1901 till 243,000 kr. år 1905.

Den af slöjdskoleläraren Gustaf Flinta i Hedemora förut i helt liten skala idkade tillverkningen af finare möbler har betydligt utvidgats och drifves nu af Aktiebolaget Gustaf Flinta, hvars tillverkningsvärde år 1905 uppgick till 65,000 kronor.

Grängesbergs dynamitfabrik har under år 1905 betydligt utvidgats dels för att möta den ökade sprängämnesförbrukningen inom Grängesberg, dels ock för att förse de stora malmfälten i Norrbotten med deras dynamitbehof. Emot en årstillverkning år 1904 af 136,000 kilogram, uppgick densamma efter fabriken tillbyggande till öfver 400,000 kilogram. I samband med fabriken ombyggnad blefvo flera förbättringar införda för vinnande af större säkerhet för arbetspersonalen.

Af fabriker för *malttdryckstillverkning* funnos vid föregående femårsperiods slut inom länet 49, med en sammanlagd tillverkning af 23,878 hektoliter öl och 98,394 hektoliter dricka, tillhoppa värderadt till 749,694 kr. Antalet dylika fabriker angifves visserligen för periodens sista år till 69,

men däremot hafva dessas sammanlagda tillverkningar något nedgått, så att de under periodens sista år utgjorde allenast 21,315 hektoliter öl och 99,192 hektoliter dricka med ett tillverkningsvärde af 730,333 kr. Härvid anmärkes dock, att bryggerirörelse jämväl bedrifves rent handtverksmässigt.

Brännvinstillverkning har icke heller under nu ifrågasvarande period förekommit inom länet.

Vid fabriken hafva under perioden inträffat tillhoppa 390 olycksfall, därvid 15 män dödats samt 369 män och 6 kvinnor skadats.

Den bevillningstaxerade *inkomsten* af länets fabriksindustri, som år 1900 uppgick till 1,246,668 kr., steg rätt afsevärdt under periodens första år för att därefter åter nedgå till ungefär samma belopp som år 1900. År 1904 började inkomsten ånyo höjas, och fortgick denna höjning under periodens sista år. Denna taxerade inkomst uppgick under periodens särskilda år till följande belopp, nämligen år 1901 1,659,264 kr., år 1902 1,254,410 kr., år 1903 1,257,477 kr., år 1904 1,579,025 kr. och år 1905 1,709,703 kr., motsvarande 2.19 % af den bevillningstaxerade inkomsten af enahanda art för hela riket.

Beträffande *handtverkarne* kan någon afsevärdare utveckling under perioden icke påvisas. Dock har antalet handtverkare, som år 1900 upptogs till 1,322, under perioden något ökat, så att sammanlagda antalet under periodens sista år uppgick till 1,859, liksom ock handtverksarbetarnes antal stigit från 1,085 år 1900 till 1,276 år 1905, hvarjämte den för bevillning uppskattade inkomsten af handtverksdriften stigit från 711,833 kr. år 1900 till 855,169 kr. år 1905. Närmare redogörelse om handtverkarne och deras arbetare, deras uppskattade inkomst under periodens olika år och deras fördelning emellan skilda orter, inhämtas af *tabell M*. Såsom af denna tabell framgår, har under perioden handtverkarnes och deras arbetares antal visat en i allmänhet jämn ökning med högsta antalet vid periodens slut, under det däremot handtverkarnes sammanlagda uppskattade inkomst varit störst under periodens första år och lägst år 1904.

Nära handtverksindustrien står den *husslöjd*, som idkas inom Malungs socken, och som omfattar tillverkning af pälsar, pälsfoder, pälsstöflar, skinnfällar, handskar och skinn-

Tab. M.

Handtverken i Kopparbergs län åren 1901—1905.

	År 1901.					År 1902.					År 1903.					År 1904.					År 1905.				
	Handtverkare.		Arbetare.		Uppskattad inkomst. Kronor.	Handtverkare.		Arbetare.		Uppskattad inkomst. Kronor.	Handtverkare.		Arbetare.		Uppskattad inkomst. Kronor.	Handtverkare.		Arbetare.		Uppskattad inkomst. Kronor.	Handtverkare.		Arbetare.		Uppskattad inkomst. Kronor.
	M.	Kv.	M.	Kv.		M.	Kv.	M.	Kv.		M.	Kv.	M.	Kv.		M.	Kv.	M.	Kv.		M.	Kv.	M.	Kv.	
Falun	83	4	204	42	172,350	97	7	221	55	184,930	98	7	192	50	166,065	94	6	165	48	137,362	91	6	171	46	146,327
Säter	17	1	2	—	8,800	13	1	2	—	8,800	18	—	4	—	13,000	25	2	10	4	16,750	26	1	13	5	19,600
Hedemora . . .	50	1	33	5	44,900	49	1	33	6	46,700	57	1	39	7	56,400	62	1	35	7	59,055	57	—	36	7	52,800
Borlänge köping	39	4	65	12	27,950	39	12	54	17	35,200	31	—	22	2	28,700	30	8	43	13	43,358	30	9	55	17	47,215
Landsbygden . .	1,355	20	834	84	631,524	1,389	63	804	94	564,627	1,530	62	833	108	582,420	1,438	55	759	114	542,030	1,569	70	813	113	589,227
Summa för länet	1,544	30	1,138	143	885,524	1,587	84	1,114	172	840,257	1,734	70	1,090	167	846,585	1,649	72	1,012	186	798,555	1,773	86	1,088	188	855,169

tröjor. Denna tillverkning har under perioden ökats ganska afsevärdt. Vid pass 400 personer uppgifvas vara sysselsatta med tillverkning och försäljning af dessa slags skinnvaror, hvilkas årliga produktionsvärde torde uppgå till omkring 450,000 kr. Utom denna tillverkning hade under år 1905 en enskild person inom nämnda socken för svenska arméns räkning levererat 5,900 lifpälsar, 10,000 fårskinns-mössor och 10,000 par militärhandskar för ett belopp af omkring 200,000 kronor.

Den egentliga hemslöjden eller den slöjdart, som väsentligen är lokaliserad i landtmannahemmen och utöfvas vid sidan af jordbruksarbetet, har efter gammal tradition och olika kulturella förhållanden inom länets skilda delar tagit sig olika riktningar, hvarom närmare redogörelse lämnats i senaste femårsberättelse.

Emellertid är gifvet, att hemslöjden numera, sedan allmogen icke vidare för sina kläder och husgerädsartiklar är hänvisad hufvudsakligen till den egna tillverkningen, icke är af så stor betydelse som fordom. Men med den smakriktning, som på senare tider börjat alltmånga göra sig gällande, synes, glädjande nog, hemslöjden komma att gå en ny utvecklingstid till mötes. Och betydelsen af hemslöjdens uppsving ligger icke allenast däri, att den för det lilla jordbruket, synnerligast inom de trakter af länet, där karg jordmån och hårdt klimat ofta kännbart reducera åkerns afkastning, kan väsentligt underlätta existensmöjligheterna, utan äfven uti dess goda uppfostrande inverkan genom att sätta arbete i handen på såväl gammal som ung å tider, som eljest skulle förnötas i sysslolöshet eller neddragande nöjen. Denna sistnämnda omständighet förtjänar särskildt att beaktas under nuvarande tid, då ungdomens tilltagande förvildning allt mera låter tala om sig.

Om storleken af omsättningen på detta område och den inkomst, som hemslöjdsutöfvarne där af erhålla, finnas inga fullständiga eller tillförlitliga uppgifter. Såsom belysande exempel må dock anföras, att endast inom Mockfjärds kapellförsamling säljas knypplade spetsar för öfver 3,000 kronor årligen, samt att i Siljansnäs socken 36 jordbrukare under från jordbruket lediga stunder äro fullt upptagna af tillverkning af möbler, särskildt stolar. »Föreningen för svensk hemslöjd», som erhållit 1,000 kronor af hushållningssällskapet och, enligt beslut vid 1902 års sammanträde, lika stor summa af länets landsting uti förlagslån för inköp af slöjdvaror från länet, uppgifver sig hafva för sådana artiklar omsatt följande belopp, nämligen år 1901 1,756 kr. 16 öre, år 1902 9,791 kr., år 1903 16,445 kr. 37 öre, år 1904 21,101 kr. 14 öre och år 1905 19,022 kr. 75 öre.

För hemslöjdens utveckling och befrämjande verkar i första rummet hushållningssällskapet, som därför ock uppbär anslag af staten och landstinget, samt därjämte tvenne föreningar: »Hemslöjdens vänner i Mora» och »Leksands slöjdförening». Bland hushållningssällskapets åtgöranden i detta afseende må omnämnas, att sällskapet vid slöjd- och industriutställning i samband med allmänna svenska landtbruksmötet i Gäfle år 1901 anordnat en kollektivutställning af slöjdalster från länet, därvid sällskapet tillerkändes guldmedalj »för utmärkt utställning och förtjänstfull verksamhet». Dessutom tillföll enskilde utställare, hvilkas antal ut-

gjorde 52, 1 guldmedalj, 11 silfvermedaljer, 18 bronsmedaljer och 12 hedersomnämmanden. Slöjduitställningar hafva äfven anordnats i Hedemora och Vansbro i samband med distriktslandtbruksmöten samt i Leksand af Leksands slöjdförening, som därför af sällskapet åtnjutit bidrag.

Med anslag af hushållningssällskapet hafva med växlande antal elever hållits tre väfkurser i Leksand och en i Rättvik, hvardera under omkring 10 veckor. År 1904 hölls en kurs i spetsknyppling för vuxna elever i Leksand, och nästföljande år voro sådana undervisningskurser för skolbarn anordnade i Gagnef och Floda.

För att lämna slöjdarne i Siljansnäs och Leksand råd och handledning med särskild hänsyn till användning af nya arbetsbesparande verktyg och iakttagande af större noggrannhet vid arbetets utförande har en särskild *instruktör i möbelslöjd* för dessa orter, hufvudsakligen den förstnämnda, varit under vintermånaderna 1903 och 1905 af sällskapet anställd. Då det måste anses såsom ett första villkor för erhållande af en någorlunda fullgod arbetsprodukt, att endast väl torkadt virke komme till användning, hade Föreningen för svensk hemslöjd hemställt, att sällskapet måtte lämna förlagslån till lämplig storlek för anskaffande och uppläggande af ett virkesförråd i Siljansnäs. Detta beviljades ock till belopp af 2,000 kronor.

För att i de socknar, där en karakteristisk kvinnlig hemslöjd mest idkades, dels taga närmare kännedom om denna slöjdarts ståndpunkt, dels såväl genom besök i hemmen som medelst offentliga föredrag lämna de slöjdidkande upplysning och ledning, engagerades under sommaren 1904 trenne *slöjdinstruktörer*, hvilka genom resor i Mora-, Floda- och Leksandstrakterna studerade slöjdförhållandena samt lämnade befolkningen undervisning om en del förändringar med afseende på material och mönster, som, ehuru med fasthållande af den ursprungliga stilarten, vore att iakttaga för att lättare vinna afnämare. Med stöd af de berättelser och förslag, dessa instruktörer afgifvit, har sällskapets förvaltningsutskott därefter riktat sin särskilda uppmärksamhet på denna slöjdart och sökt leda den i sådan riktning, att den med bibehållande af sin säregna och ursprungliga karaktär kunde blifva ett verkligt ekonomiskt stöd för dess utöfware.

Såsom en första följd af de sålunda lämnade anvisningarna sökte sällskapet anordna undervisning i *växtfärgning*. Den gamla metoden att färga med laf och andra växtfärger hade visat sig komma allt mera ur bruk. I stället användes mineralfärger, anilin och dylika, hvarigenom visserligen själfva färgningsproceduren betydligt förenklades, men på bekostnad af färgens varaktighet och behagliga utseende. Sedan en fullt kunnig lärarinna för sådan undervisning erhållits från Norge, kom den första växtfärgningskursen år 1905 till stånd i Mora under ett ganska lifligt deltagande från olika delar af länet. Härigenom har nu erhållits en liten stam kunniga färgerskor, genom hvilka växtfärgningskonsten dels genom särskilda kurser, dels genom enskilda meddelanden torde vinna ökad utbredning.

Behovet af mönster- och modellsamlingar har med det vaknade slöjdintresset gjort sig allt mer gällande. Hushållningssällskapet har ock sökt åstadkomma sådana samlingar,

lämpade efter de olika orternas smak- och slöjdriktning, för att utlämna dem till användning till de slöjdidkande. Dylik mönstersamling har sålunda kunnat ställas till föreningen Hemslöjdens vänners begagnande. Dessutom har från Föreningen för svensk hemslöjds mönsterväfnadsanstalt erhållits en mängd prof, som cirkulerat mellan olika väfskolor.

Till förmån såväl för hemslöjden som för handtverks-slöjden arbetar, sedan länge, Backmanska stiftelsens slöjdskola i Hedemora, hvarom närmare redogörelse skall lämnas under senare afdelning af denna berättelse.

För tillgodoseendet af den *pedagogiska slöjden* har hushållningssällskapet årligen lämnat stipendier till folkskol-lärare för beivstande af sommarkurser vid Näs slöjdseminarium. Dessa stipendier hafva alla år utom 1905, då endast 2 sådana utlämnades, utgått till 4 lärare med 75 kronor till hvarje. Dessutom hafva under åren 1901 och 1905 slöjdkurser för lärare, som vid folkskolor undervisa i slöjd, varit anordnade af hushållningssällskapet i Hedemora. Under åren 1902 och 1904 har på hushållningssällskapets bekostnad undervisning vid dessa kurser äfvenledes beredts

för lärarinnor i kvinnlig slöjd vid folkskolor. Dessa kurser hafva i allmänhet pågått fyra å fem veckor med 10—15 elever, hvilka utom fri undervisning erhållit, de manliga 1 kr. 25 öre och de kvinnliga 1 krona om dagen i understöd för kursernas beivstande.

Om de af hushållningssällskapet använda medel till husslöjdens befrämjande lämnas redogörelse i följande tabell:

	Stats- anslag.	Lands- tingets anslag.	Hushåll- nings- sällskapets medel.	Summa använda medel.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
År 1901	800	500	1,119-21	2,419-21
» 1902	800	500	746-07	2,046-07
» 1903	800	500	525-00	1,825-00
» 1904	800	2,000	1,084-05	3,884-05
» 1905	800	2,000	3,032-36	5,832-36
Summa kronor	4,000	5,500	6,506-69	16,006-69

4. Kommunikationer och varubyten.

A) **Landtkommunikationer.** För de *allmänna vägar-nes* längd vid periodens slut lämnas redogörelse i **tabell 2**, hvilken jämväl utvisar kostnaden för deras underhåll samt vägkassornas inkomster och utgifter m. m. år 1905.

Vid jämförelse med den i senaste femårsberättelsen om de allmänna vägarne *längd* meddelade uppgift märkes, att längden af städernas vägar nu upptages till 29·958 kilometer, mot 24·006 kilometer vid 1900 års slut. Denna skillnad beror dels däraf, att inom Hedemora stad nya vägar till en längd af 0·525 kilometer under perioden anlagts samt förut befintliga ägovägar med en längd af 2·047 kilometer öfvergått till att blifva allmänna, dels ock af ny uppmätning af Sätters stads vägar, som på grund här af nu uppgifvas till 3·679 kilometer. Längden af Falu stads vägar är sedan år 1900 oförändrad. Jämväl hvad angår de allmänna vägarne å landet föreligger skiljaktighet med uppgifterna för år 1900 såväl med afseende å landsvägar, hvaras längd, oaktadt nyanläggning af 2·530 kilometer, nedgått från 1,457·969 kilometer år 1900 till 1,423·507 kilometer år 1905 eller med 34·462 kilometer, som ock beträffande bygdevägar, hvilka däremot ökats från 891·444 kilometer år 1900 till 1,051·640 kilometer vid periodens slut eller med sammanlagdt 160·196 kilometer. Minskningen i landsvägarne längd föranledes förnämligast däraf, att vid vägdelningar, som under perioden ägt rum, landsvägar öfvergått till bygdevägar, nämligen alla vägar inom Garpenbergs sockens väghållningsdistrikt och några kortare vägsträckor inom Leksands och Mora tingslags väghållningsdistrikt. Därjämte har landsväglängden inom Söderbärke tingslags väghållningsdistrikt, ehuru oförändrad sedan år 1900, nu rätteligen angifvits till 21·767 kilometer i stället för 27·767, hvilken senare uppgift var felaktig. Förändringen i bygdevägarne längd är beroende icke allenast af ofvannämnda, i samman-

hang med vägdelningar vidtagna åtgärder att låta landsvägar öfvergå till bygdevägar och af de nyanläggningar, som till en längd af 86·492 kilometer under perioden ägt rum, utan jämväl däraf att efter beslut vid vägdelningar förutvarande bygdevägar upphört att vara allmänna.

Längden af samtliga allmänna vägar inom länet har emellertid ökats från 2,373·419 kilometer vid 1900 års slut till 2,505·105 kilometer vid 1905 års slut, eller med 131·686 kilometer, under det att hela längden af under perioden fulländade och godkända nya vägar, bland hvilka inräknats äfven sådana förutvarande enskilda vägar, som under perioden öfvergått till allmänna, uppgår till allenast 91·594 kilometer. Skillnaden föranledes förutom af här ofvan antydda omständigheter jämväl af den förändring i väglängden, som uppkommit genom omläggning af gamla vägar.

Enligt tillgängliga uppgifter hade riket i dess helhet vid senaste femårsperiodens slut allmänna vägar till en längd af 13·9 kilometer per kvadratkilometer fastland och af 111 kilometer per 10,000 invånare, under det länet vid samma tidpunkt hade allmänna vägar till en längd af allenast 8·4 kilometer per kvadratkilometer och 109 kilometer per 10,000 invånare. Vid nu ifrågakommande periodens slut hade länets ställning härutinnan blifvit så till vida förändrad, att af allmänna vägar belöpte per kvadratkilometer fastland 8·9 kilometer och per 10,000 invånare 111·9 kilometer.

De *vägbyggnadsföretag*, som under perioden utförts med bidrag af statsmedel samt blifvit afsynade och godkända, utgöra:

1:o) Omläggning och förbättring af den inom Svärdsjö socken mellan Gräsala och Envikens sockengräns fallande, 8·483 kilometer långa delen af vägen mellan Falun och Rönndalen i Envikens socken, för hvilket företag statsbidrag utgått med 13,500 kronor;

2:o) Förbättring af den inom Envikens socken fallande delen af samma väg, med en längd af 3·337 kilometer, därtill staten bidragit med 11,700 kronor;

3:o) Anläggning af dels den mellan Sagens järnvägsstation och nedgången till Flatälven fallande delen, dels ock delen från Flatälven till Klackbodarne af ny väg från Tyngsjö kapell förbi Sagens station å Mora—Vänerns järnväg till Klackbodarne vid landsvägen från Lindesnäs bruk, i kostnaden för hvilka inom Malungs och Nås särskilda väghållningsdistrikt belägna vägar staten bidragit med 59,000 kronor;

4:o) Anläggning af tillfartsvägar till bro öfver Österdalälven vid Badstubacken i Mora socken, Mora tingslags väghållningsdistrikt, med en längd af 1,230 kilometer, därtill staten bidragit med 35,600 kronor; och

5:o) Omläggning af den mellan Ingels kvarn och Boda kyrka inom Rättviks och Boda socknars väghållningsdistrikt fallande, 7,775 kilometer långa delen af landsvägen från Ingels kvarn i Rättviks socken till och genom Gulleråsens by i Boda socken, därtill statsbidrag utgått med 19,400 kronor.

Det i senaste femårsberättelsen omförmälda företaget för väganläggning mellan Roddarhedens by i Äppelbo socken och Trekärns hållplats å Mora—Vänerns järnväg inom Järna socken, hvilket under förra femårsperioden påbörjades, har däremot icke blifvit fullbordadt, sedan vederbörande enligt Eders Kungl. Maj:ts nådiga medgifvande den 30 januari 1903 befriats från fullgörande af det om arbetsföretaget afslutade kontrakt, mot inbetalning af hvad utaf statsbidraget uppburits jämte ränta.

Under perioden hafva dessutom följande med statsbidrag utförda broarbeten kontraktse enligt fullbordats och godkända, nämligen år 1904 den i senaste femårsberättelse omförmälda kombinerade landsvägs- och järnvägsbron öfver Österdalälven vid Mora inom Mora tingslags väghållningsdistrikt, i kostnaden hvarför staten bidragit med 85,300 kronor, och år 1905 anläggning af landfästen och pelare för bro öfver Österdalälven vid Badstubacken i samma socken, därtill statsbidrag utgått med 59,000 kronor.

Förutom dessa vägbyggnadsarbeten hafva enligt Länsstyrelsens särskilda beslut under perioden utförts åtskilliga i allmänhet mindre omfattande arbeten å de allmänna vägarna, därtill bidrag af statsmedel icke sökts eller erhållits.

Af statsanslagen för anläggning af nya samt förbättring eller omläggning af backiga eller eljest mindre goda vägar hafva, förutom ofvannämnda anslagsbelopp, anvisats:

enligt nådiga beslut den 30 mars 1901 och 11 november 1904, 59,400 kronor för anläggning af den mellan Valla by och Rörbäcksnäs bys område belägna delen af landsväg från Valla by i Lima socken till riksgränsen mot Norge vid Flermon;

enligt nådiga beslut den 30 mars 1901 och den 2 juni 1905, 49,700 kronor för anläggning af den mellan Grönlands by och Sjörisån belägna delen af väg från Grönlands by förbi Lisskogsåsen och Granberg i Malungs socken till den s. k. Älf-dalsvägen i Norra Ny socken af Värmlands län;

enligt nådigt beslut den 28 februari 1902, 27,400 kronor för anläggning af den mellan Lakatjärnbäcken i Äppelbo socken och gränsen mot Malungs socken fallande delen af väg från Tyngsjö kapell öfver Sagens järnvägsstation till Klackbodarne, och, enligt nådigt beslut den 15 april 1904, 24,300 kronor för anläggning af den inom Malungs socken belägna delen af samma väg;

enligt nådigt beslut den 28 februari 1902, 23,200 kronor för omläggning af den mellan Boda kyrka och Gulleråsens by fallande delen af landsvägen från Ingels kvarn i Rättviks socken till och genom Gulleråsens by i Boda socken;

enligt nådigt beslut sistnämnda dag, 24,500 kronor för omläggning och förbättring af allmänna vägar inom Husby och Hedemora socknar;

enligt nådiga beslut den 27 mars 1903 och den 2 juni 1905, 29,000 kronor för anläggning af väg från Grangärde kyrka till Rämens järnvägsstation inom Grangärde tingslags samt Stora Tuna och Silfbergs socknars väghållningsdistrikt;

enligt nådigt beslut den 27 mars 1903, 12,700 kronor för anläggning af allmänna bygdevägar till Nyhammars station från dels allmänna vägen förbi Saxhyttan och dels allmänna vägen förbi Nyhammars bruk inom Grangärde tingslags väghållningsdistrikt;

enligt nådigt beslut sistnämnda dag, 5,200 kronor för anläggning af väg från allmänna landsvägen genom Tjärna by till Gagnefs järnvägsstation inom Gagnefs socken;

enligt nådigt beslut den 15 april 1904, 5,200 kronor för anläggning af väg till Nyhammars järnvägsstation från allmänna vägen förbi Enbacken inom Grangärde tingslags väghållningsdistrikt;

enligt nådigt beslut den 2 juni 1905, 6,800 kronor för omläggning och förbättring af vägen mellan Mora Nya komministergård och Utmeland inom Mora tingslags väghållningsdistrikt;

enligt nådigt beslut samma dag, 32,000 kronor för anläggning af den mellan Nittkvarn och Bringsjöberget belägna delen af väg från Nittkvarns järnvägsstation till allmänna landsvägen Grangärde kyrkoby—Säfsnäs i närheten af Långvasslabron inom Grangärde tingslags väghållningsdistrikt; samt

enligt nådiga beslut den 16 juni 1905, tillhoppa 18,200 kronor för anläggning af delar såväl inom Särna och Idre tingslags väghållningsdistrikt som ock inom Transtrands socken och Malungs tingslags väghållningsdistrikt af väg mellan Särna kyrkby i Särna socken och allmänna landsvägen vid Fulunäs i Transtrands socken.

Dessutom har, enligt nådigt beslut den 31 december 1900, af 1901 års anslag för understödjande af brobyggnader ett belopp af 38,900 kronor anvisats för öfverbyggnad å bron öfver Österdalälven vid Badstubacken i Mora socken, hvilken bro skulle utföras i fem spann, däraf tre med fast öfverbyggnad och två med svängbroöfverbyggnad.

Ofvanomförmälda vägbyggnad till Nyhammars järnvägsstation från allmänna vägen förbi Enbacken inom Grangärde tingslags väghållningsdistrikt, hvartill de väghållningsskyldige genom Länsstyrelsens utslag den 20 juni 1901 förpliktats, har icke under perioden påbörjats. Sedan nämligen anhaltstation blifvit öppnad vid Grangärde å Vansbro—Ängelsbergs järnväg och nämnda väg af sådan anledning ansågs obehöflig, hafva de väghållningsskyldige hos Länsstyrelsen gjort framställning om befrielse från samma vägs byggande. Denna framställning var vid periodens utgång beroende på Länsstyrelsens pröfning. Samtliga öfriga arbetsföretag hafva däremot påbörjats under perioden, sedan kontrakt härom mellan Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen och vederbörande afslutats.

För verkställande af *vägundersökningar* inom länet hafva under perioden anvisats för år 1901 700 kr., för år 1902 2,000 kr., för år 1903 3,400 kr. samt för hvartera af åren 1904 och 1905 1,000 kr.; och hafva under perioden af statsmedel utbetalts tillhoppa 10,274 kr. 23 öre i ersättning för verkställda undersökningar för åtskilliga väganläggningar.

De vid periodens början fortgående, i senaste femårsberättelsen omförmälda *vägdelningarna* inom Mora tingslags, Malungs tingslags, Leksands tingslags, Söderbärke tingslags, Kopparbergs sockens, Aspeboda sockens, Vika sockens och Garpenbergs sockens särskilda väghållningsdistrikt hafva under perioden pågått, och hafva af dessa förrättningar följande vägdelningar afslutats, nämligen inom Söderbärke tingslags väghållningsdistrikt år 1901, inom Mora tingslags väghållningsdistrikt år 1903 samt inom Leksands tingslags och Garpenbergs sockens väghållningsdistrikt år 1904. Samtliga dessa vägdelningar hafva tagit åt sig laga kraft, förutom vägdelningen inom Mora tingslags väghållningsdistrikt, emot hvilken förrättning anförts besvär, som emellertid hittills icke blifvit slutligen pröfvade. Öfriga vägdelningar äfvensom den år 1902 beslutade vägdelningen inom Grangärde tingslags väghållningsdistrikt hafva icke under perioden hunnit afslutas.

Vid nu ifrågavarande periods slut hade sålunda vägdelning fullbordats inom 10 väghållningsdistrikt, hvarjämte vägdelningar påingo inom 5 distrikt. För länets öfriga 12 väghållningsdistrikt hafva åtgärder för vägdelning enligt nya väglagen däremot icke vidtagits.

I sammanhang med de nya vägdelningarna har förnyad uppskattning ägt rum af årliga *kostnaden för underhållet* den tid mark är bar af däri ingående *vägar*, nämligen år 1901 för Stora Tuna och Silfbergs socknars samt Hedemora sockens väghållningsdistrikt, år 1902 för Norrbärke tingslags väghållningsdistrikt, år 1903 för Söderbärke tingslags väghållningsdistrikt och år 1905 för Leksands tingslags och Garpenbergs sockens väghållningsdistrikt. Emot dessa uppskattningar har klagan icke blifvit förd.

De *allmänna vägarnes beskaffenhet* är i stort sedt tillfredsställande. Dock förefinnas ännu vägsträckor, som knappast kunna anses fylla nutida kraf på fargill väg. Dessa vägsträckors bristfälliga beskaffenhet är i vanligaste fall föranledd af sättet för deras anläggande. Af dessa, i allmänhet äldre vägar, hvilka äro anlagda för ringa kostnad, äro nämligen några i hög grad steniga och besvärade af branta backar, andra åter, t. ex. inom Mora och Våmhus socknar, lösa och spåriga, såsom följd af att vid deras anläggande öfver sandhedarna andra åtgärder icke vidtagits, än att träd och buskar samt de större stenblocken bortskaffats från det blifvande vägplanet samt därå utbredts ett tunt lager af sten och grus. Återigen andra vägstycken, som likaledes för längre tid sedan anlagts utan grundläggning eller afdikning och torrläggning af marken, äro under tjällossningen hvarje vår besvärade af jäslera, som gör vägarne nämnda tider så godt som ofarbara och oundgängligen påkallar vägarnes grundförbättring. För flera vägar saknas inom rimligt afstånd från vägarne tjänligt väglagningsämne, i följd hvaraf dessa vägar sedan lång tid tillbaka icke kunnat tillbörligen underhållas. Några kortare vägsträckor slutligen, synnerligast i närheten af större industriella verk utan direkt järnvägsförbindelse, kunna icke, trots omfattande väglagningsarbeten hvarje år, åtminstone i tjällossning och under regnig väderlek, hållas i fullt tillfredsställande skick till följd af den lifliga transport af tyngre gods, som därå äger rum.

Af de vid senaste femårsperiodens slut befintliga, till allmänna vägarne hörande 6 *färjor*, har den vid Badstubacken i Mora socken under år 1903 upphört att användas, sedan den förut omförmälda bron öfver Österdalälven därstädes kunnat för trafiken begagnas. Vid periodens slut funnos fortfarande öfriga 5 färjor, nämligen vid Båtsta och vid Forshufvud, båda i Stora Tuna socken, vid Brovalls färjställe i Husby socken, vid Utsund i Folkärna socken och vid Södernäs i By socken, alla för öfverfart af Dalälven. I stället för sistnämnda färja skall dock, enligt Länsstyrelsens utslag den 20 december 1904, anläggas fast landsvägsbro, hvilket arbete dock icke hunnit under perioden påbörjas. Vid sistnämnda tre ställen upptogos vid periodens slut fortfarande *färjpenningar* enligt de i senaste femårsberättelse omnämnda nådiga beslut.

Beträffande de till allmänna vägväsendet hörande *broar* har under perioden icke förekommit annan förändring, än

hvad som föranledts af de redan omförmälda nya broarne öfver Österdalälven i Mora socken.

För begagnande af flottbroarne vid Gustafs kyrka, vid Nyckelby, öfver Dalälven vid Torsångs kyrka, vid Uppbo och vid Grådö uppburos vid senaste femårsperiodens slut *bropenningar*, på sätt i berättelsen för samma period närmare omförmäles. Sedan emellertid Eders Kungl. Maj:t i särskilda nådiga propositioner den 26 februari 1904 föreslagit Riksdagen att medgifva, att dels den af flottbron vid Uppbo till kronan utgående så kallade strömsafraden af 10 kronor, dels ock den af flottbron vid Grådö till kronan utgående årliga afgiften af 30 kronor finge upphöra och kronan afstå från den rätt till själfva bron, som kunde tillkomma kronan, samt Eders Kungl. Maj:ts berörda framställning af Riksdagen bifallits, blef den 28 juli samma år förklaradt, att tillämpningen af förut gällande taxor å afgifter för begagnande af ifrågavarande broar skulle upphöra. Redan år 1901 hade enligt vederbörande väghållningsskyldiges beslut bropenningar för bron vid Nyckelby upphört att utgå; och uppburos sålunda vid periodens slut bropenningar allenast för broarne vid Gustafs kyrka och vid Torsångs kyrka, båda öfver Dalälven.

Vägpenningar uppbäras icke någonstädes inom länet.

Öfver allmänna vägarne å länets landsbygd funnos vid periodens slut tillhopa 248 *grindar*, däraf 93 öfver landsväg och 155 öfver bygdeväg. Fördelade på hela längden af de allmänna vägarne å landet, tillhopa 2,475,147 kilometer, kommer alltså i jämnadt tal en grind på hvar tionde kilometer. Räknadt däremot särskildt för landsvägar och särskildt för bygdevägar, kom å de förra en grind allenast för hvar femtonde kilometer, men för bygdevägarne en grind för hvar sjunde kilometer. Absolut största antalet grindar funnos inom Nås tingslags väghållningsdistrikt, där endast inom Säfsnäs socken voro 20 grindar. Inom Sundborns, Kopparbergs, Torsångs, Gustafs, Sätters, Garpenbergs och Husby väghållningsdistrikt funnos inga grindar. Angående grindarnas fördelning på väghållningsdistrikt samt lands- och bygdevägar lämnas närmare redogörelse i *tabell N* (sid. 48).

De i senaste femårsberättelsen omförmälda anläggningarna af *enskilda vägar* inom Orsa, Älfdalens och Särna socknar hafva jämväl under nu ifrågavarande period fortgått, ehuru icke i sådan omfattning som föregående period.

Angående *skjutsväsendet* inom länet lämnas likaledes redogörelse i *tabell 2*.

Antalet *gästgifverier* är sedan senaste periods slut oförändradt, men har genom Länsstyrelsens laga kraftvunna utslag den 24 augusti 1904 förordnats, att gästgifveriet i Gagnbro skall från och med ingången af år 1908 indragas.

Ny *skjutsstation* har i maj 1905 inrättats vid Grängesberg, hvarigenom antalet skjutsstationer uppgått till 25. I sammanhang med inrättande af nya skjutsentreprenader för åren 1903—1907 och i följd af tillstånd att förflytta skjutsningen till entreprenörens bostad hafva benämningarna å skjutsstationer blifvit förändrade, nämligen Fulunäs till Larsbo och Marnäs till Ludvika. Under perioden har meddelats beslut om åtskilliga skjutsstationers indragning med nuvarande entreprenadperiods utgång, nämligen den 24 augusti 1904 angående skjutsstationerna i Vik och Garsås och den 27 januari 1905 om skjutsstationen i Böle, hvarjämte

genom utslag berörda den 24 augusti 1904 förordnats, att, därest sådant genom godvilligt åtagande eller genom entreprenad kan ske, skjutsstationer skola inrättas vid Hållstugan och Särnastugan utefter allmänna landsvägen mellan Älfdalens och Särna socknar emellan de förut varande skjutsanstalterna i Åsen och Särna kyrkoby.

Af skjutsanstalterna äro Finnhyttans och Uddeholms gästgifverier samt Lindesnäs, Insjöns och Ruskårdens skjutsstationer belägna vid bygdeväg. Alla öfriga skjutsanstalter ligga vid landsvägar.

Om *entreprenadbidragens belopp* vid periodens slut meddelas upplysning i *tabell O*, som tillika upptager samtliga skjutsanstalters namn och antalet därifrån under periodens sista år utgångna hästar. Beträffande entreprenadbidragen märkes vid jämförelse med senaste femårsberättelse, att bidragens sammanlagda årliga belopp med 2,535 kronor öfverstiger bidragen under förra entreprenadperioden.

Lega, öfverstigande maximilegan, som utgör 1 kr. 90 öre för nymil, utgår allenast vid den enligt § 26 mom. 1 skjutsstadgan inrättade skjutsstationen i Borlänge med 2 kr. 25 öre för nymil. Lega, understigande maximilegan, utgår med 1 kr. 80 öre vid skjutsstationen i Skattungbyn och med 1 kr. 50 öre vid den nyinrättade skjutsstationen i Grängesberg.

I fråga om antalet från de särskilda skjutsanstalterna under år 1905 *utgångna hästar* märkes den betydande olikhet, som härutinnan råder mellan såväl gästgifverierna inbördes som skjutsstationerna sinsemellan, i det antalet vid skjutsning utgångna hästar varierat vid gästgifverierna mel-

lan högst 1,646 vid Buskåker och lägst 85 vid Strand samt vid skjutsstationerna mellan högst 1,459 vid Borlänge och lägst 19 vid Garsås.

Antalet vid samtliga skjutsanstalter årligen utgångna hästar har under perioden varit lägst år 1902, men där- efter årligen ökats. Sammanlagda antalet i skjutsning utgångna hästar under perioden visar i jämförelse med föregående perioder en fortgående ökning. Till jämförelse härom antecknas, att under nedan angifna femårsperioder inom länet i skjutsning utgått följande antal hästar, nämligen:

	I kungs- och kronoskjuts.	Vid gästgifverier.	Vid skjutsstationer.	Summa.
Åren 1886—1890	183	40,807	18,419	59,409
» 1891—1895	188	55,399	19,147	74,684
» 1896—1900	90	72,290	29,949	102,329
» 1901—1905	32	79,661	33,770	113,463

Statens järnvägar inom länet hafva icke under perioden undergått någon förändring. Deras längd, som i senaste

Tab. O. Skjutsanstalterna i Kopparbergs län, för dem beviljade entreprenadbidrag och därifrån utgångna hästar år 1905.

Skjutsanstaltens namn.	Entreprenadbidrag. Kronor.	Antal utgångna hästar.	Skjutsanstaltens namn.	Entreprenadbidrag. Kronor.	Antal utgångna hästar.
A) Gästgifverier.			B) Skjutsstationer.		
Hedemora	150	843	Falun	800	707
Säter	500	296	Björbo	500	532
Arfvet	800	337	Borlänge	—	1,459
Avesta	500	713	Böle	600	66
Borgärdet	800	343	Fiskarheden	600	177
Bu	1,000	565	Fors	600	123
Buskåker	1,000	1,646	Garberg	600	47
By kyrkoby	200	701	Garsås	200	19
Finnhyttan	—	225	Grängesberg	—	335
Fäggby	600	245	Idre	800	198
Gagnbro	375	96	Insjön	500	440
Grangärde	425	1,360	Larsbo	725	128
Järna	370	259	Lindesnäs	400	56
Kjättbo	800	369	Ludvika	1,000	1,174
Komtillmätta	500	483	Nordanholen	500	188
Leksands Noret	125	637	Ruskården	200	41
Lerdal	800	1,194	Rörshyttan	250	219
Mora Strand	800	363	Skattungbyn	—	300
Ofvanmyra	500	256	Smedsbo	500	165
Orsa kyrkoby	800	1,001	Vansbro	295	286
Smedby	600	515	Vik	500	39
Smedjebacken	1,000	867	Vika	200	89
Strand	400	85	Ytter-Malung	200	227
Sveden	150	436	Åsen	800	154
Särna kyrkoby	1,200	299	Äppelbo	500	210
Uddeholm	600	209	S:a f. skjutsstationerna	11,270	7,379
Västerby	700	612	» för samtliga skjutsanstalter	29,165	24,147
Älfdalens kyrkoby	1,200	829			
Öfver-Malung	1,000	984			
S:a för gästgifverierna	17,895	16,768			

Tab. N. Antalet grindar öfver allmänna vägar i Kopparbergs län vid 1905 års slut.

Väghållningsdistrikt.	Å landsväg.	Å bygdeväg.	Summa.
Svardsjö och Envikens socknars	3	5	8
Vika sockens	—	1	1
Aspeboda »	—	1	1
Stora Tuna och Silfbergs socknars	2	21	23
Stora Skedvi tingslags	—	1	1
Hedemora sockens	—	10	10
Folkare härads	10	14	24
Gagnefs tingslags	4	—	4
Leksands »	2	21	23
Rättviks och Boda socknars	13	7	20
Ore sockens	2	—	2
Mora tingslags	15	7	22
Orsa »	5	—	5
Älfdalens »	4	3	7
Särna och Idre »	2	—	2
Malungs »	10	—	10
Näs »	4	32	36
Grangärde »	14	8	22
Norrbärke »	2	4	6
Söderbärke »	1	20	21
Summa	93	155	248

femårsberättelsen uppgafs till 50 kilometer, upptages i Järnvägsstyrelsens underdåniga berättelse för år 1905 till 51 kilometer, hvilken olikhet lär vara beroende på banlängdens noggrannare beräknande.

De *enskilda järnvägarne* inom länet, hvilka vid periodens början hade en längd af 745.1 kilometer, hafva däremot under perioden vunnit en icke ringa tillökning.

Af den i senaste femårsberättelser omförmälda, den 29 maj 1891 för enskilda personer koncederade järnvägssträckningen från Vansbro öfver Ludvika till Ängelsberg har delen *Ludvika—Björbo* under perioden färdigbyggts. Delen *Ludvika—Nyhammar* om 23.8 kilometer med mellanstationerna Sörvik (6 km.), Stensbo (17 km.) och Grangärde (21 km. från Ludvika) började trafikeras den 16 november 1902 samt delen *Nyhammar—Björbo* om 23.9 kilometer den 1 mars 1904. Å sistnämnda bandel finnas mellanstationerna Skallberget och Salån på respektive 33 och 39 kilometers afstånd från Ludvika. För järnvägens fortsättning mellan Björbo och Vansbro har arbetet under perioden fortgått. Enligt nådigt medgifvande den 22 september 1905 kommer järnvägen i denna del, i stället för att i enlighet med den fastställda planen framdragas söder om Västerdalälven, att omkring 9 kilometer från Björbo station på en bro vid Kvarnholsforsen föras öfver till norra sidan af Västerdalälven och därefter framdragas på denna sida af älven till Vansbro.

Från nu ifrågavarande järnväg har å delen *Smedjebacken—Ludvika*, enligt nådig koncession den 3 juni 1903, anlagts ett bispår från Morgårdshammar till Smedjebackens hamn. Banan, som har en längd af 3.2 kilometer, är afsedd för transport af tyngre varor till Smedjebackens hamn och öppnades den 8 februari 1905 för sådan trafik.

Å *Dala—Hälsinglands järnvägsaktiebolags järnväg Orsa—Bollnäs* har utlagts ett 3.2 kilometer långt bispår från den 49 kilometer från Orsa belägna stationen Göringen till Dalfors vid sjön Amungen. Detta bispår öppnades för allmän trafik den 15 november 1902.

Det i senaste femårsberättelsen jämväl omnämnda järnvägsförslaget *Malung—Limedsforsen* har i dess helhet kommit till utförande, sedan Eders Kungl. Maj:t under år 1902 för ändamålet beviljat ett lån å 300,000 kronor ur handels- och sjöfartsfonden. Linjen, som utgår från Malungs järnvägsstation å Mora—Vänerns järnvägs bandel Brintbodarne—Malung, sträcker sig till Limedsforsen i Lima socken i nordvästlig riktning utefter västra Dalälven. Järnvägen, hvarå arbetet påbörjades under år 1901, öppnades för allmän trafik den 28 november 1903 och har följande trafikstationer: Vallerås (6 km.), Malungs—Fors (10 km.), Tandö (25 km.) och Limedsforsen (30.9 km. från Malung).

I sista femårsberättelsen omförmäldes tillika, att koncession den 17 mars 1899 beviljats enskilda personer för anläggning af järnväg från Falun öfver Repbäcken vid Siljans järnväg till Vansbro station å Mora—Vänerns järnväg. Sedan koncessionen fått öfvertagas af ett för ändamålet bildadt bolag, Falun—Västerdalarnes järnvägsaktiebolag, tog arbetet å järnvägen under år 1901 sin början. Då emellertid den ofvannämnda, under anläggning varande järnvägen Vansbro—Ängelsberg på en sträcka af omkring

35 kilometer skulle komma att ligga under större delen 4—7 kilometer och under mindre delen omkring 10 kilometer söder om järnvägen Falun—Vansbro, samt Vansbro och trakten närmast öster därom genom järnvägen Vansbro—Ängelsberg erhöles järnvägskommunikation öster ut, sökte bolaget att, med afstående af koncessionen för så vidt densamma afsåge sträckningen från en punkt, belägen 48.880 kilometer från Falun, till Vansbro, få samma koncession öfverflyttad å en järnvägslinje från nämnda punkt till Björbo station å Vansbro—Ängelsbergs järnväg. Genom nådigt beslut den 14 november 1902 lämnade Eders Kungl. Maj:t härtill sitt nådiga medgifvande. Enligt den sålunda förändrade planen blef järnvägslinjen *Falun—Björbo* därefter färdigbyggd. Delen Falun—Repbäcken med en längd af 29.4 kilometer blef den 23 juni 1904 öppnad för allmän trafik. Å denna del af järnvägen finnas mellanstationerna Källviken (5 km.), Olsbacka (12 km.), Aspeboda (15 km.), Bomsarvet (21 km.) och Kvarnsveden (26 km. från Falun). Fortsättningen af järnvägen från Repbäcken fram till Björbo, 70.5 kilometer från Falun, med mellanstationerna Bäsna (37 km.), Arfslindan (41 km.), Mockfjärd (53 km.), Osängsholm (61 km.) och Dala—Floda (64 km. från Falun) öppnades för trafik den 11 december 1905, sedan dock linjen fram till Mockfjärd varit öppnad för godstrafik redan den 1 maj samma år.

Under perioden har dessutom tillkommit järnvägen *Garpenberg—Fors*. Järnvägen äges af Garpenberg—Fors järnvägsaktiebolag, som berättigats öfvertaga den enskilda personen den 29 april 1904 meddelade koncessionen å järnvägsanläggningen. Redan samma år påbörjades arbetet och den 1 augusti 1905 kunde järnvägen öppnas för allmän trafik. Järnvägen, som har en längd af 10.3 kilometer, utgår från södra ändan af Fors järnvägsstation å norra stambanan och framdrages i hufvudsakligen nordvästlig riktning förbi sjön Åsgarn till Brattfors, hvarifrån järnvägen strax därpå ingår på slutstationen Garpenberg, belägen ungefär 1 kilometer söder om Garpenbergs bruk. Förutom ändstationerna finnes å linjen stationen Åsgarn, 6 kilometer från Fors.

Under det sålunda nya järnvägar under perioden anlagts till en sammanlagd längd af 165.8 kilometer, har däremot en järnväg blifvit *nedlagd*, nämligen den smalspåriga *Smedjebackens järnväg*. Denna järnväg, som med en längd af 18.2 kilometer förband Smedjebacken och Ludvika, men efter öppnandet af bandelen Ängelsberg—Ludvika blifvit utan betydelse och till följd af bestämmelser i koncessionen för sistnämnda järnväg af samma järnvägs ägare förvärfvats, blef under år 1901 förlagd utom beträffande delen mellan Smedjebackens hamn och Munkbo. År 1903 upphörde banans trafikerande helt och hållet, men har för godstrafiken till Smedjebackens hamn ersatts af det förut omförmälda bispåret från Morgårdshammar.

Då uti senaste femårsberättelsen de enskilda järnvägarne längd vid 1900 års slut upptogs till 745.1 kilometer, skulle efter ofvannämnda förändringar samma järnvägars längd vid nu ifrågavarande periods slut uppgå till 892.7 kilometer. Efter noggrannare uppmätningar har emellertid befunnits, att längden af åtskilliga af dessa järnvägar förut varit oriktigt angifven. Med hänsyn till vunna rättelser

härutinnan upptages nu de *enskilda järnvägarnes längd* inom länet till 888·5 kilometer, fördeladt emellan de olika järnvägarne på sätt inhämtas af *tabell P*, hvilken jämväl lämnar upplysning om dessa järnvägars spårvidd och trafikinkomster under periodens skilda år.

Länet, som vid nu ifrågavarande periods början hade järnvägar till en uppgifven längd af 795·1 kilometer, var då, enligt Järnvägsstyrelsens beräkningar, med hänsyn såväl till dess ytvidd som i förhållande till folkmängden bättre försedt med järnvägar än riket i dess helhet, i det länet då hade järnvägar till en längd af 2·68 kilometer per kvadratmil och af 36·95 kilometer per 10,000 invånare, under det motsvarande tal för riket utgjorde respektive 2·56 och 22·17 kilometer. Vid periodens slut hade länets ställning blifvit ännu gynnsammare, i det att länet då hade järnvägar till en längd af 3·14 kilometer per kvadratmil och 41·94 kilometer per 10,000 invånare. För riket i dess helhet funnos järnvägar allenast till en längd af 2·84 kilometer per kvadratmil och 23·99 kilometer per 10,000 invånare.

I senaste femårsberättelsen omförmäldes den koncession, som den 12 september 1900 åt enskilda personer beviljats

Tab. P. Längden af de enskilda järnvägarne i Kopparbergs län vid 1905 års slut samt deras bruttoinkomst per dag och bankilometer åren 1901—1905.

Järnvägens namn.	Spårvidd. Meter.	Längd inom länet. Km.	Bruttoinkomst per dag och bankilometer i kr. ¹⁾				
			1901.	1902.	1903.	1904.	1905.
Bergslagens ²⁾	1 485	86·7	29·00	28·53	29·93	31·22	32·31
Mora—Vänerns ³⁾	»	165·3	11·74	11·33	12·00	10·82	10·60
Mora—Älfdalens	»	40·3	—	—	4·66	4·29	4·58
Dala—Hälsinglands ⁴⁾	»	63·5	5·56	5·86	5·76	6·37	7·57
Falun—Rättvik—Mora (Falun—Orsa)	»	102·9	12·92	11·35	12·14	12·36	13·03
Frövi—Ludvika	»	19·3	47·42	44·60	48·10	49·32	50·49
Gäffe—Dala	»	30·6	57·64	53·12	56·89	64·17	70·33
Södra Dalarnes	»	67·4	19·07	18·14	19·70	21·52	22·37
Siljans	»	37·2	8·43	8·05	8·21	8·78	9·22
Krylbo—Norbergs	»	5·0	18·26	17·17	17·60	17·10	18·03
Stockholm—Västerås—Bergslagens ⁵⁾	»	42·5	21·00	22·93	22·31	23·27	24·49
Garpenberg—Fors	»	10·3	—	—	—	—	13·51
Falun—Repbäcken—Björbo	»	70·5	—	—	—	4·91	4·48
Smedjebackens ⁶⁾	1 188	—	5·55	3·85	—	—	—
Dala—Ockelbo—Norrundets	0 891	22·4	—	—	9·19	10·34	10·53
Byvalla—Långshyttans	»	26·7	—	7·45	12·77	11·78	14·76
Näs—Morshyttans	»	12·0	11·12	11·66	10·86	9·12	13·22
Säfsnäs	0 802	35·0	7·64	9·07	8·91	8·97	8·09

¹⁾ Uppgifterna om inkomsten afse järnvägarna i sin helhet, såväl inom som utom Kopparbergs län. — ²⁾ Med bibana. — ³⁾ Med bibanor, däribland den i slutet af år 1903 öppnade 30·9 km. långa Malung—Limedsforsen. — ⁴⁾ Med bibana Göringen—Dalfors. — ⁵⁾ Af banans totallängd inom länet vid 1905 års slut trafikerades vid periodens början endast delen länsgränsen—Ludvika, 42·5 km.; den 16 november 1902 tillkom linjen Ludvika—Nyhammar, 23·8 km.; den 1 mars 1904 linjen Nyhammar—Björbo, 23·9 km., och den 8 februari 1905 bispåret Morgårds—Smedjebackens hamn, 3·2 km. — ⁶⁾ Järnvägen, 18·2 km., till större delen nedlagd år 1901 och trafikerandet fullständigt upphört år 1903.

å järnvägsanläggning Orsa—Sveg. Efter det koncessionen blifvit med Eders Kungl. Maj:ts samtycke öfverlåten å Orsa—Härjedalens järnvägsaktiebolag, beviljade Eders Kungl. Maj:t genom nådig resolution den 15 mars 1901 på däri omförmälda, i enlighet med af Riksdagen i sådant afseende fastställda villkor, nämnda bolag för utförande af berörda järnvägsanläggning ett lån å 1,850,000 kronor, hvilket lånebelopp dock sedermera nedsatts till 1,838,000 kronor. Arbetet kunde nu år 1901 påbörjas, men den 2 mars 1904 nödgades bolaget göra underdånig framställning om ytterligare lån af statsmedel för anläggningens fullbordande. Sedan i anledning häraf undersökning verkställdt för utrönande af de för järnvägens fullbordande erforderliga arbeten och, därmed förbundna kostnader, aflät Eders Kungl. Maj:t den 10 mars 1905 nådig proposition till Riksdagen angående beviljande af ytterligare låneunderstöd för anläggning af järnväg från Orsa till Sveg. Riksdagen medgaf, att å det af Riksdagen år 1901 till låneunderstöd för enskilda järnvägar beviljade och till Eders Kungl. Maj:ts förfogande ställda extra anslag af 7,500,000 kronor finge, utan iakttagande af vissa, utaf Riksdagen förut uppställda villkor, åt bolaget till fullbordande af järnvägsanläggningen anvisas ytterligare ett låneunderstöd till belopp af 2,200,000 kronor, dock under villkor, bland annat, att landsting, kommuner eller enskilde utfäste sig att, i händelse de af statsmedel för järnvägsanläggningens utförande anvisade låneunderstöd jämte öfriga för bolaget tillgängliga medel skulle visa sig icke vara tillräckliga för järnvägsbyggnadens fullbordande enligt af Eders Kungl. Maj:t fastställd plan, tillhandahålla bolaget för ändamålet ytterligare erforderliga medel intill ett belopp af 250,000 kronor. Sedan detta villkor blifvit uppfyllt därigenom, att Orsa jordägande socknemän enligt beslut å kommunalstämma den 19 juni 1905 iklädt sig dylik ansvarighet till belopp af 162,500 kronor samt återstoden af kommuner inom Gäfleborgs och Jämtlands län äfvensom enskilda garanterats, beviljade Eders Kungl. Maj:t den 20 oktober 1905 bolaget ytterligare ett lån å 2,200,000 kronor, hvaraf 700,000 kronor skulle utgå af 1905 års anslag och 1,500,000 kronor af 1906 års anslag. I sammanhang härmed föreskrefvos dock vissa ändringar i den för järnvägens utförande ursprungligen fastställda planen, afseende minskning i största lutningen å banan och ökning af minsta kurvradien. Arbetet å banan, som till en längd af 50·4 kilometer är belägen inom länet, hade emellertid fortgått, så att bolaget kunde den 24 november 1905 erhålla Eders Kungl. Maj:ts tillstånd att å järnvägen emellan Orsa och kilometer 54 därifrån under iakttagande af särskilda säkerhetsföreskrifter mot afgift transportera kol, skogsprodukter och lifsförnödenheter.

De vid föregående femårsperiods slut koncessionerade normalspåriga järnvägslinjerna *Älfdalen—Rot* med en längd af 4·3 kilometer och *Knippboheden—Rättvik* om 30·7 kilometers längd hafva icke heller under denna period kommit till utförande. Arbetet å dem har icke ens påbörjats. Uppskof med fullbordandet af förstnämnda bandel har särskilda gånger af Eders Kungl. Maj:t beviljats, senast den 22 september 1905, då tiden, inom hvilken bandelen skulle vara färdig att för trafik upplåtas, utsträcktes till den 1 januari

1907. Jämväl med arbetet å järnvägen Knippboheden—Rättvik har, enligt särskilda nådiga beslut, uppskof medgifvits.

De *järnvägsförslag*, som i senaste femårsberättelsen omförmdes såsom beroende på nådig koncession, nämligen från Vansbro station till Näset i Appelbo socken, från kilometer 86 å Mora—Vänerns järnväg till Rågsveden i nämnda socken, från Falun till Kilafors station å norra stambanan, från Hosjö hållplats å Gäfle—Dala järnväg till Borgärdet i Svärdsjö socken och från Rot i Alfdalens socken förbi Sveg i Härjedalen till Östavalls järnvägsstation i Väster-norrlands län, hafva icke koncederats till utförande.

Utom dessa förslag hafva under perioden flera nya järnvägsanläggningar ifrågasatts.

Ett förslag, hvarå nådig koncession af enskilda sökts, afser anläggning af normalspårig järnväg från Orsa järnvägsstation till Stöa å norska gränsen. I sitt den 8 april 1902 öfver koncessionsansökningen afgifna underdåniga utlåtande uttalade väl Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande den uppfattning, att en dylik järnväg borde blifva af nytta och betydelse för de delar af länet, den komme att genomlöpa, men, på samma gång ansökningen af denna anledning tillstyrktes, anmärkte Länsstyrelsen, att hänsyn härvid icke ansetts böra af Länsstyrelsen tagas till, huruvida järnvägsanläggningen med afseende å andra orters och järnvägsanläggningars intressen lämpligen borde koncederas.

Vidare söktes under år 1903 af enskilda koncession å järnvägsanläggning från Falun öfver Kilafors och Trönö till Härnösand. Genom en sådan bana, hvars koncederande af Länsstyrelsen tillstyrktes i underdånigt utlåtande den 7 januari 1903, skulle enligt såväl vederbörande ortsinvånare som Länsstyrelsens uppfattning stora fördelar ernås i samfärseln och utvecklingens tjänst. Särskildt erinras, att denna bana skulle sätta Norrland i förbindelse med Västerhafvet och dess isfria hamnområden samt bereda möjlighet för Bergslagen att till sitt förfogande erhålla Norrlands öfverflöd af skogsprodukter i form af träkol.

Slutligen är år 1905 nådig koncession sökt för anläggning af en smalspårig bana mellan Hosjö i Vika socken genom Sundborns socken till Linghed i Svärdsjö socken. Så länge emellertid ofvan omförmda koncessionsansökningar å normalspåriga järnvägar Falun—Kilafors och Hosjö—Borgärdet fullföljas, bör, enligt Länsstyrelsens mening, denna järnväg icke ifrågakomma till utförande.

Den i senaste femårsberättelsen omförmda Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag tillhöriga *elektriska järnvägen* mellan Domnarfvet och bolagets pappersbruk vid Kvarnsveden kunde enligt Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsens tillstånd den 18 juni 1901 upplåtas för allmän trafik. Denna järnväg har sedermera satts i spårförbindelse med dels Kvarnsvedens station å Falun—Västerdalarnes järnväg, dels ock Tägtan vid Dalälven; och har bolaget den 10 mars 1905 erhållit nådigt tillstånd att såsom drifkraft å dessa nya järnvägsspår använda elektrisk ström med en spänning af högst 600 volt under villkor dock, bland annat, att järnvägsdelarne icke upplåtes för allmän trafik utan endast användes för bolagets eget transportbehof.

Under perioden anlagda *linbanor*, från Idkerbergets gruffält till Ulfshyttans järnvägsstation vid Bergslagens järnväg och från gruffältet vid Flogberget till Hagge järnvägsstation å Vansbro—Ängelsbergs järnväg, äro redan omförmda i sammanhang med redogörelsen för bergs- och bruks-handteringen.

B) *Sjökommunikationer*. Någon anmärkningsvärd förändring i länets sjökommunikationer sedan senaste femårsperiod är icke att omförmda. Å de större sjöarne, såsom Siljan, Runn, Orsasjön, Insjön, Vessman och Barken, jämte segelbara delar af Dalälven ned till Gustafs kyrka har sedan länge regelbunden *ångbåtstrafik* ägt rum, och under år 1905 har ett för ändamålet bildadt bolag öppnat dylik trafik å Dalälven från Avesta förbi Husby till Fäggeby i Stora Skedvi socken. För begagnande af allmänna farleden i Österdalälven på sträckan mellan det s. k. Kyrkgrundet i Österviken och Leksands flottbro meddelade Länsstyrelsen särskilda bestämmelser genom utslag den 27 april 1905, i hvilket utslag ändring icke blifvit gjord.

Jämväl under nu ifrågavarande period hafva, enligt särskilda af Länsstyrelsen meddelade utslag, åtskilliga vattendrag blifvit upplåtna till *allmän flottled*, nämligen Galån från och med Gasjön till åns utflöde i Fuluälven, en del af Björnån, Österdalälven från Sörälvens utlopp i Idresjön till Fjätälvens inflöde nedom Särnasjön och Ufån med biflöden. Därjämte hafva beslut meddelats om inrättande af allmänna flottleder i Gryfvelån från och med Kalkåns inflöde däri till utloppet i Österdalälven samt i Kalkån, i Fjätälven från Storfjätens och Lillfjätens förening till utloppet i Österdalälven, i Hemulån från och med Hemulsjön till åns utflöde i Österdalälven samt från sjön Liljan genom Bodabäcken och Bodaviken till allmänna flottleden i Gårdvikssjön äfvensom uti åtskilliga inom länet belägna tillflöden till Klarälven. Buån i Malungs socken har däremot blifvit aflyst såsom allmän flottled.

I anledning af särskilda väckta frågor om inrättande af allmänt skiljningsställe dels å lämplig plats i eller invid Ore älfs utlopp i Orsasjön, dels ock vid Österdalälvens utlopp i sjön Siljan förordnade Länsstyrelsen genom utslag den 31 mars 1904, som tagit åt sig laga kraft, att i Österdalälven i närheten af dess utlopp i Siljan skulle inrättas ett gemensamt sorteringsställe, där virkets afskiljning skulle ske på gemensam bekostnad, hvaremot Länsstyrelsen ej för det dåvarande fann skäl medgifva utförandet af arbeten i och för inrättande af gemensamt sorteringsställe vid Ore älfs utlopp i Orsasjön.

De i senaste femårsberättelsen omförmda *flottningsföreningar*, nämligen Dalälvarnes, Nedre Dalälvens, Hosjön—Runns, Amungen—Hosjö och Ellingeåns flottningsföreningar, bestå fortfarande. För sistnämnda två flottningsföreningar hafva ändringar i reglementena fastställts, för Ellingeåns flottningsförening den 23 maj 1902 och för Amungen—Hosjö flottningsförening den 20 januari 1903. Flottningen i de till Klarälvens tillflöden hörande vattendrag inom länet ombesörjes af Klarälvens flottningsförening, för hvilken nytt reglemente fastställts den 8 april 1904.

C) **Post- och telegraf-jämte telefoninrättningar.** Vid 1901 års början funnos inom länet 121 *postanstalter*, däraf 11 postkontor och 110 poststationer. Sedan Eders Kungl. Maj:t medgifvit dels genom nådigt bref den 17 oktober 1902, att ett nytt postkontor finge inrättas i Grängesbergs gruvsamhälle, dels ock genom nådigt bref den 22 maj 1903, att ett nytt postkontor finge öppnas i Orsa kyrkoby, hafva dessa postanstalter trädt i verksamhet, postkontoret i Grängesberg med 1903 års ingång och postkontoret i Orsa den 1 oktober samma år, samtidigt hvarmed de å dessa platser förut befintliga poststationer indragits. Nya poststationer hafva under perioden öppnats i Arfslindan, Aspeboda, Bomsarfvat, Dala-Flöda, Dådran, Älfdalsåsen, Furudal, Garpenbergs kyrkoby, Hulån, Kvarnsveden, Kärfåsåsen, Limesforsen, Malungs—Fors, Morgårdshammar, Nyhammar, Olsbacka, Repbäcken, Runnvika, Sälen, Sörvik, Tandö, Vad, Vallerås och Oje station. Poststationerna i Rämen och Oja hafva erhållit förändrade benämningar, nämligen den förra Rämshyttan och den senare Oje kapell.

Vid periodens slut funnos sålunda inom länet 13 postkontor och 132 poststationer eller tillhopa 145 fasta postanstalter. För bedömande af förhållandet mellan antalet fasta postanstalter samt arealen och folkmängden inom länet och för riket i dess helhet meddelas, att på hvarje dylik postanstalt belöpte i medeltal:

	Areal i kvadratkilometer		Antal invånare	
	för länet.	för riket.	för länet.	för riket.
År 1900	246.69	164.20	1,799	1,922
» 1905	205.86	146.11	1,544	1,763

Vid alla fasta postanstalter var postsparbanksrörelse anordnad.

För *postföring* hafva under perioden tagits i anspråk de nyanlagda för trafik öppnade enskilda järnvägslinjerna Falun—Repbäcken—Björbo, Garpenberg—Fors station, Göringen—Dalfors, Limesforsen—Malung och Ludvika—Nyhammar—Björbo. Däremot har postföringen å den under perioden nedlagda järnvägen Smedjebacken—Ludvika upphört.

Genom tillkomsten af dessa nya järnvägsförbindelser har väglängden för postföringen å landsväg i någon mån under perioden förkortats. Vid periodens början befordrades nämligen post å landsväg till en sammanlagd längd af 1,756 kilometer, men vid periodens slut allenast 1,735 kilometer. År 1900 fortskaffades inom länet åkande post 236,544 kilometer, gångpost 52,733 kilometer och post med landtbrefbäring 159,913 kilometer, och år 1905 åkande post 173,660 kilometer, gångpost 37,768 kilometer och post med landtbrefbäring 239,724 kilometer. Landtbrefbäringen inom länet har sålunda under perioden betydligt utvecklats.

Post har dessutom såsom fraktgods utan postexpedition befordrats å ångbåtslinjerna Insjön—Leksand—Rättvik, Insjön—Leksand—Rättvik—Mora och Insjön—Leksand—Sollerö—Mora. År 1905 uppgick antalet postförda kilometer å dessa linjer till sammanlagdt 20,740.

Beträffande posttrafikens utveckling inom länet förtjänar att antecknas, att antalet inom länet till postbefordran aflämnade försändelser utgjort år 1895 2,747,265, år 1900

5,256,231 och år 1905 6,665,550. Medeltalet däraf på hvarje invånare i länet uppgick år 1895 till 13, år 1900 till 24 och år 1905 till 29.8, under det att motsvarande medeltal på hvarje invånare i hela riket utgjorde respektive 32.50 och 63.4.

Af postkontoren var Leksands postkontor tillika telegrafanstalt intill slutet af september månad år 1903, då denna förening upphörde. I öfrigt har, beträffande *telegrafinrättningarna*, under perioden icke inträffat annan förändring, än att enligt nådigt bref den 5 december 1903, den 1 juli samma år öppnats telegrafstation i Krylbo, så att vid 1905 års slut länet hade 6 telegrafstationer, däraf 3, Falun, Krylbo och Mora, med hel dagstjänst och 3, Hedemora, Leksand och Smedjebacken, med inskränkt dagstjänst. Därjämte hafva järnvägs-telegrafstationer inrättats å åtskilliga, för allmän trafik under perioden upplåtna enskilda järnvägslinjer.

Flera nya *telefonledningar* hafva genom Telegrafverkets försorg blifvit under perioden anlagda, nämligen år 1901 Falun—Bergsgården, Leksand—Insjön och Mora—Älfdalen, år 1902 Ludvika—Gräsberg och Mora—Malung, år 1903 Krylbo—By, år 1904 Falun—Linghed, Falun—Mora, Falun—Sågmyra, Krylbo—Avesta, Långshyttan—Österby, Mora—Myrbacka och Orsa—Furudal samt år 1905 Falun—Leksand, Borlänge—Ludvika, Borlänge—Mockfjärd, Falun—Nås, Djurås—Gagnef, Ludvika—Räfvåla, Mora—Orsa och Vansbro—Äppelbo. Förutom genom dessa till hela sin längd, sammanlagdt 728.1 kilometer, inom länet belägna ledningar har länet medels under perioden nyanlagda ledningar Falun—Örebro, Mora—Karlstad, Grängesberg—Kopparberg, Falun—Gäfle, Ludvika—Kopparberg, Krylbo—Norberg, Smedjebacken—Norberg, Krylbo—Sala, Smedjebacken—Örebro, Krylbo—Örebro och Krylbo—Karbenning erhållit förbättrade telefonförbindelser.

Såsom följd af telefonlinjernas utveckling är att anteckna en högst afsevärd ökning i antalet telefonsamtal. Under det samtalen å rikstelefon inom länet under år 1900 utgjorde sammanlagdt 2,678,200, hade antalet samtal under år 1905 stigit till 5,290,900 eller sålunda under perioden nära fördubblats. Af sistnämnda antal komma på Falu telefonnät 3,675,000, på Krylbo 611,200, på Smedjebackens 246,100, på Mora 463,700, på Hedemora 222,700 och på Leksands 72,200.

Denna ökning i samtalen å rikstelefon har uppstått, oaktadt icke allenast samtliga i senaste femårsberättelsen omförmälda *enskilda telefonledningar* fortfarande förefunnits och till en del jämväl utvidgats, utan äfven flera nya tillkommit. Sålunda hade Österdalarnes telefonaktiebolag under perioden utvecklats sin verksamhet så, att det vid 1905 års slut hade dubbeltrådiga hufvudledningar till en längd af sammanlagdt 179 kilometer på sträckningarna Älfdalen—Mora—Rättvik—Falun, Kallmora—Orsa—Mora och Leksand—Rättvik samt enkeltrådiga ledningarna Älfdalen—Våmhus—Orsa—Öre—Boda—Bjursås—Falun, Älfdalen—Blyberg, Mora—Sollerö, Rättvik—Ingels och Leksand—Ål—Falun om sammanlagdt 285 kilometer eller tillhopa 464 kilometer. Västerdalarnes telefonaktiebolag hade samtidigt en hufvudledning från Falun till Sörsjön i Transtrands socken om 340 kilometer samt biledningar till en längd af 336 kilometer. Dalälvarnes strömbyggnadsaktiebolag har icke under perioden anlagt några nya telefonledningar, men däremot har Dalälf-

varnes flottningsförening vid flottleder i Västerdalarna anlagt ledningar om tillsammans 50 kilometer samt inom Österdalarna till omkring 35 kilometer. Kopparbergs och Hofors sågverksaktiebolags enskilda telefonledningar inom Svärdsjö, Envikens och Ore socknar hade, sedan år 1904 en 30 kilometer lång ledning mellan Falun och Linghed med anledning af rikstelefonens införande till Enviken slopats, vid periodens slut en längd af omkring 77 kilometer i förbindelse med ledning inom Gäfleborgs län. Dala—Ockelbo järnvägs telefonledningar inom länet hade vid periodens slut en längd af 28 kilometer. Förutom dessa märkas vid periodens utgång följande enskilda ledningar:

1:o) Älfdalens kommuns samt åtskilliga byamäns och enskildes ledningar inom Älfdalens socken till en sammanlagd längd af 253 kilometer med 63 apparater; 2:o) Orsa kommuns ledningar inom socknen och dess besparingsskog om tillhoppa 231 kilometer med 51 apparater; 3:o) Särna kommuns och enskildes ledningar inom Särna socken samt till Älfdalens kyrkoby och, enligt nådiga medgifvanden den 24 maj och den 2 augusti 1901, öfver riksgränsen i förbindelse med två särskilda telefonledningar i Norge, om tillhoppa 316 kilometers längd och cirka 90 apparater; 4:o) Säfsnäs järnvägsaktiebolags ledningar från Gravendal till Thyfors, Ulriksbergs, Annefors och Strömsdals bruk samt Bergslags-Hörkens järnvägsstation om 114 kilometer och 23 apparater inom länet; 5:o) Horndals järnvägsaktiebolags ledningar dels från Horndals bruk öfver Näs kraftstation till Sandvikens järnverk i Högbo socken af Gäfleborgs län om 73 kilometer och 9 apparater, dels ock från Horndals bruk till Näs bruk om 19 kilometer och 8 apparater; 6:o) Stora Kopparbergs bergslags aktiebolags ledningar Korså bruk—Norra Svartnäs om 52·5 kilometer och 5 apparater, Korså bruk—Korså station om 6·9 kilometer och 2 apparater och Utsund—Näs flottningsstation—Torrön—Avesta älfbro om 68·5 kilometer och 4 apparater; 7:o) Garpenbergs aktiebolags ledning från Fors i Folkärna socken till Garpenberg, Finnhyttan och Dormsjö i Garpenbergs socken om 20 kilometers längd och 12 apparater; samt 8:o) Aktiebolaget Ryllshytte zink- och blygrufvors ledning från Garpenberg förbi Ryllshyttan till Finnhyttan om 8 kilometers längd och med 4 apparater.

Om antalet samtal å de enskilda ledningarna hafva andra exakta upplysningar icke stått att vinna, än att i Österdalarnes telefonaktiebolags linjer förekommit 225,007 och å Västerdalarnes telefonaktiebolags ledningar 58,446 betalda samtal, allt år 1905.

D) Sjöfart och handel. Med afseende å antalet i länet *hemmahörande fartyg* intog, enligt Kommerskollegii årsberättelser, länet vid senaste femårsperiods slut näst Jämtlands län sista rummet bland rikets län med hänsyn såväl till fartygens antal som till tontalet. I länet voro nämligen då hemmahörande 12 segelfartyg om tillhoppa 457 ton och 3 ångfartyg om sammanlagdt 170 ton och 97 hästkrafter. Sedan under perioden 1 segelfartyg om 34 ton samt 3 ångfartyg om tillhoppa 79 ton nybyggts, men 8 segelfartyg om tillhoppa 329 ton slopats och 1 ångfartyg om 35 ton öfverflyttats till annan inrikes ort, utgjorde vid periodens slut antalet i länet hemmahörande fartyg, förutom åtskilliga far-

tyg om mindre dräktighet än 20 ton, allenast 10 om 376 ton, nämligen 5 segelfartyg om 162 ton och 5 ångfartyg om 214 ton, samtliga hemmahörande å landsbygden med undantag af 1 ångfartyg om 46 ton, som hade sin hemort i Falun. Efter denna förändring intog länet, enligt Kommerskollegii beräkning, sista rummet bland de svenska länen med afseende såväl på antalet fartyg som på deras tontal.

Såsom ofvan antydts, omfattar ofvannämnda statistik fartyg om minst 20 nettoton. Af dessa år 1905 befintliga ångfartyg, hvilka samtliga ägdes af rederi- eller andra aktiebolag, märkas i första rummet det Österdalarnes ångfartygsaktiebolag tillhöriga ångfartyget Gustaf Vasa om 70 nettoton och 172 indikerade hästkrafter samt det i Falun hemmahörande, af Runns trafikaktiebolag ägda ångfartyget Najad om 46 nettoton och 60 indikerade hästkrafter, hvilka båda uppehållit reguljär trafik, det förra å Siljan jämte därmed förenade segelbara vattendrag och det senare, jämte ångsluparna Blenda och Tor, å Runn med tillhörande farvatten. Därjämte har reguljär trafik uppehållits å Siljan med Orsasjön och Insjön af ångfartyget Engelbrekt om 15 nettoton och 86 indikerade hästkrafter, jämväl tillhörigt nämnda ångfartygsbolag, samt å Siljan emellan Rättvik och Leksand af det Gäfle—Dala järnvägsaktiebolag tillhöriga ångfartyget Rättvik om 10 nettoton och 48 indikerade hästkrafter. Tillfälliga turer å samma vattendrag hafva dessutom gjorts af den enskild person tillhöriga ångaren Nordstjärnan om nära 20 nettoton och 48 indikerade hästkrafter samt af åtskilliga Dalälffvarnes flottningsförening tillhöriga ångfartyg. På åtskilliga mindre, segelbara vatten inom länet uppehålls trafik af flera mindre ångslupar.

Länets *handel* är i förhållande till handeln inom riket i dess helhet tämligen obetydlig. Under senaste femårsperiodens sista år, då den uppskattade inkomsten af handelsrörelse för hela riket uppgick till 71,534,406 kr., var samma inkomst inom länet uppskattad till 1,429,851 kr. eller 2·00 % af inkomsten i hela riket. Nu ifrågavarande period visar en, visserligen ringa, utveckling af handeln inom länet, i det den uppskattade inkomsten af handelsrörelse i länet år 1905 utgjorde 1,632,652 kr., motsvarande en ökning af 14·18 %. Denna ökning är emellertid något större än för riket i dess helhet, som sistnämnda år hade att uppvisa en inkomst af handelsrörelse till belopp af 80,300,822 kr., eller en ökning under perioden af 12·25 %. År 1905 var proportionen emellan länets och hela rikets handel sålunda något fördelaktigare för länet, hvars uppskattade inkomst af handelsrörelse då uppgick till 2·03 % af samma inkomst för riket.

Antalet *handelsidkande*, som år 1900 för länet utgjorde 961, däri inberäknadt gårdfarihandlande samt 38 aktiebolag och 5 ekonomiska föreningar, hade under perioden ökat med 14·36 % till 1,099 under periodens sista år. Motsvarande ökning för hela riket utgjorde 11·17 %.

Närmare uppgifter om länets handelsidkande jämte deras uppskattade inkomst under hvart af periodens skilda år, särskildt för hvarje stad, Borlänge köping och landsbygden, lämnas i *tabell Q* (sid. 54).

Af denna tabell framgår, att, såvidt af den uppskattade inkomsten kan bedömas, *handelsomsättningen*, som under

periodens första år visat någon ökning utöfver 1900 års rörelse, därefter varit i sjunkande, med lägsta inkomstsiffran år 1903, och sedermera åter stigit till periodens slut. Dessa fluktuationer i varuomsättningen, hvilka gifvetvis stå i intimt samband med de förut i denna berättelse omförmälda förhållandena inom länets hufvudnärningar, ådagaläggas jämväl af olikheterna i beloppet af tulluppbörden vid länets tullstationer under periodens skilda år. Denna *tulluppbörd* utgjorde nämligen:

	Kronor.	Däraf vid gränsstationerna. Kronor.
År 1901	254,143.68	6,367.24
• 1902	197,097.47	6,809.36
• 1903	182,202.04	9,286.41
• 1904	308,222.46	13,379.88
• 1905	152,996.16	9,744.97

Härvid är att märka, hurusom tulluppbörden år 1902 högst väsentligt understeg de föregående årens uppbörd, hvilket torde kunna till stor del tillskrifvas de mindre goda tider, som under samma år varit rådande. Importen minskades nämligen såväl af lyxvaror som af egentliga förnödenhetsartiklar, särskildt af det för skogsarbetarne viktiga näringsmedlet fläsk, hvars import understeg 1901 års med icke mindre än omkring 130,000 kilogram, motsvarande en minskning i tulluppbörden af i rundt tal 20,000 kronor. Såsom följd af det dåliga skörderesultatet förtjänar omnämnas, att under senare delen af samma år infördes såsom nederlagsgods till Falun via Gäfle 363 ton utländsk råg, hvilket eljes icke plägar förekomma. Äfven under 1903 års förra hälft importerades utländsk råg såsom nederlagsgods till Falun, hvarjämte till gränsstationerna från Norge infördes rätt betydande kvantiteter foderämnen och spannmål, såväl omalen som malen. Importen af fläsk sjönk jämväl under år 1903 och understeg näst föregående års med omkring 20,000 kilogram, hvilket torde sammanhånga med den minskade skogsafverkningen. Af importen visade endast artikeln tobak någon betydligare ökning eller med 66,000 kilogram, föranledd dels af anläggandet af en ny tobaksfabrik i Falun, dels ock af väntad tullförhöjning. 1904 års tulluppbörd är den största, som debiterats inom länet. Af densamma, utgörande bland annat 194,000 kronor för oarbetad tobak, torde dock omkring 110,000 kronor för dylik vara få anses endast såsom tillfällig. Frånräknas detta belopp, visar i allt fall uppbörden någon stegring i förhållande till de två föregående årens, tydande på en förbättring uti handelsomsättningen. Importsiffrorna år 1905 visade i allmänhet något högre valörer än 1904. Bland större konsumtionsartiklar märkas särskildt kaffe och sirup, af hvilka artiklar importen ökats för kaffe med 37,000 kilogram och för sirup med 24,000 kilogram. Tulluppbörden understeg emellertid 1904 års uppbörd med i rundt tal 155,000 kronor, beroende af ofvannämnda, i förväntan på ändrad tullsats å tobak, år 1904 verkställda förtullning af ett större tobakslager. Då emellertid den år 1905 debiterade tullen för denna artikel understeg 1904 års tullintäkt därför med 174,000 kronor, hade tulluppbörden för andra varor under 1905 öfverstigit 1904 års uppbörd med omkring 20,000 kronor.

	År 1901.						År 1902.						År 1903.						År 1904.						År 1905.					
	Grosshandlande eller handlande i bod.	Gärdfarrihandlande.	Aktiebolag.	Registrerade föreningar för ekonomisk verksamhet.	Betjäning.	Kronor.	Grosshandlande eller handlande i bod.	Gärdfarrihandlande.	Aktiebolag.	Registrerade föreningar för ekonomisk verksamhet.	Betjäning.	Kronor.	Grosshandlande eller handlande i bod.	Gärdfarrihandlande.	Aktiebolag.	Registrerade föreningar för ekonomisk verksamhet.	Betjäning.	Kronor.	Grosshandlande eller handlande i bod.	Gärdfarrihandlande.	Aktiebolag.	Registrerade föreningar för ekonomisk verksamhet.	Betjäning.	Kronor.	Grosshandlande eller handlande i bod.	Gärdfarrihandlande.	Aktiebolag.	Registrerade föreningar för ekonomisk verksamhet.	Betjäning.	Kronor.
Falun.	144	6	2	1	234	455,644	138	9	2	1	232	465,959	140	8	2	1	220	430,269	131	6	3	1	202	398,501	132	7	5	1	227	434,945
Säter	9	1	—	—	7	15,950	9	1	—	—	9	17,150	10	—	—	—	10	17,290	10	1	—	12	14,528	11	1	—	—	—	10	13,151
Hedemora	24	2	—	—	31	64,950	26	2	—	—	37	65,800	25	2	—	—	42	66,350	30	2	—	—	51	82,233	30	2	—	—	51	82,233
Borlänge	59	2	2	—	76	84,435	59	4	2	—	66	75,630	26	2	1	—	20	49,130	53	2	2	—	57	87,317	62	3	3	—	83	101,535
Landshyden	592	132	36	8	552	961,498	622	159	36	14	593	933,157	635	133	33	19	608	925,109	626	121	31	21	651	941,228	667	122	34	19	662	994,788
Hela länet	828	143	40	9	900	1,582,477	854	175	40	15	937	1,557,696	836	145	36	20	906	1,489,688	845	132	36	23	964	1,508,524	902	135	42	20	1,033	1,632,652

Tab. Q.

Handelsidkande jämte uppskattad inkomst af handelsrörelse i Kopparbergs län åren 1901—1905.

Hvad särskildt angår importen från Norge, förtjänar att omförmälas, att under år 1901 till Sverige utefter Görålfven framflottats 20,545 kubikmeter i Norge afverkad timmer, kol- och pappersved, hvilken import år 1903 ökades till 38,200 kubikmeter. Tulluppbörden vid gränsstationerna har utgått, hufvudsakligast för hästar, år 1904 med ett belopp af 12,900 kronor.

Nämnda tabell Q, som tillika utvisar de *särskilda slagen af handelsidkande*, gifver vid handen, att antalet gård-farihandlare, som under nästföregående period i årligt medeltal utgjorde 176, är i aftagande. Jämväl deras rörelse synes vara i nedgående, i det den uppskattade inkomsten af gårdfarihandelsrörelse sjunkit från 62,525 kronor år 1901 till 50,570 kronor år 1905. Antalet handelsidkande aktiebolag har under perioden varit ungefär konstant, under det antalet ekonomiska föreningar, som drifvit handel, ökats från 9 år 1901 till 20 år 1905. I fråga om enskilda handlande, som idka grosshandel eller försälja varor i bod eller från annat upplagsställe, har tabellen att, hvad städerna gemensamt angår, för perioden uppvisa en, ehuru obetydlig minskning såväl i deras antal som ock i deras sammanlagda inkomst af rörelse. Däremot har antalet sådana handlande å landsbygden stigit nästan oafbrutet under perioden med en ökning af handelsinkomsten från 845,469 kronor år 1901 till 927,219 kronor år 1905, i hvilka belopp dylik inkomst i Borlänge köping jämväl inräknats.

Antalet utländska handelsresande, som erlagt beviljning enligt kungl. kungörelsen den 21 maj 1897, har under perioden uppgått år 1901 till 9, år 1902 till 11, år 1903 till 15, år 1904 till 6 och år 1905 till 9.

Tillstånd till s. k. realisation har under perioden utfärdats allenast i 2 fall, båda år 1901.

Ofvan antydda förändringar i formerna för handelsomsättningen torde vara föranledda af kommunikationsväsendets ökade utveckling. Såsom följd häraf har äfven, på sätt redan i senaste femårsberättelsen omnämndes, den förr så viktiga vintermarknaden i Hedemora, hvarvid köpmän, bergsmän och allmoge icke blott från länet utan äfven från Norrland och Mälardalen plägade mötas för att köpa och

sälja, med år 1902 upphört, sedan den år från år aftagit i betydelse. Någon allmän *marknad* hålles därefter icke inom länet.

Förutom de båda i senaste femårsberättelsen omförmälda torgdagarna i Orsa kyrkoby och å Mora strand hållas från år 1905 *torgdagar* i Krylbo hvarje helgfri lördag, dessa liksom de förutvarande afsedda för handel med kreatur och landtmannaprodukter.

Under senaste femårsperiodens sista försäljningsår funnos för *minuthandel med och utskänkning af brännvin* 12 ständiga försäljningsrättigheter i städerna och 6 på landsbygden, samtliga i städerna öfverlåtna åt bolag och å landsbygden privilegierade för innehafvarne af Buskåkers, Gagnbro, Finnhyttans, Lerdals, Ofvanmyra och Västerby gästgifverier. Redan med denna periods första försäljningsår upphörde till följd af ägarens af Lerdals gästgifveri död den med nämnda gästgifveri förenade försäljningsrättighet. Sedan åtskilliga enskilda nykterhetsvänner inom Stora Tuna socken utfäst sig att till innehafvaren af Gagnbro gästgifveri under hans återstående lifstid utbetala ett belopp af 300 kronor om året samt denne å sin sida förbundit sig att, så länge detta belopp ordentligt utbetalades, icke återupptaga försäljningsrättigheten vid gästgifveriet, har denna rättighet från och med försäljningsåret 1902—03 icke utöfvats. Vid periodens slut återstodo sålunda å landsbygden allenast de privilegierade rättigheterna vid Buskåkers, Finnhyttans, Ofvanmyra och Västerby gästgifverier.

Till upplysning om förhållandet mellan antalet ständiga rättigheter i länet och länets invånareantal meddelas, att för hvarje rättighet funnos under försäljningsåret 1895—96 10,882, under försäljningsåret 1899—1900 11,937 och under försäljningsåret 1904—05 13,568 invånare. Försäljningsrättigheternas antal har sålunda i förhållande till folkmängden märkbart nedgått, särskildt under nu ifrågavarande period, och är i jämförelse med antalet rättigheter i hela riket relativt obetydligt, då för hela riket antalet invånare för hvarje rättighet under nämnda försäljningsår utgjorde allenast respektive 4,795 samt 4,982 och 5,474.

Tab. R. *Minuthandeln med och utskänkningen af brännvin i Kopparbergs län försäljningsåren 1900—1905.*

Försäljningsår.	Städerna.			Landsbygden.			Hela länet.			Disposition af försäljningsavgifterna.										
	Minutthandelsrättigheter.	Utskänk-nings-rättig-heter.		Afgift.	Utskänk-nings-rättig-heter.	Afgift.	Minutthandelsrättigheter.	Utskänk-nings-rättig-heter.		Afgift.	Provi-sioner m. m.	Lands-tinget.	Hushåll-nings-säll-skapet.	Länets lands-kommun-er.	Falu stad.	Hede-mora stad.	Säters stad.	Insatt i Stats-kontoret.	Summa.	
		Ständiga.	Tillfälliga.					Ständiga.	Tillfälliga.											
																				Kronor.
1900—01 . .	5	7	4	216,175·71	5	10	33,911·96	5	12	14	250,087·67	102·24	49,997·07	24,998·56	23,691·07	77,629·58	23,732·32	6,708·62	43,228·21	250,087·67
1901—02 . .	5	7	4	161,601·19	5	15	39,628·47	5	12	19	201,229·66	89·09	40,228·11	20,114·05	27,685·50	64,518·18	13,371·20	2,905·56	32,317·97	201,229·66
1902—03 . .	5	9	3	174,022·15	4	14	28,753·77	5	13	17	202,775·92	70·21	40,541·14	20,270·55	20,087·67	75,111·50	10,422·64	1,470·40	34,801·81	202,775·92
1903—04 . .	5	9	3	174,140·78	4	16	33,430·57	5	13	19	207,571·35	77·45	41,498·52	20,749·25	23,355·39	71,914·46	11,659·21	3,491·53	34,825·54	207,571·35
1904—05 . .	5	9	3	208,823·95	4	9	32,575·10	5	13	12	241,399·05	77·93	48,264·23	24,132·11	22,757·18	72,779·26	27,195·02	4,431·14	41,762·18	241,399·05

Tillfälliga utskänkningsrättigheter hafva såväl i städerna som på landsbygden beviljats för kortare tid än helt år. Antalet af sådana rättigheter var lägst under periodens sista år.

Såsom sammanfattning af dessa uppgifter angående brännvinshandeln äfvensom till upplysning om brännvins-

försäljningsmedlen och deras fördelning får Länsstyrelsen hänvisa till *tabell R* (sid. 55).

Försäljning af denaturerad sprit har under perioden ägt rum på i medeltal 25 ställen årligen, däraf 7 i städerna och 18 på landsbygden.

5. Kameralförhållanden.

A) Hemman och lägenheter samt stadsjordar m. m. Härom lämnas redogörelse i *tabell 3*. Uppgifterna till denna tabell äro, hvad beträffar *landsbygden* och kol. 2—15, hämtade ur sammandraget öfver 1905 års jordebokssumma inom länet. De olikheter, som dessa uppgifter utvisa i jämförelse med motsvarande uppgifter uti senaste femårsberättelsen, föranleda till följande anmärkningar.

Kronoegendomar: 1) *Under allmän disposition.* a) Boställen, lägenheter: minskning med 1, sedan Storskogen n:r 1 i Silfbergs socken, afsöndrad från hemmanet Risshyttan, afförts. b) Hemman: minskning dels med 1 om $\frac{1053}{1884}$ mantal, som försåts till allmänt frälse, dels med $\frac{1}{32}$ mantal, enligt rättelse i 1899 års jordeboksförändringsextrakt för Västerbergslags fögderi, och ökning dels med 1 om $\frac{7}{32}$ mantal på grund af anmärkning vid 1901 års jordeboksförändringsextrakt för Nedan-Siljans fögderi, dels med 1 om $\frac{119}{8960}$ mantal, utgörande den del af bergsfrälseegendomen Rönningen i Avesta socken, som genom Folkare häradsrätts utslag den 27 april 1903 blifvit kronan tilldömd, dels ock med nedan angifna, förut såsom skatte upptagna $\frac{264}{2080}$ mantal. c) Jordlägenheter: i senaste femårsberättelsen upptogos allenast 3 i stället för rätteligen 4, hvilket antal fortfarande är oförändradt. 2) *Under enskild disposition.* a) Hemman: minskning med $\frac{310393}{2011272}$ mantal, som blifvit skatteköpta; b) jordlägenheter: minskning med 2, som likaledes blifvit skatteköpta, på sätt här nedan närmare förmäles.

Skatteegendomar: a) Hemman: minskning dels med 1 om $\frac{1}{32}$ mantal på grund af anmärkning vid 1901 års jordeboksförändringsextrakt för Nedan-Siljans fögderi, dels ock med $\frac{264}{2080}$ mantal på grund af anmärkning vid 1904 års jordeboksförändringsextrakt för Västerbergslags fögderi, och ökning dels med 3 om $\frac{3}{32}$ mantal till följd af rättelse i 1899 års jordeboksförändringsextrakt för Västerbergslags fögderi, dels med 3 om $\frac{29}{40}$ mantal, som efter inlösen af frälseräntor öfverförts från frälse till skatte, dels ock med 1 om $\frac{75580}{870424}$ mantal samt med $\frac{4}{96}$ mantal, tillhoppa $\frac{310393}{2011272}$ mantal, som skatteköpts. b) Jordlägenheter: ökning med 2, som blifvit skatteköpta.

Frälseegendomar: Hemman: ökning dels med 7 på grund af anmärkning vid 1898 års jordeboksförändringsextrakt för Falu fögderi, dels med 1 om $\frac{1053}{1884}$ mantal, kronoegendom under allmän disposition, som försåts till allmänt flälse samt minskning med ofvan angifna $\frac{119}{8960}$ och $\frac{29}{40}$ mantal, som öfverförts till krono eller skatte.

Under perioden hafva följande *skatteköp* från kronan ägt rum, nämligen:

	Hemman.		Lägenheter.
	Antal.	Mantal.	Antal.
År 1902: $\frac{75580}{870424}$ af hemmanet $\frac{1}{32}$ mantal Sörtorp n:r 1 i Appelbo socken	1	$\frac{75580}{870424}$	—
• 1903: Delar af kronolägenheten Palahöjden n:r 2 om $\frac{3}{32}$ mantal i Säfenäs socken . . .	—	—	1
• 1904: Kronolägenheten Skäckenstorp n:r 1 i Grangårde socken	—	—	1
• 1905: Tennberget n:r 1 i Ludvika socken . . .	—	$\frac{4}{96}$	—
Summa	1	$\frac{310393}{2011272}$	2

År 1901 blef till allmänt frälse försåldt förra fanjunkarbostället $\frac{1053}{1884}$ mantal Nordanö i Folkärna socken.

Genom köpebref den 16 januari 1904 blef *frälseräntan* af hemmanen Dalvik n:r 1—3 i Vika socken för ett pris af 3,148 kr. 75 öre för statsverkets räkning inlöst, hvarigenom frälseräntornas antal nedgått från 6 till 5. I sammanhang därmed blefvo dessa hemman, såsom här ofvan omnämnts, omförda från frälse till skatte.

Skatlläggning har under perioden ej förekommit.

Afgäld har under ifrågavarande tidrymd blifvit bestämd för 3 till begravningsplatser afsedda lägenheter.

Från *ödesmål* har något hemman icke blifvit under perioden upptaget lika litet som något hemman under samma tid förfallit till *skattevrak*.

Beträffande antalet och beskaffenheten af de *jordafsöndringar*, som under perioden blifvit af Länsstyrelsen fastställda, hänvisas till nedanstående *tabell S*.

Tab. S. Fastställda jordafsöndringar i Kopparbergs län åren 1901—1905.

År.	Afsedda att åt mindre jordbrukare bereda		Hufvudsakligen för skogsafverkning upplåtna till		För andra ändamål.	Summa afsöndringar.
	jordbrukslägenhet.	byggnadstomt.	enskilda.	tvåvarubolag.		
1901	21	70	3	17	2	113
1902	17	48	2	34	28	129
1903	22	65	5	26	47	165
1904	27	104	1	20	12	164
1905	41	109	7	17	11	185
Summa	128	396	18	114	100	756

Af tabellen 3 framgår, att antalet *bruksdelar* å *landsbygden*, som år 1900 utgjorde 61,627, vid periodens slut nedgått till 54,576.

Taxeringsvärdet å *jordbruksfastigheterna* å *landsbygden*, hvilket år 1900 uppgafs vara 123,580,000 kronor, utgjorde år 1905 160,653,900 kronor, däraf för fastighet, hvarför bevilling icke erlägges, 15,450,400 kronor år 1900 och 15,528,900 kronor år 1905.

Jämväl *taxeringsvärdet* för *annan fastighet* å *landsbygden* har under perioden ökats, nämligen från 38,744,200 kronor år 1900 till 59,950,600 kronor år 1905, eller med 21,206,400 kronor. Af denna ökning faller omkring en tionedel, eller 2,249,300 kronor på kyrkor och andra offentliga byggnader, hvaremot återstoden kommer på öfriga fastigheter af ifrågavarande slag.

I fråga om de förändringar härutinnan, som förekommit inom *Borlänge köping* och de öfriga områden, inom hvilka byggnadsstadgan för rikets städer tillämpats, är följande att anteckna.

Efter den våldeld, som den 3 december 1900 härjade *Borlänge köping*, därvid flera gårdar ödelades, beslöt köpingens kommunalstämma vid sammanträde den 18 januari 1901 antaga en af köpingens byggnadsnämnd uppgjord plan för reglering af den afbrända delen af köpingens område. Denna plan, som underställdes Eders Kungl. Maj:ts nådiga pröfning, blef genom nådigt bref den 3 maj 1901 af Eders Kungl. Maj:t fastställd att lända till efterrättelse vid verkställighet, i den mån sådant utan förnärmande af någons lagliga rätt kunde äga rum. Sistnämnda dag fann ock Eders Kungl. Maj:t godt att, på ansökan af köpingen, berättiga den, att därest godvillig öfverenskommelse icke kunde träffas, i den ordning förordningen angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof den 14 april 1866 föreskrifver, till sig lösa den mark, som erfordrades för utläggande af det uti den sålunda fastställda regleringsplanen upptagna s. k. Sveatorget. På grund af detta medgifvande blefvo för en summa af sammanlagdt 32,000 kr. åtskilliga tomter exproprierade för ifrågavarande torgs anordnande. Härefter uppstod inom köpingen en rätt liflig byggnadsverksamhet, hvarunder flera större och tidsenliga byggnader uppfördes. *Taxeringsvärdet* å *annan fastighet* inom köpingen har ock under perioden stigit från 853,300 kr. år 1900 till 1,650,600 kr. år 1905 eller med icke mindre än 797,300 kr. I sammanhang härmed förtjänar omnämnas, att under perioden för köpingen anskaffats en ångspruta jämte öfrig ny brandredskap, samt att för en kostnad af omkring 9,000 kr. anordnats elektrisk belysning inom köpingen för såväl inre som yttre belysning.

Såsom förut omnämnts, har *Avesta municipalsamhälles* område under perioden utvidgats från 77·816 hektar till 254·376 hektar. *Taxeringsvärdet* å *annan fastighet* inom området har ock under samma tid ökats från 1,864,900 kr. år 1900 till 2,495,500 kr. år 1905.

För en del af *Mora strands municipalsamhälle*, som upptager en areal af 117·80 hektar, blef regleringsplan fastställd genom nådigt bref den 4 maj 1900, hvarefter regleringskarta rörande samma del af området fastställdes genom nådigt bref den 22 mars 1901. För utläggande af gator och öppna platser enligt den fastställda regleringsplanen förklarades

genom nådigt bref den 28 november 1902 municipalsamhället berättigadt att dels, därest godvillig öfverenskommelse icke kunde träffas, i den ordning förordningen angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof den 14 april 1866 stadgar, till sig lösa den enskild, menighet eller inrättning tillhöriga jord, som för sådant ändamål erfordrades, dels ock mot lösen, som skulle bestämmas i den ordning nyssnämnda förordning stadgar, förvärfva den jord, som för enahanda ändamål erfordrades från kyrkoherde-, komministers- och klockarboställena i Mora församling. Å en enligt regleringsplanen anordnad öppen plats har uppställts en af konstnären Anders Zorn modellerad staty öfver konung Gustaf Vasa, hvilken stod aftäcktes vid H. K. H. Kronprinsens besök i Mora den 11 juli 1903. *Taxeringsvärdet* å *annan fastighet* inom samhället har under perioden stigit från 871,700 kr. år 1900 till 1,356,000 kr. under periodens sista år.

Taxeringsvärdet å dylik fastighet har jämväl ökats inom öfriga, redan i senaste femårsberättelsen upptagna större platser å *landsbygden*, nämligen *Smedjebackens municipalsamhälle* och *Vansbro stationssamhälle*, i det förra från 964,900 kr. år 1900 till 1,228,900 kr. år 1905 och i det senare från 316,500 kr. år 1900 till 425,300 kr. år 1905.

Tabellen 3 utvisar jämväl, hvad *städerna* angår, åtskilliga förändringar sedan senaste femårsperiod.

Antalet tomter i *Falun* utgjorde vid 1900 års slut 967 och upptages nu till 999. Denna ökning är beroende af den utvidgning af stadsplanen, som af stadsfullmäktige den 11 december 1902 beslutades och af Eders Kungl. Maj:t enligt nådigt bref den 21 augusti 1903 fastställdes. För detta nya planlagda område, som är beläget mellan Kyrkobacksvägen i norr, Villavägen, Nybrogatan och Daljunkaregatan i väster och Svärdsjögatan i söder, och för hvars reglering staden inköpt åtskilliga markområden för tillhopa 34,525 kr., blef genom Länsstyrelsens utslag den 25 april 1905 fastställd tomtindelning, upptagande 32 tomter, däraf 20 bebyggda och 12 obebyggda. Antalet jordlotter, som vid 1900 års slut uppgafs vara 109, har på grund af ofvan omförmälda tomtindelning, hvarigenom jordlotter öfvergått till tomter, minskats med 16 och utgjorde vid periodens slut 93.

För att komma i besittning af för stadens utveckling erforderliga markområden och för att förebygga uppkomsten af flera s. k. förstadssamhällen har staden, förutom redan omförmälda markförvärf samt några smärre inköp af tomtområden inom själfva staden, inköpt dels den 17 oktober 1901 den öster om staden belägna egendomen Manhem med tillhörande tvenne skogslotter i Varggården och Grufrisiet för en köpeskilling af 75,000 kr., dels den 10 april 1902 för 21,000 kr. egendomen Nedre Myckelmyran, dels ock den 10 december 1903 för 10,000 kr. den intill sistnämnda egendom belägna lägenheten, den s. k. Pettersonska Myckelmyran och för 5,500 kr. en del af egendomen Hagalund, belägen norr om Kyrkobacksvägen och väster om Hästbergsvägen, sistnämnda del afsedd för utvidgning och reglering af stadsplanen å berörda område.

I detta sammanhang må omförmälas, att, enligt stadsfullmäktiges vid sammanträde den 11 september 1902 fattade samt af fastighetsägarne i staden godkändt beslut, hvilket den 31 december samma år af Eders Kungl. Maj:t faststälts,

staden mot vissa villkor öfvertagit skyldigheten att underhålla gator och vägar i Falun. Därefter har en del af stadens mera centrala hufvudgator börjat efter bestämd plan omläggas, hvarjämte några gator i de nya stadsdelarne framdragits enligt stadsplanen. Kostnaderna för dessa gatuarbeten hafva uppgått till öfver 150,000 kronor.

Stadens elektriska gatubelysningsnät har under perioden för en kostnad af omkring 55,000 kronor ombyggt och utvidgats, så att de elektriska bågglampornas antal ökats från 51 till 108. Ny turbin och ny elektromotor om 80 effektiva hästkrafter hafva uppsatts inom kraftstationen.

I Hedemora har till följd af delning af tomter dessas antal ökats från 160 till 162. Antalet jordlotter har minskats med 5 till 170, hvilken minskning föranledts af flera mindre brukningsdelars sammanslagning till färre lotter. Under periodens sista år har, enligt stadsfullmäktiges uppdrag, af arkitekten P. Hallman i Stockholm utarbetats förslag till ny stadsplan för staden, hvilket i hufvudsak afser att med tillämpning af modernare principer reglera det mestadels obebyggda området mellan Södra Dalarnes järnväg och den nu bebyggda stadsdelen samt ett område nordväst om staden.

Antalet tomter i Säter angafs i senaste femårsberättelsen till 178. Till följd af under perioden verkställda tomt-delningar har antalet år 1905 ökats till 185.

Byggnadsverksamheten i städerna har, såsom af tabellen framgår, icke varit synnerligen liflig, men synes, åtminstone hvad Hedemora och Säter beträffar, vara i stigande. I Falun, för hvilken stad den 21 maj 1902 af Länsstyrelsen fastställdes ny byggnadsordning, hvarmed afsågs att åstadkomma ett såväl mera tidsenligt som ur eldfarans synpunkt mera betryggande byggnadssätt, hafva endast några större bostadshus af sten blifvit uppförda förutom några i villastil byggda, för enskilda personer afsedda byggnader dels af sten, dels af trä. Däremot hafva inom många af stadens små gårdar tillbyggnader och reparationer verkstälts, hvarigenom tillgången på smärre lägenheter i någon mån ökats. Den rådande bostadsbristen med därpå följande höga hyror har dock icke blifvit afhulpen.

Med afseende å allmänna byggnader hafva däremot under perioden rätt betydande arbeten utförts inom Falun. Den i senaste femårsberättelsen omförmälda restaureringen af Kopparbergs församlings kyrka blef våren 1901 fullbordad. Enligt kyrkostämmans i Kristine församling beslut har från och med år 1903 pågått ett vidtomfattande arbete för restaurering af församlingens kyrka. Dessutom hafva nya lokaler uppförts för elementarläroverket för flickor och för lands-tingets småskoleläraryrkesseminarium, hvarjämte arbete för till- och ombyggnad af högre allmänna läroverkets hus påbörjats.

Söder om stadens planlagda område har under hösten 1905 påbörjats arbete för uppförande af nytt kasernetablissemment för Dalregementet. Marken för detta etablissemment och till öfningsfält för regementet har af staden upplåtits enligt stadsfullmäktiges beslut den 10 november 1904. Värdet af denna mark, hvilken staden genom förut gjorda markinköp till största delen redan ägde, beräknas till 101,060 kr. Enligt åtagande har ock staden under år 1905 låtit

till kaserntomtens gräns framdraga vatten- och afloppsledningar, hvilket arbete kräfft en kostnad af 8,412 kr.

Taxeringsvärdet å stadsfastigheterna har, särskildt hvad hus och tomter angår, stigit i icke obetydlig grad, nämligen från 13,535,350 kr. år 1900 till 19,702,600 kr. år 1905, eller med icke mindre än 6,167,250 kr. Af denna ökning komma på Falu stad 5,162,700 kr., däraf allenast 574,100 kr. för bevilningsfria fastigheter, på Hedemora stad 635,900 kr., däraf 37,000 kr. för bevilningsfria fastigheter, samt på Säter stad 368,650 kr., däraf 22,600 kr. för bevilningsfria fastigheter.

Värdet af all fastighet i länet, såväl å landsbygden som i städerna, utgjorde år 1905 241,146,500 kr. mot 176,605,950 kr. år 1900.

B) Fideikommiss. Sedan Eders Kungl. Maj:t enligt nådigt beslut den 24 januari 1902 medgifvit, att fideikommisssegenskapen finge öfverflyttas från $\frac{1}{8}$ mantal Björnhyttan n:r 1, $\frac{1}{16}$ mantal Björnhyttan n:r 2 eller Saxberg, $\frac{1}{32}$ mantal Råfvåla eller Sunnansjö och $\frac{1}{24}$ mantal Löffallet eller Nitten n:r 1 jämte hälften af Björnhytte masugn och af Björnhytte kvarn och såg, allt i Grangärde socken, hvilka fastigheter utgjort del af Ferna och Bockhammars fideikommiss och i senaste femårsberättelsen såsom sådan egendom upptagits under benämning Björnhytte bruk, har genom bytesbref den 16 april samma år fideikommisssegenskapen öfvergått å fasta egendomarne $\frac{1}{4}$ i Finnbo masugn, $\frac{733}{13880}$ mantal By och Bengtsgård eller fastigheten Hemmet, $\frac{1}{24}$ mantal Finngården, $\frac{105}{336}$ mantal Åsmansbo, $\frac{1}{12}$ mantal Heden, äfven kalladt Åsmansbo-Heden, $\frac{1}{40}$ mantal Getbo, $\frac{1}{24}$ mantal Getbo och $\frac{1}{6}$ mantal Tappan, allt i Norrbärke socken. Till följd af denna öfverflyttning af fideikommissnaturen från $\frac{23}{96}$ mantal Björnhytte bruk till $\frac{13353}{33340}$ mantal, tillhörande Finnbo bruksegendom, utvisar tabell 4 den olikhet med motsvarande tabell i senaste femårsberättelsen, att egendomarne af sådan natur nu upptagas till 3 $\frac{7993}{23540}$ mantal mot 2 $\frac{4}{7}$ mantal år 1900. Antalet verk, tillhörande Finnbo bruk, har nedgått från 3 till 2, i det Västansjö kvarn numera icke tillhör nämnda bruk. Ifrågavarande egendomars taxeringsvärde har efter dessa förändringar under perioden ökats till 268,300 kr. mot 261,800 kr. år 1900.

C) Fastigheter, tillhörande inhemska aktiebolag. Om ifrågavarande fastigheter lämnas uppgifter i tabell 5, som utvisar, att taxeringsvärdet af aktiebolagens fastigheter fortfarande ökats inom länet såväl beträffande jordbruksfastighet som hvad angår annan fastighet. Jämväl antalet fastighetsägande aktiebolag har under perioden stigit. Till jämförelse med förhållandena i detta afseende vid föregående femårsperioders slut meddelas följande öfversikt:

	Antal bolag.	Taxeringsvärde i kronor.		Summa kronor.
		Jordbruks- fastighet.	Annan fastighet.	
År 1885 . . .	74	8,415,200	5,857,700	14,272,900
» 1890 . . .	72	14,401,200	10,522,000	24,923,200
» 1895 . . .	98	17,214,100	13,199,100	30,413,200
» 1900 . . .	145	25,488,500	19,861,200	45,349,700
» 1905 . . .	178	37,502,900	31,883,900	68,886,800

D) Fastigheter, tillhörande främmande makters undersåtar. Tabell 6, som härför lämnar redogörelse, utvisar vid jämförelse med motsvarande tabell i senaste femårsberättelsen, att antalet utländska fastighetsägare, som med ett föga betydande undantag uteslutande utgöras af norrmän, ökats från 13 år 1900 till 19 år 1905, men att däremot taxeringsvärdet nedgått från 308,200 kr. år 1900 till 58,100 kr. år 1905, det sistnämnda delvis en följd af ändradt beräkningsätt.

E) Skiften. Vid allmänna skiftesverket har under perioden förutom förste landtmätaren i länet varit anställd följande personal, nämligen år 1901 21 landtmätare och 6 medhjälpare, år 1902 19 landtmätare och 7 medhjälpare, år 1903 17 landtmätare och 10 medhjälpare, år 1904 15 landtmätare och 10 medhjälpare samt år 1905 17 landtmätare och 9 medhjälpare. Af dessa hafva 2 vice kommissionslandtmätare ej varit sysselsatte med landtmäterigöromål.

Förordnanden till landtmäteriförrättningar hafva under hvar af periodens år utfärdats till följande antal:

	Å egentliga laga skiften.	Å andra för- rättningar.
År 1901	1	439
» 1902	6	279
» 1903	6	241
» 1904	2	218
» 1905	7	248

Under perioden hafva afslutats 10 egentliga laga skiften, omfattande tillhoppa 10,836 oförmedlade mantal inom Sundborns, Ore, Mora och Vika socknar. Vid dessa laga skiften hafva blifvit dels afmätta, dels delade följande antal hektar af olika ägoslag:

	Tomter, åker m. m.	Äng.	Odling- mark.	Afrösnings- jord.	Impedi- ment.	Summa hektar
Mätta	584	1,078	39	1,951	89	3,741
Delade	584	1,225	39	2,180	94	4,122

och hafva därvid delägarne bekommit sina ägor i följande antal skiften, nämligen:

	1 skifte.	2 skiften.	3 skiften.	4 skiften.	Summa delägarne
Kvarboende delägarne . . .	132	56	39	11	238
Utflyttade » . . .	180	36	6	—	222
Summa	312	92	45	11	460

Delägarnes kostnader förutom kostnaden för utgjorda dagsverken hafva för dessa laga skiften utgjort, till landtmätarne och gode männen 35,795 kr. och till öfriga kostnader 41,010 kr. eller tillsammans 76,805 kr., eller närmast 18 kr. 63 öre per skiftad hektar.

Förutom ofvannämnda laga skiften hafva under femårsperioden afslutats 1,649 andra förrättningar eller i medeltal årligen 330 förrättningar mot 243 under senaste period. Vid hemmansklyfningar, ägodelningar, längdmätningar samt stängsel- och vägdelningar, hafva blifvit afmätta och skiftade följande antal hektar:

	Tomter, åker m. m.	Äng.	Odling- mark.	Afrösnings- jord.	Impedi- ment.	Summa hektar.
Mätta	2,626	1,950	264	27,740	3,209	35,789
Delade	3,252	4,073	248	131,763	21,851	161,187

Vid längddelningar hafva blifvit mätta 491,367 meter samt delade 520,929 meter, däraf 76,877 meter vid stängseldelningar och 444,052 meter genom vägdelningar.

Genom ägostyckningar, hvilkas antal uppgått till 80, och som omfattat 6,524 oförmedlade mantal, hafva dessutom afmätts 194 hektar och skiftats 9,942 hektar i sammanlagdt 639 lotter.

Vid 3 förrättningar för expropriationsmätning, uppmätning af municipalsamhälle samt indelning i tomter hafva afmätts 308 hektar och skiftats 295 hektar.

Till ytterligare upplysning om allmänna skiftesverkets i länet ställning vid periodens slut meddelas följande öfversikt:

	Å alla ägor.	Å endast inägor.	Å endast utägor.
Redan laga skiftadt mantal	457,892	100,073	61,813
Stående under laga skifte »	10,224	0,923	—
Troligen ej behöfvande d:o »	302,637	40,813	427,921
Troligen kommande att undergå d:o »	630,767	348,005	0,080
Summa mantal	1,401,520	489,814	489,814

Länets hela mantalssumma, 1,891,334, erhålles, då summan i en af de båda senare kolumnerna, hvilka motsvara hvarandra, lägges till summan i första kolumnen.

Flyttningshjälp efter skiften har under perioden utbetalts med 1,556 kr. 42 öre år 1902 och 10,141 kr. 30 öre år 1905, eller tillhoppa 11,697 kr. 72 öre.

F) Kommunernas finanser. Härom meddelas detaljerad redogörelse i Statistiska Centralbyråns underdåniga årsberättelser, till hvilka Länsstyrelsen tillåter sig hänvisa.

I allmänhet förekommer icke fyrktalssättning inom länet, där vid senaste femårsperiods slut fyrktalsberäkning skedde allenast för Sundborns, Folkärna, By, Siljansnäs, Rättviks, Mora och Orsa socknar. Under perioden har härutinnan förändring ägt rum, därigenom att, enligt nådigt bref den 8 april 1904, fastställelse meddelats å Hedemora socknemäns å kommunalstämma den 27 december 1902 fattade beslut, att, i stället för beträffande länet gällande särskilda stadganden i afseende å grunderna för utgörande af kommunalutskylder och utöfvande af rösträtt vid kommunalstämma, för framtiden skulle inom nämnda kommun tillämpas de i förordningen om kommunalstyrelse på landet meddelade föreskrifter om fyrktalssättning. Detta beslut skulle lända till efterrättelse från och med början af år 1905. Enahanda beslut hafva under perioden dessutom fattats af följande kommuner å kommunalstämmor nedannämnda dagar, nämligen af Stora Skedvi den 24 maj 1903, af Vika den 30 maj 1903, af Ludvika den 30 mars 1903, af Söderbärke den 5 april 1903, af Venjan den 25 januari 1903, af Älfdalen den 13 april 1903, af Säter den 13 april 1903, af Malingsbo den 29 mars 1903, af Sollerö den 29 mars 1903, af Torsång den 24 maj 1903, af Grytnäs den 13 april 1903, af Ore den 19 april 1903 och af Garpenberg den 29 mars 1903. Dessa beslut, hvaremot besvär icke blifvit anförda, hafva af Länsstyrelsen med underdånig skrifvelse den 1 juli 1905 öfverlämnats till Eders Kungl. Maj:ts profning och fastställelse, och var ärendet vid periodens utgång

på nådig pröfning beroende. Utan afvaktan på Eders Kungl. Maj:ts beslut hade emellertid fyrktalsberäkning redan för år 1905 ägt rum inom Torsånga, Grytnäs och Hedemora socknar.

Af Statistiska Centralbyråns årsberättelser inhämtas, att länets fyrktal, som år 1900 beräknades till 1,991,798, år 1905 stigit till 2,665,584, däraf för i mantal satt jord 886,841, för annan fastighet 233,464 och för öfriga beskattningsföremål 1,545,279. Härvid är att märka, att fyrktalen för de kommuner, där fyrktalssättning icke införts, blifvit beräknad med ledning af uppgifna bevillningssummor. Högre fyrktal förekom nämnda år allenast i ett af rikets län, nämligen Malmöhus län.

Af länets landskommuner hade, enligt enahanda beräkning, som nyss nämnts, Stora Tuna, Grangärde, Orsa, Norrbärke, Kopparbergs och Ludvika socknar år 1905 ett fyrktal

öfverstigande 100,000, däraf Stora Tuna icke mindre än 354,011 samt Grangärde 301,341.

Sammanlagda beloppet af kommunernas inom länet *inkomster* utgjorde år 1900 3,224,864 kr., däraf för landskommunerna 2,788,243 kr. och för stadskommunerna 436,621 kr. År 1905 hade inkomsterna stigit till 3,630,561 kr., 3,004,801 kr. för landskommunerna och 625,760 kr. för stadskommunerna. Kommunernas *utgifter*, som år 1900 uppgingo till 3,245,448 kr., däraf 2,764,220 kr. inom landskommunerna och 481,228 kr. inom stadskommunerna, hade år 1905 ökat till 3,589,879 kr., däraf 2,879,874 kr. inom landskommunerna och 710,005 kr. inom stadskommunerna. Under det kommunernas inkomster från år 1900 till år 1905 sålunda ökat med 405,697 kr., hafva under samma tid utgifterna ökat med endast 344,431 kr.

Kommunernas *tillgångar* hade från år 1900, då de upp-

Tab. T. Lån, som kommuner i Kopparbergs län åren 1901—1905 erhållit nådigt tillstånd att upptaga.

Kommun.	Tillståndets dag.	Belopp. Kronor.	Längsta amorterings-tid. År.	Lånets ändamål.	Kommun.	Tillståndets dag.	Belopp. Kronor.	Längsta amorterings-tid. År.	Lånets ändamål.
Avesta församling . .	1902 ²⁶ / ₉	65,000	40	Uppförande af skolhusbyggnad.	Grytnäs församling .	1905 ² / ₁₂	10,000	20	Uppförande af ett skolhus.
Borlänge köping . .	1905 ¹⁹ / ₅	220,000	40	Bestridande af kostnader för vatten- och aflöpsledning; betäckande af tillfälliga lån för regleringsplanens genomförande, för elektrisk belysningsanläggning, för inköpta fastigheter, för brandredskap och för en borrhunn.	Gustafs » . .	1903 ²⁴ / ₄	¹) 26,000	30	D:o d:o.
By församling . . .	1905 ²⁹ / ₉	70,000	35	Kostnader för skolhus.	Hedemora stad . . .	1905 ²⁸ / ₇	231,300	40	Täckande af stadens sväfvande skulder.
Älfdalens församling .	1902 ¹² / ₁₂	156,000	40	Reparation och ombyggnad af församlingens kyrka m. m.	Järna församling . .	1903 ²² / ₁	10,000	10	Uppförande af 2 småskolehus.
» » . . .	1905 ²⁷ / ₁	70,000	40	Fullbordande af kyrkans reparation.	» » . . .	1905 ¹⁷ / ₁₁	10,000	20	Skolhusbyggnad.
Falu stad	1902 ¹¹ / ₄	500,000	40	Inlösen af viss del af kungsgården Norets område; inköp af egendomen Manhem m. m.; anläggning af vatten- och aflöpsledning; inbetalning af aktier i järnväg från Falun till Västerdalarne samt i Falu elektriska belysningsaktiebolag; torgs och gators istandsättande äfvensom andra stadens behof.	Kopparbergs församling	1902 ⁷ / ₁₁	170,000	40	Ytterligare arbeten å kyrkan m. m.
Falu Kristine församling	1903 ³¹ / ₇	160,000	40	Restaurering af Kristine kyrka.	» » . . .	1904 ¹² / ₈	35,000	40	Byggnad af skolhus.
Folkare härads tingshusbyggnadsskyldige	1905 ²⁹ / ₉	50,000	40	Uppförande af tingshus.	Kopparbergs kommun	1904 ³⁰ / ₉	125,000	40	Uppförande af fattiggård.
Folkärna kommun . .	1903 ²⁷ / ₁₁	40,000	40	Uppförande af fattiggård.	Lima » . . .	1904 ¹⁸ / ₁₂	45,000	40	Anläggning af väg Valla—Rörbäcksnäs.
» församling . . .	1904 ¹⁸ / ₉	50,000	40	Uppförande af 2 skolhusbyggnader.	Ludvika församling .	1902 ³¹ / ₁	100,000	40	Uppförande af skolhusbyggnad samt ordnande af skolväsendet.
Garpenbergs » . .	1902 ⁹ / ₆	16,000	20	Reparation samt ändringar af inredningen i kyrkan.	Mora tingslags väghållningsskyldige . . .	1901 ³¹ / ₁₂	100,000	30	Gäldande af återstående kostnad för Badstubbäckbron samt kostnad för istandsättande af Örklungebron.
Grangärde » . .	1902 ¹² / ₉	50,000	5	Reparation af församlingens kyrka.	Norrbärke församling .	1903 ¹⁸ / ₉	50,000	20	Skolhusbyggnad.
» » . . .	1904 ¹⁹ / ₂	130,000	12	Uppförande af ett skolhus.	Ore kommun	1902 ⁴ / ₄	50,000	40	Inbetalning af aktier i Dala—Hälsinglands järnväg.
					Orsa socknemän . . .	1901 ¹⁸ / ₁₀	300,000	40	D:o d:o.
					Silfbergs församling .	1902 ²⁷ / ₆	²) 15,000	15	Bestridande af kostnader för skolhusbyggnad.
					» » . . .	1905 ¹⁷ / ₃	²) 25,000	25	D:o d:o.
					Stora Tuna » . . .	1901 ³¹ / ₅	40,000	40	Uppförande af ett skolhus vid Kvarnsveden.
					Vika kommun	1902 ³¹ / ₁	38,000	40	Inrättande af fattiggård.
					Venjans församling . .	1903 ¹⁰ / ₇	30,000	30	Inbetalning af tillfälliga lån för skolhusbyggnader; utförande af nybyggnader och reparationer för skolans behof.
					Åls » . . .	1905 ²⁵ / ₈	5,000	9	Uppförande af skolhusbyggnad.

¹) I länet ingå 5,408 kr. för Gustafs kommun. — ²) I 1905 års lån ingår äfven det år 1902 medgifna.

gingo till 9,558,945 kr., däraf 7,212,205 kr. för landskommunerna och 2,346,740 kr. för stadskommunerna, stigit till 14,956,608 kr. år 1905, däraf belöpte 11,723,472 kr. på landskommunerna och 3,233,136 kr. å stadskommunerna. *Skulderna* hade likaledes under samma tid ökats, nämligen från 4,720,661 kr. år 1900 till icke mindre än 8,095,054 kr. år 1905. Af sistnämnda skuldbelopp komma 6,043,001 kr. på landskommunerna och 2,052,053 kr. å städerna och Borlänge köping.

Utöfver dessa, ur Statistiska Centralbyråns årsberättelser hämtade uppgifter, får Länsstyrelsen allenast omförmåla dels de tillstånd till upptagande af lån, som af Eders Kungl. Maj:t blifvit under perioden meddelade kommuner inom länet, dels ock de inom länet befintliga skogsmedelsfonderna, hvilka icke förvaltas i samma ordning, som kommunernas öfriga tillgångar och förty icke heller äro uti förberörda berättelser bland dessa tillgångar inräknade.

De *lån*, till hvilkas upptagande nådigt tillstånd under perioden erhållits, uppgå till ett sammanlagdt belopp af 2,992,300 kr., hvilket belopp något understiger här ofvan angifna ökning i skulderna. Om detta lånebelopp's fördelning mellan kommunerna och de särskilda lånens ändamål lämnas redogörelse i *tabell T* (sid. 60).

Beträffande *skogsmedelsfonderna*, om hvilkas tillkomst fullständig redogörelse lämnats i föregående femårsberättelser, får Länsstyrelsen här nedan omförmåla de förändringar, som under perioden med dem ägt rum. Angående användningen af skogsmedelsfondernas räntaafkastning inhämtas väl af Statistiska Centralbyråns årsberättelser åtskilliga upplysningar, men här Länsstyrelsen dock ansett sig här böra, i likhet med hvad i senaste femårsberättelser ägt rum, meddela från vederbörande kommuner infordrade mera detaljerade uppgifter, oaktadt desamma vid granskning befunnits såväl ofullständiga som ock i vissa afseenden stridande mot de uppgifter, som af Statistiska Centralbyrån lämnats.

Venjans sockens skogsmedelsfond, som vid periodens början besteg sig till 228,764 kr. 46 öre, ägde vid periodens slut en behållning af 236,742 kr. 99 öre och har alltså under perioden ökats med 7,978 kr. 53 öre. Denna behållning var bokförd sålunda:

Kassabehållning och inventarier	22 82 kr.
Obligationer	124,400 00 »
Depositioner i bank	110,120 00 »
Innestående å giroräkning i bank	2,200 17 »

Summa 236,742 99 kr.

Den del af fondens räntemedel, som af socknemännen disponerats, lärer hafva användts till följande ändamål:

År.	Krono- utskyl- der.	Till skolor- na.	Till präster- skapet.	Till vägar o. broar samt sol- dataffö- ning.	Bestri- dande af åbo- del- ning.	Od- lings- hjälp.	Bevak- ning af skogar- ne.	Summa. Kronor.
1901	672	650	2,000	3,211	—	1,740	120	8,393
1902	672	870	2,020	673	935	1,561	1,024	7,755
1903	337	879	1,996	707	600	497	2,338	7,354
1904	120	751	2,019	188	131	1,502	2,698	7,409
1905	—	752	2,020	1,741	937	1,504	459	7,413
Summa	1,801	3,902	10,055	6,520	2,603	6,804	6,639	38,324

Behållningen af *Svärdsjö och Envikens socknars skogsmedelsfond*, som vid periodens början uppgick till 752,450 kr. 98 öre, har vid periodens slut stigit till 854,531 kr. 99 öre. Denna betydliga ökning af 102,081 kr. 1 öre är beroende på försäljning af såväl utstämplade friska träd som äfven af torr och vindfälld skog. Fondens tillgångar vid 1905 års slut voro i räkenskaperna bokförda sålunda:

Obligationer	724,898 00 kr.
Fordran af Svärdsjö socken	11,230 47 »
» af Envikens »	2,621 34 »
Å depositionsräkning i bank	23,200 00 »
Å upp- och afskrifningsräkning i bank	5,150 00 »
Å sparkasseräkning i bank	3,000 00 »
Fordran af väggkassan	700 00 »
» för försåldt virke	74,958 62 »
Andra fordringar	24,606 44 »
Kassabehållning	36 47 »

Summa 870,401 34 kr.

hvarifrån afgår:

Skuld till Svärdsjö och Envikens socknar	15,869 35 »
Summa 854,531 99 kr.	

Af fondens räntemedel uppgifvas följande belopp hafva af Svärdsjö socknemän disponerats, nämligen hvar af åren 1901 och 1902 18,689 40 kr., år 1903 15,574 50 kr. och hvar af åren 1904 och 1905 17,131 95 kr., eller sammanlagdt 87,217 20 kronor. Dessa belopp hafva hufvudsakligen fördelats på soldatrotarne och af rotarne användts för lön till soldaten, aflöningar till prästerskapet, till underhåll af sommarvägarne, till vägskatt och till nötboskapsafvelns förbättring, hvarefter återstoden fördelats mellan rotdelägarne.

Inom Envikens socken hafva räntemedlen användts på följande sätt:

	Underhåll af vägar och broar.	Nybyggnad af vägar och broar.	Odlingshjälp.	Summa. Kronor.
År 1901	1,161	2,070	—	3,231
» 1902	1,161	2,070	—	3,231
» 1903	574	2,005	—	2,579
» 1904	1,975	—	607	2,582
» 1905	1,975	—	607	2,582
Summa	6,846	6,145	1,214	14,205

Särna sockens skogsmedelsfonds kapitaltillgång har under perioden icke undergått någon förändring och utgjorde sålunda vid periodens slut 2,216,832 kr. 44 öre, hvilket belopp var på följande sätt placeradt, nämligen:

Obligationer	kr. 1,539,843 00
Å kapitalräkning i bank	» 60,455 69
Å löpande räkning i bank	» 334,488 87
Fordran af Särna socknemän	» 234,000 00
Aktier i Mora—Vänerns järnvägsaktiebolag	» 200,000 00
Fastighet och inventarier	» 2,400 00
	2,371,187 56

hvarifrån afgår:

Skulder till jordägare i Särna och Idre	kr. 57,954 50
Understödsfonden	» 59,900 00
Lånefonden	» 36,000 00
Reserverade medel	» 480 14
Skuld till kassaförvaltaren	» 20 48
	154,355 12

Summa kr. 2,216,832 44

Af fondens ränteafkastning uppgifvas de utgifter hafva under perioden blifvit bestridda, som finnas angifna i tabell U.

Lima och Transtrands socknars skogsmedelsfonds kapitalbehållning, likaledes sedan senaste femårsperiod oförändrad, uppgick vid 1905 års utgång till 2,586,000 kr. Detta fondens kapital var i räkenskaperna bokfördt sålunda:

Obligationer	kr. 2,213,528 00	
Å depositionsräkning i bank.	135,000 00	
Å upp- och afskrifningsräkning i bank	9,885 06	
Olikviderade räntor	45,699 71	
Fordringar af kommuner	302,865 18	
Fastighet och inventarier	3,321 53	2,710,299 48

hvarifrån afgå för skulder till:

Socknarnes hufvudräkningar	kr. 1,840 78	
» understödsfonder	121,553 69	
» kyrkoherdeboställen	230 06	
Konverteringsräkning	675 00	124,299 48
Summa kr.	2,586,000 00	

Socknarnes andelar af fondens räntemedel hafva anlitats för de i tabell V angifna ändamål med däri upptagna belopp.

Orsa sockens skogsmedelsfond, hvars kapitalbehållning vid 1900 års slut utgjorde 9,647,857 kr. 61 öre, hade hufvudsakligast till följd af försäljning af skogseffekter vid periodens slut stigit till 9,666,160 kr. 25 öre, däri inberäknadt aktier i Mora—Vänerns järnvägsaktiebolag till nominellt belopp af 600,000 kr. Tillgångarne voro vid 1905 års slut placerade på följande sätt, nämligen:

Tab. U. Af ränteafkastningen från Särna sockens skogsmedelsfond bestridda utgifter åren 1901—1905.

År.	Krono- utskylder.	Till skolorna.	Till präster- skapet.	Till kyrkans utgifter.	Till präst- gårds- byggnad.	Till fattig- vården.	Till ny- byggnad af vägar och broar.	Till underhåll af vägar och broar.	Till hälso- och sjuk- vården.	Till odlings- hjälp.	Till extra bevakning å bespa- rings- skogen m. m.	Till löner och diverse.	Summa. Kronor.
1901	2,100	17,153	1,365	904	4,506	6,865	4,207	6,300	6,785	825	5,501	6,091	62,602
1902	2,063	19,980	1,367	3,937	97	7,266	2,089	7,295	7,004	525	3,904	3,652	59,179
1903	2,089	14,268	1,348	1,484	166	7,793	14,664	6,500	6,784	—	4,861	3,891	63,848
1904	2,010	14,988	1,352	3,934	1,230	6,596	7,844	6,207	7,141	—	4,687	3,716	59,705
1905	2,063	17,036	1,361	2,157	12,002	—	11,842	5,664	—	—	3,218	—	55,343
Summa	10,325	83,425	6,793	12,416	18,001	28,520	40,646	31,966	27,714	1,350	22,171	17,350	300,677

Tab. V. Anslag af räntemedlen från Lima och Transtrands socknars skogsmedelsfond åren 1901—1905.

År.	Krono- utskylder.	Till skolorna.	Till präster- skapet.	Till kyrkans utgifter i öfrigt.	Till fattig- vården.	Till vägar och broar.	Till soldat- aflöningar och vakans- afgifter.	Till hälso- och sjuk- vården.	Till amor- tering af skulder.	Till öfriga ändamål.	Summa. Kronor.
<i>Lima socken.</i>											
1901	4,600	17,706	1,576	1,423	7,468	—	1,225	4,252	11,870	7,555	57,675
1902	4,600	7,373	1,660	3,239	7,633	—	1,185	—	16,320	544	42,554
1903	2,609	10,784	1,917	2,752	5,958	—	636	—	22,738	679	48,103
1904	6,988	10,666	1,780	2,019	4,396	—	—	—	22,738	955	49,542
1905	6,691	12,306	1,818	1,857	4,258	—	—	—	22,738	689	50,357
Summa	25,488	58,835	8,781	11,290	29,713	—	3,046	4,252	96,404	10,422	248,231
<i>Transtrands socken.</i>											
1901	448	5,150	1,467	3,107	6,703	3,366	568	1,098	4,080	11,113	37,100
1902	2,471	4,900	1,486	1,253	6,084	1,938	—	1,001	4,080	12,187	35,400
1903	2,258	9,600	1,483	1,716	7,000	10,994	21	1,057	6,797	5,556	46,482
1904	4,026	5,850	1,503	1,095	8,688	3,523	—	1,192	6,797	3,104	35,778
1905	6,434	4,694	1,496	5,825	8,618	1,070	41	1,077	6,797	5,262	41,314
Summa	15,637	30,194	7,435	12,996	37,093	20,891	630	5,425	28,551	37,222	196,074

I obligationer	kr. 7,686,900-00
Å depositionsräkning i bank	100,000-00
Å löpande räkning i d:o	312,359-91
Å upp- och afskrifningsräkning i bank	7,986-13
Fastighet och inventarier	11,441-50
Lån till Orsa kommun	793,936-84
D:o till andra kommuner	669,906-89
Upplupna, ej förfallna räntor	89,259-69
Aktier i Mora—Vänerns järnvägsaktiebolag	600,000-00
Fordran af andra skogsmedelsfonder	687-63
Summa kr. 10,272,478-59	

Häriifrån afgå skulder till:

Orsa sockens hufvudräkning	kr. 358,907-96
Understödsfonden	176,710-38
Konverteringsräkning	70,700-00
Summa kr. 9,666,160-25	606,818-34

Om användningen af fondens räntemedel under perioden meddelas uppgifter i *tabell X*.

Älfdalens sockens skogsmedelsfonds kapitaltillgång är sedan senaste femårsperioden oförändrad och uppgick vid 1905 års slut till 6,154,437 kr. 63 öre. Denna behållning bokfördes i fondens räkenskaper på följande sätt:

Obligationer	kr. 3,648,095-55
Å löpande räkning i bank	503,055-15
Å upp- och afskrifningsräkning i bank	12,506-54
Fastighet och inventarier	7,320-67
Lån till Älfdalens kommun	676,290-00
Upplupna, ej förfallna räntor	46,223-97
Aktier i Mora—Vänerns järnvägsaktiebolag	500,000-00
D:o i Mora—Älfdalens	1,000,000-00
Summa kr. 6,393,491-88	

Hvarifrån afgå skulder till:

Älfdalens sockens hufvudräkning	kr. 120,935-28
Understödsfonden	93,831-65
Jordbrukslåne- och odlingsfonden	5,000-00
Skogsutstämplingsräkningen	19,287-32
Summa kr. 6,154,437-63	239,054-25

Om de belopp, som af skogsmedelsfondens räntaafkastning under perioden användts till skilda ändamål, meddelas upplysning i *tabell X*.

I denna tabell, liksom i de här ofvan lämnade uppgifter om användningen af räntan af Lima och Transtrands socknars och Särna sockens skogsmedelsfonder, äro icke upptagna de belopp, som enligt Länsstyrelsens medgifvanden till befolkningens understöd vid inträffad missväxt fått utgå ur de af skogsmedelsfondernas räntaafkastningar bildade s. k. understödsfonderna, hvilka komma att i senare afdelning af berättelsen bland fromma stiftelser vidare omnämnas.

Till upplysning om *landstingets* finansiella ställning meddelas följande tablå öfver dess utdebitering af landstingsskatt jämte inkomster och utgifter samt tillgångar och skulder under hvar af periodens år:

År.	Lands- tings- skatt. Öre pr bev.-kr.	In- komster. Kronor.	Utgifter. Kronor.	Lån under året.		Tillgångar. Kronor.	Skulder. Kronor.
				Upptagna.	Betalda.		
1901 . . .	26	233,974	220,762	10,900	21,859	863,875	298,731
1902 . . .	25	236,735	233,065	1,321	28,481	960,794	272,767
1903 . . .	40	273,815	269,086	15,518	19,066	1,033,558	268,603
1904 . . .	36	280,118	234,891	14,000	18,346	1,072,881	263,122
1905 . . .	41	313,340	245,805	—	19,855	1,136,599	242,265

Tab. X. Användningen af räntemedlen från Orsa och Älfdalens socknars skogsmedelsfonder åren 1901—1905.

År.	Krono- ut- skylder.	Till skolorna.	Till präster- skapet.	Till öfriga kyrkliga utgifter.	Till fattig- vården.	Till ny- byggnad af vägar och broar.	Till under- håll af vägar o. broar.	Till sol- dataflö- ningar o. vakans- afgifter.	Till hälso- o. sjuk- vård. ¹⁾	Till afdik- ning och odlings- hjälp.	Till extra bevakning å bespa- ringssko- gen m. m.	Till amortering af lån.	Till öfriga ändamål.	Summa. Kronor.
<i>Orsa socken.</i>														
1901	8,880	50,300	4,828	16,341	19,244	72,217	21,324	14,745	—	32,684	10,000	27,000	13,857	291,420
1902	14,595	50,000	4,834	13,365	20,332	24,512	13,824	11,804	200	9,071	7,920	54,000	43,363	267,820
1903	15,138	48,200	4,743	17,556	22,873	25,429	12,554	10,185	9,250	17,760	3,000	49,421	7,834	243,943
1904	13,169	45,500	4,762	8,737	19,832	6,590	10,862	8,666	9,450	2,128	9,300	70,613	38,751	248,360
1905	12,548	44,100	4,808	11,561	20,617	40,835	14,332	6,064	7,950	3,111	7,000	49,186	2,247	224,359
Summa	64,330	238,100	23,975	67,560	102,898	169,583	72,896	51,464	26,850	64,754	37,220	250,220	106,052	1,275,902
<i>Älfdalens socken.</i>														
1901	4,635	44,800	3,824	4,900	13,891	—	3,326	5,922	7,219	23,000	6,140	6,930	53,653	178,240
1902	8,612	42,500	3,829	5,500	13,718	—	8,344	4,803	6,953	—	905	9,240	28,226	132,630
1903	8,241	38,100	3,756	5,600	17,216	—	10,265	4,208	6,292	1,789	—	10,440	19,093	125,000
1904	6,029	35,800	3,772	9,000	17,254	—	5,601	2,578	—	—	—	15,440	8,026	103,500
1905	5,700	39,900	3,808	10,000	16,455	—	3,675	1,651	7,793	2,169	—	14,240	23,809	120,200
Summa	33,217	201,100	18,989	35,000	78,534	—	31,211	19,162	28,257	26,958	7,045	56,290	132,807	668,570

¹⁾ Häri ingå icke för Orsa socken läkareaföningar.

6. Politi.

A) Undervisningsväsendet. För *folkundervisningen* funnos vid 1900 års slut 741 skolor med 862 lärare och lärarinnor och tillhoppa 33,602 lärjungar. Under perioden hafva åtskilliga nya skolor tillkommit, så att skolornas antal vid nu ifrågavarande periods slut uppgick till 773, af hvilka det öfvervägande antalet utgjordes af fasta folk- och småskolor. Jämväl antalet lärare och lärarinnor har ökats. För undervisningen uti vid skolorna förekommande läroämnen funnos nämligen vid 1905 års slut 957 lärare och lärarinnor. Samtidigt uppgick antalet lärjungar i länets folkskolor och småskolor till 34,021.

De i senaste femårsberättelsen omförmälda, för den högre folkundervisningens befrämjande inrättade *folkhögskolor* hafva äfven under nu ifrågavarande period varit i verksamhet. Vid Dalarnes manliga folkhögskola hafva varit anställda två lärare, af hvilka den ena jämväl varit föreståndare. Vid Dalarnes kvinnliga folkhögskola hafva jämväl två lärare haft anställning samt för undervisning i väfnad, sömnad, spånflätning o. d. två lärarinnor, af hvilka den ena äfven undervisat i kvinnlig hygien. Vid skolorna hafva följande antal elever åtnjutit undervisning, nämligen:

	Män.	Kvinnor.		Män.	Kvinnor.
År 1901	20	10	År 1904	23	10
» 1902	30	12	» 1905	23	25
» 1903	29	12			

Vid Dalarnes manliga folkhögskola, hvarest läsåret börjat den 24 oktober och med 2½ veckors uppehåll vid jultiden fortgått till den 29 eller 30 april, hafva följande läroämnen förekommit: modersmålet, historia och geografi, kommunal- och grundlagar, geometri, räkning, linearritning, fältmätning och afvägning, bokföring, naturkunnighet samt välskrifning, hvarjämte en gång i veckan förekommit talöfningar öfver ämnen, som af eleverna själfva valts, kommunala öfningar samt sångöfning och från januari 1903 gymnastiköfningar dagligen.

Vid kvinnliga folkhögskolekursen, som pågått under maj, juni och juli månader, har undervisning meddelats uti modersmålet, historia och geografi, räkning, naturkunnighet, hälsolära, mjölkhushållning, bokföring och välskrifning äfvensom i väfnad, handarbete och sång.

Under år 1902 uppfördes vid folkhögskolan en gymnastik- och samlingslokal, som från januari 1903 användts för elevernas gymnastiköfningar samt för föreläsningar, möten och samkväm. Kostnaden för lokalen, som kommit till stånd genom folkhögskoleförbundets åtgöranden, utgjorde 9,487 kr., hvari ingår landstingets bidrag, 4,000 kr.

Kostnaden för uppehållandet af dessa skolor under perioden äfvensom de för beredande åt mindre bemedlade af tillfälle till folkhögskoleundervisningen af statsmedel utgående bidrag hafva utgjort:

År.	Hela kostnaden, i kr.		Statsunderstöd, i kr.	
	Manliga kursen.	Kvinnliga kursen.	Manliga kursen.	Kvinnliga kursen.
1901	5,768	1,100	362	52
1902	5,903	1,180	315	96
1903	5,901	1,170	495	58
1904	6,507	1,100	700	52
1905	7,304	1,705	400	162
Summa kronor	31,383	6,255	2,272	420

Med afseende å de ökade kostnaderna för år 1905 må nämnas, att med samma år inträdde löneförhöjning för manliga skolans lärare och att vid den kvinnliga skolan aflöningarna växla med elevantalet, som nämnda år var ovanligt högt.

Vid *Dalarnes landtmannaskola*, afsedd att bibringa för landthushållningen och landtbruket nyttiga kunskaper, har undervisningen pågått under maj och juni månader, därvid af en lärare, tillika skolans föreståndare, undervisats i fysik, kemi, jordbrukslära, husdjurslära och mjölkhushållning. Under åren 1904 och 1905 har därjämte af extra lärare meddelats undervisning i veterinärkunskap och skogshushållning. Elevantalet vid skolan har utgjort hvar af åren 1901—1903 6, år 1904 9 och år 1905 8. Kostnaden för skolans uppehållande har under periodens särskilda år uppgått år 1901 till 811 kr., år 1902 till 816 kr., år 1903 till 795 kr., år 1904 till 946 kr. och år 1905 till 968 kr. Uti dessa kostnader hafva inräknats anslag till resor, som eleverna under lärares ledning fått företaga till några mera framstående jordbruks-egendomar såväl inom som utom länet.

Vid *folkskolelärarinneseminarier* i Falun hafva under femårsperioden varit anställda, utom rektor, 4 adjunkter, däraf 2 kvinnliga, äfvensom 2 lärarinnor för öfningsskolan, hvarjämte för undervisning i sång, musik, teckning, gymnastik, kvinnlig slöjd samt trädgårdsskötsel funnits särskilda lärarekrafter, tillsammans 12 lärare och lärarinnor. Antalet elever har varit högst 73 (läsåret 1904—05) och lägst 70 (läsåret 1903—04). Lärokursen, som omfattar en tid af fyra år, har under förra delen af perioden pågått 36 veckor om året, däraf 16 på höstterminen och 20 på vårterminen, men från och med den nya löneregleringens tillämpande den 1 januari 1905 38 veckor 4 dagar, däraf 17 på höstterminen och 21 veckor 4 dagar på vårterminen. Under femårsperioden hafva från seminariet utexaminerats 90 elever. Kostnaden för seminariets uppehållande bestrides fortfarande af statsmedel, och undervisningen är som förut afgiftsfri. Behof af utvidgning af seminariets lokaler uppgifves hafva alltmer gjort sig gällande. Ritningar till nybyggnad hafva ock uppgjorts inom Öfverintendentsämbetet, men frågan om lämpligaste sättet för erhållande af en i och för den tillämnade

nybyggnaden nödig utvidgning af seminariets tomt har väl lat svårigheter, som hittills icke kunnat lösas.

Undervisningen vid det af länets landsting inrättade *småskolelärarinneseminarium* i Falun har, enligt den af landstinget år 1899 för seminariet beslutade stadgan, fortgått med en lärokurs af 12 kalendermånader, fördelade på tre terminer, hvarannan kurs omfattande 2 vårterminer och 1 hösttermin och hvarannan 2 höstterminer och 1 vårtermin. Afgångsexamen har sålunda ägt rum hvar tredje termin. Under perioden hafva 111 elever utexaminerats. Vid seminariet hafva under perioden varit anställda 5 lärarinnor, en som föreståndarinna och första lärarinna, en för seminariets öfningskola samt tre biträdande lärarinnor för undervisningen i öfningsämnena. Vid början af år 1905 inflyttade seminariet i en af landstinget för denna läroanstalt nyuppförd byggnad. Kostnaderna för seminariets uppehållande under perioden hafva hufvudsakligast bestridits af landstinget, men till någon del äfven af statsanslag.

Hedemora samskola, som, på sätt i senaste femårsberättelsen omförmäldes, under vissa villkor äger dimissionsrätt till allmänna läroverkens sjätte klass, har under nu ifrågasvarande period pågått med 1 lärare, 3 lärarinnor och 1 särskild timlärare i kristendom samt med följande antal lärjungar:

Läseår.	Gossar.	Flickor.	Summa.
1900—01	33	23	56
1901—02	44	16	60
1902—03	43	17	60
1903—04	33	19	52
1904—05	37	15	52

Avesta elementarskola, som likaledes är samskola, har under den gångna femårsperioden fortgått efter samma plan som under skolans tidigare verksamhet. Skolan är fördelad på 5 ettåriga klasser, och kurserna äro så anordnade, att de lärjungar, som på ett tillfredsställande sätt genomgått skolan, därifrån kunna vinna inträde i sjätte klassen af rikets allmänna läroverk. Lärarepersonalen har utgjorts af 8 personer, däraf 4 med fast anställning, 2 manliga och 2 kvinnliga. Lärjungeantalet har utgjort:

	Gossar.	Flickor.	Summa.
År 1901	54	31	85
• 1902	60	26	86
• 1903	54	31	85
• 1904	53	29	82
• 1905	53	34	87

Skolan har årligen åtnjutit statsanslag, under åren 1901 och 1902 med 1,200 kr. och under åren 1903—1905 med 1,800 kr., äfvensom anslag af Avesta kommun med 750 kr. hvart af förstnämnda två år och med 1,200 kr. årligen under åren 1903—1905. Sedan hösten 1903 har skolan dessutom erhållit 720 kr. i årligt bidrag från Aktiebolaget Avesta järnverk. Omkostnaderna för skolan hafva i öfrigt bestridits genom elevernas terminsafgifter samt medels frivilliga bidrag.

En tredje samskola finnes inom Borlänge köping, hvilken skola redan på hösten år 1900 började sin verksamhet, sedan anslag därför beviljats af köpingens kommunalstämma.

Denna skola, *Borlänge samskola*, var afsedd att åt gossar och flickor meddela ett kunskapsmått, motsvarande det som erhålles i de fem lägre klasserna vid statens allmänna läroverk och var intill hösten 1905 förenad med en förberedande afdelning för nybörjare. Samtidigt med den förberedande afdelningens indragning utvidgades skolan med en sjätte klass, afsedd att meddela den kurs i allmän medborgerlig utbildning, som vid statens sexklassiga realskolor afslutas med särskild afgångsexamen såsom villkor för inträde i fackskolor och för anställning i vissa statens administrativa verk. Lärarepersonalen har utgjorts af 2 lärare och 2 till 3 lärarinnor. Lärjungeantalet har utgjort:

	Gossar.	Flickor.	Summa.
År 1901	56	37	93
• 1902	61	35	96
• 1903	67	30	97
• 1904	76	29	105
• 1905	83	33	116

Skolan har åtnjutit anslag af Borlänge köping, af Stora Tuna kommun och af staten, uppgående år 1905 till sammanlagdt belopp af 3,000 kr., däraf hälften af staten. I öfrigt hafva elevernas afgifter fått bestrida omkostnaderna för skolan.

Om högre *allmänna läroverket i Falun*, som fortfarande är länets största och mest omfattande undervisningsanstalt, återfinnes närmare redogörelse i den officiella statistiken. Antalet lärare därstädes har under perioden varit, förutom läroverkets rektor, under läsåret 1901—02 5 lektorer och 11 adjunkter, under läsåren 1902—03, 1903—04 och 1904—05 5 lektorer och 12 adjunkter samt under läsåret 1905—06 6 lektorer och 12 adjunkter. Därjämte hafva under hela perioden 3 extra lärare och 3 öfningslärare varit vid läroverket anställda samt tidtals 2 biträdande lärare. Lärjungearnes antal har under samma år utgjort lägst 323 (våren 1903) och högst 370 (hösten 1905). Af lärjungarne hafva under samma tid 107 aflagt mogenhetsexamen, däraf 55 å latinlinjen och 52 å reallinjen. Reparation och tillbyggnad af läroverkets hus, sedan länge af behovet påkalladt, blef, sedan anslag därför beviljats af länets landsting med 30,000 kr., af Falu stads sparbank med 10,000 kr., af brännvinsminuthandels- och utskänkningsbolagets i Falun besparingsfond med 20,000 kr. och af Falu stad med högst 109,000 kr., under våren 1905 igångsatt och fortgick vid periodens slut. Af stadsfullmäktige i Falun hade stadens drätselkammare erhållit i uppdrag att utföra detta arbete i hufvudsaklig öfverensstämmelse med ett af förste intendenten F. G. A. Dahl uppgjort förslag.

Vid *elementarläroverket för flickor* i Falun har under femårsperioden lärarnes, lärarinnornas och lärjungearnes antal varit följande:

Läseår.	Lärare.	Lärarinnor.	Lärjungar.	Däraf genomgått läroverket.
1901—02	4	11	144	11
1902—03	3	13	145	8
1903—04	4	13	172	10
1904—05	4	13	183	11
1905—06	3	13	186	7

Kostnaderna för läroverkets uppehållande hafva såsom under senaste femårsperioden bestridts, förutom af elevernas afgifter, medels understöd af statsmedel samt årliga anslag af Falu stad, länets landsting och utskänkningsbolagets i Falun besparingsfond.

Behof af lämpligare skollokaler hade föranlett inköp af en intill den förra läroverkstomten belägen tomt n:r 15 och 16 å kvarteret n:r 4 här i staden, å hvilken under åren 1901—1903 för en kostnad af i rundt tal 112,000 kr. uppförts en ny, tidsenlig läroverksbyggnad af sten. I denna byggnad inflyttade läroverket hösten 1903. Från samma tid meddelas i särskild afdelning af skolan undervisning i huslig ekonomi. Eleverna i denna afdelning, liksom lärjungarne i en vid läroverket från och med år 1903 anordnad förberedande samskola, äro icke inräknade i ofvan uppgifna elevantal.

Vid *bergsskolan i Falun* sköttes under periodens tre första år undervisningen af 2 ordinarie och 1 extra lärare. Sedan i september 1903 nya stadgar för skolan antagits, hvarigenom inträdesfordringarna till öfre afdelningen blefvo höjda och tillika bestämdes, att de båda afdelningarna skulle undervisas särskildt i de mera teoretiska ämnena, blef, i anledning af det sålunda ökade undervisningsarbetet, extra-lärarebefattningen ombildad till ordinarie, i sammanhang hvarmed skolans styrelse erhöi bemyndigande att, därest sådant skulle visa sig nödigt, antaga en extra lärare. Lärarepersonalen har därefter utgjorts af 3 ordinarie lärare. Elevernas antal, som enligt den nya stadgan icke får öfverstiga 30, däraf högst 20 i nedre afdelningen, har under perioden uppgått till: åren 1901 och 1902 33, år 1903 32, år 1904 26 och år 1905 24, eller sålunda tillhoppa 148, af hvilka 96 tillhört skolans högre afdelning, 50 den lägre afdelningen samt 2 varit extra elever. Antalet lektionstimmar under sista läsåret under perioden utgjorde 1,781.

Lägre tekniska yrkesskolor funnos under perioden till ett antal af 3. Af dessa omförmäldes redan i senaste femårsberättelsen *Backmanska stiftelsens slöjd- och tekniska skola i Hedemora* och Falu tekniska aftonskola, hvilka båda under femårsperioden arbetat efter oförändrad plan. Den förra skolan har dels en slöjdafdelning med valfrihet för eleverna att efter förut förvärfvad slöjdfärdighet och fallenhet hufvudsakligen ägna sig åt någon af de tre slöjd-hufvudgrenarne enklare träslöjd, smide och hofbeslag, dels ock en teknisk afdelning. Vid slöjdskolan hafva eleverna, som under perioden uppgått till sammanlagdt 328, hufvudsakligen varit allmogeynglingar från olika delar af länet. Vid tekniska afdelningen, som varit anordnad hufvudsakligen som aftonskola, hafva, förutom slöjdeleverna, deltagit yrkesarbetare, lärningar och i hemmet varande ungdom af båda könen från närliggande orter till ett antal af tillhoppa 621. Vid skolan hafva varit fast anställda 2 lärare vid slöjdafdelningen och 1 lärare vid tekniska afdelningen, hvarjämte vid den förra 1 och vid den senare 7 timlärare undervisat. Undervisningstimmar hafva utgjort i slöjdskolan 45 och i tekniska skolan 30 i veckan. Skolan har under femårsperioden årligen åtnjutit följande anslag, nämligen af Hedemora stad 300 kr., af Hedemora socken 100 kr., af hushållningssällskapet 1,000 kr. och af staten 1,200

kr., hvarjämte länets landsting för hvart af åren 1901—1903 beviljat 500 kr. och för åren 1904 och 1905 800 kr. årligen.

Falu tekniska aftonskola har utvecklats ur den i senaste femårsberättelsen jämväl omförmälda s. k. aftonskola, som år 1896 inrättades af fabriks- och handtverksföreningen i Falun för arbetare och yrkesidkare. Då denna skola, där undervisning meddelades i modersmålet, räkning, välskrifning och teckning, dock endast sammanlagdt 4 timmar i veckan, af allmänheten omfattades med så stort intresse, att utvidgning af densamma påkallades, beslöto stadsfullmäktige i Falun år 1899 att inrätta en teknisk aftonskola, som skulle kunna mottaga flera, äfven kvinnliga, elever och meddela undervisning i större omfång, än som varit möjligt i den förutnämnda skolan. Enligt af stadsfullmäktige antagna stadgar har denna skola, som började sin verksamhet med 1900 års ingång, till ändamål att meddela en allmänfattlig och praktisk undervisning i de läroämnena, som äro nödvändiga för en på insikt grundad utöfning af de industriella yrkena. Öfverinseendet öfver skolans verksamhet utöfvas af en utaf stadsfullmäktige utsedd styrelse af fem ledamöter. Undervisning meddelas i frihandsteckning, konstindustriell fackteckning, linearritning, maskin- och byggnadsritning, räkning, modersmålet, välskrifning, bokföring, målning och modellering. Skolan, som åtnjutit årligt anslag dels af Falu stad med 1,200 kr., dels af staten med 1,000 kr., har varit besökt af högst 118 elever (hösten 1904) och lägst 67 (våren 1902). Lärareantalet har växlat emellan 4 år 1901 och 6 år 1904.

Grängesbergs tekniska aftonskola tillkom hösten 1899 på initiativ af sällskapet Enighet och vänskap i Grängesberg. Sedan styrelsen för Casselska fonden beslutit att för läsåret 1899—1900 med fondens medel bestrida skolans alla utgifter, började skolan genast sin verksamhet. Undervisningen, som meddelats i svenska och engelska språken, i välskrifning, linearritning, fysik, kemi, mineralogi, matematik, frihandsteckning och bokhålleri, har årligen pågått under tiden 1 oktober—15 december och 15 januari—30 april fem dagar i veckan 7—9 e. m. Elevantalet under perioden har uppgått till sammanlagdt 367, däraf 63 kvinnor, högst 101 under läsåret 1904—05. Från och med år 1902 har skolan årligen åtnjutit statsanslag af 500 kr. Anslag har dessutom från samma tid utgått från Grängärde kommun med enahanda belopp och från Casselska fonden med 300 kr.

På våren 1903 började *Västerdalarnes privatläroverk och praktiska skola* sin verksamhet inom Järna socken. Skolan var delad i två från hvarandra skilda grenar, nämligen »privatläroverket», där undervisning lämnades i allmänna läroverkens såväl teoretiska som praktiska ämnen, och »praktiska skolan» med undervisning i vanliga skolämnen samt bokhålleri och jordbrukslära. På hösten 1904 nedlades den praktiska skolan, som hvarje termin haft 12 till 15 elever. Därefter fortgick undervisning endast i privatläroverket med ett elevantal af högst 17 i termin. Denna skolas verksamhet upphörde med höstterminen 1905, hufvudsakligen af ekonomiska skäl.

Under periodens sista år öppnades inom Rättviks socken *Rättviks realskola*, som omfatter dels den »egentliga real-

skolan» med tre årsklasser för meddelande af de insikter, som erfordras för realskoleexamen, dels en fackskola, som indelas i en bokhålleriafdelning, en rit- och byggnadsafdelning, en slöjdafdelning för kvinnor, en afdelning för trädgårdsskötsel och en hushållsafdelning. Undervisningsåret, som börjar på hösten, fortgår 9 månader med 5 å 6 lektionstimmar om dagen. Skolan är hittills för sitt underhåll uteslutande beroende af elevernas afgifter.

Dalarnes idiothem har under den gångna perioden, i hufvudsak efter samma plan som förut, fortsatt sin verksamhet att bereda hem, vård och undervisning åt sådana sinnesslöa, som visat sig bildbara och förmögna till arbete. Undervisningen vid anstalten har under denna period omhändertagits af, förutom föreståndarinnan, 1 ordinarie lärarinna och 2 timlärarinnor. Elevernas antal har under ifrågavarande tid årligen utgjort 18, nämligen år 1901 9 gossar och 9 flickor, år 1902 10 gossar och 8 flickor, åren 1903 och 1904 12 gossar och 6 flickor samt år 1905 14 gossar och 7 flickor. Vid anstalten förekommande ämnen äro: kristendom, historia, geografi, räkning, välskrifning, åskådning, innanläsning, rättskrifning, ritning och särskiljsöfningar, hvarjämte undervisning meddelats i väfnad, sömnad, träsnideri och skomakeri m. m. De för idiothemmets uppehållande erforderliga medel hafva bestridits dels af länets landsting, dels ock af staten, hvarjämte årliga bidrag till anstaltens underhåll utgått från länets nödhjälpskassa och Malmö barnhusfond. För hvarje elev erlägges därjämte ett årligt belopp af 150 kr., hvarförutom en, om ock ringa, inkomst bereds anstalten genom försäljning af elevernas arbeten. Kostnaderna hafva under ifrågavarande år uppgått till sammanlagdt 51,373 kr., medan anslag af landstinget utgjort 14,450 kr. samt statsanslag 19,950 kr.

För *döfstumundervisningen* tillhör länet jämte Uppsala och Gäfleborgs län det sjätte döfstumundervisningsdistriktet med undervisningslokal i Gäfle stad. I kostnaden för dylik undervisning har länets landsting bidragit med 15,684.85 kr. för år 1901, 15,255.13 kr. för år 1902, 15,239.56 kr. för år 1903, 11,772.65 kr. för år 1904 och 11,593.28 kr. för år 1905. Därjämte har landstinget till beklädnadsbidrag åt de vid distriktets skola intagna, länet tillhörande barn beviljat ett årligt förslagsanslag, som, beräknadt efter 60 kr. för hvarje barn, under ifrågavarande år utgått för år 1901 med 2,040 kr., för åren 1902 och 1903 med 1,860 kr. hvarterdera året, för år 1904 med 2,340 kr. och för år 1905 med 2,280 kr. För beredande af undervisning åt äldre döfstumma har landstinget dessutom för hvart af periodens år beviljat ett anslag af 500 kr., att utgå med högst 100 kr. åt hvar och en.

För *blindundervisningen* har landstinget, som år 1899 bestämt den vederbörande föräldrar eller målsmän åliggande årliga afgift för hvarje blindt barn till 150 kr., årligen under perioden, för betäckande af de på landstinget för sådant ändamål uppkommande kostnader, anvisat ett anslag af 1,500 kr. I sammanhang härmed må ock omnämnas, att landstinget för hvart af periodens år beviljat ett anslag af 100 kr. för utgifvande af en tidning för blindas, under villkor att tidningen under samma tid kostnadsfritt utdelades till samtliga, länet tillhörande läskunniga blindas personer.

I fråga om *undervisningen i slöjd* har Länsstyrelsen redan under afdelningen 3 i denna berättelse redogjort för de slöjdkurser, som under perioden varit af länets hushållningssällskap anordnade, och andra åtgärder, som af sällskapet vidtagits för husslöjdens befrämjande. I öfrigt må uti detta afseende allenast omförmälas, att här i Falun slöjd-undervisning meddelats i de båda, på enskildt initiativ tillkomna anstalterna Arbetsstugan för gossar och Arbetshemmet för flickor. Af statsmedel hafva år 1905 utbetalats för undervisning i slöjd vid folkskolor m. m. 18,200 kr. för manlig slöjd och 7,040 kr. för kvinnlig slöjd, tillhopa 25,240 kr. mot 17,805 kr. år 1900.

I senaste femårsberättelsen omnämndes den *undervisning i matlagning*, som af Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag anordnats för yngre kvinnor i arbetsklassen. Dylik undervisning har under nu ifrågavarande period meddelats inom flera af de större brukssamhällena inom länet på bruksförvaltningarnas initiativ. Inom Orsa och Älfdalens socknar hafva på kommunernas bekostnad skolkökskurser pågått. År 1902 ägnade länets landsting sin uppmärksamhet åt nyttan och behovet af dylik undervisning och beslöt att för åren 1903—1907 anställa och aflöna en lärarinna i enkel matlagning (huslig ekonomi) att å länets landsbygd meddela undervisning inom de kommuner, som önskade begagna sig af sådana skolkökskurser, samt att för ändamålet låta inköpa nödiga transportabla inventarier. Dessa kurser togo sin början under år 1903 med 4 kurser och de påföljande åren med 5 kurser årligen. Hvarje kurs har beräknats till 2 månader. Elevernas antal i hvarje kurs har utgjort 15 å 16, och deras medelålder har varit ungefär aderton år. Kommunernas anslutning till dessa kurser blef redan från första början oväntadt stor, och de anmälda elevernas antal blef ofta mer än dubbelt större, än som kunde vid kursen mottagas. Landstinget fann på grund häraf anledning att år 1905 fatta beslut om anställande och aflönande af ytterligare en lärarinna, försedd med nödiga transportabla inventarier, så att därefter 10 kurser årligen kunna hållas. Då Dalarnes nödhjälpskassa understödjer hvarje sådan kurs med ett bidrag af 60 kr., hafva såväl kommunernas som elevernas utgifter för ändamålet icke blifvit afsevärdt höga, och denna omständighet har helt visst mycket bidragit till kommunernas lifliga anspråk på anordnandet af sådana, i synnerhet i de norra socknarne, där dessa kurser, på sätt förut anmärkts, äro synnerligen välbehöfliga såväl i ekonomiskt som i allmänt hygieniskt hänseende.

Under afdelning 2 härofvän hafva anordnade föreläsningsskurser för arbetare omförmäls.

B) Rättsväsende, fängvård och polisväsende. Beträffande *domstolarnes organisation* har Länsstyrelsen att anteckna följande under perioden därom meddelade beslut.

Enligt nådiga brefvet den 17 juni 1904 förordnades, att inom Mora tingslag af Ofvan-Siljans domsaga, där likasom i domsagans öfriga tre tingslag, hållits två ting om året, skulle från och med år 1905 hållas ett varting med tre allmänna sammanträden och ett höstting med två allmänna sammanträden. Angående tiden för dessa allmänna sammanträdens hållande blef genom nådiga brefvet den 5

augusti 1904 förordnadt, att sammanträdena skulle taga sin början, under vårtinget första sammanträdet å andra måndagen efter tjugondedag jul eller, då han på måndag infaller, å första måndagen därefter, andra sammanträdet å nionde måndagen efter första sammanträdet början och tredje sammanträdet å nionde måndagen efter andra sammanträdet början, samt under hösttinget, första sammanträdet å andra måndagen i september och andra sammanträdet å nionde måndagen efter första sammanträdet början. Härigenom bestämdes sålunda andra tider för tingsammansammanträdena inom tingslaget än i nådiga förordningen angående ändring i vissa fall af gällande bestämmelser om häradsting den 17 maj 1872 stadgas, i anledning hvaraf tillika föreskrefs, att hvad i nämnda förordning i öfriga afseenden äfvensom uti andra författningar bestämmes med afseende å tingslag, där ting hållas enligt 1872 års förordning, skall gälla jämväl för Mora tingslag.

Såsom förut omförmäls, förordnades genom nådigt bref den 14 augusti 1903, att Smedjebackens domsaga, bestående af Grangärde, Norrbärke och Söderbärke tingslag, skulle från och med den 1 januari 1904 benämnas Västerbergslags domsaga. I sammanhang därmed föreskrefs, att samma domsaga skulle utgöra ett tingslag med tingsställe inom Ludvika socken i närheten af kyrkan eller Ludvika järnvägsstation. Den sålunda beslutade regleringen, för hvars genomförande gemensamt tingshus för domsagan började uppföras år 1905, har icke kunnat under perioden träda i verket.

Genom nådigt bref den 3 november 1905 meddelade Eders Kungl. Maj:t föreskrifter angående vissa ändringar i den för rådstufvurätten och magistraten i Falun gällande organisation. Rådstufvurätten hade förut bestått af borgmästare och tre litterate rådmän. Nu förordnades, att rådstufvurätten skulle bestå af borgmästare och två lagfarne samt magistraten därjämte af en lagfaren eller icke lagfaren rådmän, hvilken tillika skulle vara extra bisittare i rådstufvurätten vid förfall för någon af dess ledamöter, där annan icke vore till vikarie förordnad. I sammanhang med denna omorganisation, som med 1906 års början genomfördes, blef ny aflöningsstat för rådstufvurättens och magistratens ledamöter fastställd.

Jämväl för rådstufvurätterna i Hedemora och Säter hafva löneförmånerna reglerats, i Hedemora genom nådiga brefvet den 13 juni 1902 och i Säter genom nådiga brefvet den 19 maj 1905.

Nya lokaler för rättsväsendets behof hafva under perioden uppförts för Mora tingslag å Mora strand, för Folkare härads i Krylbo och för Orsa tingslag i Orsa kyrkoby. Dessa nya tingshus, hvilka alla äro inredda efter nutidens fordringar och försedda med erforderliga tjänsterum för domare och biträde samt för åklagare och nämnd, blefvo för tings hållande första gången använda, det förstnämnda den 30 mars 1903, tingshuset i Krylbo vid lagtima hösttinget samma år och tingshuset i Orsa den 10 oktober 1904.

Beträffande antalet tvistemål och brottmål, som blifvit afdömda vid domstolarna inom länet, visar en jämförelse mellan åren 1900 och 1905, att antalet tvistemål minskats från 862 år 1900 till 828 år 1905. Af denna minskning kommer allenast 1 på häradsrätterna mot 33 på rådstufvurät-

terna. Antalet afdömda brottmål, som år 1900 utgjorde sammanlagt 2,395, däraf 607 angående gröfre och ringare brott enligt strafflag och tryckfrihetsförordning, hade år 1905 uppgått till allenast 1,749, däraf endast 387 angående brott af nyssnämnda art. Minskningen i antalet brottmål, som sålunda uppgår till 646, däraf för gröfre och ringare brott 220, utgör för häradsrätterna 296 och för rådstufvurätterna 350.

Rörande *ekonomi- och politimålen*, oberäknade på Länsstyrelsen ankommande verkställighets- och handräckningsåtgärder, meddelas, att antalet afgjorda dylika mål, som under senaste perioden i medeltal utgjorde 1,341 årligen, under nu ifrågavarande period i årligt medeltal uppgått till 1,292, högst år 1905 med 1,523.

Angående lagsökningsväsendet får Länsstyrelsen hänvisa till de under andra afdelningen här ofvan lämnade uppgifter.

De af Länsstyrelsen under perioden meddelade beslut om förvandling af ådömda böter hafva uppgått år 1901 till 990, år 1902 till 940, år 1903 till 723, år 1904 till 646 och år 1905 till 824.

Länets *fångar* förvaras — förutom tillfälligtvis i stads-häkterna i Säter och Hedemora samt i orternas häradshäkten, af hvilka det för Älfdalens tingslag nybyggt enligt en genom nådigt bref den 13 december 1901 fastställd ritning — i länsfängelset här i Falun, där under perioden förvarats i medeltal 46 fångar för hvarje dag mot 52 under senaste femårsperiod. Högsta fångantalet för dag under nu ifrågavarande period utgjorde 69 år 1901, 77 år 1902, 57 år 1903, 49 år 1904 och 62 år 1905. Om hela antalet i fängelset förvarade fångar under hvart af periodens år meddelas uppgift i *tabell Y* (sid. 69).

Extra judiciella bestraffningar af fångar hafva under perioden förekommit till ett antal af 41, däraf högst 11 år 1903 och lägst 1 år 1905.

Angående förekomsten af *lösdrifvare* och *betllare* inom länet åberopas efterföljande tabell:

År.	Varnade, med hemort		Till tvångsarbete dömd, med hemort	
	inom länet.	utom länet.	inom länet.	utom länet.
1901	10	16	4	6
1902	5	12	2	2
1903	11	12	3	2
1904	9	4	5	1
1905	15	17	6	1
Summa	50	61	20	12

Den i föregående femårsberättelser omförmälda *Kopparbergs läns fångvårdsförening* har fortfarande varit i verksamhet inom länet. Föreningen, som stiftades med angifvet ändamål att från återfall i brott söka bevara straff-fångar, som frigifvas från länets fängelser eller eljest tillhöra länet, har genom en år 1903 beslutad stadgeändring utvidgat sin verksamhet därtill att »i mån af föreningens tillgångar söka afvända lösdrifvare eller af annan orsak häk-

tade från att beträda brottets bana». Föreningens tillgångar, som vid 1900 års slut utgjorde 5,281 kr. 67 öre, hafva under perioden ökat med 2,109 kr. 38 öre till 7,391 kr. 5 öre vid slutet af år 1905. Under perioden har hjälp lämnats åt 11 personer med sammanlagt 266 kr. 85 öre.

Beträffande *polisväsendet* inom länet, hafva några afsevärda förändringar däri icke ägt rum. Härutinnan är allenast att omnämna, att *Falu stads* ordinarie poliskår ökat med 1 man och sålunda nu utgör 8 man. Ny lönestat för stadens poliskår antogs den 18 december 1903, och ny lönestat för stadsfiskalen i staden blef af Eders Kungl. Maj:t fastställd den 31 mars 1905. För polisvaktkontor och polisarrest anvisades nya lokaler den 11 juni 1903. De årliga utgifterna för polis- och brandkåren, från hvilken senare extra polismän uttagas, beräknades i staten för 1901 till 31,653 kr. och hafva stigit till 38,680 kr. för år 1906.

Liksom under närmast föregående perioder hafva för polistjänsten å *landsbygden* varit, förutom den ordinarie kronobetjäningen, anställda åtskillige polisuppsyningsmän och polismän. Af de förre hafva 4, nämligen de i Borlänge köping samt i Avesta, Vansbro och Grängesberg, ägt åklagarerätt i likhet med allmän åklagare. Af öfriga polisuppsyningsmän har en varit anställd i hvar af Mora, Orsa och Älfdalens socknar. Dessutom voro vid periodens slut anställda tillhopa 34 polismän å åtskilliga platser inom länet. Under perioden har för öfrigt vid pågående järnvägsbyggnader inom länet extra polisstyrka förefunnits.

Af det utaf Riksdagen beviljade anslag till aflöning och underhåll af särskild polisstyrka på landet har till Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes förfogande ställts för hvar af åren 1901—1903 2,000 kr., för år 1904 1,600 kr. och för år 1905 2,200 kr.

Emellertid är uppenbart, att den polisbevakning, som härigenom kunnat å länets landsbygd åstadkommas, icke med länets vidsträckt område och dess många stora industrisamhällen kan blifva fullt effektiv, utan att ökning af polispersonalen är af verkligt behof påkallad.

I detta sammanhang må slutligen omförmälas de särskilda *ordningsstadgar*, som under perioden blifvit af Länsstyrelsen fastställda och icke annorstädes i denna berättelse omnämnts, nämligen: 1:o stadgar för velocipedåkning å

länets landsbygd den 12 juni 1901; 2:o) ordningsföreskrifter angående elektriska anläggningar inom Falu stads planlagda område den 4 juni 1903, med ändring den 5 november 1903; 3:o) ordningsföreskrifter för velocipedåkning i Hedemora stad den 31 juli 1903 och 4:o) särskild ordningsstadga för Falu stad den 19 november 1904.

C) *Kreditväsendet*. De *bankinrättningar*, hvilka under senaste perioden utöfvat verksamhet inom länet, hafva jämväl under nu ifrågavarande period inom länet drifvit bankrörelse, nämligen Riksbanken genom dess afdelningskontor här i Falun, Kopparbergs enskilda bank dels vid hufvudkontoret i Falun, dels vid afdelningskontoren i Hedemora, Smedjebacken, Borlänge, Mora, Malung, Leksand, Orsa och Ludvika, hvilket sistnämnda inrättades år 1903, dels ock vid expeditionskontoren i Särna, Svärdsjö och Husby, hvilka samtliga öppnades i slutet af år 1903 eller i början af år 1904, Upplands enskilda bank genom afdelningskontor i Ludvika, Kristinehamns enskilda bank genom afdelningskontor i Malung och Bankaktiebolaget Stockholm—Öfre Norrland genom afdelningskontor här i Falun samt under kontoret i Falun lydande expeditionskontor i Rättvik, Älfdalen och Vansbro, dit förutvarande kontor i Säter år 1901 förflyttades, samt i Grängesberg, öppnadt år 1901, i Björbo, öppnadt år 1903, och i Säter, ånyo öppnadt år 1904.

Flera *nya bankinstitut* hafva under perioden uppstått inom länet. Sedan nämligen Eders Kungl. Maj:t den 4 december 1903 meddelat Aktiebolaget Dalarnes bank nådigt tillstånd att drifva bankrörelse till utgången af år 1913, började bolaget den 2 januari 1904 sin rörelse med hufvudkontor i Falun och filialkontor i Ludvika municipalsamhälle och i Orsa samt expeditionskontor vid Limesforsen i Lima socken. Samma år öppnade jämväl Aktiebolaget Mora folkbank kontor å Mora strand efter nådigt, berörda den 4 december 1903 meddeladt tillstånd att likaledes till utgången af år 1913 drifva bankrörelse för tillgodoseende af den mindre omsättningen inom Mora socken och dess omnejd. Den 19 februari 1904 meddelades Aktiebolaget Avesta folkbank, hvars ändamål angafs vara att tillgodose den mindre omsättningen inom Avesta municipalsamhälle och dess omnejd, nådig tillåtelse att drifva bankrörelse till utgången af år 1914, och började detta bolag, som har hufvudkontor i Avesta och kommissionskontor i Krylbo och Byås af By socken, sin rörelse med 1905 års början, då det öfvertog den i senaste femårsberättelsen omförmälda Grytnäs och Avesta folkbanks verksamhet. Slutligen har Eders Kungl. Maj:t den 21 december 1904 meddelat tillåtelse för solidariska bankbolaget Folkärna folkbank att likaledes till utgången af år 1914 drifva bankrörelse för att tillgodose den mindre omsättningen inom Folkärna socken och dess omnejd, och har detta bolag, som den 1 april 1905 började sin verksamhet, därvid öfvertagit den förutvarande Folkärna folkbanks fordringar och skulder, hvarvid samma folkbank upphörde.

Under perioden hafva å depositions- och kapitalräkningar i förutnämnda bankinrättningars kontor i länet insatts följande belopp i kronor, nämligen:

Tab. Y. Antalet fångar uti Falu länsfängelse åren 1901—1905.

År.	För undergående af:						Lösdrifvare.		Barn, som åtföljt föräldrar.	På fri fot ställda raunsakningsfångar o. transportfångar.	Summa i fängelset förvarade.
	Straffarbete.		Fängelsestraff i stället för böter.		Af domstol ådömdt enkelt fängelse.						
	M.	Kv.	M.	Kv.	M.	Kv.	M.	Kv.			
1901 . .	101	4	316	4	61	3	10	—	1	55	555
1902 . .	93	8	304	4	70	—	2	—	3	36	520
1903 . .	70	3	236	1	54	2	5	—	1	33	405
1904 . .	77	5	200	4	48	2	6	—	—	25	367
1905 . .	75	3	227	2	54	3	7	1	1	28	401

	År 1901.	År 1902.	År 1903.	År 1904.	År 1905.
Kopparbergs enskilda bank .	4,833,750	3,817,870	4,081,245	4,025,522	4,881,318
Upplands enskilda bank . .	847,640	901,006	575,065	443,409	414,094
Kristinehamns enskilda bank	139,560	153,800	97,120	83,820	143,650
Bankaktiebolaget Stockholm —Öfre Norrland	1,074,047	975,785	1,382,977	857,919	1,802,076
Aktiebolaget Dalarnes bank	—	—	—	967,362	1,284,741
Aktiebolaget Mora folkbank	—	—	—	134,587	238,610
Aktiebolaget Avesta folkbank	—	—	—	—	990,354
Folkärna folkbank	103,365	120,830	194,365	255,250	276,760
Summa kronor	6,998,362	5,969,291	6,330,772	6,767,869	10,031,603

Angående rörelsen vid dessa bankinrättningar i öfrigt återopas *tabell Z*, som är sammanställd efter bankinrättningarnas därom lämnade uppgifter.

Antalet inom länet befintliga *sparbanker* är sedan senaste perioden oförändradt eller 10 med sammanlagdt 49 afdelningskontor vid periodens slut. Vid de undersökningar af sparbankernas förvaltning, som under perioden årligen verkställets af Länsstyrelsens ombud, hafva icke mot förvaltningen eller räkenskaperna förekommit anmärkningar, som föranlett någon Länsstyrelsens åtgärd.

Angående antalet insättare i sparbankerna samt insättarnes behållning vid slutet af periodens olika år meddelas upplysning i *tabell A* (sid. 71), hvaraf framgår, att vid periodens slut antalet insättare i länets sparbanker utgjorde 32,195, mot 26,100 år 1900, samt att insättarnes behållning under perioden ökats till 11,391,751 kr., från 8,231,597 kr. vid senaste periodens slut.

Postsparbankens verksamhet inom länet framgår af nedanstående tablå:

År.	Antal kontor inom länet.	Antal insättningar.	Antal uttagningar.	Insatta belopp.	Uttagna belopp.	Antal motböcker.	
						Utfärdade.	Genom uttagning dödade.
				Kronor.	Kronor.		
1901 . . .	124	18,647	10,163	765,391	1,452,617.18	2,292	3,120
1902 . . .	128	16,497	10,883	631,075	1,126,284.65	2,035	3,252
1903 . . .	134	17,289	8,590	704,690	960,178.34	2,063	2,442
1904 . . .	141	19,295	7,021	670,754	863,098.45	2,096	1,909
1905 . . .	145	19,526	7,146	625,797	844,093.38	2,068	1,905
Summa	—	91,254	43,803	3,397,707	5,246,272.00	10,554	12,628

Härvid är att märka, att det icke är allenast inom detta län, som under perioden från postsparbanken uttagits sammanlagdt högre belopp, än som under samma tid insatts, utan onahanda förhållande lär hafva gjort sig gällande beträffande rikets flesta län. Denna omständighet torde få tillskrivas den jämförelsevis höga inlåningsränta, som andra banker kunnat tillämpa under denna period och som lockat personer, hvilka i postsparbanken haft något nämnvärdt kapital innestående, att till dessa enskilda bankinrättningar öfverflytta sina penningtillgångar.

Tab. Z. Bankrörelsen i Kopparbergs län åren 1901—1905.

	Försälda postremissväxlar.	Diskontorade växlar.	Beviljade kreditiv.	Utlämnade lån.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
<i>Riksbanken.</i>				
År 1901	4,527,989	3,149,700	89,200	1,344,250
» 1902	5,663,176	6,036,346	354,500	975,095
» 1903	4,557,197	6,780,109	353,000	959,690
» 1904	4,828,584	7,391,454	336,100	1,041,090
» 1905	4,838,777	13,336,816	243,000	624,940
<i>Kopparbergs enskilda bank.</i>				
År 1901	37,508,081	21,764,161	3,922,200	12,602,550
» 1902	33,944,764	22,461,910	4,123,600	9,189,215
» 1903	37,839,390	17,997,788	7,439,800	9,109,080
» 1904	39,023,783	20,853,421	7,303,900	16,853,620
» 1905	35,770,382	23,413,980	6,573,250	17,382,450
<i>Upplands enskilda bank.</i>				
År 1901	4,302,131	2,383,845	598,800	2,082,025
» 1902	3,956,467	2,978,107	681,000	3,196,289
» 1903	3,649,998	2,772,567	678,000	3,677,340
» 1904	3,161,665	2,988,421	642,500	4,003,465
» 1905	3,669,845	3,624,786	782,500	3,465,005
<i>Kristinehamns enskilda bank.</i>				
År 1901	1,490,508	2,358,166	175,200	95,380
» 1902	1,771,437	3,065,114	216,500	120,000
» 1903	2,370,360	3,723,651	263,000	160,700
» 1904	1,660,643	4,117,153	319,000	174,110
» 1905	1,566,488	4,422,542	267,000	273,720
<i>Bankaktiebolaget Stockholm—Öfre Norrland.</i>				
År 1901	10,229,219	8,003,647	276,900	2,886,570
» 1902	10,764,375	8,475,326	418,100	4,549,984
» 1903	10,648,273	7,642,707	433,850	4,843,418
» 1904	10,672,451	7,288,607	383,000	4,536,598
» 1905	9,717,332	6,604,449	504,875	4,918,591
<i>Aktiebolaget Dalarnes bank.</i>				
År 1904	4,830,503	4,467,332	245,900	1,951,740
» 1905	7,992,342	6,981,704	251,200	2,875,379
<i>Aktiebolaget Mora folkbank.</i>				
År 1904	1,049,721	1,223,952	130,500	24,370
» 1905	1,831,287	2,426,947	212,500	112,320
<i>Aktiebolaget Avesta folkbank.</i>				
År 1905	47,179	172,598	83,500	1,443,870
<i>Folkärna folkbank.</i>				
År 1901	237,927	—	25,000	526,411
» 1902	180,772	—	45,750	514,590
» 1903	312,517	5,183	41,750	613,661
» 1904	654,753	95,496	70,250	778,713
» 1905	952,667	178,794	52,000	783,058

De båda, särskildt för fastighetsbelåning afsedda penninginrättningarna *Gäfle—Dala hypoteksförening* och *Stads-hypoteksföreningen i Dalarna* hafva under perioden fortfarande haft verksamhet inom länet. Den förra hade vid periodens slut 834 delägare här i länet med ett delaktighetsbelopp af 3,242,300 kr. för fastigheter, taxerade till 4,013,209 kr. och uppskattade till ett värde af 3,336,917 kronor. Stads-hypoteksföreningen hade vid 1905 års slut 73 delägare å 214,365 kr. 96 öre. De för fordringarna pantsatta gårdarnas brandförsäkringsvärde uppgick till 620,850 kr. och tillhörande tomters taxeringsvärde till 39,525 kr.

Sedan år 1904 en i Falun af enskild person drifven pantlånerörelse upphört, fanns vid periodens slut inom länet allenast en *pantlåneinrättning*, nämligen den under senaste perioden af Falu stad anordnade, hvilken under hela nu ifrågavarande period varit i verksamhet. Antalet vid inrättningen utlämnade lån, som år 1900 uppgick till 2,414 med ett lånebelopp af 14,178 kr., hade år 1905 stigit till 5,837, då lånebeloppet utgjorde 32,827 kr.

D) Försäkringsväsendet. I fråga om de försäkringsanstalter, som under perioden funnits inom länet och deras verksamhet tillåter sig Länsstyrelsen att hänvisa dels, för år 1901, till den redogörelse för försäkringsväsendet i riket, som af Civildepartementet meddelats, dels ock för öfriga år af perioden till Försäkringsinspektionens årsberättelser. Utöfver de upplysningar, som däri meddelas, har Länsstyrelsen icke annat att tillägga, än att, enligt hvad Länsstyrelsen förport, ett flertal *kreatursförsäkringsföreningar*, omfattande antingen hela tingslag, delar af flera tingslag eller del af ett tingslag, under perioden drifvit försäkringsrörelse inom länet, utan att hafva fullgjort den registrerings- eller anmälningsskyldighet, som ålegat dem enligt 162 § i lagen om försäkringsrörelse den 24 juli 1903 eller 4 § i kungörelsen den 4 december samma år. Om dessa föreningar hafva emellertid fullständiga upplysningar icke kunnat af Länsstyrelsen vinnas.

Ur ofvanberörda årsberättelser angående försäkringsväsendet tillåter sig Länsstyrelsen här anteckna, att inom

länet funnos vid periodens slut dels 2 större *ömsesidiga brandstodsbolag*, Kopparbergs läns och Dalarnes nya brandstodsbolag med en försäkringssumma vid senaste räkenskapsafslutning under perioden, det förra af 57,892,420 kr. på 15,745 försäkringar och det senare af 138,525,280 kr. på 51,137 försäkringar, dels 3 mindre ömsesidiga brandstodsbolag, nämligen Bjursås sockens, Boda sockens samt Gagnefs och Mockfjärds brandstodsbolag med en försäkringssumma vid samma tid af resp. 1,355,440, 604,177 och 3,923,310 kr., dels ock 11 *kreatursförsäkringsbolag*, nämligen Kopparbergs läns hästförsäkringsbolag, Bjursås sockens hästförsäkringsbolag, Boda kreatursförsäkringsbolag, Gagnefs sockens försäkringsbolag å häst- och nötkreatur samt Ore sockens, Rättviks sockens, Siljansnäs sockens, Södra Dalarnes, Västerbergslagens, Leksands sockens och Finnmarkens hästförsäkringsbolag. Af de båda sistnämnda, hvilka nu för första gången af Länsstyrelsen omnämnas, började Leksands sockens hästförsäkringsbolag sin verksamhet redan år 1898. Finnmarkens hästförsäkringsbolag har tillkommit under nu ifrågavarande period och började sin verksamhet år 1902. Samtliga kreatursförsäkringsbolag inom länet hade vid sista räkenskapsafslutning under perioden sammanlagdt 4,802 gällande försäkringar för hästar, med en försäkringssumma af 1,896,001 kr. Slutligen har det i senaste femårsberättelsen omförmälda *ömsesidiga olycksfallsförsäkringsbolaget*, Dalarnes försäkringsförening, fortfarande utöfvat verksamhet, som under perioden högst afsevärdt utvecklats. Föreningens försäkringsbelopp, som år 1900 utgjorde 8,404,000 kr. på 8,086 enskilda försäkringar, hade vid 1905 års slut stigit till 21,560,500 kr. för 718 kollektivförsäkringar, vid hvilka 52,602 personer försäkrats.

E) Hälso- och sjukvård. Länsstyrelsen, som i afdelning 2 här ofvan yttrat sig om det allmänna hälsotillståndet under perioden, får här nedan lämna redogörelse för de åtgärder, som för hälso- och sjukvården under perioden vidtagits.

Till befrämjande af den allmänna hälsovården hafva, på sätt redan omförmäls, till förutvarande fyra samhällen å länets landsbygd, där *hälsovårdsstadgan* för rikets städer

Tab. Å.

Sparbankerna i Kopparbergs län åren 1901—1905.

Sparbankens namn.	Antal insättare.					Insättarnes behållning, i kronor.				
	År 1901.	År 1902.	År 1903.	År 1904.	År 1905.	År 1901.	År 1902.	År 1903.	År 1904.	År 1905.
Falu stads sparbank	3,771	3,825	3,870	4,006	4,265	1,251,779	1,317,584	1,384,365	1,496,863	1,650,368
Husby sockens	1,540	1,532	1,545	1,570	1,595	726,343	705,355	737,648	777,083	861,190
Kopparbergs läns	13,172	14,092	14,907	15,846	16,394	3,907,217	4,188,756	4,489,892	4,872,639	5,195,416
Norrbärke sockens	2,262	2,246	2,256	2,292	2,314	483,195	482,803	495,946	520,502	542,596
Hedemora	1,912	1,925	1,901	1,940	2,004	469,794	471,068	470,240	489,449	554,362
Stora Skedvi sockens	848	842	843	863	899	260,743	269,737	279,084	298,757	318,037
Grangärde sockens	737	765	788	799	821	251,710	267,246	276,684	297,207	299,700
Leksands sockens	2,317	2,371	2,419	2,506	2,558	1,162,873	1,179,983	1,250,624	1,334,529	1,424,200
By sockens	772	783	794	827	833	312,497	326,829	332,761	370,672	393,524
Ludvika sockens	519	521	517	510	512	156,336	154,273	150,473	150,210	152,358

är föreskrifven att tillämpas, lagts ytterligare tre, nämligen Ludvika, Krylbo och Leksands Norets municipalsamhällen; och omfattade de med städerna i detta hänseende likställda samhällena å landsbygden vid 1905 års början en folkmängd af 11,123 personer.

I *Falun* har den i senaste femårsberättelsen omförmälda, år 1899 öppnade vatten- och aflöppsledningen under perioden utvidgats för en sammanlagd kostnad af i rundt tal 54,000 kr. Jämte det omkring 2,000 meter vattenlednings- och aflöppsrör nedlagts samt ett flertal nedstigningsbrunnar, gatu-brunnar och spolbrunnar anordnats samt åtskilliga öfriga arbeten utförts, har i pumpverket uppsatts en centrifugal-pump af 20 sekundlitters kapacitet, drivven af en elektromotor. Efter omfattande grundvattensundersökningar å området mellan pumpstationen och sjön Varpan har jämväl beslut fattats om anläggning af ett nytt naturfilter af 1,500 kubik-meters kapacitet per dygn med infiltrationsledning från Östanforsån för beredande af s. k. konstgjordt grundvatten. Till skyddande af grundvattensområdet hafva för en kostnad af 12,700 kr. markområden i närheten af vattenledningsverket förvärfvats från egendomen Bojsenburg.

De sanitära olägenheter, som föranledts af den s. k. Trumbäcken i dess lopp genom afsevärda delar af stadens centrum, torde numera få anses till stor del undanröjda, sedan enligt stadsfullmäktiges beslut den 9 juni 1904 den del af Trumbäcken, som är belägen mellan Nybrogatan och kulverten nedanför Rödbro under 1904 och 1905 års somrar dränerats och igenfyllts samt marken däromkring försetts med för dagvattnets afledning erforderliga brunnar och aflöppsledningar. Dessa arbeten hafva kräft en kostnad af något öfver 9,000 kr.

Bland öfriga under perioden vidtagna åtgärder för hälsovården inom *Falun* antecknas, att staden från och med år 1902 anställt en hälsovårdskommissarie, som har att uteslutande ägna tillsyn å ordningen inom staden, hvad hälsovården angår; att ny matvarustadga för staden fastställdes den 15 mars 1904; att, sedan stadsfullmäktige den 20 december 1904 beviljat ett anslag af 9,500 kr. för anläggning vid Östanforsån, ofvanom Kvarnbron, af ett kallbadhus, ett sådant, tidsenligt inredt badhus påföljande vår uppfördes och blef den 1 juli 1905 för begagnande öppnad; att de under senaste femårsperioden påbörjade arbetena inom den s. k. Stadsparken samt å stadens allmänna planteringar i öfrigt under nu ifrågavarande period planmässigt fortgått med understöd, förutom af staden, som från och med år 1902 anställt en stadsträdgårdsmästare, jämväl af *Falu* planterings-sällskap, hvilket med oförminskadt intresse verkar i sitt föresatta syfte; samt att, sedan ny renhållningsstadga för staden utfärdats den 5 april 1902, inom stadens gårdar befintliga afträden, stall och svinhus väsentligen förbättrats och anordnats i öfverensstämmelse med stadgans föreskrifter. Frågor om inrättande af ett renhållningsverk för staden och om anläggande af ett, af största behof påkalladt tillfredsställande varmbadhus hafva jämväl blifvit väckta, men hittills icke vunnit sin lösning.

Den jämväl under senaste perioden anlagda aflöppsledningen i *Hedemora* har under denna period förbättrats. Till följd af anmärkningar, som af stadens närmaste grannar i

Nibble och *Nibbleåsens* byar framställtts emot stadens södra kloakledning, hvilken i ett större öppet dike har sitt aflöpp i *Nibbleåsen*, beslöt stadsfullmäktige den 15 september 1904 att för renande af därstädes afrinnande spillvatten anlägga en s. k. septic tank. Denna anläggning, som utfördes under sommaren 1905 af Aktiebolaget Septic Tank i Malmö för en kostnad af omkring 7,000 kr., utgöres af två cisterner af cementbeton på järnkonstruktion om tillsammans 17 kubik-meters rymd förutom tillhörande samlings-, spolnings- och nedstigningsbrunnar m. m., allt enligt systemet Cameron, Commin & Martin. Anläggningen togs i bruk på hösten 1905 och är afsedd för en stadsdel med ungefär 800 invånare.

Äfven i *Hedemora* har på stadens bekostnad anlagts ett kallbadhus. År 1902 uppfördes nämligen vid sjön *Hönsan* ett tidsenligt badhus med tio hytter och därutöfver åtskilliga afklädningsplatser, tvenne bassänger och torn för hoppning.

Af större anläggningar i hälsovårdens intresse å *landsbygden* är att anteckna anordnande inom *Borlänge* köping af fullständig vatten- och aflöppsledning, för hvilken reglemente och ordningsstadga den 23 november 1905 af Länsstyrelsen fastställdes. Vid åtskilliga industriella verk hafva äfven anmärkningsvärda förbättringar för beredande af god vattentillgång, bättre bostadsförhållanden, tillfällen till varma bad m. m. vidtagits. Inom en del af länets municipalsamhällen liksom vid åtskilliga andra större arbetscentra hafva anordningarna för den yttre renhållningen förbättrats, hvarvid förtjänar att anmärkas, att Länsstyrelsen fastställt särskild hälsovårds- och renhållningsstadga för *Vansbro* samhälle med närliggande lägenheter och sågverksbostäder den 16 oktober 1901 och särskilda hälsovårdsföreskrifter för *Avesta* municipalsamhälle den 16 maj 1902. I fråga om länets landsbygd i öfrigt är särskildt att anföra de för hälsovården viktiga, till byar och enskilda gårdar anlagda källvattenledningarna, hvilka under perioden rätt betydligt ökats i antal eller utvidgats. Äfven å själfva landsbygden hafva här och hvar förbättringar i renhållningen inom och utom hus kommit till stånd, om ock fortskridandet härutinnan går långsamt.

De hygieniska fordringarna vid slakterier, mejerier och andra lokaler, där födoämnen beredas eller försälgas, hafva å en del ställen blifvit bättre tillgodosedda, och allmänhetens intresse härför har under de senare åren ökats.

I detta sammanhang må ock erinras om de förut omförmälda, på såväl landstingets som enskilda industriella verks bekostnad anordnade praktiska kurser för utbredande af kunskapen om enkel och rationell matlagning.

I fråga om *sjukvårdsinrättningarna* inom länet omförmäldes i senaste femårsberättelsen, hurusom, i anledning af inom landstinget väckta förslag om inrättande af flera sjukstugor, en kommitté af landstinget tillsatts för att, efter utredning af behovet utaf sjukstugor inom skilda delar af länet och af den ordning, i hvilken sjukstugorna borde anläggas, och dessas storlek, till landstinget inkomma med förslag till fullständigt ordnande af *sjukstuguväsendet* inom länet. Efter inkommet förslag beslöt 1902 års landsting, att en sjukstuga skulle anläggas inom hvar och en af *Svärdsjö*, *By* och *Malungs* socknar, under villkor ej mindre att till

landstinget kostnadsfritt å lämplig plats för uppförande af de nödiga byggnaderna med full äganderätt öfverlättes ett jordområde om minst 3,000 kvadratmeter, än äfven att sjukstugan förlades å sådan plats, att tillgång till bostad för läkaren funnes inom ett afstånd af 1 kilometer. Sjukstugorna, af hvilka de i Svärdsjö och By skulle uppföras snarast möjligt och den i Malung senare, skulle inredas för 8 sjuksängar med 3 sängar i hvart och ett af två rum och 2 sängari ett rum samt i öfrigt, jämte byggnad, inrymmande visthusbod, vedbod, halmkod och tvättstuga, samt källare, obduktionshus och afträde, uppföras i öfverensstämmelse med af hofintendenten Axel Kumlien och arkitekten Klas Boman uppgjorda ritningar. För uppförande af hvar af dessa sjukstugor anslogos 22,000 kr. att utgå under åren 1903—1905. Sedan vederbörande kommuner anskaffat och till landstinget öfverlåtit tomtplatser för sjukstugorna, för By socken i Hede tätt intill läkarebostaden därstädes, för Svärdsjö socken i Borgårdets by ungefär $\frac{1}{2}$ kilometer från läkarebostaden och för Malung, jämväl med ett förmånligt läge å Grönlands bys område, börjades arbetet med uppförandet af sjukstugorna i Svärdsjö och By år 1903 och i Malung år 1904, hvarefter By sjukstuga öppnades med 1905 års ingång och Svärdsjö sjukstuga den 1 juli samma år. Malungs sjukstuga har däremot icke hunnit under perioden fullbordas.

Förutom dessa af landstinget helt och hållet bekostade sjukstugor hafva på vederbörande kommuners bekostnad uppförts och inredts sjukstugor i Älfdalen och i Orsa. År 1903 öppnades två sjuksalar om tillhoppa 10 sängplatser å Orsa sjukstuga, till hvilken intet bidrag från landstinget utgått. Älfdalens sjukstuga, som är uppförd med ledning af hofintendenten Kumliens ritning till Lima sjukstuga och öppnades den 7 december samma år, lämnar utrymme åt minst 14 sängar. Från och med år 1905 har anslag till nämnda sjukstugas underhåll af landstinget utgått. Dessutom har till den vid Grängesberg uppförda sjukstugan, som Grängesbergs gemensamma förvaltning med bidrag af Grängärdes socken låtit uppföra med plats för 14 sängar, af landstinget beviljats ett bidrag af högst 3,000 kronor för år 1905, därvid af förvaltningen utfästes, att sjukstugan, sådan densamma befunnes fullt utrustad, skulle öfverlämnas till landstingets disposition under förbehåll dock, att sjukstugan, hvilken fortfarande skulle blifva förvaltningens egendom, finge användas för poliklinisk behandling af olycksfall inom Grängesbergs gruffält.

Smedjebackens sjukstuga undergick under år 1905 en större om- och tillbyggnad på bekostnad af landstinget och Norrbärke kommun. Genom densamma har sjukstugan utvidgats med, bland annat, en ny operationssal och tvenne sjuksalar, hvarigenom sängantalet ökats till 24.

I den för den allmänna sjukvårdens behof, vid sidan af lasarettsvården inom länet, sedan gammalt utvecklade sjukstuguverksamheten hafva sålunda under perioden afsevärda utvidgningar ägt rum. Förutom de å länslasarettet befintliga 195 sängarne, däraf 81 på medicinska och 114 på kirurgiska afdelningen, fanns nämligen vid periodens slut å de i bruk tagna sjukstugorna ett sängantal af 144, fördelade på 12 sjukstugor. Därjämte är att anteckna, att

beslut år 1905 af landstinget fattats om uppförande af ytterligare en sjukstuga vid Långshyttan i Husby socken.

Sjukvårdsafgiften inom länet har sedan förra perioden bibehållits oförändrad. I afseende å legosängsavgifterna hafva icke heller några afsevärda förändringar genomförts.

Totalkostnaden för den egentliga sjukvården å dessa anstalter har under perioden uppgått till följande belopp, nämligen år 1901 143,445 kr., år 1902 151,499 kr., år 1903 161,903 kr., år 1904 175,601 kr. och år 1905 184,170 kr.

Antalet å lasarettet och sjukstugorna vårdade och antalet underhållsdagar hafva under hvart af periodens år utgjort:

År.	Å lasarettet.		Å sjukstugorna.		S u m m a.	
	Vårdade.	Underhållsdagar.	Vårdade.	Underhållsdagar.	Vårdade.	Underhållsdagar.
1901 . . .	1,422	58,816	907	18,423	2,329	77,239
1902 . . .	1,315	58,336	1,004	21,812	2,319	80,148
1903 . . .	1,515	59,523	1,119	27,196	2,634	86,719
1904 . . .	1,602	60,194	1,220	30,026	2,822	90,220
1905 . . .	1,630	57,139	1,468	36,116	3,098	93,255

För bekämpande af de akuta smittosjukdomarnas utbredning hafva under denna period tillkommit 6 af landstinget aflönade, i olika trakter af länet stationerade *epidemi-sjuksköterskor*. Nya, permanenta *epidemisjukstugor* hafva uppförts af Ludvika och Norrbärke kommuner; och antalet tillgängliga sängplatser för isolering och vård af sjuka i ifrågavarande sjukdomar utgjorde vid periodens slut 137, fördelade på 12 platser i länet.

Den i riket pågående rörelsen för *motarbetande af lungtuberkulosen* har äfven inom länet vunnit framsteg genom en år 1904 bildad länskommitté af Svenska nationalföreningen mot tuberkulos. På dess initiativ tillsatte 1905 års landsting en kommitté för utredning af nödiga åtgärder till ett kraftigt bekämpande af tuberkulosen inom länet. Trenne större industriella verk inom länet hafva ock under år 1905 beslutit uppförande af lämpliga vårdanstalter för i lungsot sjuka personer, tillhörande respektive verks personal. Redan därförut, år 1901, hade af Falu stad, enligt stadsfullmäktiges beslut den 12 september samma år, vid stadens arbetsinrättning för en kostnad af 12,500 kr. uppförts en byggnad, inrymmande tvenne sjuksalar, afsedda för lungsotspatienter. Under de senaste somrarna har ock vid lägenheten Myckelmyran utanför staden anordnats ett mindre sommarsanatorium för mottagande af tuberkulöst sjuka från staden.

Medicinalpersonalen i länet räknade vid periodens slut af praktiserande *läkare* 34, däraf en extra provinsialläkare i Ludvika nybildade distrikt, mot 35 vid dess början. Antalet tandläkare har ökats med en och utgjorde vid 1905 års slut 8.

Ett medikamentsförråd har tillkommit, i By, och utgjorde *apoteksinrättningarnas* antal i länet vid periodens slut 18, däraf 11 apotek och 7 medikamentsförråd,

De praktiserande *barnmorskornas* antal har ökat med 3 och uppgick vid 1905 års slut till 95, däraf 9 i städerna och 86 på landsbygden. Af dessa äro alla utom 3 instrumentexaminerade.

Den inom länet befintliga brunn- och badanstalten *Tofta brunn*, belägen i Sundborns socken å ömse sidor om landsvägen mellan Falun och Svärdsjö, har under perioden varit mer och mer besökt, år 1905 af 158 personer, hvilka regelbundet begagnade sig af anstaltens kurmedel.

Antalet *veterinärer* inom länet, som år 1900 utgjorde 16, var vid periodens utgång 15, däraf 2 länsveterinärer, 10 distriktsveterinärer och 3 privatveterinärer. Till distriktsveterinärernas aflöning bidrager landstinget med 300 kr. till hvarje.

F) Fattigvård. I fråga om den *allmänna fattigvården* inom länet får Länsstyrelsen i hufvudsak hänvisa till Statistiska Centralbyråns officiella statistik.

Enligt denna uppgick år 1905 antalet understödstagare i hela länet till 8,248 eller 3.68 % af hela befolkningen. Af detta antal belöpte på landsbygden 7,446 eller 3.56 % af dennas befolkning, under det att på städerna och Borlänge köping kommo 802 eller 5.49 %. Motsvarande antal år 1900 var 8,111 understödstagare i hela länet eller 3.73 % af länets befolkning, däraf belöpte på landsbygden 7,432 personer eller 3.64 %, och på städerna med Borlänge köping 679 eller 5.08 %. Antalet understödstagare har sålunda under nämnda tid ökat både absolut och relativt endast för städerna, under det att landsbygden och länet i sin helhet visserligen förete någon ökning af det absoluta antalet, men däremot minskning af det relativa.

I hela riket utgjorde år 1905 understödstagarne 4.43 % af folkmängden, på landsbygden särskildt 3.84 % och i städerna 6.35 %. Bland länets fattigvårdssamhällen var under år 1905 relativa antalet understödstagare störst i Transtrand, där det uppgick till 14.5 % af befolkningen, hvilket procenttal tillika är det högsta af alla rikets fattigvårdssamhällens, samt minst, under 1 % af folkmängden, i Sollerön, Venjan och Våmhus.

I länet funnos 7 fattighus med utrymme för 170 personer, 15 fattiggårdar med utrymme för 1,295 personer, 1 arbetshus med utrymme för 50 personer och 63 mindre fattigstugor med utrymme för 245 personer.

Bland *nya fattigvårdsanstalter* under perioden märkes först den nybyggnad af Stora Tuna sockens fattiggård Hofgården, som föranledts af den i senaste femårsberättelsen omförmälda vådelden. Under åren 1901 och 1902 uppfördes å egendomen, som innehåller 26 tunnland 13.901 kappland reducerad jord, ny logementsbyggnad af tegel, innehållande i källarvåningen: kök, skaffer, badrum med afklädningsrum, matbod, källare, ett mindre matrum, bagarstuga, ångpannerum och varmkammare samt rum för ved och kol; i första våningen: kontor, 2 rum åt föreståndaren, matsal och 5 logement samt 1 mindre rum; i andra våningen: 7 logement och 1 arbetssal med materialrum, och i vindsvåningen 3 stora, ännu obobodda rum samt garderober för hjonens kläder. Golfven i förstugor och trappor äro belagda

med plansten, och hela källarvåningen har cementgolf. Byggnaden uppvärms genom centraluppvärmning, som står i förbindelse med ventilationssystemet. Genom rörledningar, nedlagda från å egendomen befintliga källor, erhålles tillräckligt vatten af god beskaffenhet. Från köket, badrummet och ångpannerummet ledes afloppsvattnet medelst en cirka 30 meter lång rörledning ut i ett öppet dike i slutningen mot den i grannskapet belägna Västansjösjön. Badrummet innehåller tre badkar, ångskåp och dusch. Köket är rymligt och försedt med kokinrättning för ånga. Medelst hiss föres den tillagade maten upp till den ofvanför köket belägna matsalen, som rymmer inemot 100 personer. Första våningens logement bebos af män, andra våningens af kvinnor. I de större logementen inrymmas 13 gossar eller flickor under tillsyn af en kvinna; i de mindre högst 6 äldre personer. Logementsrummen äro höga och ljusa; hvarje äldre hjon förfogar öfver en stol och ett mindre skåp förutom säng. Utom å egendomen befintliga äldre byggnader, innehållande bland annat 8 däreeller, skolsal samt arbetssalar, hafva under perioden nyuppförts stall, ladugård och svinhus af tegel samt rymliga foderrum och redskapslider af resvirke. Vid periodens slut funnos å fattiggården intagna 166 hjon, 87 äldre och 79 barn.

Den i senaste femårsberättelsen såsom nybyggd omförmälda fattiggården i Leksands socken nedbrann till grunden den 28 maj 1901. I dess ställe uppfördes under sistnämnda och därpåföljande år nya byggnader för fattiggården å Tibble bys ägor. Hufvudbyggnaden, som är belägen på slutningen mot Dalälven, omkring 20 minuters väg från Leksands Norets municipalsamhälle, samt är omgifven af en ganska stor trädgård med nyplanterade träd, togs för första gången i anspråk den 14 november 1902. Den innehåller i nedre våningen, förutom korridor och kontor, kök med skaffer, matsal, 2 rum för fattighjon samt 2 rum för föreståndaren och husmodern, samt i öfre våningen 8 rum, af hvilka två äro afsedda till arbetsrum och de öfriga till boningsrum åt hjonen. Öfriga nya byggnader innehålla snickareverkstad, bagarstuga, badrum, cell samt för jordbruk vanliga uthus. År 1905 voro å fattiggården intagna 45 hjon, 42 äldre och 3 barn.

Ny fattiggård har under perioden tillkommit i Älfdalens socken. Å den utaf socknen för ändamålet för ett pris af 30,000 kronor inköpta egendomen Porfyrverket om cirka 58 tunnland reducerad jord, belägen cirka 4 kilometer norr om socknens kyrka, inrättades nämligen år 1901 fattiggård, som med 1902 års början togs i begagnande för sitt ändamål. Å fattiggården, hvars läge i alla afseenden är synnerligen lämpligt, finnas två manbyggnader, af hvilka den större, hufvudbyggnaden, i två våningar innehåller, förutom kök, 9 rum. Af dessa disponerar föreståndaren för sin familj 3 och tjänsteflickan 1 rum. Af de öfriga rummen användes 1 i nedre våningen till matsal samt 4 till logement. I den mindre byggnaden finnas 2 logementrum samt brygg- och bagarstuga. Å fattiggården, där rum kan beredas för 35 å 40 hjon, voro vid periodens slut intagna 11 äldre och 19 barn, hvilka hjon äro i logementen så fördelade, att de manliga äro för sig och de kvinnliga för sig, högst fem i hvarje rum.

I Vika socken lämnades före år 1903 nödtorftig vård åt sådana kommunens fattiga, som voro i behof af full försörjning, dels i fattighuset vid Hosjö, dels genom utackordering. Då detta system såväl beträffande understödstagarnes ordentliga vård som äfven i ekonomiskt afseende befanns otillfredsställande, inköpte socknemännen år 1901 de intill hvarandra gränsande egendomarna Kifnäbben och Nybodarne inom Vika moderförsamling för inrättande därstädes af fattiggård. Sådan uppfördes äfven år 1902 å en sund och vacker plats vid Kifnäbben och trädde i full verksamhet påföljande år. Fattiggårdens åbyggnader, bestående af, förutom nödiga ekonomihus, en mangårdsbyggnad om 15 ljusa och väl ventilerade rum, förstugor och korridorer, samt en byggnad, inrymmande i nedre våningen slöjdsal, 2 dårceller med korridor eller vaktrum, badrum och tvättstuga samt i öfre våningen 2 ljusa och rymliga sjuksalar, äro afsedda att rymma 50 å 60 hjon samt bostad för föreståndare. Vid Nybodarne finnas dessutom tre särskilda boningshus om 2 rum och kök hvardera, afsedda för statfolk vid fattiggården och för mera arbetsföra hjälpbehöfvande familjer. Vid fattiggården, som skötes af en föreståndare och dennes hustru med biträde af dagsverksfolk och de mera arbetsföra hjon, funnos vid periodens slut intagna 39 hjon, 24 äldre och 15 barn. De mera arbetsdugliga hjonen sysselsättas efter förmåga, männen med vedhuggning, slöjd, skoarbeten m. m. samt kvinnorna med spånad, stickning, väfnad, sömnad m. m. Kostnaden för fattiggården har uppgått till i rundt tal 40,000 kr.

Slutligen har under perioden fattiggård inrättats jämväl inom Kopparbergs socken. I sådant syfte inköptes år 1902 för 40,000 kr. den i närheten af Bergsgårdens järnvägsstation belägna egendomen Lindsberg om cirka 40 tunnland åkerjord samt 500 tunnland skog och hagmark. Efter det fastigheten den 1 april 1903 af socknemännen tillträdts samt åtskilliga förändringar och reparationer å byggnaderna verkstälts, började fattiggården sin verksamhet den 1 november samma år, då 30 å 35 hjon, för hvilka ytrymme kunde beredas i då befintlig åbyggnad, intogos. Emellertid påbörjades redan påföljande år 1904 på sydöstra sidan af den gamla byggnaden uppförandet af en större mangårdsbyggnad af sten. Den nya byggnaden, som blef färdig år 1905 för en kostnad af något öfver 80,000 kr., förbindes med den gamla byggnaden genom en lång korridor och innehåller jordvåning, som genomlöpes af en korridor och inrymmer tvättstuga, matbod, 2 matkällare, slöjdrum, 2 bagerirum, 2 cellrum för sinnessjuka, mjölkammare och badrum; bottenvåning med genomlöpande korridor och med 7 större rum samt bönsal; öfvervåning, hvilken likaledes genomlöpes af en korridor och innehåller 7 logement och 2 arbetssalar; samt vindsvåning, som genom brandbotten och järndörr skiljes från öfvervåningen och innehåller 1 arbetsrum, 1 rum för mangling och strykning samt 1 torkvind. Här finns äfven en vattenreservoar om 10 kubiketers rymd, dit vattnet ledes genom självtryck från en ofvanför byggnaden belägen källa. Samtidigt med den nya byggnadens uppförande underkastades gamla mangårdsbyggnaden en omfattande reparation. I denna har i nedre våningen föreståndaren sin bostad om 3 rum, hvarjämte därstädes inrymmas

kontorsrum och en större matsal för fattighjonen, kök m. m. samt å öfre botten 4 sjukrum. I samtliga logement, hvilka äro målade i ljusa och glada färger till väggar och tak samt med oljedränkta golf, finnas elektrisk belysning samt vattenledning. Vid periodens slut funnos å fattiggården intagna 55 hjon, däraf 23 barn.

Vid de förut befintliga fattiggårdarna Storsand i Norrbärke socken och Pärleby i Grangårde socken hafva anmärkningsvärda utvidgningar under perioden ägt rum. Hufvudsakligast till följd af svårigheten att omedelbart erhålla hospitalsvård för personer, som däraf äro i behof, har nämligen vid Storsand uppförts en dårstuga, innehållande 6 celler. Där förvaras icke allenast sådana fattiga, som icke utan våda för den allmänna säkerheten kunna inhysas i de vanliga logementen, utan äfven personer, som utan att eljes vara i behof af fattigvård afvakta plats på hospital. Vid Pärleby fattiggård har för en kostnad af mer än 30,000 kr. uppförts ett sjukhem af sten i två våningar med tillhöpa 14 sjukrum, badrum, rum för läkare m. m. Denna byggnad, som i december 1905 togs i anspråk för sitt ändamål, är afsedd för sjuka och till följd af ålderdomssvaghets sängliggande hjon. Såväl själfva byggnaden som dess inredning och öfriga anordningar torde vara för en landskommun nära nog enastående.

I flertalet kommuner, där fattighus eller fattiggårdar icke finnas, äro de fattighjon, som äro i behof af full försörjning, af vederbörande fattigvårdsstyrelse mot viss ersättning *utackorderade* till vård och underhåll hos enskilda personer efter därom träffad öfverenskommelse, för hvars åstadkommande förut rätt allmänt brukliga entreprenadauktioner dock icke numera torde någonstädes förekomma. I åtskilliga större socknar, där flera fattighjon finnas, hafva dock sådana olägenheter af utackorderingssystemet ansetts föreligga, att åtgärder för inrättande af fattiggårdar därstädes redan vidtagits, såsom i Grytnäs och i Rättvik, där beslut redan den 20 november 1904 fattats om anläggande af fattiggård, om hvars läge socknemännen dock hittills icke kunnat enas.

Länsstyrelsen, som låtit sig angeläget vara att vinna noggrann kännedom om det sätt, hvarpå fattigvården inom länet handhafves, har i sådant syfte anmodat vederbörande länsmän att tid efter annan besöka distriktets fattigvårdsanstalter samt sådana bostäder, däri fattighjon eljes äro inhysta. På grund af hittills inkomna rapporter om företagna dylika undersökningar inom länets samtliga fattigvårdssamhällen torde såsom allmänt omdöme om det sätt, hvarpå fattigvården inom länet handhafves, kunna sägas, att någon anmärkning däremot icke rimligen kan förekomma. I de samhällen, där fattiggårdar och fattighus förefinnas, är gifvetvis fattigvården bäst ordnad. I andra fall möta ofta nog afsevärda svårigheter; särskildt försvåras tillsynen af hjonens lämpliga vård till följd af fattigvårdssamhällelenas stora utsträckning. Därtill kommer, att den i ekonomiskt afseende mera oberoende vanligen är föga benägen att emottaga ett sjukligt och svårskött fattighjon, som i stället får omhändertagas af någon, för hvilken inackorderingsavgiften har större betydelse och som däraf vill draga vinst. Visserligen hafva ock på några ställen mindre gynnsamma förhållanden blifvit anmärkta, men uppenbar vanvård eller

brist torde icke någonstädes förekomma. I allmänhet uppgifves det inackorderade fattighjonet lefva värdfolkets lif samt bo och intaga sina måltider tillsammans med familjens medlemmar. I ett eller annat fall i norra delarna af länet lærer väl inträffa, att fattighjon vintertid inhysas i ladugårdarne, men därvid bör beaktas, att, på sätt Länsstyrelsen förut omförmält, familjens egna medlemmar själfva emellanåt dela sofrum med kreaturen.

Hela *kostnaden för fattigvården* i länet uppgick under senaste periodens sista år till 521,306 kr., däraf 463,239 kr. kommo på landsbygden och 58,067 kr. på städerna. År 1905 hade hela fattigvårdskostnaden stigit till 644,319 kr., däraf 574,588 kr. på landsbygden och 69,731 kr. på städerna.

Af allmänna medel har till fattigvårdssamhällen inom länet utgått godtgörelse med följande belopp, nämligen 2,321 kr. 25 öre för år 1901, 1,589 kr. 18 öre för år 1902, 2,472 kr. 80 öre för år 1903, 2,983 kr. 70 öre för år 1904 och 3,155 kr. 15 öre för år 1905.

Liksom under föregående perioder hafva fortfarande under nu ifrågavarande år de behöfvande inom länet varit föremål för *enskild välgörenhet*. För åtskilliga af de inrättningar, som för sådant ändamål finnas inom länet inrättade, redogöres i tabell 7. Därförutom bemärkes den redan i senaste femårsberättelsen omförmälda barnkrubban i Falun, hvilken jämväl under denna period verkat i enahanda syfte som förut, äfvensom tvenne under perioden tillkomna föreningar, nämligen Mjölkdroppen i Falun och Falu jultomtar. Den förra föreningen, som konstituerades den 29 november 1904, har från och med 1905 års ingång varit i verksamhet i syfte att afgiftsfritt lämna tillsyn och vård åt sådana medellösa späda barn från Falu stad, för hvilka artificiell uppfödning helt eller delvis varit af nöden. För hvarje dag hafva från föreningen utlämnats efter barnens ålder och utveckling afpassade mjölkblandningar eller oblandad mjölk. De i difflaskor tillredda dagportionerna hafva för afhämtning ordnats i för hvarje barn märkt flaskkorg. Barnens tillstånd och vård i hemmen har genom färre eller tätare besök öfvervakats. Hvarannan måndag hafva barnen uppvisats å föreningens lokal samt blifvit vägda och undersökta, hvarvid behöfliga förändringar i dieten m. m. anordnats och antecknats. Antalet år 1905 till underhåll omhändertagna barn uppgick till 28 med 3,703 underhållsdagar. Föreningen, hvars verksamhet uteslutande uppehålls genom enskildas offervillighet, hade vid 1905 års slut en behållning af 2,614 kr. 93 öre.

Sällskapet Falu jultomtar stiftades i december 1904 med ändamål »att i mindre bemedlade hem sprida julglädje genom att till barnen utdela kläder». Af sällskapet, som vid periodens slut hade omkring 300 medlemmar, utdelades till julen 1905 fullständig beklädnad till 10 gossar och till julen 1906 till 12 gossar. Vid andra räkenskapsårets slut, den 31 augusti 1906, förfogade sällskapet öfver ett samladt kapital, jultomtefonden, af 1,326 kr., hvarjämte till disposition funnos 214 kr. 99 öre.

G) **Fromma stiftelser.** Om fromma stiftelser, stipendiefonder, pensionsanstalter, ej registrerade sjukassor och där-

med jämförliga inrättningar lämnas uppgifter i tabell 7. Af de inom länet vid 1905 års utgång förefintliga stiftelser, bland hvilka flera tillkommit under nu ifrågavarande period, äro att hänföra till:

	Antal.	Stiftelsernas storlek. Kronor.
a) Stiftelser för egentlig fattigvård, för s. k. pauvres honteux o. dyl.	137	890,233
b) Stiftelser och inrättningar för barnavård och barnaundervisning	160	965,222
c) Stipendiefonder och andra stiftelser för undervisning	35	246,753
d) Stiftelser för sjukvård	20	342,613
e) Ej registrerade sjuk- och begravningskassor	19	44,232
f) Pensionsfonder	8	82,687
g) Pensionskassor	1	27,549
h) Andra stiftelser och inrättningar	73	1,188,169
Summa	453	3,787,458

Vid jämförelse af tabellen med den till senaste femårsberättelsen fogade framgår, att stiftelsernas sammanlagda behållning, som vid 1900 års slut uppgick till 3,151,664 kr., under ifrågavarande period ökats med 635,794 kr. till 3,787,458 kr.; att antalet personer, till hvilka utdelning under år 1905 ägt rum, utgjorde 3,227 mot 5,038 år 1900; samt att, då under år 1900 från stiftelserna utdelats 149,866 kr., hela beloppet, som år 1905 från stiftelserna utdelats, uppgått till 134,192 kr.

Utöfver hvad tabellen innehåller angående *Länsmännens i Kopparbergs län enskilda änke- och pupillkassa*, meddelas, att antalet pensionstagare under hvart af periodens år utgjort åren 1901 och 1902 16 och åren 1903—1905 19, samt att det årligen utdelade pensionsbeloppet uppgått år 1901 till 879 kr., år 1902 till 884 kr., år 1903 till 1,366 kr., år 1904 till 1,118 kr. och år 1905 till 1,305 kr.

Antalet *sockenmagasin* inom länet har sedan senaste perioden minskats med ett, i det nämligen Gopa magasin i Bjursås socken upphört. Enligt uppgift hafva dess tillgångar fördelats mellan Limbo och Gopa byamän, såsom delägare i magasinet. Om de vid periodens slut befintliga 37 magasinens behållning i spannmål och penningar lämnas uppgift i tabell A (sid. 77). Under perioden hafva spannmåls-tillgångarne ökats från 12,300·89 hektoliter till 12,421 hektoliter samt behållningen i penningar från 276,775 kr. till 319,213 kr.

Beträffande *Kopparbergs läns nödhjälpskassa* och därtill hörande fonder anmärkes, att Eders Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 2 december 1905 medgifvit, att Fruntimmersföreningens i Uppsala gåfvofond må efter förändrade grunder användas.

I § 12 af det för förvaltningen af nödhjälpskassan gällande reglemente var stadgadt, att räntemedlen af denna fond skulle användas till spånadsslöjdens befrämjande medelst rudimateriers tillhandahållande för inkomstgifvande sysselsättning åt behöfvande. Genom denna bestämmelse var direktionen för nödhjälpskassan numera förhindrad att utlämna något som helst bidrag från berörda fond, enär spånadsslöjd knappast vidare förekomme på något ställe inom

länet. Direktionen hemställde därför hos Länsstyrelsen om den ändrade lydelse af nämnda §, att räntemedlen af ifrågasvarande fond, som icke fick förminskas, så att fonden nedginge under det ursprungliga kapitalet 3,450 kr., skulle användas till undervisning i och understödjande af kvinnlig slöjd i allmänhet. Sedan Länsstyrelsen med underdånig skrifvelse den 26 september 1905 till Eders Kungl. Maj:t öfverlämnat berörda framställning, bemyndigade Eders Kungl. Maj:t Länsstyrelsen att fastställa ändring af ifrågasvarande reglemente i enlighet med hvad direktionen föreslagit, dock med föreskrift att den undervisning i och det understödjande af kvinnlig slöjd i allmänhet, som kunde komma att af fondens räntemedel bekostas, företrädesvis borde komma behöfvande inom länet till godo.

Sådan ändring blef ock af Länsstyrelsen fastställd den 30 december 1905.

Angående tillkomsten af Kopparbergs läns nödhjälpskommittés gåfvofond har Länsstyrelsen här ofvan under afdelning 3 (sid. 18) lämnat redogörelse, till hvilken här hänvisas.

Om de till nödhjälpkassan hörande fondernas ställning under hvart af periodens år lämnas redogörelse i *tabell Ö*.

På sätt i senaste femårsberättelsen ägde rum, får Länsstyrelsen i detta sammanhang omförmåla de *understöds-*

fonder, som äro bildade till befolkningens understöd vid inträffande missväxter inom Orsa, Älfdalens, Lima, Transtrands och Särna socknar. Om sättet för dessa fonders bildande och om deras anlitande gälla enahanda bestämmelser som förut. Efter stadgade afsättningar hafva fonderna vid slutet af periodens olika år haft följande behållningar i kronor, nämligen:

	År 1901.	År 1902.	År 1903.	År 1904.	År 1905.
Orsa s:ns understödsfond	130,244	162,563	110,020	142,863	176,710
Älfdalens »	75,692	90,823	62,946	78,230	93,831
Lima »	77,450	87,450	58,506	68,575	78,575
Transtrands »	46,786	54,286	27,978	35,478	42,978
Särna »	59,418	66,718	45,600	52,600	59,900
Summa kronor	389,590	461,840	305,050	377,746	451,994

Såsom af denna sammanställning framgår, blefvo samtliga dessa understödsfonder tämligen hårdt anlitade till följd af 1902 års dåliga skörd. Genom särskilda, af Länsstyrelsen år 1903 meddelade beslut förordnades nämligen, att ur fonderna skulle till befolkningens understöd utgå, i Orsa högst 85,000 kr., i Älfdalen högst 43,000 kr., i Lima högst 38,976 kr., i Transtrand högst 38,808 kr. och i Särna högst 33,000 kr., hvilka belopp ställdes till förfogande af särskilda, inom hvarje socken utsedda understödskommittéer af tre personer, hvilka hade att efter för samtliga socknar i hufvudsak enahanda bestämmelser använda beloppen, dels för inköp af lämpligt vårutsäde att in natura utdelas, dels ock till anskaffande af lifsförnödenheter för sådana hjälpbehöfvande inom socknen, som icke vore att hänföra till fattigunderstöds-tagare. Härförutom hade redan under år 1901 ett belopp af 39,286 kr. utgått ur Transtrands sockens understödsfond.

Tab. Ä. Sockenmagasinen i Kopparbergs län vid 1905 års slut.

Magasin.	Magasinets behållning.		Magasin.	Magasinets behållning.	
	Spannmål. Hekto- liter.	Pen- ningar. Kronor.		Spannmål. Hekto- liter.	Pen- ningar. Kronor.
Bjursås:			Rättvik:		
Bjursås	319·00	5,931	Sörbygge fjärdings	144·80	—
Sågsbo	53·00	113	Öfre Gärdsjö . .	50·30	—
By	—	7,849	Nedre Gärdsjö . .	37·70	—
Älfdalens	—	18,006	Bleckets	25·10	—
Envikens	—	10,372	Stora Skedvi . . .	2,610·63	32,718
Floda	—	4,835	Stora Tuna:		
Folkärna	—	27,391	Sockenmagasinet .	—	18,617
Gagnefs	—	11,104	Skärsjö fjärdings .	642·31	690
Grangärde	—	4,959	Hesse »	677·93	5,142
Gustaf:			Brobygge » . . .	241·00	1,194
Morbygge fjärdings	1,523·99	11,519	Skomsarby » . . .	409·83	1,798
Utanbäcks » . . .	1,231·72	11,820	Tjärnbygge » . . .	544·01	3,108
Ofvanbäcks » . . .	547·98	1,723	Sundborns	456·13	3,514
Hedemora	—	19,430	Svärdsjö:		
Husby	—	36,593	Lingheds fjärdings	—	939
Järna	720·77	18,411	Bengtshedens » .	186·53	10,391
Ludvika	—	10,814	Tofta »	173·80	1,129
Mockfjärds	119·93	397	Säters	521·35	4,543
Norrbärke	—	7,337	Vika	636·11	123
Nås	266·40	20,252	Åls	280·68	6,451
			Summa	12,421·00	319,213

Tab. Ö. Kopparbergs läns nödhjälpkassa åren 1901—1905.

	Allmänna gåfvo- fonden.	Fruntim- mersför- eningens i Uppsala gåfvo- fond.	Svensson- ska gåfvo- fonden.	Fonden för rädd- ning af vanartiga och van- vårdade barn.	Koppar- bergs läns nöd- hjälps- kommittés gåfvo- fond.	Summa. Kronor.
<i>Ställning vid årets slut.</i>						
År 1901	108,389·41	9,665·63	29,132·50	27,225·90	—	174,413·44
» 1902	109,364·48	9,907·81	29,573·57	27,928·11	—	176,773·97
» 1903	110,611·65	10,152·27	29,028·99	28,743·52	—	178,536·43
» 1904	111,536·87	10,395·26	28,558·13	29,541·10	19,784·05	199,815·41
» 1905	112,601·13	10,624·76	27,966·01	30,284·64	20,600·47	202,077·01
<i>Utgifter under året.</i>						
År 1901	1,900·00	180·00	860·80	875·00	—	3,815·80
» 1902	3,750·00	180·00	834·20	475·00	—	5,239·20
» 1903	3,550·00	190·00	1,851·15	400·00	—	5,991·15
» 1904	3,683·00	180·00	1,680·34	400·00	—	5,943·34
» 1905	3,544·00	200·00	1,772·06	478·00	—	5,994·06

Antalet *registrerade sjuk- och begravningskassor* inom länet, som år 1900 utgjorde 30, däraf 27 registrerade här hos Länsstyrelsen, har under perioden nära fördubblats och utgör vid periodens slut 56, däraf 48 blifvit registrerade härstädes, 7 hos magistraten i Falun och 1 hos magistraten i Hedemora. I förvaltningsbidrag hafva till dem under pe-

Falun i landskansliet den 31 december 1906.

rioden utanordnats följande belopp, nämligen: för år 1901 5,128.50 kr., för år 1902 6,584.50 kr., för år 1903 7,072 kr., för år 1904 7,706.50 kr. och för år 1905 8,349.50 kr., eller sammanlagdt 34,841 kr. mot 14,033.53 kr. under senaste femårsperioden.

Underdånigst:

F. HOLMQUIST.

Kristian Wik.

Lars Fernqvist.

Tab. 1.

FOLKMÄNGDEN I KOPPARBERGS LÄN ÅREN 1901—1905.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	
Kyrkoskrifna folkmängden (enligt prästerskapets uppgifter den 31 december).				Mantalskrifna folkmängden (enligt de mantalslängder, som upprättats vid slutet af motstående år).											
				Hela mantalskrifna folkmängden.			Däraf fria från mantalspenningar.								
							Värfvadtmanskap.		Af särskilda orsaker befriade.		Underåriga.		Summa (fria från mantalspenningar).		
							Mankön.	Kvinnkön.	Summa.	Mankön.	Man-kön.	Kvinn-kön.	Man-kön.	Kvinn-kön.	Man-kön.
Landsbygden	år 1901	103,415	104,110	207,525	103,226	103,798	207,024	1	3,423	7,076	41,968	40,604	45,392	47,680	93,072
	1902	103,625	104,318	207,943	103,445	104,304	207,749	—	3,425	7,024	42,110	40,671	45,535	47,695	93,230
	1903	103,352	104,269	207,621	103,371	104,334	207,705	—	3,483	7,063	42,046	40,508	45,529	47,571	93,100
	1904	104,171	104,582	208,753	104,238	104,765	209,003	—	3,510	7,054	42,138	40,621	45,648	47,675	93,323
	1905	105,064	105,338	210,402	105,110	105,407	210,517	—	3,488	6,903	42,291	40,653	45,779	47,556	93,335
Falu stad	år 1901	4,640	5,383	10,023	4,538	5,351	9,889	—	97	289	1,786	1,811	1,883	2,100	3,983
	1902	4,858	5,620	10,478	4,658	5,517	10,175	—	116	299	1,839	1,889	1,955	2,188	4,143
	1903	4,817	5,512	10,329	4,608	5,557	10,165	—	130	341	1,829	1,894	1,959	2,235	4,194
	1904	4,931	5,573	10,504	4,736	5,658	10,394	—	152	371	1,872	1,899	2,024	2,270	4,294
	1905	4,979	5,605	10,584	4,805	5,635	10,440	—	148	356	1,921	1,857	2,069	2,213	4,282
Hedemora stad	år 1901	795	1,076	1,871	772	1,028	1,800	—	25	77	277	271	302	348	650
	1902	804	1,086	1,890	801	1,085	1,886	—	27	81	274	294	301	375	676
	1903	791	1,093	1,884	812	1,100	1,912	—	29	77	272	302	301	379	680
	1904	847	1,122	1,969	800	1,107	1,907	—	27	70	260	290	287	360	647
	1905	943	1,169	2,112	855	1,139	1,994	—	27	70	281	303	308	373	681
Säters stad	år 1901	327	370	697	292	339	631	—	12	28	112	119	124	147	271
	1902	336	382	718	331	372	703	—	11	28	139	123	150	151	301
	1903	350	402	752	335	386	721	—	10	31	142	124	152	155	307
	1904	358	403	761	346	408	754	—	9	30	148	134	157	164	321
	1905	380	415	795	350	413	763	—	11	27	143	120	154	147	301
Hela länet	år 1901	109,177	110,939	220,116	108,828	110,516	219,344	1	3,557	7,470	44,143	42,805	47,701	50,275	97,976
	1902	109,623	111,406	221,029	109,235	111,278	220,513	—	3,579	7,432	44,362	42,977	47,941	50,409	98,350
	1903	109,310	111,276	220,586	109,126	111,377	220,503	—	3,652	7,512	44,289	42,828	47,941	50,340	98,281
	1904	110,307	111,680	221,987	110,120	111,938	222,058	—	3,698	7,525	44,418	42,944	48,116	50,469	98,585
	1905	111,366	112,527	223,893	111,120	112,594	223,714	—	3,674	7,356	44,636	42,933	48,310	50,289	98,599

ALLMÄNNA VÄGAR OCH SKJUTSNING

a) Längd af allmänna vägar och kostnad för deras underhåll

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
Väghållningsdistrikt.	Väglängd.		V ä g f y r k a r .								Uppskattad kostnad för vägunderhåll in natura (den tid mark är bar).	Vägs katt pr vägfyrk.	
	Landsväg (med broar).	Bygdeväg (med broar).	Å jordbruksfastighet med vägunderhåll in natura.	Å ännu ej till vägunderhåll indelad jordbruksfastighet.	Å statens allmänningsskogar.	Å menigheters allmänningsskogar.	Å frälseränta.	Å annan fastighet.	Å inkomst.	Summa vägfyrkar.		Å vägfyrkar enligt kol. 4.	Å vägfyrkar enligt kol. 5-10.
	Kilometer.	Kilometer.	Antal.	Antal.	Antal.	Antal.	Antal.	Antal.	Antal.	Antal.	Kronor.	Öre.	Öre.
Svärdsjö o. Envikens socknars	49·200	74·598	60,086	5	—	3,066	—	1,865	2,421	67,443	4,274·50	7·05	16·55
Sundborns sockens . . .	13·292	30·126	13,599	—	—	—	—	1,865	2,862	18,326	1,811·11	2	12
Vika „ . . .	19·705	39·008	21,258	—	—	—	—	11	2,801	2,693	5,597·39	—	37
Kopparbergs „ 3) . .	43·240	6·277	32,122	125	—	—	—	—	14,166	14,123	60,536	20	20
Aspeboda „ 3) . .	16·150	24·625	9,634	—	—	—	—	—	92	231	9,957	30	30
Torsängs „ . .	2·626	20·062	8,338	53	—	—	—	—	331	343	9,065	—	22
Gustafs „ . .	10·052	19·722	15,032	—	—	29	—	—	379	413	15,853	8	21
Stora Tuna och Silfbergs socknars	47·594	126·752	77,004	—	92	—	—	23,346	63,153	163,595	14,474·66	—	19
Stora Skedvi tingslags . .	40·000	25·458	27,209	412	—	—	—	546	217	28,384	5,109·33	4	21
Säters „ . .	20·066	0·452	6,653	—	305	—	—	327	1,201	8,486	1,798·63	—	24
Hedemora sockens . . .	39·819	55·361	46,270	—	—	69	—	1,370	3,693	51,402	7,834·17	10	26
Garpenbergs „ . . .	—	46·581	9,947	—	—	—	—	1,266	7,611	18,824	4,079·24	—	33
Husby tingslags	33·859	18·762	38,642	—	137	110	—	1,816	3,636	44,341	4,608·58	4	18
Folkare härads	120·701	51·168	71,906	—	—	—	—	22,130	15,218	109,254	13,928·34	3	23
Gagnefs tingslags	34·070	6·325	40,534	—	—	—	—	976	519	42,029	7,570·45	8	24
Leksands „ . .	31·456	121·813	121,431	—	37	—	—	4,095	9,875	135,438	17,000·00	5	13
Rättviks o. Boda socknars 3)	60·000	25·000	57,488	—	720	—	—	4,666	3,517	66,341	3,380·00	20	20
Ore sockens 3)	46·600	—	52,165	—	—	—	—	570	1,131	53,866	725·00	8	8
Mora tingslags . .	103·841	64·036	81,788	—	54	—	—	5,193	10,947	97,982	7,487·00	17	25·23
Orsa „ . .	47·145	—	105,163	—	—	9,728	—	2,237	6,413	123,541	10,160·00	1·167	9·939
Alfdalens „ . .	78·053	22·000	53,269	—	21,250	10,429	—	1,122	2,772	88,842	8,058·77	2	6
Särna och Idre „ 3) . .	95·355	—	8,208	—	9,250	4,495	—	168	1,799	23,920	5,159·90	126	126
Malungs „ . .	225·277	0·450	136,008	—	8,476	—	—	1,556	6,819	152,859	12,525·00	9·5	18
Nås „ . .	64·931	161·704	78,495	—	—	—	—	5,708	8,336	92,539	18,180·32	13	34
Grangärde „ . .	121·722	30·979	61,859	3,678	—	45	—	15,729	47,547	128,858	9,073·61	8	15
Norrbärke „ . .	36·986	13·336	41,112	—	—	—	—	7,504	9,332	57,948	7,424·40	5	16
Söderbärke „ . .	21·767	67·045	43,340	—	63	—	—	1,321	2,372	47,096	7,573·15	4	20
Summa å landet	1,423·507	1,051·640	1,318,510	4,273	40,384	27,971	11	122,645	229,194	1,742,988	185,816·69	—	—
I städerna	29·958	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

b) Väganläggningar och kostnad därför under åren 1901—1905.

26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34.	35.	36.
Allmänna vägar.	Längd af under åren 1901—1905		K o s t n a d f ö r u n d e r å r e n 1901—1905							
	fulländade och godkända nya vägar.	omlagda eller förbättrade vägsträckor.	fulländade och godkända nya vägar.				omlagda eller förbättrade vägsträckor.			
			Af statsmedel.	Af väggassors medel.	Af andra medel.	Summa.	Af statsmedel.	Af väggassors medel.	Af andra medel.	Summa.
	Kilometer.	Kilometer.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
Landsvägar	2·530	39·092	35,600	31,227·38	—	66,827·38	19,400	100,492·59	2,000	121,892·59
Bygdevägar ⁴⁾	86·492	12·320	59,000	46,570·38	5,400	110,970·38	25,200	900·00	34,632	60,732·00
Städers vägar	2·572	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	91·594	51·412	94,600	77,797·76	5,400	177,797·76	44,600	101,392·59	36,632	182,624·59

¹⁾ I vägs katten inräknas (i kol. 16) äfven bidrag af vägfyrkar enligt kol. 5.

²⁾ Bland väggassans inkomster och utgifter inräknas icke statsbidraget (10 %) till vägunderhållet in natura.

³⁾ Vägunderhållet in natura ombesörjes i dess helhet af vägstyrelsen och bekostas af väggassan.

⁴⁾ Däraf 18·268 km. inom Garpenbergs väghållningsdistrikt, 1·557 km. inom Leksands väghållningsdistrikt och 11·417 km. inom Mora väghållningsdistrikt anlagda på enskild bekostnad, utan att kostnaden därför kan uppgifvas.

⁵⁾ Någon kostnad härför har icke kunnat uppgifvas.

2.

I KOPPARBERGS LÄN ÅREN 1901—1905.

samt vägkassornas inkomster och utgifter m. m. år 1905.

15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	1.
Väggkassans behållning (+) eller brist (—) vid årets början.	Väggkassans inkomster.				Väggkassans utgifter.					Väggkassans behållning (+) eller brist (—) vid årets slut.	Väghållningsdistrikt.
	Väggskatt. ¹⁾	Stats- bidrag. ²⁾	Öfriga inkomster.	Summa inkomster.	Förvalt- nings- kostnader.	Ersättning till snöplog- lagen.	För vägars anläggning, omläggning, brobyggnad.	Öfriga utgifter. ²⁾	Summa utgifter.		
Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	
— 2,529.76	5,629.75	—	2.48	5,632.23	292.60	998.51	1,626.65	882.03	3,709.79	— 697.32	Svärdsjö o. Envikens s:rs.
+ 1,193.37	815.12	—	—	815.12	—	230.50	—	—	230.50	+ 1,777.99	Sundborns sockens.
+ 2,475.09	1,869.24	10.33	385.61	2,265.18	196.89	334.62	818.92	278.82	1,629.25	+ 3,111.02	Vika „
+ 1,671.23	11,566.30	—	9.18	11,575.48	975.63	521.35	511.40	9,937.73	11,946.11	+ 1,300.60	Kopparbergs „ ³⁾
— 566.88	2,984.70	—	—	2,984.70	50.00	213.05	87.70	1,291.68	1,642.43	+ 775.39	Aspeboda „ ³⁾
+ 75.76	171.11	—	140.00	311.11	50.00	92.85	—	126.24	269.09	+ 117.78	Torsängs „
— 74.64	1,375.07	—	—	1,375.07	60.00	88.11	—	—	148.11	+ 1,152.32	Gustafs „
+ 19,469.47	16,035.42	—	1,151.18	17,186.60	552.70	797.41	7,927.53	5,523.18	14,800.82	+ 21,855.25	St. Tunas o. Silfbergs s:rs.
— 1,481.33	1,233.10	37.47	18.50	1,289.07	117.65	221.00	—	14.60	353.25	— 545.51	Stora Skedvi tingslags.
+ 2,085.33	466.06	—	86.02	552.08	49.00	26.50	—	68.03	143.53	+ 2,493.88	Säters „
+ 11,598.91	5,993.74	—	525.72	6,519.46	572.85	1,834.34	4,876.44	856.68	8,140.31	+ 9,978.06	Hedemora sockens.
+ 1,845.73	2,839.29	710.78	150.19	3,700.26	64.50	24.06	928.97	1,669.12	2,686.65	+ 2,859.34	Garpenbergs „
+ 1,319.84	2,505.57	9.37	1,556.31	4,071.25	165.00	1,546.56	2,285.46	1,252.82	5,249.84	+ 141.25	Husby tingslags.
— 23,239.78	13,663.10	47.14	722.79	14,433.03	500.36	127.20	—	5,476.32	6,103.88	+ 14,910.63	Folkare härads.
+ 1,694.14	3,096.75	518.55	150.41	3,765.71	100.00	91.61	1,876.62	1,795.71	3,863.94	+ 1,595.91	Gagnefs tingslags.
+ 1,301.90	7,217.67	1,714.69	150.23	9,082.59	770.40	3,040.45	—	7,874.62	11,685.47	— 1,300.98	Leksands „
—	12,814.70	—	45.37	12,860.07	430.83	625.17	820.89	3,962.46	5,839.35	+ 7,020.72	Rättviks o. Boda s:rs. ³⁾
+ 341.02	4,303.75	375.00	227.59	4,906.34	202.00	205.80	507.15	2,816.46	3,731.41	+ 1,515.95	Ore sockens. ³⁾
— 128,415.10	17,355.94	—	1,392.00	18,747.94	307.05	3,158.41	—	7,707.72	11,173.18	— 120,840.34	Mora tingslags.
+ 23,255.97	2,779.09	—	9,888.40	12,667.49	634.25	559.80	564.63	11,246.39	13,005.07	+ 22,918.39	Orsa „
+ 7,731.32	3,799.48	—	1,911.09	5,710.57	650.00	1,221.00	2,549.63	4,463.87	8,884.50	+ 4,557.39	Älfdalens „
+ 4,348.35	28,887.92	—	950.13	29,838.05	900.00	2,739.05	—	5,071.49	8,710.54	+ 25,475.86	Särna o. Idre „ ³⁾
+ 14.64	24,081.60	—	—	24,081.60	301.30	5,895.00	44,800.00	8,067.55	59,063.85	— 34,967.61	Malungs „
— 6,274.20	12,653.44	6,900.00	532.29	20,085.73	450.00	4,961.30	3,087.29	2,118.12	10,616.71	+ 3,194.82	Näs „
+ 30,220.30	19,722.42	—	4,879.32	24,601.74	1,085.82	1,371.74	43,064.00	3,062.75	48,584.31	+ 6,237.73	Grangärde „
— 5,401.06	5,387.44	—	91.91	5,479.35	230.50	27.00	—	664.96	922.46	— 844.17	Norrbärke „
+ 322.00	2,333.00	—	—	2,333.00	250.00	2,112.00	330.00	135.00	2,827.00	— 172.00	Söderbärke „
— 57,018.33	211,580.77	10,323.33	24,966.72	246,870.82	9,959.33	33,064.39	116,663.28	86,364.35	246,051.35	— 56,198.91	Summa å landet.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	I städerna.

c) Skjutsanstalter och skjutslega vid 1905 års slut.

d) Vid skjutsning utgångna hästar under åren 1901—1905.

37.	38.	39.	40.	41.	42.
Skjutslega pr nymil.	Gästgifverier		Skjutsstationer		Summa skjuts- an- stalter.
	med	utan	med	utan	
	entreprenad.	entreprenad.	entreprenad.	entreprenad.	
	Antal.	Antal.	Antal.	Antal.	Antal.
Med entreprenadbidrag 1.90 kr.	28	—	23	—	50
Utan „ 2.25 „	—	—	1	—	1
„ 1.90 „	1	—	—	—	1
„ 1.80 „	—	—	1	—	1
„ 1.50 „	—	—	1	—	1
Summa skjutsanstalter	29	—	25	—	54
däraf: vid landsvägar	25	—	21	—	46
vid bygdevägar	2	—	3	—	5
i städer	2	—	1	—	3
Anstalter för endast sjöskjuts	—	—	—	—	—

43.	44.	45.	46.	47.	48.	49.
År.	I kungs- och krono- skjuts.	Vid gästgifverier		Vid skjutsstationer		Summa utgångna hästar.
		med	utan	med	utan	
		entreprenad.	entreprenad.	entreprenad.	entreprenad.	
	Antal.	Antal.	Antal.	Antal.	Antal.	Antal.
1901	29	16,561	—	7,194	—	23,784
1902	1	14,899	—	5,045	—	19,945
1903	1	15,762	—	6,822	—	22,585
1904	1	15,671	—	7,330	—	23,002
1905	—	16,768	—	7,379	—	24,147
Summa hästar	32	79,661	—	33,770	—	113,463

Tab. 3.

HEMMAN OCH LÄGENHETER SAMT STADSJORDAR M. M. I KOPPARBERGS LÄN ÅR 1905.

I. Landsbygden.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
Hemman och lägenheter upptagna i jordeboken.	Kronoegendomar.				Skatteegendomar.		Frälseegendomar.		S u m m a.	
	Under allmän disposition.		Under enskild disposition.							
	Antal.	Mantal.	Antal.	Mantal.	Antal.	Mantal.	Antal.	Mantal.	Antal.	Mantal.
Kungs- och kungsladugårdar samt säterier	2	4 $\frac{1}{2}$	—	—	—	—	—	—	2	4 $\frac{1}{2}$
Boställen: hemman	31	10 $\frac{87}{178}$	—	—	16	2 $\frac{145}{1584}$	—	—	47	12 $\frac{1233}{1784}$
lägenheter	5	—	—	—	1	—	1	—	7	—
Säterier och ladugårdar	—	—	—	—	—	—	2	$\frac{1}{2}$	2	$\frac{1}{2}$
Rå- och rörs (insockne) hemman	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hemman	82	391 $\frac{29938797}{40362880}$	29	7 $\frac{4823928517}{10819516160}$	4,149	1,673 $\frac{582866849901481}{73168486342400}$	277	151 $\frac{7885583}{904800}$	4,537	1,872 $\frac{871738835}{73168486342400}$
Nybyggen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Jordlägenheter	4	—	51	—	158	1 $\frac{5}{8}$	1	—	214	1 $\frac{5}{8}$
Fiskerier	1	—	—	—	2	—	1	—	4	—
Verk och inrättningar	—	—	2	—	13	—	2	—	17	—
Summa antal och nuvarande mantal	125	541 $\frac{50816817}{249562880}$	82	7 $\frac{4823928517}{10819516160}$	4,339	1,676 $\frac{1491490827921}{73168486342400}$	284	152 $\frac{224183}{904800}$	4,830	1,891 $\frac{1335}{73168486342400}$
Oförmedlat mantal	—	541 $\frac{50816817}{249562880}$	—	7 $\frac{4823928517}{10819516160}$	—	1,667 $\frac{587888782731953}{951190662451200}$	—	152 $\frac{224183}{904800}$	—	1,882 $\frac{2735}{59904}$
12.							13.	14.	15.	
Brukningsdelar och i jordeboken ej upptagna torp.							Antal.	Taxeringsvärde (i kronor)		
								hvarför bevilning		
Brukningsdelar, hvari hemman äro fördelade							54,576	erlägges.		—
								erlägges.		—
Jordtorp, ej upptagna i jordeboken							218	erlägges.		—
								erlägges.		—
Ryttare-, soldat- och båtsmanstorp, d:o							—	erlägges.		—
								erlägges.		—
Jordbruksfastighet och annan fastighet.										
Jordbruksfastighet							—	145,125,000	15,528,900	
Annan fastighet:										
Hus och tomter i köpingar och därmed jämförliga orter:										
i Borlänge köping							—	1,650,600	—	
i Avesta municipalsamhälle							—	2,495,500	—	
i Krylbo							—	653,800	—	
i Mora stranda							—	1,356,000	—	
i Orsa							—	372,500	—	
i Ludvika							—	2,521,100	—	
i Smedjebackens							—	1,228,900	—	
i Vansbro stationssamhälle							—	425,800	—	
Lägenheter i öfrigt, hvilkas hufvudsakliga värde utgöres af åbyggnaden							—	39,076,600	34,000	
Kyrkor och bönehus							—	—	4,200,400	
Andra offentliga byggnader							—	112,300	5,817,000	
Frälseräntor							5	6,600	—	
Summa annan fastighet (än jordbruksfastighet)							—	49,899,200	10,051,400	

II. Städerna.

16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.
Städer.	Tomter.		Länderier, jordlotter eller andra brukningsdelar.	Boningshus.		T a x e r i n g s v ä r d e (i k r o n o r).									
						A n n a n f a s t i g h e t.									
	Bebyggda.	Obebyggda.		Nybyggda 1901—1905.	Befintliga 1905.	Jordar	Hus och tomter		Kyrkor och bönehus		Andra offentliga byggnader		S u m m a (annan fastighet)		
							hvarför bevilning		hvarför bevilning		hvarför bevilning		hvarför bevilning		
			erlägges.				icke erlägges.	erlägges.	icke erlägges.	erlägges.	icke erlägges.	erlägges.	icke erlägges.	erlägges.	icke erlägges.
Falun	835	164	93	45	1,058	331,800	—	13,452,800	21,000	—	724,200	426,600	1,988,900	13,879,400	2,734,100
Hedemora	157	5	170	40	227	426,800	—	1,978,400	—	—	31,000	11,500	138,000	1,989,900	169,000
Säter	99	86	96	12	99	80,800	—	807,600	—	—	79,500	—	43,100	807,600	122,600
Summa	1,091	255	359	97	1,384	839,400	—	16,238,800	21,000	—	834,700	438,100	2,170,000	16,676,900	3,025,700
						839,400		16,259,800		834,700		2,608,100		19,702,600	

Tab. 4.

EGENDOMAR AF FIDEIKOMMISSNATUR I KOPPARBERGS LÄN ÅR 1905.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
Fideikommissinnehafvarens namn.	Egendomens namn.	Belägenhet. Socken.	M a n t a l.					Antal utjordar, ängar o. d. ej i mantal satt jord.	Antal verk och inrätt- ningar.	T a x e r i n g s v ä r d e t (i kronor)			
			Krono.	Skatte.	F r ä l s e.		Summa.			å jordbruks- fastighet.	å annan fastighet (utom frälseränta).	å frälse- ränta.	Summa.
					Säterier, ladugårdar, rå och rör.	All- mänt frälse.							
Grefve C. F. von Hermansson . . .	Finnbo bruk	Norrbärke.	—	3 709 3 23940	—	—	3 709 3 23940	1	2	214,800	53,500	—	268,300
		Summa	—	3 709 3 23940	—	—	3 709 3 23940	1	2	214,800	53,500	—	268,300

Tab. 5.

EGENDOMAR TILLHÖRANDE INHEMSKA AKTIEBOLAG, I KOPPARBERGS LÄN ÅR 1905.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
Aktiebolagets namn.	Egendomens namn.	Belägenhet. Socken (stad).	M a n t a l. ¹⁾					Antal utjordar, ängar o. d. ej i mantal satt jord.	Antal verk och inrätt- ningar (fastig- heter i städer).	T a x e r i n g s v ä r d e t (i kronor)			
			Krono.	Skatte.	Frälse.		Summa.			å jordbruks- fastighet.	å annan fastighet (utom frälseränta).	å frälse- ränta.	Summa.
					Säterier, ladugårdar, rå och rör.	All- mänt frälse.							
Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag	Kopparverket m. m.	Falun.	—	—	—	—	—	15	169	17,700	1,554,300	—	—
	Hedgårdarna m. m.	Enviken.	—	—	—	—	—	—	—	34,700	—	—	—
	Svartnäs och Äg m. m.	Svärdsjö.	—	—	—	—	—	—	5	1,096,100	131,900	—	—
	Korså bruk m. m.	Sundborn.	—	—	—	—	—	—	2	291,700	115,800	—	—
	Sandviken och Uddnäs m. m.	Vika.	—	—	—	—	—	—	—	87,000	500	—	—
	Utanhed och Rensbyn m. m.	»	—	—	—	—	—	—	—	62,500	—	—	—
	Pilbo och Gassarfvat m. m.	Kopparberg.	—	—	—	—	—	—	—	435,500	34,600	—	—
	Heden och Saxlinden m. m.	Aspeboda.	—	—	—	—	—	—	—	65,300	—	—	—
	Tysktjärnsmyran	Torsång.	—	—	—	—	—	—	—	1,100	—	—	—
	Våbäck och Solvarbo m. m.	Gustaf.	—	—	—	—	—	—	1	33,300	18,000	—	—
	Rissbyttan	Silfberg.	—	—	—	—	—	—	—	3,200	—	—	—
	Noraån m. m.	Stora Tuna.	—	—	—	—	—	—	—	100,300	—	—	—
	Domnarfvets järnverk, såg- verk m. m.	»	—	—	—	—	—	—	4	347,100	3,300,200	—	—
	Domnarfvets pappersbruk (Kvarnsveden)	»	—	—	—	—	—	—	1	—	2,300,000	—	—
	Borlänge	Borlänge köping.	—	—	—	—	—	—	—	7,000	3,700	—	—
	Marken m. m.	Säters socken.	—	—	—	—	—	—	—	24,100	—	—	—
	Uppbo, Forsnäs kvarn m. m.	Stora Skedvi.	—	—	—	—	—	—	1	14,100	8,000	—	—
	Rensbo m. m.	Hedemoras socken.	—	—	—	—	—	—	—	5,400	1,000	—	—
	Åkersbyn m. m.	By.	—	—	—	—	—	—	—	50,900	—	—	—
	Utsund, Bösinge m. m. . . .	Folkärna.	—	—	—	—	—	—	—	14,800	—	—	—
	Sör Näfde	Grytnäs.	—	—	—	—	—	—	—	4,000	—	—	—
	Rällsjöbo m. m.	Bjursås.	—	—	—	—	—	—	—	8,400	—	—	—
	Sätra m. m.	Äl.	—	—	—	—	—	—	—	115,300	6,000	—	—
	Lima m. m.	Leksand.	—	—	—	—	—	—	—	1,000,600	3,500	—	—
	Limå bruk	Siljansnäs.	—	—	—	—	—	—	—	70,000	—	—	—
	Lerdal m. m.	Rättvik.	—	—	—	—	—	—	—	168,800	—	—	—
	Dalbryn m. m.	Ore.	—	—	—	—	—	—	—	2,900	—	—	—

Tab. 5. (Forts.) EGENDOMAR TILLHÖRANDE INHEMSKA AKTIEBOLAG, I KOPPARBERGS LÄN ÅR 1905.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
Aktiebolagets namn.	Egendomens namn.	Belägenhet. Socken (stad).	M a n t a l. ¹⁾				Summa.	Antal utjordar, ängar o. d. ej i mantal satt jord.	Antal verk och inrätt- ningar (fastig- heter i städer).	T a x e r i n g s v ä r d e t (i kronor)			
			Krono.	Skatte.	Frälse.					å jordbruks- fastighet.	å annan fastighet (utom frälseränta).	å frälse- ränta.	Summa.
					Säterier, ladugårdar, rå och rör.	All- mänt frälse.							
Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag (forts.)	Marielund m. m.	Gagnef.	—	—	—	—	—	—	—	141,700	71,000	—	17,228,600
	Bergkarlås m. m.	Mora.	—	—	—	—	—	—	—	137,900	46,600	—	
	Afsöndrade skogsmarker . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	190,400	—	—	
	Bäck m. m.	Våmhus.	—	—	—	—	—	—	—	35,200	8,400	—	
	Afsöndrade skogsmarker . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	22,900	—	—	
	Bengtsarfvat m. m.	Sollerön.	—	—	—	—	—	—	—	7,200	10,500	—	
	Afsöndrade skogsmarker . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	240,700	—	—	
	Johannisholm m. m.	Venjan.	—	—	—	—	—	—	2	209,900	3,500	—	
	Afsöndrade skogsmarker . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	6,300	—	—	
	Björken m. m.	Orsa.	—	—	—	—	—	—	—	768,000	—	—	
	Afsöndrade skogsmarker . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	18,500	—	—	
	Blyberg m. m.	Älfdalen.	—	—	—	—	—	—	—	623,800	3,000	—	
	Afsöndrade skogsmarker . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	36,400	—	—	
	Floåsen m. m.	Särna.	—	—	—	—	—	—	—	142,000	4,000	—	
	Broby	Grängärde.	—	98 10000	—	—	—	2	—	3,600	5,000	—	
	Laxsjön och Grängesberg . . .	—	—	—	—	—	—	7	4	125,500	66,500	—	
	Gräsberg	Ludvika.	—	—	—	—	—	—	—	—	4,600	—	
	Löfsjön m. m.	Floda.	—	—	—	—	—	—	—	305,500	—	—	
	Afsöndrade skogsmarker . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	204,700	—	—	
	Hagaborg m. m.	Näs	—	—	—	—	—	—	1	881,600	28,700	—	
	Afsöndrade skogsmarker . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	166,900	—	—	
	Ursen m. m.	Säfsnäs,	—	—	—	—	—	—	—	11,400	—	—	
	Snöån m. m.	Järna.	—	—	—	—	—	—	—	425,300	19,000	—	
	Afsöndrade skogsmarker . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	69,100	—	—	
	Äppelskog m. m.	Äppelbo.	—	—	—	—	—	—	—	164,700	—	—	
	Afsöndrade skogsmarker . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	93,300	—	—	
	Öje m. m.	Malung.	—	—	—	—	—	—	—	143,600	—	—	
	Afsöndrade skogsmarker . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	132,800	—	—	
	Åkra m. m.	Lima.	—	—	—	—	—	—	—	13,800	—	—	
	Åsen m. m.	Transtrand.	—	—	—	—	—	—	—	86,500	8,000	—	
	Afsöndrade skogsmarker . . .	—	—	—	—	—	—	98 10000	—	—	1,300	—	
Stora Kopparbergs bergslags aktie- bolag och Korsnäs sågverksaktie- bolag	Floåsen m. m.	Särna.	—	—	—	—	—	—	—	24,200	—	—	24,200
Stora Kopparbergs bergslags aktie- bolag, Korsnäs sågverksaktiebolag samt Kopparbergs och Hofors såg- verksaktiebolag	Fjätdalen m. m.	—	—	—	—	—	—	—	—	143,900	—	—	150,400
Snöåby m. m.	Järna.	—	—	—	—	—	—	—	—	1,600	—	—	
Afsöndrade skogsmarker . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2,500	—	—	
—	Äppelbo.	—	—	—	—	—	—	—	—	2,400	—	—	
Korsnäs sågverksaktiebolag	Korsnäs m. m.	Kopparberg.	—	—	—	—	—	—	1	30,000	300,000	—	—
Burgrefgården m. m.	Torsång.	—	—	—	—	—	—	—	—	38,800	4,000	—	
Hofnäs m. m.	By.	—	—	—	—	—	—	—	—	70,500	—	—	
Ickholmen m. m.	Rättvik.	—	—	—	—	—	—	—	—	49,000	—	—	
Gulleråsen m. m.	Boda.	—	—	—	—	—	—	—	—	38,900	—	—	
Furudals bruk m. m.	Ore.	—	—	—	—	—	—	—	1	1,413,400	73,000	—	
Bergkarlås m. m.	Mora.	—	—	—	—	—	—	—	—	135,700	3,000	—	
Afsöndrade skogsmarker . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	251,600	—	—	
Björkvassla m. m.	Våmhus.	—	—	—	—	—	—	—	—	89,300	—	—	
Afsöndrade skogsmarker . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	81,500	—	—	
Bengtsarfvat m. m.	Sollerön.	—	—	—	—	—	—	—	1	110,200	11,000	—	
Afsöndrade skogsmarker . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	371,600	—	—	
Kjättbo m. m.	Venjan.	—	—	—	—	—	—	—	—	40,300	7,500	—	
Afsöndrade skogsmarker . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6,400	—	—	
Björken m. m.	Orsa.	—	—	—	—	—	—	—	—	1,122,000	16,000	—	
Afsöndrade skogsmarker . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	294,800	—	—	

	Blyberg m. m.	Älfdalen.	—	—	—	—	—	—	641,100	8,000	—	
	Afsöndrade skogsmarker	„	—	—	—	—	—	—	56,700	—	—	
	Fjäddalen	Särna.	—	—	—	—	—	—	276,800	2,000	—	
	Björkbyn	Floda.	—	—	—	—	—	—	8,700	—	—	
	Afsöndrade skogsmarker	„	—	—	—	—	—	—	21,700	—	—	
	Digerliden m. m.	Nås.	—	—	—	—	—	—	32,700	—	—	
	Afsöndrade skogsmarker	„	—	—	—	—	—	—	13,800	—	—	
	Myrbacka m. m.	Järna.	—	—	—	—	—	—	180,800	3,000	—	
	Afsöndrade skogsmarker	„	—	—	—	—	—	—	76,500	—	—	
	Rågsveden m. m.	Äppelbo.	—	—	—	—	—	—	206,900	—	—	
	Afsöndrade skogsmarker	„	—	—	—	—	—	—	55,000	—	—	
	Lindsberg m. m.	Malung.	—	—	—	—	—	1	1,281,300	9,000	—	
	Afsöndrade skogsmarker	„	—	—	—	—	—	—	262,500	—	—	
	Asplunda m. m.	Lima.	—	—	—	—	—	—	142,300	8,000	—	
	Afsöndrade skogsmarker	„	—	—	—	—	—	—	126,600	—	—	
	Långstrand m. m.	Transtrand.	—	—	—	—	—	—	306,800	—	—	
	Afsöndrade skogsmarker	„	—	—	—	—	—	—	227,800	—	—	8,506,500
Kopparbergs och Hofors sågverksaktiebolag	Tånger m. m.	Enviken.	—	—	—	—	—	2	540,800	43,500	—	
	Linghed m. m.	Svärdsjö.	—	—	—	—	—	1	377,900	196,000	—	
	Krokfors m. m.	Sundborn.	—	—	—	—	—	—	12,400	—	—	
	Stora Nås, Karlsfors m. m.	Vika.	—	—	—	—	—	2	82,500	266,200	—	
	Holms kvarn	Kopparberg.	—	—	—	—	—	1	400	25,000	—	
	Långlandet m. m.	Torsång.	—	—	—	—	—	—	25,000	—	—	
	Ärtleden m. m.	Bjursås.	—	—	—	—	—	—	22,300	—	—	
	N. Lindberg m. m.	Leksand.	—	—	—	—	—	—	199,800	—	—	
	Dådrans bruk m. m.	Rättvik.	—	—	—	—	—	1	1,312,000	38,600	—	
	Styggeforsen m. m.	Boda.	—	—	—	—	—	—	205,800	—	—	
	Böle m. m.	Ore.	—	—	—	—	—	—	288,400	20,000	—	
	Bonäs m. m.	Mora.	—	—	—	—	—	—	18,300	—	—	
	Afsöndrade skogsmarker	„	—	—	—	—	—	—	46,100	—	—	
	Heden m. m.	Våmhus.	—	—	—	—	—	—	5,000	—	—	
	Afsöndrade skogsmarker	„	—	—	—	—	—	—	2,700	—	—	
	Bengtsarfvet m. m.	Sollerön.	—	—	—	—	—	—	21,000	—	—	
	Afsöndrade skogsmarker	„	—	—	—	—	—	—	82,500	—	—	
	Stutt	Venjan.	—	—	—	—	—	—	10,100	—	—	
	Afsöndrade skogsmarker	„	—	—	—	—	—	—	2,900	—	—	
	Hansjö m. m.	Orsa.	—	—	—	—	—	—	239,000	3,000	—	
	Afsöndrade skogsmarker	„	—	—	—	—	—	—	36,000	—	—	
	Blyberg m. m.	Älfdalen.	—	—	—	—	—	1	274,400	51,000	—	
	Afsöndrade skogsmarker	„	—	—	—	—	—	—	7,500	—	—	
	Örskogen m. m.	Järna.	—	—	—	—	—	—	15,500	—	—	
	Afsöndrade skogsmarker	„	—	—	—	—	—	—	15,500	—	—	
	Nordibyn	Äppelbo.	—	—	—	—	—	—	3,700	—	—	
	Afsöndrade skogsmarker	„	—	—	—	—	—	—	11,800	—	—	
	Bjuråker m. m.	Malung.	—	—	—	—	—	—	55,800	—	—	
	Afsöndrade skogsmarker	„	—	—	—	—	—	—	11,200	—	—	4,569,600
Envikens handelsaktiebolag	Röndalen	Enviken.	—	—	—	—	—	—	200	8,000	—	8,200
Backa-Hosjö aktiebolag	Österbyn	Svärdsjö.	—	—	—	—	—	—	14,000	—	—	
	Backa m. m.	Sundborn.	—	—	—	—	—	2	50,400	70,000	—	
	Gräfsingen m. m.	Vika.	—	—	—	—	—	—	19,300	1,500	—	
	Backafors	Kopparberg.	—	—	—	—	—	—	800	16,500	—	172,500
Siljans kolaktiebolag	Lumsheden	Svärdsjö.	—	—	—	—	—	—	21,600	—	—	
	Svartskür m. m.	Vika.	—	—	—	—	—	—	148,400	500	—	
	Varbo utskog	Kopparberg.	—	—	—	—	—	—	5,400	—	—	
	Stora Ornäs	Torsång.	—	—	—	—	—	—	60,000	—	—	
	Varåsen m. m.	Äl.	—	—	—	—	—	—	2,000	—	—	
	Kullsbjörken	Leksand.	—	—	—	—	—	—	14,100	—	—	
	Lundbjörken	Siljansnäs.	—	—	—	—	—	—	—	7,500	—	
	„	Rättvik.	—	—	—	—	—	—	900	—	—	
	Noret m. m.	Mora.	—	—	—	—	—	—	2,900	11,000	—	
	Vålången m. m.	Sollerön.	—	—	—	—	—	—	—	3,500	—	
Borgärdets handelsförenings aktiebolag	Persbo	Ludvika.	—	—	—	—	—	1	23,200	—	—	301,000
	Borgärdet	Svärdsjö.	—	—	—	—	—	—	—	5,500	—	5,500
	„	„	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	Grycksbo m. m.	Kopparberg.	—	—	—	—	—	1	16,200	26,500	—	
J. H. Munktells pappersfabriks aktiebolag	„	„	—	—	—	—	—	2	346,300	1,100,000	—	
	Öfre Skog	Aspeboda.	—	—	—	—	—	—	3,900	—	—	
	Kullgärdet m. m.	Bjursås.	—	—	—	—	—	—	4,300	31,000	—	

Tab. 5. (Forts.) EGENDOMAR TILLHÖRANDE INHEMSKA AKTIEBOLAG, I KOPPARBERGS LÄN ÅR 1905.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
Aktiebolagets namn.	Egendomens namn.	Belägenhet. Socken (stad).	M a n t a l. ¹⁾					Antal utjordar, ängar o. d. ej i man- tal satt jord.	Antal verk och inrätt- ningar (fastig- heter i städer).	T a x e r i n g s v ä r d e t (i kronor)			
			Krono.	Skatte.	F r ä l s e.		Summa.			å jord- bruks- fastighet.	å annan fastighet (utom fräl- seränta).	å frälse- ränta.	Summa.
					Säterier, ladugårdar, rå och rör.	All- mänt frälse.							
J. H. Munktells pappersfabriksaktie- bolag	Lustbo m. m. Risholn	Ål. Leksand.	—	—	—	—	—	—	—	53,100 1,900	10,000 16,000	—	1,609,200
Boda sågverksaktiebolag	Boda	Svärdsjö.	—	—	—	—	—	—	1	500	10,000	—	10,500
Hofors aktiebolag	’	’	—	—	—	—	—	—	—	14,500	—	—	14,500
Svärdsjö och Bengtshedens handels- aktiebolag	Bengtsheden	’	—	—	—	—	—	—	—	—	3,000	—	3,000
Falu elektriska belysningsaktiebolag .	Sundborns by	Sundborn. Falun.	—	—	—	—	—	—	1 3	— —	350,000 55,000	—	405,000
Korså handelsförenings aktiebolag . .	Korsån	Sundborn.	—	—	—	—	—	—	—	—	3,000	—	3,000
Klosters aktiebolag	Mjölmarvallen Nyberget Villberga m. m. Kloster, Långshyttan, Stjärn- sund m. m. Byvalla	’ Stora Skedvi. Garpenberg. Husby. By.	—	—	—	—	—	—	—	500 8,400 33,900	— — 1,600	—	—
Aktiebolaget Ernst Nordström . . .	Stora Näs	Vika.	—	—	—	—	—	—	1	—	20,000	—	20,000
Karlsfors mejeriaktiebolag	Karlsfors	’	—	—	—	—	—	—	1	—	20,000	—	20,000
Sandvikens järnverksaktiebolag . . .	Korsnäs järnverk ’	’ Kopparberg.	—	—	—	—	—	—	1 1	— —	71,200 75,200	—	146,400
Falu tegelverks aktiebolag	Hyddan m. m.	’ Falun.	—	—	—	—	—	—	1 1	5,600 7,000	8,400 118,000	—	139,000
Aktiebolaget Petterson & Landberg .	Norslund	Kopparberg.	—	—	—	—	—	—	—	—	20,200	—	20,200
Hedman & Öhrns handelsaktiebolag .	Korsnäs	’	—	—	—	—	—	—	—	—	17,300	—	17,300
Runns ångsågsaktiebolag	Hälsingstrand	’	—	—	—	—	—	—	1	6,000	94,000	—	100,000
Storviks sulfidfabriks aktiebolag . . .	’ Flanön	’ Torsång.	—	—	—	—	—	—	1	2,000 500	50,000 —	—	52,500
Vagn- och Maskinfabriksaktiebolaget .	Främby	Kopparberg. Falun.	—	—	—	—	—	—	1 1	74,500 2,000	3,000,000 16,200	—	3,092,700
Grycksbo arbetares handelsaktiebolag	Grycksbo	Kopparberg.	—	—	—	—	—	—	—	—	6,000	—	6,000
Falun—Västerdalarnes järnvägsaktie- bolag	Stora Aspeboda Norsbo	Aspeboda. Torsång.	—	—	—	—	—	—	—	600 1,500	— —	—	2,100
Dalälvarnes strömbyggnadsaktiebolag	Tylla Öfvermora m. m. Öfvermo m. m. Vikarbyn Garsås Ryssa m. m. Näset m. m.	’ Stora Tuna. Leksand. Rättvik. Mora. Sollerön. Äppelbo.	—	—	—	—	—	—	—	— 1,000 28,800 300 1,200 — 1,900	1,500 11,500 15,200 — — 13,500 —	—	74,900
Gustafs sockens mejeriaktiebolag . .	Enbacka	Gustaf.	—	—	—	—	—	—	1	—	4,000	—	4,000
Grufaktiebolaget Dalarne	Ulfshyttan Idkerberget Rämshyttan	Silfberg. ’ Grängärde.	—	—	—	—	—	—	— 1 3	— 1,500 117,000	8,000 67,100 62,500	—	256,100

Ulfshytte järnverks aktiebolag . . .	Ulfshyttan m. m.	Silfberg. Stora Tuna.	—	—	—	—	—	—	5	360,000 6,500	200,000 —	—	566,500
Forsbacka järnverks aktiebolag . . .	Smälla m. m.	„	—	—	—	—	—	—	—	14,600	—	—	14,600
Aktiebolaget Schisshyttan	Hästberg*	„	—	—	—	—	—	—	—	8,300	—	—	—
	Schisshyttan	Norrbärke.	—	611,911 62,772	—	—	—	—	5	237,600	295,000	—	540,900
Domnarfvet arbetsförenings aktiebolag	Domnarfvet	Stora Tuna.	—	—	—	—	—	—	—	800	19,000	—	—
	Borlänge	Borlänge köping.	—	—	—	—	—	—	—	—	900	—	20,700
Logen »Dalälvens Ros» byggnads- aktiebolag	Alsäck	Stora Tuna.	—	—	—	—	—	—	—	—	3,200	—	3,200
Falu ångbryggeriaktiebolag	Norr-Romme	„	—	—	—	—	—	—	—	6,000	—	—	—
	Kyrkbyn	Orsa. Falun.	—	—	—	—	—	—	1	—	15,000 220,500	—	241,500
Bispbergs aktiebolag	Grufrisat m. m.	Säters socken.	—	—	—	—	—	—	1	12,000	100,000	—	—
	Bispbergsbyttan	Stora Skedvi.	—	—	—	—	—	—	—	16,600	—	—	128,600
Västra Bispbergs aktiebolag	Öfre och Nedre Stubbersbo	Säters socken.	—	—	—	—	—	—	—	10,000	—	—	10,000
Larsbo-Norns aktiebolag	Vikmanshyttan, Norn m. m.	Hedemorasocken.	—	—	—	—	—	—	—	935,000	453,400	—	—
	Viken	Säters socken.	—	—	—	—	—	—	—	3,500	—	—	—
	Larsbo bruk	Söderbärke.	—	724,275 42,336	—	—	—	—	1	883,800	42,500	—	2,318,200
Södra Dalarnes järnvägsaktiebolag . .	Bispbergs och Kullsvedens stationer m. m.	Säters socken.	—	—	—	—	—	—	—	—	23,000	—	—
	Vikmanshytte station m. m.	Hedemorasocken.	—	—	—	—	—	—	—	—	12,000	—	—
	Avesta station m. m.	Avesta.	—	—	—	—	—	—	—	—	40,000	—	75,000
Arkhytte såg- och kvarnaktiebolag . .	Arkhyttan	Stora Skedvi.	—	—	—	—	—	—	—	200	30,000	—	30,200
Gäffe—Dala järnvägsaktiebolag . . .	2 vaktstugor	„	—	—	—	—	—	—	—	—	5,000	—	—
	Turisthotellet	Rättvik. Falun.	—	—	—	—	—	—	1	—	249,000 85,300	—	377,400
Garpenbergs aktiebolag	Garpenbergs gård m. m. . .	Garpenberg.	—	—	—	—	—	—	—	515,100	177,500	—	—
	Trollbo	Hedemorasocken.	—	—	—	—	—	—	—	13,200	—	—	—
	Fors bruk m. m.	Folkärna.	—	—	—	—	—	—	—	86,500	535,500	—	—
	Starbo	Norrbärke.	—	—	—	—	—	—	—	—	1,300	—	1,329,100
Stora Långviks grufaktiebolag . . .	Pålsbenning m. m.	Garpenberg.	—	—	—	—	—	—	—	10,800	60,000	—	70,800
Lilla Långviks grufaktiebolag . . .	Jönvik	„	—	—	—	—	—	—	—	100	2,000	—	2,100
Aktiebolaget Rullshytte zink- och bly- grufvor	Rullshyttan m. m.	„	—	—	—	—	—	—	1	8,100	235,000	—	243,100
Garpenberg—Fors järnvägsaktiebolag	Garpenbergs station	„	—	—	—	—	—	—	—	—	10,000	—	10,000
Husby mejeriaktiebolag	Kungsgårdens mejeri	Husby.	—	—	—	—	—	—	1	—	5,500	—	5,500
Långshytte ångsågsaktiebolag . . .	Långshyttan	„	—	—	—	—	—	—	1	600	17,000	—	17,600
Långshytte handelsaktiebolag . . .	„	„	—	—	—	—	—	—	—	—	16,000	—	16,000
Aktiebolaget Rörshytte ångsåg . . .	Rörshyttan	„	—	—	—	—	—	—	1	—	2,000	—	2,000
Horndals järnverks aktiebolag . . .	Horndal, Näs m. m.	By. Husby.	—	—	—	—	—	—	1	610,100 89,300	1,929,600 1,400	—	2,630,400
Trävaruaktiebolaget Bergslagera . .	Grönsinka ångsåg	By.	—	—	—	—	—	—	1	—	15,000	—	15,000
Söderfors bruks aktiebolag	Hofnäs m. m.	„	—	—	—	—	—	—	—	42,100	1,200	—	—
	Ehret m. m.	Husby.	—	—	—	—	—	—	—	7,700	—	—	51,000
Näs—Morshytte järnvägsaktiebolag .	Banvaktstuga	By.	—	—	—	—	—	—	—	—	800	—	800
Vilh. Larssons handelsaktiebolag . .	Norelund	Folkärna.	—	—	—	—	—	—	—	3,300	10,000	—	13,300
Stockholms superfosfatfabriks aktiebolag	Månsbo	Grytnäs.	—	—	—	—	—	—	1	110,000	1,005,800	—	1,115,800
Avesta järnverks aktiebolag	Järnverket m. m.	Avesta.	—	—	—	—	—	—	1	47,000	1,280,000	—	—
	Krylbo	Folkärna.	—	—	—	—	—	—	—	11,600	—	—	—
	Vattenfall m. m.	Grytnäs.	—	—	—	—	—	—	—	23,200	—	—	—
	Rensbo grufva	Hedemorasocken.	—	—	—	—	—	—	1	—	2,500	—	1,369,300

Tab. 5. (Forts.) EGENDOMAR TILLHÖRANDE INHEMSKA AKTIEBOLAG, I KOPPARBERGS LÄN ÅR 1905.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
Aktiebolagets namn.	Egendomens namn.	Belägenhet. Socken (stad).	M a n t a l. ¹⁾				Antal utjordar, ängar o. d. ej i mantal satt jord.	Antal verk och inrätt- ningar (fastig- heter i städer).	Taxeringsvärdet (i kronor)				
			Krono.	Skatte.	Frälse.				Summa.	å jord- bruks- fastighet.	å annan fastighet (utom fräl- seränta).	å frälse- ränta.	Summa.
					Säterier, ladugårdar, rå och rör.	All- mänt frälse.							
Kopparbergs-Avesta aktiebolag . . .	Sågverk Utmeland Mickelvål Nygården Östomsjön	Avesta. Mora. Orsa. Grytnäs. Särna.	— — — — —	— — — — —	— — — — —	— — — — —	— — — — —	1 — — — —	— 2,900 800 7,000 200	253,000 — — — —	— — — — —	— — — — —	263,900
Norbergs elektriska aktiebolag . . .	Kraftstation	Avesta.	—	—	—	—	—	—	1	—	300,000	—	300,000
Aktiebolaget Auditorium	Kv. Siken	»	—	—	—	—	—	—	—	—	30,000	—	30,000
Aktiebolaget Avesta varmbadhus . .	» Smedjan	»	—	—	—	—	—	—	—	—	20,000	—	20,000
Leksands torfströfabriks aktiebolag .	Risholm	Leksand.	—	—	—	—	—	—	1	—	5,000	—	5,000
Brossfors sågverks aktiebolag . . .	» Brossfors	» Rättvik.	— —	— —	— —	— —	— —	— —	1 —	20,100 2,200	20,000 —	— —	42,300
Aktiebolaget Norsbro sågverksägare .	Noret	Leksand.	—	—	—	—	—	—	1	4,500	30,000	—	34,500
Leksands handelsaktiebolag	»	»	—	—	—	—	—	—	—	—	18,000	—	18,000
Norets mejeriaktiebolag	»	»	—	—	—	—	—	—	1	—	4,000	—	4,000
Hjortnäs mejeriaktiebolag	Hjortnäs	»	—	—	—	—	—	—	1	—	2,500	—	2,500
Sjugare mejeriaktiebolag	Sjugare	»	—	—	—	—	—	—	1	—	1,600	—	1,600
Kullsbergs kalkförädlingsaktiebolag .	Glisstjärna	Rättvik.	—	—	—	—	—	—	1	20,000	25,000	—	45,000
Åkernäs ångsågs aktiebolag	Vikarbyn	»	—	—	—	—	—	—	1	—	18,000	—	18,000
Enå tullkvarns aktiebolag	Enå kvarn	»	—	—	—	—	—	—	1	—	20,000	—	20,000
Ickå nya tullkvarns aktiebolag . . .	Ickå kvarn	»	—	—	—	—	—	—	1	—	6,000	—	6,000
Toppuddens sågverks aktiebolag . . .	Sågverk	Boda.	—	—	—	—	—	—	1	—	4,800	—	4,800
Trävaruaktiebolaget Dalarne	Skogsmark » Morkarby m. m. Afsöndrade skogsmarker Kallmora m. m. Afsöndrade skogsmarker Glysjön m. m. Floåsen m. m. Afsöndrade skogsmarker Svedjebyn m. m. Afsöndrade skogsmarker Vansbro m. m. Afsöndrade skogsmarker Sörombäcken m. m. Afsöndrade skogsmarker Grönland m. m. Afsöndrade skogsmarker Risätra Norr sjön m. m. Afsöndrade skogsmarker Stensbo, Vännebo m. m. Ludvika ångsåg Lernbo och St. Snöån	» Ore. Mora. » Orsa. » Älfdalen. Särna. » Floda. » Järna. » Äppelbo. » Malung. » Lima. Transtrand. » Grangärde. Ludvika. Norrbärke.	— —<										

Söderhamns trävaruaktiebolag	—	Ore.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31,700	60,000	—	91,700
Siljans järnvägsaktiebolag	Arbetarebostad	Gagnef.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,700	—	1,700
Siljans sågverks aktiebolag	Noret	Mora.	—	—	—	—	—	—	—	1	800	55,000	—	—	55,800
Saxvikens sågverks aktiebolag	Utmeland m. m.	»	—	—	—	—	—	—	—	1	5,100	40,000	—	—	—
	Afsöndrade skogsmarker	»	—	—	—	—	—	—	—	—	1,100	—	—	—	—
	»	Våmhus.	—	—	—	—	—	—	—	—	20,000	—	—	—	66,200
Fu nya sågverksaktiebolag	Färnäs	Mora.	—	—	—	—	—	—	—	1	100	8,000	—	—	8,100
Oxbergs sågverks aktiebolag	Oxberg	»	—	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	100
Aktiebolaget Träkol	Vimo	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3,500	—	—	—
	Afsöndrade skogsmarker	»	—	—	—	—	—	—	—	—	2,000	—	—	—	—
	Gäfunda m. m.	Venjan.	—	—	—	—	—	—	—	—	600	—	—	—	—
	Flattfabodar m. m.	Nås.	—	—	—	—	—	—	—	—	26,500	—	—	—	—
	Myrbacka m. m.	Järna.	—	—	—	—	—	—	—	—	46,300	15,100	—	—	—
	Afsöndrade skogsmarker	»	—	—	—	—	—	—	—	—	7,300	—	—	—	—
	Sågen	Äppelbo.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2,000	—	—	—
	Afsöndrade skogsmarker	Malung.	—	—	—	—	—	—	—	—	7,900	—	—	—	111,200
Ljusne-Voxna aktiebolag	Ulfajön	Mora.	—	—	—	—	—	—	—	—	8,000	—	—	—	—
	Afsöndrade skogsmarker	»	—	—	—	—	—	—	—	—	37,400	—	—	—	—
	Kvarnberg	Orsa.	—	—	—	—	—	—	—	—	5,300	—	—	—	—
	—	Ore.	—	—	—	—	—	—	—	—	950,500	18,000	—	—	1,019,200
Fu tullkvarns aktiebolag	Nusnäs	Mora.	—	—	—	—	—	—	—	1	400	12,000	—	—	12,400
Mora bryggeriaktiebolag	Hennes	»	—	—	—	—	—	—	—	1	600	140,000	—	—	140,600
Falun—Rättvik—Mora järnvägsaktiebolag	Noreberg	»	—	—	—	—	—	—	—	—	8,800	—	—	—	—
	Kyrkoby	Orsa.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50,000	—	—	—
	—	Falun.	—	—	—	—	—	—	—	1	—	12,000	—	—	70,800
Mora-Östbygge handelsaktiebolag	Mora strand	Mora.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30,000	—	—	30,000
Österdalarnes ångbåtsaktiebolag	» »	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	800	—	—	800
Österdalarnes telefonaktiebolag	» »	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15,000	—	—	—
	Kyrkbyn	Orsa.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6,000	—	—	21,000
Aktiebolaget Mora acetylenasverk	Mora strand	Mora.	—	—	—	—	—	—	—	1	—	7,500	—	—	7,500
Våmhus sågverks aktiebolag	Våmhus	Våmhus.	—	—	—	—	—	—	—	1	—	6,500	—	—	6,500
Våmhus handelsförenings aktiebolag	Höjen m. m.	»	—	—	—	—	—	—	—	—	1,000	14,800	—	—	15,800
Våmhus bryggeri- och bageriaktiebolag	Indor	»	—	—	—	—	—	—	—	1	—	3,000	—	—	3,000
Sollerö sågverks aktiebolag	Lerön	Sollerön.	—	—	—	—	—	—	—	1	—	7,500	—	—	7,500
Venjans sågverks aktiebolag	Kyrkbyn	Venjan.	—	—	—	—	—	—	—	1	—	4,000	—	—	4,000
Holms ångsågs aktiebolag	Holm	Orsa.	—	—	—	—	—	—	—	1	—	32,000	—	—	32,000
Aktiebolaget Orsa stenhuggeri	Björken m. m.	»	—	—	—	—	—	—	—	1	3,000	30,000	—	—	33,000
Aktiebolaget Skattungbyns kalkbruk	Kallholn m. m.	»	—	—	—	—	—	—	—	2	26,100	35,000	—	—	61,100
Orsa elektriska aktiebolag	Hansjö	»	—	—	—	—	—	—	—	1	1,200	90,000	—	—	91,200
Gäffe bryggeriaktiebolag Gustafsbro	Kyrkbyn	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7,000	—	—	7,000
Ångbryggeriaktiebolaget i Gäffe	»	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6,000	—	—	—
	Smedenstorp	Grangärde.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6,000	—	—	—
	—	Falun.	—	—	—	—	—	—	—	1	—	29,100	—	—	41,100
Bollnäs nya bryggeriaktiebolag	—	Orsa.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4,000	—	—	4,000
Bjus sågaktiebolag	Bjus	»	—	—	—	—	—	—	—	1	—	10,000	—	—	10,000
Stackmora aktiesågbolag	Stackmora	»	—	—	—	—	—	—	—	1	—	8,000	—	—	8,000
Orsa vattenlednings aktiebolag	Kyrkbyn m. m.	»	—	—	—	—	—	—	—	—	100	500	—	—	600
Älfdalens sågverks aktiebolag	Älfdalen	Älfdalen.	—	—	—	—	—	—	—	1	—	25,000	—	—	25,000
Evertsbergs arbetares handelsförenings aktiebolag	Evertsberg	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10,000	—	—	10,000

Tab. 5. (Forts.) EGENDOMAR TILLHÖRANDE INHEMSKA AKTIEBOLAG, I KOPPARBERGS LÄN ÅR 1905.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
Aktiebolagets namn.	Egendomens namn.	Belägenhet. Socken (stad).	M a n t a l. ¹⁾					Antal utjordar, ängar o. d. ej i mantal satt jord.	Antal verk och inrätt- ningar (fastig- heter i städer).	T a x e r i n g s v ä r d e t (i kronor)			
			Krono.	Skatte.	F r ä l s e.		Summa.			å jord- bruks- fastighet.	å annan fastighet (utom fräl- seränta).	å frälse- ränta.	Summa.
					Säterier, ladugårdar, rå och rör.	All- mänt frälse.							
Aktiebolaget Stadjans ångsåg	Särnaby	Särna.	—	—	—	—	—	—	—	400	12,000	—	12,400
Storälfvedalens aktiebolag	Foskros m. m.	»	—	—	—	—	—	—	—	118,200	—	—	118,200
Grängesbergs grufaktiebolag	Grängesberg	Grangärde.	—	$\frac{1}{8}$	—	—	—	19	17	83,000	976,900	—	1,886,100
	Enkullen	Ludvika.	—	$\frac{137}{8}$	—	—	—	2	1	180,700	80,000	—	
	Lernbo och Hellsjön	Norrbärke.	—	$\frac{21271}{82368}$	—	—	—	—	2	188,600	376,900	—	
Grängesbergs bryggeriaktiebolag	Örntorp	Grangärde.	—	—	—	—	—	—	—	—	11,000	—	11,000
Björnbergs grufaktiebolag	Björnberget	»	—	—	—	—	—	3	2	6,500	73,600	—	122,100
	Enkullen	Ludvika.	—	$\frac{1}{8}$	—	—	—	—	—	25,000	17,000	—	
Västra Ormbergs grufaktiebolag	Grängesberg	Grangärde.	—	—	—	—	—	1	1	300	65,900	—	66,200
Aktiebolaget Expressdynamit	»	»	—	—	—	—	—	—	1	—	57,200	—	57,200
Grängesbergs arbetarens handelsförenings aktiebolag	»	»	—	—	—	—	—	—	—	—	32,000	—	32,000
Kungsgrufve aktiebolag	Björnberget	»	—	—	—	—	—	2	—	4,500	—	—	4,500
Sunnansjö handelsaktiebolag	Sunnansjö	»	—	—	—	—	—	—	—	—	6,000	—	6,000
Aktiebolaget Ludvika bruksägare	Norhyttan	Ludvika.	—	$\frac{5978}{10000}$	—	—	—	1	1	62,400	21,700	—	1,102,100
	Ludvika bruk	»	—	$\frac{411920}{840000}$	—	—	—	—	5	520,000	498,000	—	
Nyhammars bruks aktiebolag	Nyhammar	Grangärde.	—	$\frac{623833333}{25200000}$	—	—	—	6	8	414,400	359,800	—	827,700
	Iviken	Ludvika.	—	—	—	—	—	—	—	—	1,700	—	
	Holsåker m. m.	Floda.	—	—	—	—	—	—	—	13,000	2,000	—	
	Afsöndrade skogsmarker	»	—	—	—	—	—	—	—	36,800	—	—	
Gravendals aktiebolag	Gravendal m. m.	Säfsnäs.	—	—	—	—	—	—	13	1,754,700	840,000	—	2,845,400
	Järphöjden m. m.	Grangärde.	—	$\frac{1,49}{128}$	—	—	—	2	—	50,500	—	—	
	Lilla Galberget m. m.	Näs.	—	—	—	—	—	—	—	59,800	—	—	
	Afsöndrade skogsmarker	»	—	—	—	—	—	—	—	5,000	—	—	
	Laxtjärnstorpet	Järna.	—	—	—	—	—	—	—	9,300	—	—	
	Öratjärn m. m.	Äppelbo.	—	—	—	—	—	—	—	126,100	—	—	
Fredriksbergs bruks aktiebolag	Björndalen m. m.	Grangärde.	—	$\frac{4905}{8064}$	—	—	—	6	—	24,400	—	—	24,400
Aktiebolaget Saxberget	Räfvåla	»	—	$\frac{5386768}{89120000}$	—	—	—	—	2	4,400	105,300	—	109,700
Skönviks aktiebolag	Persbo	Ludvika.	—	$\frac{179}{2304}$	—	—	—	—	—	10,000	—	—	10,000
Aktiebolaget Svartviks grufvor	Håksberg	»	—	—	—	—	—	—	—	—	3,800	—	86,600
	Gubbo	Norrbärke.	—	$\frac{317}{864}$	—	—	—	—	3	21,500	61,300	—	
Aktiebolaget Spräckla grufvor	Malsjöberg	Ludvika.	—	—	—	—	—	—	—	—	16,000	—	45,400
	Kärrgrufvan	Norrbärke.	—	$\frac{1}{4}$	—	—	—	—	—	15,400	14,000	—	
Svenska fastighetsaktiebolaget	Ludvikatomter	Ludvika.	—	$\frac{1783}{100000}$	—	—	—	—	—	273,500	—	—	273,500
Elektriska aktiebolaget Magnet	Magnet	»	—	$\frac{31}{1000}$	—	—	—	—	1	15,600	876,900	—	892,500
Bergslagens järnvägsaktiebolag	Järnvägshotellet	»	—	—	—	—	—	—	—	—	60,000	—	77,800
	—	Falun.	—	—	—	—	—	—	4	—	17,800	—	
Ludvika handelsaktiebolag	Tomter	Ludvika.	—	—	—	—	—	—	—	—	14,500	—	14,500
Bergverksaktiebolaget Fredmundberg	Fredmundberg	»	—	—	—	—	—	—	1	—	4,500	—	4,500
Bergverksaktiebolaget Vulkanus	Blötberget	»	—	$\frac{87376}{800000}$	—	—	—	—	4	10,000	105,900	—	115,900
Aktiebolaget Ludvika bergverk	Lekomberg	»	—	$\frac{1}{8}$	—	—	—	—	1	8,000	25,000	—	33,000

Bergslagens tegel- och kalkbruks- aktiebolag	Ludvika	Ludvika.	—	—	—	—	—	1	—	30,000	—	30,000
Aktiebolaget Västerbergslags kalkbruk	Norsbo	Norrbärke.	—	—	—	—	—	—	—	600	—	600
Morgårdshammars mekaniska verk- stads aktiebolag	Morgårdshammar	»	—	$\frac{11}{24}$	—	—	$\frac{11}{24}$	—	6	55,000	215,200	270,200
Smedjebackens bryggeriaktiebolag . .	Ljusåsen	»	—	—	—	—	—	—	1	—	12,000	12,000
Stockholm—Västerås—Bergslagens nya järnvägsaktiebolag	Västansjö Sörbo	» Söderbärke.	—	$\frac{23}{4704}$ $\frac{21}{106000}$	—	—	$\frac{37481}{7350000}$	—	—	2,200 100	2,000 —	4,300
Smedjebackens valsverks aktiebolag .	Smedjebacken	Norrbärke.	—	$\frac{1138}{4704}$	—	—	$\frac{1138}{4704}$	—	3	27,900	418,000	445,900
Transport- och bogseringsaktiebolaget i Stockholm	»	»	—	$\frac{4}{1824}$	—	—	$\frac{4}{1824}$	—	—	100	30,000	30,100
Fagersta bruks aktiebolag	Stimmerbo Ulfsbo m. m.	» Söderbärke.	—	$\frac{1}{8}$ $\frac{64189}{144000}$	—	—	$\frac{112189}{144000}$	—	2	28,500 27,000	— 500	56,000
Kvarnsnäs tegelverks aktiebolag . . .	Stimmerbo Kvarnsnäs	Norrbärke. Söderbärke.	—	$\frac{1}{48}$	—	—	$\frac{1}{48}$	—	1 2	3,900 1,000	— 58,030	62,900
Ramnäs bruks aktiebolag	Mattsbo	Norrbärke.	—	$\frac{21}{40}$	—	—	$\frac{21}{40}$	—	1	148,200	30,000	178,200
Söderbärke handelsaktiebolag	Nor	Söderbärke.	—	—	—	—	—	—	—	—	1,200	1,200
Frälsningsarméns förlagsaktiebolag .	Kyrkoby	Floda.	—	—	—	—	—	—	—	200	—	200
Näs handelsaktiebolag	Nederborg	Näs.	—	—	—	—	—	—	—	—	4,100	4,100
Näs mejeriaktiebolag	»	»	—	—	—	—	—	—	—	—	1,500	1,500
Näs tobaksfabriks aktiebolag	Älfsborg	» Falun.	—	—	—	—	—	—	—	800	12,000	—
Hellefors bruks aktiebolag	Dausartorpet m. m. Sågen m. m. Afsöndrade skogsmarker	Järna. Äppelbo. »	—	—	—	—	—	—	—	24,700 42,500 17,900	— 2,000 —	87,100
Aktiebolaget Mölnbacka-Trysil . . .	Vallsjön Löfåsen	Lima. Transtrand.	—	—	—	—	—	—	—	10,100 3,500	— —	13,600
Vansbro trämassefabriks aktiebolag .	Fabriksbyggnad m. m. . . .	Järna.	—	—	—	—	—	—	2	—	173,300	173,300
Mora—Vänerns järnvägsaktiebolag . .	Hotell i Vansbro Afsöndrade skogsmarker	» »	—	—	—	—	—	—	—	—	14,000	—
Aktiebolaget Torfströ	Åbyggnad	»	—	—	—	—	—	—	—	—	6,000	6,000
Myrbacka sågverks aktiebolag	Såg i Emans	»	—	—	—	—	—	—	1	400	20,000	20,400
Lissfors sågverks aktiebolag	Sågverk	Floda.	—	—	—	—	—	—	1	—	8,000	8,000
Västerdalälvens kolaktiebolag	Källbäcken	»	—	—	—	—	—	—	—	1,700	—	1,700
Aktiebolaget Lingon	Slagfors ångsåg Kokeri	Näs. Äppelbo.	—	—	—	—	—	—	1 1	— —	5,000 6,000	11,000
Aktiebolaget Gruckå kvarn	Kvarn	Järna.	—	—	—	—	—	—	1	—	8,000	8,000
Aktiebolaget Råmen-Liljendal	Sörtorpet m. m. Milsjöheden m. m.	Äppelbo. Malung.	—	—	—	—	—	—	—	16,500 29,100	— —	45,600
Aktiebolaget Ellingeverken	Trämassefabrik i V. Fors Afsöndrade skogsmarker	» »	—	—	—	—	—	—	1	37,100 14,200	129,000 —	180,300
Malungs kvarn- och sågverksaktie- bolag	Ångsåg i Grönland Afsöndrade skogsmarker	» »	—	—	—	—	—	—	1	2,400 8,600	25,000 —	36,000
Uddeholms aktiebolag	Utsjö m. m. Afsöndrade skogsmarker Skålmo m. m. Afsöndrade skogsmarker »	» » Lima. » Transtrand.	—	—	—	—	—	—	—	207,300 701,000 37,200 55,600 1,600	— — — — —	1,002,700
Lima handelsaktiebolag	Barbrobacken m. m. . . .	Lima.	—	—	—	—	—	—	—	600	6,000	6,600

Tab. 5. (Forts.) EGENDOMAR TILLHÖRANDE INHEMSKA AKTIEBOLAG, I KOPPARBERGS LÄN ÅR 1905.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
Aktiebolagets namn.	Egendomens namn.	Belägenhet. Socken (stad).	M a n t a l. ¹⁾					Antal utjordar, ängar o. d. ej i mantal satt jord.	Antal verk och inrätt- ningar (fastig- heter i städer).	Taxeringsvärdet (i kronor)			
			Krono.	Skatte.	F r ä l s e.		Summa.			å jord- bruks- fastighet.	å annan fastighet (utom frälse- ränta).	å frälse- ränta.	Summa.
					Säterier, ladugår- dar, rå och rör.	All- mänt frälse.							
Ärnäslunds handelsaktiebolag .	Ärnäslund m. m. . . .	Lima.	—	—	—	—	—	—	—	300	3,000	—	3,300
Limesås sågverks aktiebolag . .	Såg i Limeså	»	—	—	—	—	—	—	1	—	40,000	—	40,000
Transtrands såg- och kvarnaktie- bolag	Såg o. kvarn i Östvallå	Transtrand.	—	—	—	—	—	—	2	300	6,000	—	6,300
Hormundsås liebruks aktiebolag	Hormundså bruk	»	—	—	—	—	—	—	1	7,500	3,000	—	10,500
Aktiebolaget Villastaden . . .	—	Falun.	—	—	—	—	—	—	8	—	196,400	—	196,400
Centralbyggnadsaktiebolaget . .	—	»	—	—	—	—	—	—	1	—	274,000	—	274,000
Falu teateraktiebolag	Teater	»	—	—	—	—	—	—	1	—	30,800	—	30,800
Badhusaktiebolaget	—	»	—	—	—	—	—	—	1	—	22,000	—	22,000
Dala bryggeriaktiebolag	—	»	—	—	—	—	—	—	2	—	43,800	—	43,800
Falu nya boktryckeriaktiebolag	—	»	—	—	—	—	—	—	1	—	39,000	—	39,000
Aktiebolaget Gustaf Flinta . .	—	Hedemorastad.	—	—	—	—	—	—	1	—	19,700	—	19,700
Aktiebolaget Södra Dalarnes gjuteri & maskinverkstad . .	—	»	—	—	—	—	—	—	1	—	75,000	—	75,000
Aktiebolaget Norra Sveriges cen- trifugfabriker Jörgensen & Salenius	—	»	—	—	—	—	—	—	1	300	29,000	—	29,300
Dala väfveriaktiebolag	—	Sätters stad.	—	—	—	—	—	2	3	1,600	43,700	—	45,300
Aktiebolaget Dala mekaniska spisbrödsbageri	—	»	—	—	—	—	—	1	1	1,000	55,000	—	56,000
Summa			—	1) 47348853787232	—	—	1) 47348853787232	90	432	37,502,900	31,353,900	—	68,856,800

1) Inom den del af länet, där jorden är äsatt mantal.

¹⁾ Inom den del af länet, där jorden är äsatt mantal.

Tab. 6.

EGENDOMAR TILLHÖRANDE FRÄMMANDE MAKTERS UNDERSÅTAR, I KOPPARBERGS LÄN ÅR 1905.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
Främmande maktens och undersåtens namn.	Egendomens namn.	Belägenhet. Socken.	M a n t a l.					Antal utjordar, ängar o. d. ej i mantal satt jord.	Antal verk och inrättningar.	Taxeringsvärdet (i kronor)			
			Krono.	Skatte.	Frälse.		Summa.			å jordbruksfastighet.	å annan fastighet (utom frälseränta).	å frälseränta.	Summa.
					Säterier, ladugårdar, rå och rör.	Allmänt frälse.							
Kanaldirektör Gunnar Sehtren, Norge	Brunsborg m. m.	Älfdalen.	—	—	—	—	—	—	—	8,300	—	—	—
Godsägaren Hans Sehtren, »	» »	»	—	—	—	—	—	—	—	5,800	—	—	—
Godsägaren Kristian Sehtren, »	» »	»	—	—	—	—	—	—	—	8,900	—	—	—
Prokuristen Otto Sehtren, »	Karlsarfvat	»	—	—	—	—	—	—	—	8,600	—	—	—

Godsägaren Thomas Sehtren,	Norge	Evertsberg	Älfdalen.	—	—	—	—	—	—	7,100	—	—	
Fröken Karen Sehtren,	»	Brunsberg m. m.	»	—	—	—	—	—	—	14,600	—	—	
Lars Olsson i Grötvålen,	»	Idrebyn	Särna.	—	—	—	—	—	—	400	—	—	
Ankan Olea Olsdotter,	»	Storbron	»	—	—	—	—	—	—	700	—	—	
Erik Karl Joh. Olsén,	»	»	»	—	—	—	—	—	—	300	—	—	
Börje Olsén,	»	»	»	—	—	—	—	—	—	300	—	—	
Märta Olsén,	»	»	»	—	—	—	—	—	—	200	—	—	
Erik Olsén,	»	»	»	—	—	—	—	—	—	300	—	—	
Kerstin Olin Olsén,	»	»	»	—	—	—	—	—	—	200	—	—	
Germund Johansson, Flernon,	»	Vallsjön	Lima.	—	—	—	—	—	—	100	—	—	
Ole Danielsson, Borvägstangen,	»	N. Löten	»	—	—	—	—	—	—	700	—	—	
Germund Olsson, Flernon,	»	Grundforsen	Transtrand.	—	—	—	—	—	—	100	—	—	
Jens P. Flernons barn,	»	»	»	—	—	—	—	—	—	500	—	—	
Ole Storbäcken, Stöa,	»	2·25 bandl. red. jord . . .	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	57,100
The Swedish Central Railway Co Ltd (Frövi—Ludvika järnvägsaktiebolag), Engelskt bolag		Larilstorp	Grangärde.	—	—	—	—	—	—	—	1,000	—	1,000
			Summa	—	—	—	—	—	—	57,100	1,000	—	58,100

Tab. 7.

FROMMA STIFTELSE, STIPENDIEFONDER, PENSIONSANSTALTER, ICKE REGISTRERADE SJUKKASSOR SAMT DÄRMED
JÄMFÖRLIGA INRÄTTNINGAR I KOPPARBERGS LÄN ÅR 1905.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Stiftelsens namn.	Stiftelsens ändamål (och verksamhetsområde).	Stiftarens namn och yrke.	Stiftelsens år och dag.	Utdelning under år 1905 till nedan- stående antal personer.	af nedan- stående hela belopp. Kronor.	Stiftelsens storlek (fastighets- värden in- räknade) vid årets slut. Kronor.	Värdet af fastigheter, tillhörande stiftelsen, vid årets slut. Kronor.	Stiftelsen förvaltas af:	Anmärkingar.
A. Å landsbygden.									
<i>a) Stiftelser för egentlig fattigvård, för s. k. pauvres honteux och dylikt.</i>									
Sernsköldska donationen (En- vikens s:n).	Understöd åt socknens fattiga.	Landshöfding Sam. Sern- sköld.	1795 ²⁷ / ₆	—	11	225	—	Kyrkorådet.	¹⁾
D:o d:o (Svårdsjö s:n).	D:o d:o.	Densamme.	1795 ²⁷ / ₆	—	34	704	—	D:o.	¹⁾
Sara Elisabet Danielssons fond (Sundborns s:n).	Utdelning af mjöl och ved till fattiga, beklädnad af fattiga skolbarn samt understöd till fattiga studerande.	Mamsell Sara Elisabet Da- nielsson.	1877 ³ / ₂	132	3,927	⁷⁷) 41,350	—	Kommunalnämnden.	⁷⁷⁾
Danielssonska fonden (d:o).	Af räntan tillfaller hälften fattigvården och hälften skolväsendet.	Landtbrukarne C. G. och D. O. Danielsson.	1864 ¹⁸ / ₃	—	1,310	26,200	—	D:o.	
And. Carlbergssons fond (d:o).	D:o d:o.	Bergsman A. Carlbergsson.	1882 ¹⁹ / ₉	—	12,543	179,437	20,000	D:o.	
Silfverstråhleska stiftelsen (Gustafs s:n).	Räntan utdelas till fattig församlingsbo, som ej be- tungan fattigvården.	Bruksägaren Carl Silfver- stråhle.	1784 ³ / ₆ (¹⁹ / ₉)	1	4	75	—	D:o.	
D:o d:o (Silfbergs s:n).	»Understöd åt den, som mest fattig och torftig är».	Densamme.	1784 ³ / ₆	—	—	109	—	Kyrkorådet.	¹⁾
Wallinska fonden (St. Tuna s:n).	Underhåll till stiftarens fattiga släktingar och efter deras död till andra fattiga i socknen.	Fru A. M. Wallin.	1848 ¹⁶ / ₁₁	—	36	750	—	Fattigvårdsstyrelsen.	¹⁾
Scharpska donationen (Kop- parbergs s:n).	Understöd åt fattiga.	Grosshandlaren C. A. Scharp.	1849 ²³ / ₁₁	—	—	1,500	—	Kommunalnämnden.	^{1) 2)}
D:o d:o (d:o).	D:o d:o.	Änkefru Scharp.	1865 ⁶ / ₁₂	—	—	1,500	—	D:o.	^{1) 2)}
Rosbergiska fonden (d:o).	Räntan utdelas till jul åt trenne behöfvande.	Komminister C. G. Rosberg.	1875 ²⁰ / ₁	3	45	1,000	—	D:o.	
Jeanette Everströms fond (d:o).	Utdelning årligen d. 18 april af räntan i lika stora lotter till 10 behöfvande ånkor.	Fröken Jeanette Everström.	1894 ¹⁹ / ₃	—	³⁾	10,000	—	D:o.	³⁾
Groths donation (Aspeboda s:n).	Understöd åt fattiga inom kommunen.	Hemmansäg. And. Groth.	1885 ¹⁸ / ₁	15	193	4,400	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Karths d:o (d:o).	D:o d:o.	Bergsmannen Jakob Karth.	1822 ¹⁵ / ₂	3	12	300	—	D:o.	
Callebergs d:o (d:o).	Hälften af räntan lägges till kapitalet och andra hälften till fattigkassan.	Skräddaren Erik Calleberg.	1869 ²³ / ₂	—	—	1,324	—	D:o.	

Tab. 7. (Forts.) FROMMA STIFTELSE, STIPENDIEFONDER, PENSIONSANSTALTER M. M.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Stiftelsens namn.	Stiftelsens ändamål (och verksamhetsområde).	Stiftarens namn och yrke.	Stiftelsens år och dag.	Utdelning under år 1905		Stiftelsens storlek (fastighetsvärden inräknade) vid årets slut.	Värdet af fastigheter, tillhörande stiftelsen, vid årets slut.	Stiftelsen förvaltas af:	Anmärkingar.
				till nedanstående antal personer.	af nedanstående hela belopp. Kronor.	Kronor.	Kronor.		
Christina Björks donation (Aspeboda s:n).	Understöd åt fattiga inom socknen.	Änkan Christina Björk.	1898 ²² / ₅	5	18	500	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
C. J. Melkerssons testamente (d:o).	D:o till fattiga.	Brukspatron C. J. Melkersson.	1897 ¹³ / ₁₃	—	*)	13,500	—	Kommunalnämnden.	*)
Hans Wiggs donation (d:o).	Bestridande af utgifter för fattigvården.	Hemmansäg. Hans Wigg.	1901 ⁹ / ₇	—	—	3,000	—	Fattigvårdsstyrelsen.	*)
Berggrenska fonden (Vika s:n).	Ärliga räkntan utgår till Vika församlings fattiga.	Änkan A. M. Berggren.	1868 ⁸ / ₈	—	75	1,500	—	D:o.	*)
Ekmanska donationen (Stora Skedvi s:n).	För de fattiga i socknen.	Assessor P. E. Ekman och arfvingar.	1797 ¹⁶ / ₁₁	—	30	600	—	Kommunalnämnden.	*)
Skogbergiska d:o (d:o).	D:o d:o.	Pigan Stina Skogberg.	1862	—	25	500	—	D:o.	*)
Göranssonska d:o (d:o).	D:o d:o.	Göransson.	Okändt	—	5	100	—	D:o.	*)
Lindgrenska d:o (d:o).	D:o d:o.	Direktör E. Lindgren.	1796 ¹⁸ / ₄	—	15	300	—	D:o.	*)
Vigeliniska d:o (d:o).	D:o d:o.	Jungfru Maria Vigelin.	1739 ² / ₄	—	2	50	—	D:o.	*)
Jernströmska d:o (d:o).	D:o d:o.	Mamsell Jernström.	1862	—	47	950	—	D:o.	*)
Herdmanska d:o (d:o).	D:o d:o.	Kontraktspresten Herdman.	1733 ¹⁸ / ₁	—	1	25	—	D:o.	*)
Björcknerska d:o (d:o).	D:o d:o.	Inspektoren L. A. Björckner.	1885 ²³ / ₁₁	—	50	1,000	—	D:o.	*)
»Pigtestamentet» (d:o).	D:o d:o.	Pigan Margareta Andersdotter.	1753	—	1	37	—	D:o.	*)
von Knorringska donationen (d:o).	D:o d:o.	Öfverste C. von Knorring och arfvingar.	1815 ¹⁵ / ₈	—	12	250	—	D:o.	*)
Sernaunderska d:o (d:o).	D:o d:o.	Doktorinnan Elisabet Sernander.	1776 ²² / ₁	—	1	37	—	D:o.	*)
Sundénska d:o (d:o).	Till fattiga, som ej åtnjuta fattigunderstöd.	Bokhandlaren A. Sundén.	1886 ¹⁴ / ₁₁	10	50	1,000	—	D:o.	*)
Stora Skedvi understödsfond (d:o).	»För de fattiga i socknen».	Okänd kvinna.	1901 ⁷ / ₈	—	*)	354	—	D:o.	*)
Stora Skedvi julgäfvofond (d:o).	Till julgäfvor åt fattiga i socknen (sedan fonden vuxit till lämplig storlek).	Lisa Samuelldotter i Orrsta genom sönerna.	1895 ²⁷ / ₁₁	—	—	215	—	Kyrkorådet.	
Stora Skedvi fattigsjukvårdsfond (d:o).	Understöd åt fattiga vid sjukdomsfall.	Insamling gen. kyrkoherden W. H. Ulff.	1870-talet	1	25	320	—	D:o genom pastor.	
Back A. Samuelssons o. h. h. Gretas i Källsbyn fond (Husby s:n).	Till de mest behöfvande, som hafva understöd af fattigvården.	Häradsdomaren Back And. Samuelsson o. h. h.	1885 ¹² / ₇	10	50	1,022	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Bengts Gust. Janssons d:o (d:o).	D:o d:o.	F. d. bergsmannen Bengts Gust. Jansson.	1884 ²³ / ₂	10	50	1,040	—	D:o.	
Mannerheimska fonden (d:o).	Understöd åt af lidne soldaters fattiga änkor och barn i Husby.	Generalmajor G. H. Mannerheim o. auditör E. G. Bergins.	1769 ¹ / ₂ 1784 ²⁰ / ₄	4	12	369	—	Kyrkorådet.	
Schröderska d:o (Hedemora s:n).	Till gåfvor midssommar och jul åt fattiga, som ej åtnjuta fattigunderstöd.	Handlanden Schröder.	1862	3	10	500	—	Kommunalnämnden.	
Samuel Flodströms donation (d:o).	Understöd till jul åt behöfvande.	F. länsman S. Flodströms barn.	1903	10	200	5,000	—	D:o.	
Garpenbergs grufvors arbetsres besparingskassa (Garpenbergs s:n).	D:o åt orkeslösa arbetare och fattiga änkor vid Garpenbergs grufvor.	Grufarbetare på föränledande af bruks- och grufägare.	Urgammal	4	96	3,792	—	En styrelse.	
Garpenbergs bruksarbetares d:o och Aloysiafonden (d:o).	D:o åt behöfvande arbetare vid Garpenbergs bruk.	Syslomanen i Högbo stål- och järntillverknings aktiebolags konkurs.	Omk. 1867	11	110	1,940	—	Hedemora sparbank och bruksförvaltningen.	
Vestholmska fonden (By s:n).	D:o åt fattiga.	Prosten J. D. Vestholms arfvingar.	1882 ²⁰ / ₄	6	90	2,000	—	Kyrko- och skolrådet.	
Lars Erssons fond (d:o).	D:o d:o.	Häradsdomaren Lars Erssons arfvingar.	1880 ²¹ / ₁₃	16	36	800	—	Kyrkorådet.	
Glasmästare Anna Andersdotter d:o (d:o).	D:o d:o.	Hemmansäg. Anna Andersdotter.	1903 ¹⁷ / ₁	13	22	500	—	D:o.	
Lundénska donationen (Folkärna s:n).	Dels understöd åt fattiga sjuka och dels uppköp af böcker till fattiga skolbarn.	Regementspastor Johan Lundén o. h. h.	1784 ⁷ / ₁₀	—	43	750	—	Kyrkoherden och kyrkovårdarne.	
Mats Larssonska d:o (d:o).	Understöd åt en af långvarig sjukdom plågad och därjämte fattig medlem af församlingen.	Hemmansäg. Anders Jansson i Brovallen.	1859 ¹⁷ / ₄	1	12	200	—	D:o d:o.	
Greta Jansdotters gåfvofond (d:o).	D:o åt fattiga orkeslösa personer inom kommunen.	Hemmansäg-dottern Greta Jansdotter.	1889 ¹⁸ / ₅	5	60	1,000	—	Kommunalnämnden.	
Erik Matssons i Pellbo fond (d:o).	D:o åt fattiga, med skyldighet att underhålla donators gravvård.	Hemmansäg. Erik Matssons änka Kristina.	1888 ²⁸ / ₁	4	60	1,000	—	Fattigvårdsstyrelsens ordförande.	
Johanna Andersdotters i Lund understödsfond (d:o).	D:o åt fattiga sjuka och orkeslösa personer inom kommunen, hvilka icke åtnjuta fattigvård.	Hemmansäg.-änkan Johanna Andersdotter.	1898 ³¹ / ₇	4	60	1,000	—	Fattigvårdsstyrelsen.	

Erik Perssons i Brovallen fond (Folkärna s:n).	Understöd till äldre behöfvande personer inom kommunen, hvilka icke åtnjuta fattigvård.	Gårdsäg. Erik Persson.	1901 ⁸ / ₄	5	60	1,000	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Anna Wallins i Östanberg d:o (d:o).	D:o till jul åt en äldre, orkeslös man eller kvinna, som ej åtnjuter fattigunderstöd.	Änkan Anna Wallin.	1900 ²⁰ / ₂	1	12	200	—	D:o.	
Sexmans Erik Erssons i Bäsinge d:o (d:o).	D:o åt fattiga.	Hemmansäg. Sexmans Erik Ersson.	1899 ¹² / ₈	5	45	1,000	—	D:o.	7)
Katarina Elisabet Persdotters donation (Avesta s:n).	D:o åt församlingens mest fattiga och behöfvande.	Nämndemansänkan Katarina Elisabet Persdotter.	1881 ⁷ / ₇	28	206	3,754	—	Kommunalnämnden.	
Änkefru Kihlén's fattigfond (d:o).	D:o åt fattiga.	Direktör J. P. Morell och fru Kihlén.	1867 ¹⁸ / ₆	11	75	1,575	—	D:o.	
Vice häradsbörding K. Ekströms donation (d:o).	D:o d:o.	V. häradsbörding K. Ekström.	1883 ¹⁸ / ₄	11	68	1,500	—	D:o.	
Olers And. Anderssons gåvofond (Grytnäs s:n).	Lättande af fattigvårdstugan i församlingen.	Hemmansäg. And. Andersson i Gisselbo.	1864	—	20	400	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
And. Anderssons i Morn d:o (d:o).	D:o d:o.	Hemmansäg. A. Andersson.	1889 ²³ / ₇	—	25	500	—	D:o.	
G. B. Ros minne (Leksands s:n).	Understöd vid julen åt mindre bemedlade.	Änkefru Joh. Charlotta Ros.	1884 ²⁸ / ₁₂	20	200	8,000	—	Kommunalnämnden.	
Jons Margreta Ersdotters fond (d:o).	D:o vid d:o åt d:o i moderförsamlingen.	Jons Carl Ersson o. h. h. Jons Margreta Ersdotter.	1867 ²⁰ / ₅ 1883 ⁵ / ₁₂	7	125	3,000	—	D:o.	
Pros Anna Matsdotters minne (d:o).	D:o företrädesvis åt sådana som utan eget förvärlande kommit i behof af understöd.	Pros Anna Matsdotters arfvingar.	1901 ¹⁶ / ₄	2	20	500	—	D:o.	
P. A. Sandeborgs jaktfond (d:o).	D:o vid jultiden till medellösa personer i Ö. Rönns by.	Kronofogden P. A. Sandeborgs arfvingar.	1902 ²³ / ₇	10	165	3,000	—	D:o.	
Nils Erikssons minne (d:o).	D:o vid d:o åt behöfvande.	Nils Eriksson.	1901 ²¹ / ₁	11	209	5,000	—	D:o.	
Charlotta Rundqvists donation (d:o).	D:o vid d:o åt fattiga kvinnor.	Charlotta Rundqvist.	1873 ¹⁸ / ₁₀	2	10	200	—	D:o.	
Nödhjälpskassan (d:o).	D:o åt behöfvande inom Leksands socken vid missväxt eller nödår.	Frivilliga gåfvor.	1868	—	8)	4,340	—	D:o.	8)
P. A. Arosenii minnesfond (d:o).	D:o åt fattiga, orkeslösa eller genom lyte vanlottade personer.	Fru Maria Vetterlund.	1891 ²⁶ / ₅	—	8)	1,306	—	Kyrkorådet.	8)
G. B. Ros minne (Siljansnäs s:n).	Julgåfvor åt fattiga orkeslösa, som ej hafva full fattigvård.	Änkefru Joh. Charlotta Ros.	1885 ² / ₁	8	80	2,000	—	Kommunalnämnden.	
Herzenhjelm's donation (Rättviks s:n).	Understöd åt 3 fattiga soldatänkor.	Major Herzenhjelm.	—	3	4	75	—	D:o.	
O. Senells d:o (d:o).	D:o till fattiga änkor.	Prosten O. Senell.	1838	—	5	106	—	Fattigvårdsstyrelsen.	1)
Brovalliuska fonden (Gagnefs s:n).	D:o åt fattiga inom Gagnef.	Fru Catharina Brovallius.	1758 ¹² / ₁₂	6	22	500	—	Pastor och kyrkovårdarne.	
Godeniiska d:o (d:o).	Utdelning åt fattiga i Gagnef och Mockfjärd.	Grosshandlaren A. F. Godenius.	1829 ¹ / ₁	8	93	2,170	—	D:o.	
Nilses Anna Jansdotters donationsfond (d:o).	Understöd åt fattiga i Gagnefs moderförsamling.	Pigan Nilses Anna Jansdotter.	1888 ¹⁴ / ₁	1	1	50	—	D:o.	
Theanderska-Ernholmska donationen (Mockfjärds kapell).	D:o åt de fattiga i Mockfjärd.	Fruarna Christine Theander och Greta Ernholm.	1788 ¹ / ₂ 1790 ⁸ / ₄	13	50	1,000	—	Kyrkostyrelsen.	
Äströmska fonden (Bjursås s:n).	D:o d:o inom Bjursås.	Prosten N. G. Åström.	1882 ⁵ / ₈	—	75	1,500	—	Fattigvårdsstyrelsen.	1)
Tomas E. Anderssons fond (d:o).	D:o till bl. a. sjuka och fattiga inom socknen.	Hemmansäg. Tomas E. Andersson.	1885 ²⁸ / ₆	7	145	3,307	—	Folkskolläraren E. J. Larsson.	
Hofveska donationen (d:o).	Bidrag till fattigvården i Bjursås.	Hemmansägaren S. A. Hofve.	1894 ² / ₅	—	9)	4,400	4,400	Fattigvårdsstyrelsen.	9)
Senellska d:o (Boda s:n).	Utlåning af frösäd, hvars afrod tillfaller fattiga änkor inom socknen.	Prosten O. Senell.	1838	5	8	10) 84	—	Kommunalnämnden.	10)
Änkefru Hedvig Godenii fond (Solleröns s:n).	Till de fattiga å Sollerön.	Prosten J. E. Godenii fru.	1850 ²⁴ / ₆	12	61	1,500	—	D:o.	
Änkedonationen (d:o).	Understöd åt fattiga änkor inom socknen.	Kontraktsposten C. B. Godée.	1865 ¹⁷ / ₉	4	8	200	—	Kyrkorådet.	
Konung Karl XIV Johans donation (Älfdalens s:n).	5 % årligen skall den 23 december utbetalas till de mest behöfvande i församlingen.	Konung Karl XIV Johan.	1830 ²² / ₂	242	104	2,250	—	Kommunalnämnden.	
A. Romans fond (Säfsnäs s:n).	Till fattiga och behöfvande vid Fredriksberg och Ulriksberg.	Med. kand. Arv. Roman.	1857	10	30	500	—	D:o.	
Fru F. och brukspatron A. Sundins donation (d:o).	D:o d:o.	Fru Fredrique och brukspatron Aug. Sundin.	1871 ²³ / ₂ 1894 ¹² / ₃	17	100	2,940	—	D:o.	
Fruarna Loos och Polhammars testamentsfond (d:o).	D:o d:o.	Fruarna Loo och Polhammar.	—	7	18	311	—	D:o.	
Säfsnäs järnvägs besparings- och nödhjälpskassa (d:o).	Understöd åt järnvägspersonalen.	Säfsnäs järnvägsaktiebolag.	1877	—	—	55,071	—	Järnvägsbolaget.	
Hyttriset (Grangärde s:n).	Till fattigvården.	Rådman L. M. Nyberg.	1769 ¹¹ / ₈	—	—	6,600	6,600	Kommunalnämnden.	
Björknerska donationen (d:o).	Understöd till 10 fattiga.	Brukspatron E. Björkner.	1842 ⁵ / ₃	10	100	6,609	3,800	D:o.	
Öhmanska d:o (d:o).	Till fattigvården.	Änkefru Ulla V. Öhman.	1807 ¹⁰ / ₁₁	—	—	1,651	—	D:o.	
Carl Nederbergs donationsfond (Ludvika s:n).	Räntan utdelas till fattiga vid julhelgen.	Kammartjänaren Carl Nederberg.	1853 ²⁸ / ₈	—	—	90	—	D:o.	
Mamsell Ugglas d:o (d:o).	D:o d:o.	Mamsell S. M. Ugglä.	1861 ¹ / ₂	—	—	116	—	D:o.	
Ludvika bruksägares fond (d:o).	Utdelning till behöfvande, som ej åtnjuta fattigvård.	Brukspatron Edv. Roth.	1892 ¹ / ₁₀	13	100	2,000	—	D:o.	

Tab. 7. (Forts.) FROMMA STIFTELSE, STIPENDIEFONDER, PENSIONSANSTALTER M. M.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Stiftelsens namn.	Stiftelsens ändamål (och verksamhetsområde).	Stiftarens namn och yrke.	Stiftelsens år och dag.	Utdelning under år 1905		Stiftelsens storlek (fastighetsvärden inräknade) vid årets slut.	Värdet af fastigheter, tillhörande stiftelsen, vid årets slut.	Stiftelsen förvaltas af:	Anmärkingar.
				till nedanstående antal personer.	af nedanstående hela belopp. Kronor.	Kronor.	Kronor.		
Belöningsfonden till Räfsnäs fattiggård (Ludvika s:n).	Flitpenningar vid fattiggården.	Onämnd.	1904 ³¹ / ₁₀	19	41	1,000	—	Kommunalnämnden.	
Robsahmska donationsfonden (Norrbärke s:n).	Årliga räkntan tilldelas 8 fattiga, företrädesvis hammarsmedsänkor.	Bruksägaren Abr. Robsahm.	1732 ¹⁵ / ₁₂	8	31	756	—	Kyrkorådet.	
C. G. Carlssons fond för blygsamma behöfvande (d:o).	D:o d:o 5, högst 8 »blygsamma» behöfvande inom Norrbärke.	Grosshandl. C. G. Carlsson.	1903 ² / ₂	6	846	20,000	—	D:o.	
Robsahmska fonden (Söderbärke s:n).	Att bereda hjälp i lika lotter till 8 fattiga inom Söderbärke och Malingsbo socknar, företrädesvis hammarsmeder, deras änkor och barn.	Bruksägaren Abr. Robsahm.	1732 ¹⁵ / ₁₂	8	30	756	—	Pastor.	
Hellströmska d:o (d:o).	Att — utom fattigvården — understödja fattiga änkor och faderlösa barn i Björnsbo by.	Fjärdingsmannen A. P. Hellström.	1874 ⁶ / ₆	5	22	500	—	Kommunalnämnden.	
b) Stiftelser och inrättningar för barnavård och barnundervisning.									
Starnbergska donationen (Envikens s:n).	Inköp af nya testamenten åt fattiga nattvardsbarn.	1:ste komminister A. V. Starnberg.	1864 ²⁵ / ₄	7	3	67	—	Pastor och kyrkovårdar.	
Forslindska d:o (d:o).	Bidrag till byskolmästarens aflöning.	Bruksäg. Per Forslind.	1828 ² / ₁₀	1	45	900	—	Skolrådet.	
D:o d:o (Svärdsjö s:n).	D:o d:o.	Densamme.		—	145	2,700	—	D:o.	
Carlbergssonska d:o (Sundborns s:n).	Förbättring af lärarens löner, anskaffande af skolmateriell m. m.	Bergsmannen A. Carlbergsson.	1877 ³ / ₂	25	1,130	53,233	—	D:o.	
Hanngrenska d:o (Hosjö kapell).	Premier till flitiga, dygdiga skolbarn.	Prosten P. Hanugren.	1793 ² / ₆	—	—	45	—	D:o.	
Petter Perssonska d:o (d:o).	D:o åt flitiga d:o.	Jordbrukaren P. Persson.	1859 ¹¹ / ₇	—	—	75	—	D:o.	
Elzvika fonden (Vika s:n).	Räkntan användes till undervisning i slöjd.	Mänsell Karin Elzvika.	1833 ¹⁵ / ₆	—	—	3,000	—	Kommunalnämnden.	
Beklädnadsfonden (d:o).	Beklädnad åt fattiga skolbarn.	Densamme.		50	100	2,000	—	D:o.	
Anderssonska fonden (d:o).	Till inköp af kläder åt fattiga, för flit och goda seder utmärkta skolbarn.	Komminister L. P. Andersson.	1875 ²² / ₄	2	25	500	—	D:o.	
Lindsteinska d:o (d:o).	Till fattiga skolbarn.	Godsäg. Th. Lindstein.	1899 ²⁸ / ₇	—	10	200	—	D:o.	
Rosbergska donationen (Kopparbergs s:n).	Till skolbarn, kända för uppmärksamhet, flit och goda seder eller som anses i behof af understöd.	Komminister C. G. Rosberg.	1873 ⁴ / ₂	9	90	2,000	—	Skolrådet.	
Th. Lindsteins fond (d:o).	Årlig utbetalning af räkntan till fattiga skolbarn.	Godsägaren Th. Lindstein.	1899 ²⁸ / ₇	—	10	200	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Karin J. Lindboms d:o (d:o).	Årliga räkntan utdelas till lika fördelning för bekostande af kläder åt nattvardsbarn (2 flickor och 1 gosse).	Karin J. Lindbom.	1902 ¹⁷ / ₄	3	40	1,000	—	D:o.	
Notarien O. Everströms donation (d:o).	Till kost vid skolan åt fattiga barn.	Notarien Oskar Everström.	1895 ¹⁹ / ₁₁	—	—	2,000	—	Skolrådet.	
Scharps d:o (d:o).	Till skolkassan.	Grosshandlaren C. A. Scharp.	1847 ¹⁵ / ₁₂	—	—	300	—	D:o.	
Munktells d:o (d:o).	D:o.	Bergsrådet J. J. Munktell.	1847	—	—	1,000	—	D:o.	
Folkskolemedlens fond (d:o).	D:o.	Ej säkert känd.		—	—	1,000	—	D:o.	
Konung Karl XIV Johans donation (Silfbergs s:n).	Understöd åt fattiga skolbarn.	Konung Karl XIV Johan.	1837	10	15	300	—	Kommunalnämnden.	
D:o d:o (St. Tuna s:n).	Anskaffande af skodon åt d:o.	Densamme.		12	50	1,000	—	D:o.	
Små bäckarnas fond (d:o).	D:o åt d:o i kyrkoskolan.	Prosten C. F. Pettersson.	1870 ¹⁰ / ₁₂	2	12	250	—	Skolrådet.	
Harald Fahléns donation (d:o).	Förstärkning af skolkassan.	Kapten Harald Fahlén.	1874 ²⁰ / ₁₁	—	—	125	—	D:o.	
Erik Forsmarks och hans hustrus d:o (d:o).	Beklädnad åt fattig skolbarn.	Häradsdomaren E. Forsmark o. h. h.	1889 ³ / ₁₁	4	50	1,000	—	D:o.	
St. Tuna barnhemsfond (d:o).	Inrättande af ett barnhem.	Fru Betty Hellberg m. fl.	1895 ¹⁷ / ₈	—	—	7,721	—	En styrelse.	
C. G. Kastmans donation (Aspeboda s:n).	Bestridande af kostnader för småskolorna inom socknen.	Förste landtmätaren C. G. Kastman.	1862 ¹⁰ / ₁₁	—	4	100	—	Skolrådet.	
Erik Hanssons d:o (d:o).	D:o af utgifter för skolväsendet.	Hemmansäg. Erik Hansson.	1862 ⁷ / ₂	—	8	200	—	D:o.	
Hans Wiggs d:o (d:o).	Räkntan tillfaller skolkassan.	Hemmansäg. Hans Wigg.	1896 ⁷ / ₁₂	—	150	3,000	—	D:o.	
C. J. Melkerssons d:o (d:o).	Premier åt folkskolebarn.	Brukspatron C. J. Melkersson.	1874 ²⁸ / ₆	—	45	1,000	—	D:o.	
Korsnäs sågverksaktiebolags donationsfond (Torsängs s:n).	Till behöfvande, flitiga, välartade skolbarn, hvilka föräldrar, såväl som de själva, icke åtnjuta fattigunderstöd.	Disponent G. H. Fogelberg.	1892 ¹² / ₁₂	10	25	500	—	D:o.	
»Minnet Borlänge nödhjälpskassa» (Borlänge köping).	Till beklädnad af fattiga barn inom köpingen.	Medborgare i Borlänge.	1888 ¹⁰ / ₂	—	—	338	—	En styrelse.	

Nymans donation (Stora Skedvi s:n).	Barnaundervisningens befrämjande.	Fabrikör H. Nyman och fru H. Gröns.	1743 ² / ₁	—	7	167	—	Skolrådet.	12)
Myrmarcks d:o (d:o).	Till förmån för skolan i Bo fjärding.	Löjtnant P. Myrmarck.	1838	—	4	100	—	D:o.	12)
P. Forslinds d:o (d:o).	Understöd åt skolväsendet.	Brukspatron P. Forslind.	1828 ² / ₁₀	—	180	3,000	—	D:o.	12)
O. Forslinds d:o (d:o).	Skolväsendets befrämjande.	Landskamrerare O. Forslind.	1839	—	33	750	—	D:o.	12)
L. Th. Parks d:o (d:o).	Premier åt flitiga och sedliga folkskolebarn.	Handlanden Lars Theodor Park.	1855 ¹⁹ / ₁	—	50	1,000	—	D:o.	
Björknens d:o (d:o).	Till förmån för fattiga skolbarn inom Bispbergs-hytte skolområde.	Inspektör L. A. Björkner.	1883 ²⁸ / ₁₁	4	30	550	—	Kommunalnämnden.	
Erikssons d:o (d:o).	Skolväsendets befrämjande.	Hemmansäg. Joh. Ersson.	1808 ⁴ / ₈	—	7	167	—	Skolrådet.	13)
Östermans d:o (d:o).	Till biblar åt fattiga nattvardsbarn.	Skolmästaren Joh. Österman.	1793 ²³ / ₂	10	5	100	—	Kyrkorådet.	
Fredrika Andrées fond (d:o).	Bildande och underhåll af en hushållsskola för flickor.	Sångerskan Fredrika Andrée.	1868	—	—	1,500	—	Skolrådet.	14)
Stora Skedvi barnhemsfond n:r 1 (d:o).	Inrättande af ett barnhem i Stora Skedvi.	Insamling.	1870-talet	—	—	1,147	—	D:o.	15)
D:o d:o n:r 2 (d:o).	D:o d:o.	Hedda Hedberg.	1875 ¹⁰ / ₁₀	—	—	236	—	D:o.	15)
D:o d:o n:r 3 (d:o).	D:o d:o.	Insamling genom kyrkoherden H. W. Ulff.	1870-talet	—	—	2,107	—	D:o.	15)
Elisabeth Jansdotters testamente (d:o).	Till något välgörande ändamål, helst ett barnhem.	Hemmansägareänskan Lisa Jansdotter.	1890 ¹⁷ / ₁₁	1	300	13,300	—	D:o.	16)
Norström-Lagergrenska fonden (Husby s:n).	Framjande af folkskoleväsendet i Husby.	Kyrkoherden d:r I. Norström o. brukspatronen J. F. Lagergren.	1855 ²⁴ / ₃	—	35	826	—	D:o.	
C. von Stockenströms fond (d:o).	Befrämjande och utveckling af folkuupplysningen i d:o.	Husby sparbanks direktion.	1869 ²⁹ / ₃	—	140	3,354	—	D:o.	
Dandaneliska fonden (d:o).	Inköp af skolböcker åt skolbarn i Hienshyttan, Laggarbo och Byggningen.	Masmästarenskan K. Dandanel, f. Hammarström.	1801 ²⁹ / ₁₂	6	27	607	—	D:o.	
Svinö trädgårdsfond (d:o).	Utdelning af fruktträd såsom premier åt flitiga, värlartade barn i Svinö skola.	Räbbo G. Jansson, Erks G. Andersson, Daniels G. Jansson, Hagbo K. Andersson.	1887 ²⁷ / ₄	3	6	223	—	D:o.	
Husby sockens barnhemsunderstödsfond (d:o).	Angifves af namnet.	Okänd.	1903 ¹⁶ / ₈	—	—	5,551	—	Kommunalnämnden.	17)
D:o byggnadsfond (d:o).	D:o d:o.	D:o.	—	—	—	5,551	—	D:o.	17)
Backfars minne (d:o).	Inköp af sparmärken åt flitiga och behöfvande skolbarn i Myckelby skola.	Kyrkovärden Back And. Samuelsson o. bruksägaren J. F. Lagergren.	1884 ¹⁶ / ₁₁	10	6	141	—	Skolrådet.	
Skolträdgårdsfonden (d:o).	Fruktträdplantering vid socknens folkskolor.	Husby hushållningsnämnd.	1884 ¹⁰ / ₄	—	—	68	—	D:o.	
Öfvernora skolas premiefond (d:o).	Inköp af fruktträd såsom belöning till där af mest förtjänta barn i Öfvernora skola.	Länsman A. Olofsson, brukspatron A. E. Hanngren o. trädgårdsmästaren A. H. Kjellertz.	1889 ⁴ / ₃	—	—	93	—	D:o.	
Söderströmska skolfonden (d:o).	Kläder åt 3 fattiga, flitiga skolbarn vid Smedby skola.	Klockaredottern J. A. Söderström.	1893 ²⁵ / ₃	3	18	465	—	D:o.	
Anderses Anders Janssons fond (d:o).	Beklädnad åt 3 fattiga, flitiga skolbarn i hvardera af Myckelby och Smedby skolrotar.	Hemmansägaren Anderses Anders Jansson.	1900 ²⁴ / ₁	—	—	1,282	—	D:o.	18)
J. F. Humbles skolfond (Hedemora s:n).	Inköp af skolböcker åt fattiga skolbarn vid Norns bruk.	Brukspredikanten J. F. Humble.	1881 ¹⁶ / ₆	—	—	195	—	D:o.	
Fonden för praktisk uppfostran (d:o).	Till en anstalt för undervisning och ledning i göromål, som förekomma hos en husmoder på landet.	Hemmansäg. Joh. Carlsson.	1897 ¹⁰ / ₃	—	—	1,454	—	Kommunalnämnden.	18)
Erik Berglunds skolbarnsfond (Garpenbergs s:n).	Beklädnadshjälp till fattiga skolbarn.	Gästgifvaren C. E. Berglund.	1874 ⁵ / ₇	17	89	1,979	—	Skolrådet.	
Decemberfonden (By s:n).	Beklädnad åt fattiga, värlartade skolbarn vid By kyrkskola.	Genom insamling.	1871 ¹ / ₁₂	2	28	606	—	D:o.	
Wolpherska donationen (d:o).	Till boställe åt en skolmästare i By s:n.	Urmakaren Clas Wolpher.	1757 ¹⁵ / ₃	—	—	5,000	5,000	Fattigvårdsstyrelsen.	19)
Forsbergerska fonden (d:o).	Premier åt värlartade skolbarn.	Mademoiselle Kristina Forsberg.	1887 ²⁵ / ₉	26	130	1,800	—	Kommunalnämnden.	
Christierninska d:o (Folkärna s:n).	Kosthjälp åt fattiga skolbarn, uppmuntran åt fattiga skollärare och belöning åt den, som uppodlat stenbunden mark eller planterat fruktträd.	Prosten G. Christiernin.	1795 ²³ / ₈	—	25	500	—	Kyrkoherden.	
Nereliuska d:o (d:o).	Till flitiga och behöfvande skolbarn från Åsgarns hyttelag.	Komminister A. Nerelius i Lundby.	1869 ²¹ / ₉	10	72	1,200	—	Skolrådet.	
Erik Matssons i Nor testamentsfond (d:o).	Beklädnad till jul åt högst 4 fattiga barn.	Kyrkovärden Erik Matsson.	1879 ²⁴ / ₁₂	4	60	1,000	—	Kommunalnämndens ordförande.	
Anna Matsdotters i Bäsinge gåfrofond (d:o).	Beklädnadshjälp åt fattiga skolbarn, företrädesvis i Bäckeby skolrote.	Hemmansäg.-änskan Anna Matsdotter.	1888 ²⁸ / ₄	4	60	1,000	—	Kommunalnämnden.	
Folkärna barnhem (d:o).	Att i barnhem upptaga och uppfostra fattiga och i sedligt afseende försummade barn inom Folkärna.	Regem.-läk. Th. Winbladhs jämte sockenbor.	1894 ¹⁰ / ₁₁	—	—	22,000	7,000	Barnhemmets styrelse.	
Harriet Ömans stipendiefond (d:o).	Premier åt behöfvande skolbarn i Krylbo.	Stationsskrifvaren Fredr. Öman.	1904 ²⁴ / ₁₂	5	9	200	—	Skolrådet.	

Tab. 7. (Forts.) FROMMA STIFTELSE, STIPENDIEFONDER, PENSIONSANSTALTER M. M.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Stiftelsens namn.	Stiftelsens ändamål (och verksamhetsområde).	Stiftarens namn och yrke.	Stiftelsens år och dag.	Utdelning under år 1905		Stiftelsens storlek (fastighetsvärden inräknade) vid årets slut.	Värdet af fastigheter, tillhörande stiftelsen, vid årets slut.	Stiftelsen förvaltas af:	Anmärkingar.
				till nedanstående antal personer.	af nedanstående hela belopp. Kronor.	Kronor.	Kronor.		
Avesta barnhemskassa (Avesta s:n).	Att uppföra och underhålla ett barnhem i Avesta.	Regem-läkaren Th. Winblad m. fl.	Under bildning. 1882 6/8	—	—	3,651	—	Enskild person.	
Fonden för fattiga barns beklädnad (d:o).	Beklädnad åt fattiga barn.	Handl. C. V. Lundbom.	1882 6/8	—	—	1,336	—	Fondens stiftare.	
Erik Larssons donationsfond (Grytnäs s:n).	D:o d:o.	Grytnäs och Avesta folkbank.	1903 21/12	—	—	207	—	Skolrådet.	
Leksands barnhem (Leksands s:n).	Vård åt fattiga barn.	Förening i Leksand.	1885	—	—	18,160	3,000	En kvinnlig direktion.	
Barnhemsfonden (d:o).	Underhåll åt fattiga barn vid Leksands barnhem.	Änkefru J. Ros o. Jans Margreta Ersdotter.	1884 28/12	—	84	2,000	—	Kommunalnämnden.	
Hvassers donationsfond (d:o).	Att lämna brödföda åt fattiga skolbarn.	Prosten G. Hvasser.	1857 6/12	6	51	2,874	—	D:o och kyrkostyrelsen.	
D:o d:o (Siljansnäs s:n).	Understöd åt behöfvande nattvardsbarn.	Densamme.	1857	2	10	260	—	Kyrkorådet.	
A. Vestborgs d:o (Åls s:n).	D:o åt fattiga skolbarn i Åls församling.	Kyrkoherden And. Vestborg o. h. h.	1788 21/3	159	1,204	26,028	—	Pastor.	
			1794 21/10	—	—	—	—		
Blumenbergska donationsfonden (Mockfjärds kapell).	Skolväsendets inom Mockfjärd befrämjande.	Komminister Blumenberg.	1858 2/3	—	—	195	—	Kyrkostyrelsen.	
Komminister J. Bärsells fond (Rättviks s:n).	Till byskollärares aflöning.	Komminister J. Bärsell.	—	—	22	450	—	Skolrådet.	
P. Forslinds donation (d:o).	D:o d:o.	Brukspatron P. Forslind.	1828 2/10	—	150	3,000	—	D:o.	
Rättviks barnhem (d:o).	Vård åt fattiga eller föräldralösa barn.	Rättviks syförening.	—	15	2,800	2,140	—	En styrelse.	
Svedeliuska donationsfonden (Mora s:n).	Folkskoleundervisningens befrämjande.	Teol. dr P. G. Svedelius o. h. h. Amelie Zettersten.	1847 16/5	—	—	1,250	—	Skolrådet.	
Sven Erssons donationsfond (d:o).	D:o d:o.	F. d. riksdagsmannen Sven Ersson o. h. h. Anna Halfvarsdotter.	1879 1/10	—	—	2,500	—	D:o.	
Sellbergska donationsfonden (d:o).	Årliga räntan till ett föräldralöst barns underhåll i skolan.	Farmaren Olof Hansson	1899 5/5	—	6)	933	—	D:o.	6)
Hittegods-fonden (Solleröns s:n).	Understöd åt fattiga barn.	Sellberg i Norra Amerika.	1874 8/10	3	15	400	—	Kyrkorådet.	
Astrupska gåvofonden (Floda s:n).	Vård och underhåll af ett döfstumt fliekebarn.	Inspektör G. Broberg.	1883 25/6	1	7	20)	—	Kommunalnämnden.	20)
Frömanska fonden (Nås s:n).	Till kläder och premier åt fattiga, flitiga skolbarn.	Grosshandlaren H. Astrup.	1889 27/8	30	81	2,000	—	Skolrådet.	
August Sundins premiefond (Säfsnäs s:n).	Till uppmuntran åt flitiga och värlatade d:o.	Fröken Agnes Fröman.	1872	17	15	300	—	D:o.	
Sia Ericssons fond (Malunga s:n).	Till belöning åt fattiga, flitiga d:o.	Brukspatron Aug. Sundin.	1893 22/6	—	—	524	—	Kommunalnämnden.	
N. G. Ericssons understödsfond (d:o).	Förnämligast till fattiga barns beklädnad.	Komminister J. E. Ericsson och fru.	1903 13/5	156	731	30,094	—	D:o.	
Vestlingska donationsfonden (Lima s:n).	Fattiga barns underhåll under deras skolgång.	Handl. N. G. Ericsson.	1851 15/12	15	100	2,000	—	En styrelse.	
S. M. Olssons minne (d:o).	Till fattiga föräldrar, med företräde för änkor med många minderåriga barn.	Skogsintendenten C. A. Vestling.	1903 20/6	5	125	2,000	—	D:o.	
Vestlingska donationsfonden (Transtrands s:n).	Fattiga barns underhåll under deras skolgång.	Riksdagsman S. M. Olsson.	1851 15/12	26	67	1,197	—	Skolrådet och kommunalnämndens ordförande.	
Elisabet Boëthii donationsfond (Ludvika s:n).	Beklädnad åt fattiga skolbarn inom Sörviks skriftlag.	Skogsintendenten C. A. Vestling.	1885 19/9	4	50	1,000	—	Kyrko- och skolrådet.	
Geijerska fonden (d:o).	Underhåll åt barn.	Änkefru E. Boëthius.	1898 27/7	—	—	1,037	—	Kommunalnämnden.	
Hagstedtska arbetsinrättningen (Norrbärke s:n).	Fattiga barns underhåll.	Kommissionär B. G. Geijer.	1838 2/1	70	4,700	137,051	45,458	En direktion.	21)
Larssonska donationsfonden (d:o).	Numera till understöd åt en eller flere skollärare.	Handl. P. Hagstedt.	1846 1/12	14	62	1,500	—	Skolrådet.	
Peter Charlés beklädnadsfond (d:o).	Fattiga skolbarns beklädnad.	Bruksäg. P. Larsson.	1895 14/8	4	24	1,018	—	Kyrkorådet.	
Dahlsonska fonden (Söderbärke s:n).	Bidrag till skolväsendet i Söderbärke.	Kapten Peter Charlés.	1805 11/3	—	784	22)	—	Skolrådet.	22)
Wikselliska d:o (d:o).	Böcker och kläder åt fattiga barn i Viksberg.	Lagmannen L. F. Dahlson.	1848 5/4	—	89	2,004	—	D:o.	
Olof Perssons donationsfond (Malingsbo s:n).	Halfva årliga räntan till föda åt fattiga skolbarn, andra hälften till skollärares aflöning m. m.	Handl. Isak Wiksell o. h. h. Hemmansbrukaren Olof Persson.	1841 1/11	10	50	1,000	—	Kommunalnämnden.	

d) Stiftelser för sjukvård.

Lassbo brunns fond (Hedemora s:n).	Understöd till fattiga brunnsгäster vid Lassbo brunns.	—	—	—	40	1,039	—	Kyrkorådet.
Lagman och fru Christian Sundins sjukhjälpsfond (Säfsnäs s:n).	Sjukhjälp åt medellösa underhafvande vid Fredriksberg och Ulriksberg.	Brukspatron Aug. Sundins arfvingar.	1897 ²¹ / ₁₂	9	125	2,500	—	Kommunalnämnden.
N. G. Ericssons sjukvårdsfond (Malungs s:n).	Till aflöning åt en inom Malungs s:n anställd sjuksköterska samt för sjukvård åt fattiga sockenbor.	Handlanden N. G. Ericsson.	1903 ¹³ / ₈	—	—	10,275	—	D:o.
Spelmans Erik Anderssons fond (Stora Tuna s:n).	Inrättande af epidemisjukstuga och dess underhåll.	Hemmansäg. Spelmans E. Andersson.	1896 ²² / ₇	—	—	63,986	—	Enskild person.
Doktorinnan Betty Moréns donation (d:o).	Understöd åt sjuka skollärare och -lärarinnor.	Doktor o. doktorinnan Moréns arfvingar.	1905 ¹⁵ / ₈	—	—	610	—	Skolrådet.
Kolonien för skrofulösa barn (Grangärde s:n).	Att bekosta skrofulösa barns sommarvistelse vid Västknsten.	Sällskapet »Enighet och vänskap».	1901	14	1,274	5,193	—	En styrelse.
Björknärska fonden (Norrbärke s:n).	Att bidraga till den i Smedjebacken boende läkarens aflöning.	Änkefru Björknär.	—	1	419	10,010	—	Kommunalnämnden.
Apotekaren C. E. Bruns fond (d:o).	Att bereda sjukvård i Smedjebackens sjukstuga åt fattiga sjuka, tillhörande Ludvika, Norrbärke, Söderbärke och Malingsbo socknar, hvilka icke åtnjuta fattigunderstöd från någon af nämnda socknar.	Apotekaren C. E. Brun.	1895 ¹² / ₂	6	175	4,000	—	Smedjebackens sjukstugas direktion.
Grosshandl. C. G. Karlssons fond (d:o).	Att bereda frisäng vid d:o åt fattiga sjuka inom Norrbärke socken.	Grosshandl. C. G. Karlsson.	1903 ² / ₂	3	129	6,000	—	D:o.

e) Ej registrerade sjuk- och begravningskassor.

Arbetarnes vid Runns ångsåg sjuk- och begravningskassa (Kopparbergs s:n).	Sjuk- och begravningshjälp.	Arbetare vid ångsågen.	1890 ²⁰ / ₈	33	481	504	—	Runns ångsågsaktiebolag.	23)
Grycksbo d:o (d:o).	D:o.	J. H. Munktells pappersfabriks aktiebolag.	1888 ¹ / ₇	86	2,118	3,097	—	En styrelse.	24)
Manufaktur- och bultfabrikens sjukhjälpförening (St. Tuna s:n).	D:o; verksamhetsområde Domnarfvat.	Genom öfverenskommelse.	1897 ²⁷ / ₁₁	7	51	100	—	D:o.	25)
Domnarfvets hytt- och bessemerarbetares d:o (d:o).	D:o d:o.	Götvägaren J. E. Jansson.	1898 ¹ / ₇	42	748	169	—	D:o.	26)
Logen Barbro's d:o (Torsångs s:n).	Sjukhjälp; verksamhetsområde Torsångs socken.	—	1889 ²⁴ / ₃	2	36	92	—	J. E. Melin och P. G. Ericsson.	27)
Rällingsbergs grufarbetares sjuk- och begravningskassa (Husby s:n).	Sjuk- och begravningshjälp.	Klosters bruksägare genom förvaltare Th. Svedberg.	1861 ¹ / ₁₁	14	312	8,652	—	Rällingsbergs grufveaktiebolag.	28)
Långviks grufvors sjuk-kassa (Garpenbergs s:n).	D:o.	Arbetare.	1897	17	174	893	—	En styrelse.	29)
Ryllshytte grufvors arbetares sjukhjälp- och begravningskassa (d:o).	D:o.	Arbetarne vid Ryllshytte grufvor.	1897 ¹⁰ / ₁₀	80	1,045	4,170	—	D:o.	30)
Garpenbergs bruksarbetares sjukhjälpkassa (d:o).	D:o.	Bruksarbetare på initiativ af bruksäg. H. S. Cornelius.	Omkr. 1867	42	537	2,315	—	Brukskamreraren och 2 styrelsemedlemmar.	31)
Hedegrändens sjuk- och begravningskassa (By s:n).	D:o.	Snickaren C. J. Eriksson.	1890 ¹ / ₄	3	100	838	—	En styrelse.	32)
Avesta järnverksaktiebolags arbetares sjukhjälp- och begravningskassa (Avesta s:n).	D:o.	Avesta järnverk.	1875 ¹⁴ / ₈	322	11,438	3,194	—	Avesta järnverksaktiebolag.	33)
Månsbo arbetares sjuk- och begravningskassa (Grytnäs s:n).	D:o.	Stockholms superfosfatfabriks aktiebolag.	1900 ¹² / ₈	123	2,359	8,000	—	En styrelse.	34)
Avesta arbetares 500-manna-hjälpförening (Avesta s:n).	Begravningshjälp.	Fjärdingsman C. S. Stedt.	1896 ² / ₁	2	1,000	1,946	—	D:o.	35)
Folkärna 500-mannaförening (Folkärna s:n).	D:o.	Sammanfatt.	1900 ¹¹ / ₁₁	—	—	215	—	D:o.	36)
Bispbergs aktiebolags arbetares sjukhjälp- och begravningskassa (Säters s:n).	Sjuk- och begravningshjälp.	Bispbergs arbetare.	1883 ²¹ / ₁₀	26	567	2,048	—	D:o.	37)
Mora ångsågsarbetares sjuk- och begravningskassa (Mora s:n).	D:o.	Sågverksarbetare.	1894 ¹ / ₈	5	72	1,120	—	D:o.	
Vansbro sågverksarbetares d:o (Järna s:n).	D:o.	Sågställaren P. Lamberg.	1894	13	216	401	—	D:o.	

Tab. 7. (Forts.) FROMMA STIFTELSE, STIPENDIEFONDER, PENSIONSANSTALTER M. M.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Stiftelsens namn.	Stiftelsens ändamål (och verksamhetsområde).	Stiftarens namn och yrke.	Stiftelsens år och dag.	Utdelning under år 1905		Stiftelsens storlek (fastighetsvärden inräknade) vid årets slut.	Värdet af fastigheter, tillhörande stiftelsen, vid årets slut.	Stiftelsen förvaltas af:	Anmärkingar.
				till nedanstående antal personer.	af nedanstående hela belopp. Kronor.	Kronor.	Kronor.		
Nyhammars sjuk- och begravningskassa (Grangärde s:n).	Sjuk- och begravningshjälp.	Disponenten C. G. Hammarström.	1882 27/3	37	772	6,358	—	En styrelse.	38)
Grängesbergs förmäns ömsesidiga understödsförening (d:o).	D:o.	Förmän i Grängesberg.	1900 1/4	5	264	120	—	D:o.	39)
f) Pensionsfonder.									
C. F. Petterssons donation (St. Tuna s:n).	Understöd åt f. d. småskollärare.	Kyrkoherden C. F. Pettersson.	1870 10/12	1	30	600	—	Skolrådet.	
Brukspatron Ernst Nissers donationsfond (Vika s:n).	Insättning i lifränteanstalt för under året födda barn.	Brukspatron Ernst Nisser.	1900 9/2	10	250	5,000	—	Kommunalnämnden.	
Ernst Nissers donation (St. Skedvi s:n).	D:o d:o.	Densamme.	„	9	225	5,000	—	D:o.	
Lifräntefonden (Transtrands s:n).	Insättning i lifränteanstalten i Stockholm för fattiga och flitiga barn.	Kyrkoherden C. A. Glantzberg.	1873 21/12	12	30	550	—	Pastor och skolrådet.	
»De värnlöses vänner» (Avesta s:n).	Pension åt en lärarinna.	Handlanden P. A. Meurlin m. fl.	1846 29/3	1	350	7,971	—	Enskild person.	
g) Pensionskassor.									
Länsmännens i Kopparbergs län enskilda änke- och pupillkassa.	Att lämna understöd i form af pensioner till änkor efter länsmän och deras minderåriga barn.	Vänner till landshöfding P. D. Lorichs.	1851 12/2	19	1,305	27,549	—	En styrelse utsedd af länets länsmän.	40)
h) Andra stiftelser och inrättningar.									
Lorichska fonden (Sundborns s:n).	Belöning för långvarig och trogen tjänst samt om och trogen föräldravård.	Bidrag af enskilde och anslag ur sockenmagasinet.	1850-talet	—	—	469	—	Kommunalnämnden.	
D:o d:o (Vika s:n).	D:o d:o.	Vänner till landshöfding P. D. Lorichs.	1862 12/4	—	—	100	—	D:o.	
D:o d:o (Kopparbergs s:n).	D:o d:o.	D:o.	1853	2	50	1,000	—	D:o.	
D:o d:o (Aspeboda s:n).	D:o d:o.	D:o.	„	—	—	127	—	D:o.	
D:o d:o (Torsångs s:n).	D:o d:o.	D:o.	„	—	—	286	—	D:o.	
D:o d:o (Stora Tuna s:n).	D:o d:o.	D:o.	„	—	—	2,458	—	D:o.	
D:o d:o (Silfbergs s:n).	Belöning för långvarig och trogen tjänst.	D:o.	„	—	—	272	—	Kyrkorådet.	
D:o d:o (Gustafs s:n).	D:o samt om och trogen föräldravård.	D:o.	„	1	20	761	—	Kommunalnämnden.	
D:o d:o (Stora Skedvi s:n).	D:o d:o.	D:o.	1859 17/9	10	100	1,400	—	D:o.	41)
D:o d:o (Säters s:n).	Belöning för långvarig och trogen tjänst eller åt någon af församlingens allmogesöner och -döttrar, som utmärkt sig för ett nyktert och sedesamt förhållande.	D:o.	1854 1/1	1	3	55	—	Ordföranden i fattigvårdsstyrelsen.	
D:o d:o (Husby s:n).	D:o d:o.	D:o.	1859 17/9	—	—	1,531	—	Kommunalnämnden.	
D:o d:o (Hedemora s:n).	Belöning för långvarig och trogen tjänst och för om och trogen föräldravård.	D:o.	„	3	30	750	—	D:o.	
D:o d:o (Gagnefs s:n).	Belöning för långvarig och trogen tjänst.	D:o.	1861 29/6	—	—	77	—	D:o.	
D:o d:o (Åls s:n).	D:o d:o.	D:o.	1859 17/9	—	—	406	—	D:o.	
D:o d:o (Solleröns s:n).	D:o d:o samt till allmogens söner och döttrar, som utmärkt sig genom nyktert och sedesamt uppförande samt om och trogen vård om föräldrar.	D:o.	1853 21/8	—	—	102	—	D:o.	
D:o d:o (Venjans s:n).	D:o d:o.	D:o.	1857 17/9	—	—	878	—	D:o.	
D:o d:o (Floda s:n).	Understöd åt gamla behöfvande tjänstehjon samt belöning för långvarig och trogen tjänst.	D:o.	1861 1/9	—	—	538	—	D:o.	

Lorichska fonden (Näs s:n).	Belöning för långvarig och trogen tjänst samt för öm föräldravård.	Vänner till landshöfding P. D. Lorichs.	1850-talet	—	—	180	—	Kommunalnämnden.
D:o d:o (Säfsnäs s:n).	Belöning för långvarig och trogen tjänst.	D:o.	1853	4	60	600	—	D:o.
D:o d:o (Malungs s:n).	D:o d:o.	D:o.	1850-talet	—	—	79	—	D:o.
D:o d:o (Grangårde s:n).	Antagligen d:o d:o.	D:o.	—	—	—	704	—	D:o.
D:o d:o (Norrbärke s:n).	Belöning för d:o.	D:o.	—	3	150	908	—	D:o.
Carl Månssons donation (Aspeboda s:n).	Räntan tillfaller Aspeboda kyrka.	Hemmansägaren Carl Månsson.	1752 ²⁸ / ₉	—	—	330	—	Kyrkorådet.
Hans Wiggs d:o (d:o).	D:o d:o.	Hemmansäg. Hans Wigg.	1896 ⁷ / ₁₂	—	—	3,000	—	D:o.
Erland Månssons d:o (Hosjö kapell).	Underhåll af Hosjö kapell.	Landtbrukaren Erland Månsson.	1801 ²⁸ / ₄	—	—	100	—	D:o.
Sara Brandströms d:o (d:o).	Räntan användes för kyrkans behof.	Gårdsäg. Sara Brandström.	1882 ²⁹ / ₄	—	—	1,900	—	D:o.
Gustaf Göranssons d:o (Gustafs s:n).	Räntan tilldelas någon af kyrkorådet utsedd dotter eller sonhustru, som ömt vårdar föräldrarna.	Hemmansägaren Gustaf Göransson.	1899 ²³ / ₁₀	1	22	500	—	D:o.
Anders Göranssons d:o (d:o).	D:o till någon kvinna inom församlingen, som genom öm vård af föräldrar, andra anhöriga eller oskyld åldring där af anses förtjänt.	Hemmansägaren Anders Göransson.	1903 ²³ / ₈	1	27	550	—	D:o.
Sahlstedtska grafkorskassan (St. Tuna s:n).	Underhåll af prosten M. Sahlstedts grafkor samt understöd åt fattiga studerande.	Prostinnan C. Sahlstedt och barn.	1753 ⁶ / ₇	—	—	575	—	D:o.
Stora Tuna husbondeförenings fond (d:o).	Belöning för långvarig och trogen tjänst och öm föräldravård.	Stora Tuna husbondeförening.	1901	—	—	974	—	Kommunalnämnden.
Kvista grafkor (St. Skedvi s:n).	Bisättningshus.	Borgmästarinnan C. H. Angerstein.	1832 ¹ / ₆	—	—	42)	—	Kyrkorådet.
C. P. Girelii graffond (d:o).	Underhåll af komminister C. P. Girelii graf.	Sundborns kyrkoråd.	1889 ²⁷ / ₉	1	5	100	—	D:o.
St. Skedvi kyrkas uppvärmningsfond (d:o).	D:o af värmeapparater i Stora Skedvi kyrka.	Samanskott inom socknen.	1873	—	—	293	—	D:o.
Sture-stens-fonden (d:o).	Till »Upphostenens» vård.	Sockenmagasinet o. Uppbobyamän.	1903	—	—	200	—	Kommunalnämnden.
Doktor C. W. Parks graffond (d:o).	Underhåll af prosten, dr C. W. Parks familjegrav.	Dr C. W. Parks arfvingar.	1904 ²¹ / ₁₁	—	5	300	—	Kyrkorådet.
Rosenborgska donationsfonden (Husby s:n).	Underhåll af Rosenborgska grafkoret samt till folkskolans bästa.	»Brukspatron H. F. Lagergren »efter uppdrag».	1860 ³⁰ / ₄	—	50	2,460	—	Skolorådet.
Melinska fonden (Hedemora s:n).	Allmännyttiga och välgörande ändamål, dock ej allmän fattigvård och vanliga utskylder.	Fabrikör G. H. Melin.	1888 ²⁰ / ₈	—	2,201	56,282	—	Kommunalnämnden.
Luthers minne (By s:n).	Ännu obestämdt ändamål.	Insamling vid Luthersfesten.	1883 ¹⁰ / ₁₁	—	—	51	—	Kyrkorådet.
Euréniska donationsfonden (Folkärna s:n).	Till understöd åt en eller två fattiga och sjukliga personer samt för vård af Euréniska gravnen å Folkärna kyrkogård.	Prosten Axel Eurén o. Sofia Eurén.	1872 ²¹ / ₅	3	37	750	—	Kyrkoherden.
Margreta Jansdotters fond (d:o).	Underhåll af stiftarinnans och ett par anhörigas grafvar samt underhåll af planteringar på Folkärna kyrkogård.	Hemmansäg.-dottern Margreta Jansdotter.	1890 ¹⁰ / ₃	1	10	200	—	Kyrkorådet.
Sexmans Erik Erssons d:o (d:o).	Kyrkogårdens underhåll och vård om stiftarens graf.	Hemmansäg. Sexmans Erik Ersson.	1904 ¹² / ₇	1	22	500	—	D:o.
Kymmer M. Matssons värmeugns donationsfond (Mockfjärds kapell).	Uppvärmning af kapellet.	Jordägaren Kymmer M. Matsson.	—	—	—	202	—	Kyrkostyrelsen.
Josephine Ericssons graffond (Malungs s:n).	Underhåll af komminister J. E. Ericssons graf.	Josephine Ericsson.	1898 ⁹ / ₉	—	—	300	—	Kommunalnämnden.
Olof Perssons donation (Malingsbo s:n).	Räntan tillfaller kyrkoherden i Malingsbo.	Hemmansbrukaren O. Persson.	1841 ¹ / ₁₁	1	17	350	—	D:o.
Heijkensköldska donationen (d:o).	Till vanlytt behöfvande med hedrande vandel samt till grafkorets underhåll.	Fru Gustafva Heijkensköld.	1875 ⁴ / ₃	1	50	3,702	—	Pastor och kommunalstämans ordförande.
»Hedbymedlen» (d:o).	Räntan är anslagen till löneförbättring åt brukspredikanten i Malingsbo.	Troligen Sara Regina von Ehrenheim, född Tersmeden.	1800-talets början.	1	56	1,125	—	Kommunalnämnden.
Ehrenheimska fonden (d:o).	D:o d:o.	Landshöfdingen P. Snack och Kammarherre C. G. von Ehrenheim.	1712 o. 1745	1	83	2,083	—	Kyrkorådet.
Fru S. R. von Ehrenheims fond (d:o).	Räntan användes till anskaffande af julljus i Malingsbo kyrka.	Fru Sara Reg. von Ehrenheim.	1781 o. 1802	—	6	166	—	D:o.
E. Cassels arhetarefond vid Grängesbergsgrufter (Grangårde s:n).	Till uppförande af en byggnad, afsedd att inrymma bibliotek och läsrum för arbetarne vid Grängesbergsgrufter m. m.	Bankir Ernst Cassel, London.	1896 ¹⁴ / ₁₂	—	—	296,667	164,000	En styrelse.
C. G. Carlssons fond för trädgårdsskötsel (Norrbärke s:n).	Räntan tilldelas personer inom Norrbärke, som visa håg för trädgårdsskötsel, samt till inköp af fruktträd och bärbuskar.	Grosshandl. C. G. Carlsson.	1903 ² / ₂	3	253	6,000	—	Skolorådet.
C. G. Carlssons graffond (d:o).	Räntan användes till vård och underhåll af makarna Carlssons graf.	Densamme.	—	—	—	2,064	—	Kyrkorådet.
Peter Charlés-monumentsfond (d:o).	Räntan användes till underhåll af ett monument på den plats, där stiftarens moders hydda fordom stod.	Kapten P. Charlés.	1895 ¹⁴ / ₈	—	—	1,154	—	D:o.
Summa		—	—	2,556	66,995	1,471,498	259,258	

Tab. 7. (Forts.) FROMMA STIFTELSE, STIPENDIEFONDER, PENSIONSANSTALTER M. M.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Stiftelsens namn.	Stiftelsens ändamål (och verksamhetsområde).	Stiftarens namn och yrke.	Stiftelsens år och dag.	Utdelning under år 1905	Stiftelsens storlek (fastighetsvärden inräknade) vid årets slut.	Värdet af fastigheter, tillhörande stiftelsen, vid årets slut.	Stiftelsen förvaltas af:		Anmärkingar.
				till nedanstående antal personer.	af nedanstående hela belopp. Kronor.	Kronor.	Kronor.		
B. I Falu stad.									
<i>a) Stiftelser för egentlig fattigvård, för s. k. pauvres honteux och dylikt.</i>									
Sofia Berglinds testamente.	Årligt understöd åt 2 ålderstigna, behöfvande ogifta kvinnor af bättre klassen.	Johanna Sofia Berglind, mamsell.	1870 ¹⁸ / ₅	2	97	2,300	—	Magistraten.	
Gustaf och Johanna Maria Falhems gåfva.	Understöd åt fattiga.	G. Falhem, brukspatron, o. h. h.	1881 ³ / ₁₂	—	990	20,000	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Hedenbergska fonden.	Årligt understöd till 5 fattiga fruntimmer af bättre stånd.	Amalia Hedenberg, mamsell.	1876 ²⁶ / ₇	5	150	3,000	—	D:o.	
Byggnästaren Erik Nordgrens understödsfond.	D:o åt 6 fattiga, sjukliga eller orkeslösa fruntimmer.	Elisabet Nordgren, änkefru.	1877 ⁸ / ₁	6	150	3,000	—	D:o.	
Fru Carin Öhrns donation.	Årliga räntan utdelas till pauvres honteux.	Carin Öhrn, f. Lind, änkefru.	1870 ⁹ / ₃	12	240	5,000	—	D:o.	
Fru Fredricséns d:o.	Pension åt en donators släkting; tillfaller efter dennes död fattigvården.	Johanna Fredrika Fredricsén, änkefru.	1840 ³ / ₃	—	—	1,000	—	D:o.	
Carolina Lindhs d:o.	Understöd åt 6 pauvres honteux, helst borgaränkor och döttrar.	Carolina Lindh, mamsell.	1865 ¹⁹ / ₁₂	6	100	2,000	—	D:o.	
Komminister C. G. Rosbergs d:o.	Årligt understöd åt 3 behöfvande.	C. G. Rosberg, komminister.	1875 ³⁰ / ₁	3	50	1,000	—	D:o.	
Linderholmnska testamentsfonden.	D:o till 5 familjer, änkor eller äldre ogifta fruntimmer.	Per Linderholm, rådmän.	1862 ¹ / ₅	5	90	2,000	—	D:o.	
Lorichska donationsfonden.	Utdelning af årsräntan till 4 å 5 fattiga, företrädesvis blinda.	Landshöfdingsänkan Maria Lorichs.	1867 ²⁹ / ₅	4	50	1,100	—	D:o.	
Augusta Lagerstedts donationsfond.	D:o d:o till 15 äldre, fattiga, ogifta fruntimmer eller änkor af bättre stånd.	Augusta Lagerstedt, handelsidkarska.	1877 ¹⁰ / ₁₂	15	200	4,000	—	D:o.	
C. P. Bergstens donation.	Understöd åt fattiga kvinnor och män af handtverkareklassen.	C. P. Bergsten, brukspatron.	1882 ²⁰ / ₃	5	250	5,000	—	D:o.	
Bergsrådmän D. G. Lindhs d:o.	Utdelning af räntan till pauvres honteux.	D. G. Lindh, bergsrådmän.	1849 ²⁰ / ₃	17	680	15,000	—	D:o.	
Mamsell Anna Gustafva Fahlanders testamentsfond.	D:o d:o till några fattiga.	Anna Gustafva Fahlander, mamsell.	1888 ² / ₁	15	395	7,900	—	D:o.	
Lisa Robergs och Karin Wihrs d:o.	D:o d:o till 2 mindre bemedlade, helst ogifta kvinnor.	Lisa Roberg o. Karin Wihr, jungfrur.	1887 ²⁰ / ₁₂	2	50	1,000	—	D:o.	
Johan Sunnanbergs o. h. h. Anna Svinséns d:o.	Årlig utdelning bland ortens nödlidande fattiga.	Johan Sunnanberg, plankarl, o. h. h.	1876 ³ / ₄	—	2,565	72,060	60	D:o.	45)
Södergrenska donationen.	Understöd åt grufdrängsänkor, i synnerhet efter män, som blifvit till lif och lemman skadade.	Nils Södergren, brukspatron.	1800 ²⁵ / ₄	—	135	18,000	—	Pastor och kaplan i Falun.	46)
Bergmästarinnan Schulzéns fond.	Räntan disponeras för de fattigas räkning.	M. P. H. Schulzén, bergmästarinna.	1805 ¹⁹ / ₁₁	—	265	5,300	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Hemmet för obemedlade fruntimmer.	Att bereda fri bostad och vedbrand åt medellösa fruntimmer, hörande till pauvres honteux.	C. E. Ericsson, järnhandlare, o. h. h. Vilhelmina.	1852 ²⁷ / ₃	—	—	24,500	24,500	D:o.	
B. G. Kronbergs och Augusta Kronbergs donation.	Räntan tillfaller Hemmet för obemedlade fruntimmer.	B. G. Kronberg, Gålle, grosshandlare, o. h. h.	1885 ³⁰ / ₁₁	—	—	20,000	—	D:o.	
Änkefru Augusta Kronbergs d:o.	Till Ericsson-Kronbergska änkehuset.	Augusta Kronberg, f. Lindh, änkefru.	1889 ²⁸ / ₁₀	—	2,824	30,000	—	D:o.	
Matilda Bloms fond.	Årliga räntan fördelas lika på innehafvarinnorna af de 10 lägenheterna i d:o.	Matilda Blom, fröken.	1904 ²⁰ / ₂	—	—	1,000	1,000	D:o.	47)
Fru Julia Kihlstedts d:o.	Öfver årliga räntan förfogar fattigvårdsstyrelsen.	Julia Kihlstedt, änkefru.	1900 ⁹ / ₈	—	—	3,000	—	D:o.	48)
Ericssonska fonden för pauvres honteux.	Afkomsten utdelas efter fru Ericssons död till pauvres honteux.	Vilhelmina Ericsson, änkefru.	1888 ²⁴ / ₉	24	1,700	73,975	—	Drätselkammaren.	
Charlotta Thorells donation.	Räntan tillfaller släktingar till gifvarinnan, men disponeras efter deras död af fattigvården.	Charlotta Thorell, änkefru.	1892 ¹⁹ / ₅	1	20	—	—	Fattigvårdsstyrelsen.	49)
Carolina Fornmarks d:o.	Årsräntan utdelas till 2 ogifta fruntimmer.	Carolina Fornmark, fröken.	1891 ¹⁹ / ₅	2	120	3,000	—	D:o.	
Brita Vikbergs testamente.	D:o d:o till stadens mest behöfvande fattiga.	Brita Vikberg, jungfru.	1895 ²⁰ / ₁	2	10	200	—	D:o.	
Gauffins stärbhusdelägarers donationsfond.	Till ett hem för orkeslösa fruntimmer af arbetsklassen.	Fru Brita Johanna Gauffins stärbhusdelägarer.	1865 ¹⁴ / ₇	—	—	9,728	—	D:o.	50)
Bergska fonden.	D:o d:o.	A. G. Berg, sjökapten, J. W. Berg, grosshandlare, Anna Berg, änkefru, och Ulla Berg, fröken.	1900 ¹⁸ / ₁₂	—	—	18,707	26,300	D:o.	51)

b) Stiftelser och inrättningar för barnavård och barnundervisning.

Lindh-Ehrnströmska donationsfonden.	Att af räkntan bereda friplats vid institutet för döfstumma i Falun för en elev; återstoden användes till premier åt elever.	D. G. Lindh, bergsrådman, o. h. h., f. Ehrnström.	1875 ⁵ / ₉	—	303	7,264	—	Fattigvårdsstyrelsen.	52)
Carlborgssonska d:o.	Fattiga och mindre bemedlade elevers från Kopparbergs län underhåll vid institutet för döfstumma i Falun.	And. Carlborgsson, bergsman.	1882 ¹⁶ / ₁₁	—	1,568	24,592	—	Kopparbergs läns landsting.	52)
Barnhemmet i Falun.	Uppfostran åt fattiga flickbarn, företrädesvis tillhörande Falu samhälle.	Skyddsmödräförbundet i Falun.	1866 ²⁸ / ₁	—	—	47,622	18,457	En styrelse af 6 fruntimmer.	53)
C. E. Ericssons donationsfond.	D:o d:o.	C. E. Ericsson, järnhandlare, o. h. h. Vilhelmina.	1878 ²³ / ₄	—	—	1,000	—	D:o d:o.	
Fru Sofie Kronbergs d:o.	D:o d:o.	Sofie Kronberg, änkefru.	1876 ¹² / ₁	—	—	5,000	—	D:o d:o.	
Carolina Engströms d:o.	D:o d:o.	Carolina Engström, mamsell.	1876 ²³ / ₁₂	—	—	5,000	—	D:o d:o.	
Augusta Lagerstedts d:o.	D:o d:o.	Augusta Lagerstedt, handelsidkarska.	1882 ²⁰ / ₂	—	—	3,000	—	D:o d:o.	
J. E. Rosbergs d:o.	D:o d:o.	J. E. Rosberg, handlande.	1884 ⁵ / ₁	13	2,765	500	—	D:o d:o.	
Ebba Augusta Wallins donation.	D:o d:o.	Ebba Augusta Wallin, fru.	1888 ⁷ / ₁	—	—	1,000	—	D:o d:o.	
Maria Kronbergs d:o till minne af Johan Henrik Kronberg.	D:o d:o.	Maria Kronberg, änkefru.	1888 ¹⁴ / ₅	—	—	10,000	—	D:o d:o.	
C. Ph. Carlssons testamente.	D:o d:o.	Carl Philip Carlsson, f. d. bergmästare.	1896 ⁴ / ₁₁	—	—	2,000	—	D:o d:o.	
Sara Katrina Bergströms d:o.	D:o d:o.	Sara Katrina Bergström, mamsell.	1897 ⁸ / ₁	—	—	5,000	—	D:o d:o.	
Hanna Wesströms d:o.	D:o d:o.	Hanna Wesström, fröken.	1899 ¹⁹ / ₄	—	—	100	—	D:o d:o.	
Komminister C. G. Rosbergs donation.	Premier åt skolbarn i stadens folkskola.	C. G. Rosberg, komminister.	1873 ⁴ / ₂	—	100	2,000	—	Skolrådet.	
Prosten Simon Naucelers d:o.	Inköp af böcker och kläder åt fattiga skolbarn.	Simon Naucelér, prost.	1875 ³⁰ / ₁	—	10	269	—	D:o.	
Lindh-Ehrnströmska premien.	Premier åt barn i stadens folkskola.	D. G. Lindh, bergsrådman, o. h. h. S. A. Ehrnström.	1871 ¹³ / ₁₂	—	100	2,000	—	D:o.	
Petter Erikssons donation.	Beklädnad åt medellösa barn i stadens folkskola.	Petter Eriksson, badmästare.	1860 ²⁷ / ₁	—	47	1,000	—	D:o.	
Hedmanska donationen.	Premier i Falu stads folkskola.	C. J. Hedman, handl.	1870 ³⁰ / ₁₁	—	80	5,183	—	D:o.	
D. G. Lindhs donation.	D:o d:o.	D. G. Lindh, bergsrådman.	1887 ¹⁷ / ₂	—	150	3,000	—	D:o.	
Handl. Kahlmeters o. h. h:s d:o.	Beklädnad åt fattiga folkskolebarn.	P. G. Kahlmeter, handl., o. h. h.	1881 ³¹ / ₁₂	—	54)	5,000	—	D:o.	54)
Fru Maria Kronbergs d:o.	D:o och premier åt barn vid stadens folkskola.	Maria Kronberg, f. Östberg, änkefru.	1888 ¹⁴ / ₅	—	295	6,000	—	D:o.	
Doktor S. F. Psilanders d:o.	Att befrämja skollofskolonier eller därmed jämförligt.	S. F. Psilander, stadsläkare.	1895 ¹ / ₄	—	85	2,000	—	D:o.	
Everströmska donationen.	Anordnande af skollofskolonier.	Oskar Everström, notarie.	1895 ¹⁹ / ₁₁	—	81	2,000	—	D:o.	
Lefflers donation.	Att inrätta en flickskola i Falun.	Carl Johan Leffler, inspektör.	1887 ³ / ₂	—	20	500	—	D:o.	
Forslindska donationsfonden.	Uppfostran af fattiga barn i Falun.	Per Forslind, brukspatron.	1828 ² / ₁₀	9	991	22,500	—	Landshöfdingen och pastor.	55)
Borgmästaren Sundells donation.	Beklädnad af fattiga folkskolebarn.	E. M. Sundell, borgmästare.	1870 ⁶ / ₁₂	10	100	2,000	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Carl Erik Ericssons d:o.	D:o d:o.	C. E. Ericsson, järnhandl.	1872 ²⁷ / ₂	10	100	2,000	—	D:o.	
Assessor P. Brunnmarks d:o.	Premier åt barn i stadens folkskola.	P. Brunnmark, assessor.	1827 ²⁵ / ₄	—	40	1,000	—	Skolrådet.	
Magister A. Elzbergs d:o.	Fattiga barns uppfostran.	And. Elzberg, magister.	1779 ⁷ / ₃	—	148	2,973	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Doktor Anders Berggrens d:o.	D:o d:o.	Anders Berggren, doktor.	1832 ⁸ / ₁₀	—	175	3,465	—	D:o.	
Vilhelmina och C. E. Ericssons d:o.	Beklädnad af fattiga flickor i slöjdskolan.	C. E. Ericsson, järnhandl., o. h. h.	1878 ²³ / ₄	—	50	1,000	—	D:o.	
D:o d:o.	D:o af fattiga nattvardsbarn.	Desamma.	—	6	75	1,500	—	D:o.	
Anna Erika Ericssons testamentsfond.	D:o af folkskolebarn.	C. E. Ericsson, järnhandl.	1863 ¹⁰ / ₂	10	75	1,500	—	D:o.	
Änkefru Carolina Fernlundhs donation.	D:o af fattiga nattvardsbarn.	Carolina Fernlundh, änkefru.	1866 ²⁹ / ₂	7	100	2,000	—	D:o.	
Änkefru Carolina Olivenbaums d:o.	D:o d:o.	Carolina Olivenbaum, änkefru.	1889 ¹¹ / ₃	17	250	5,000	—	D:o.	
Dalarnes idiotiem.	Undervisning i bokkunskap och slöjd åt sinnesslöa barn.	Julia Kihlstedt o. Carolina Fornmark, änkefruar.	1888 ¹ / ₇	18	10,588	56,573	12,000	Af landstinget vald styrelse.	
Änkefru Maria Kronbergs donation.	Beredande af lekplats för Falu stads barn.	Maria Kronberg, änkefru.	1880 ²⁹ / ₁	—	—	10,215	—	Drätselkammaren.	56)
Kontanta gåfvors d:o.	Till skor åt folkskolebarn.	Insamlade medel.	—	—	32	655	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Maria Kronbergs hushållsskola.	Utbildning af tjänarinnor.	Maria Kronberg, änkefru.	1888 ¹⁴ / ₅	—	—	64,481	21,500	En af stadsfullmäktige vald styrelse.	57)
Carolina Fornmarks donation.	Beklädnad af fattiga barn.	Carolina Fornmark, fröken.	1895 ²⁰ / ₁	10	100	2,000	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Beklädnadsfonden för nyfödda barn.	D:o af nyfödda barn till fattiga barnaföderskor.	Okänd gifvare.	1896 ²⁹ / ₉	—	50	1,000	—	D:o.	
Terzeri testamentsfond.	Årsräntan fördelas bland några af stadens fattiga i konfirurationsåldern varande barn.	Inga Terzerus, f. Fahlström, änkefru.	1897 ²³ / ₇	24	48	2,123	—	D:o.	

Tab. 7. (Forts.) FROMMA STIFTELSE, STIPENDIEFONDER, PENSIONSANSTALTER M. M.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Stiftelsens namn.	Stiftelsens ändamål (och verksamhetsområde).	Stiftarens namn och yrke.	Stiftelsens år och dag.	Utdelning under år 1905		Stiftelsens storlek (fastighetsvärden inräknade) vid årets slut.	Värdet af fastigheter, tillhörande stiftelsen, vid årets slut.	Stiftelsen förvaltas af:	Anmärkingar.
				till nedanstående antal personer.	af nedanstående hela belopp. Kronor.	Kronor.	Kronor.		
Sara Bergströms donation.	Inrättande af ett barnhem för gossar i Falun.	Sara Katarina Bergström, mamsell.	1897 ⁸ / ₁	—	—	29,450	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
D:o d:o.	Anordnande af skollofskolonier.	Densamma.	—	—	370	8,000	—	Stadens skolråd.	
E. M. Sundells d:o.	Premier åt barn vid stadens folkskolor eller annat ändamål af beskaffenhet att ej böra i inkomst- och utgiftsförslag upptagas.	E. M. Sundell, f. d. borgmästare.	1894 ¹⁰ / ₃	—	225	5,000	—	D:o.	
Söderbergiska fonden.	Beklädnad af fattiga nattvardsbarn.	Fr. Söderberg, handlande.	1902 ¹ / ₅	—	25	1,000	—	Kyrkorådet.	
Theodor Lindsteins donation.	Årliga räkntan utbetalas till fattiga skolbarn.	Th. Lindstein, f. d. källarmästare.	1899 ²⁸ / ₇	—	10	200	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Arbetshemmet för flickor i Falun.	Att uppfostra fattiga minderåriga flickor till dugliga tjänarinnor.	Flere donatorer (Sara Bergström m. fl.).	—	—	3,694	57,500	19,500	En styrelse af fyra fruntimmer.	
Södergrenska fonden.	Att trycka och utdela så stort antal gudeliga böcker som möjligt.	Nils Södergren, brukspatron.	1805 ¹⁹ / ₁₁	—	465	20,413	—	Pastorn i Falun och bergmästaren i Gäfle-Dala distrikt.	58)
c) Stipendiefonder och andra stiftelser för undervisning.									
Fernströmska fonden.	Stipendier åt lärjungar vid Falu läroverk.	Malena Andersdotter.	1750 ²⁸ / ₆	2	11	255	—	Rektor vid högre allmänna läroverket.	
Elzbergiska donationen.	Löneförbättring åt lärare vid d:o.	Anders Elzberg, hospitalepredikant o. magister.	1779 ⁷ / ₃	4	33	882	—	D:o d:o.	
Pihlska fonden.	Premier åt lärjungar vid d:o.	Gabriel Pihl, rektor.	1780	1	3	85	—	D:o d:o.	
Lidmanska d:o.	D:o d:o.	C. M. Halldin.	1783 ¹⁸ / ₁₀	1	4	102	—	D:o d:o.	
Ihrmanska d:o.	² / ₃ af räkntan till stipendier åt lärjungar och ¹ / ₃ till löneförbättring åt lärare vid d:o.	Christian Ihrman, kyrkoherde.	1810 ²¹ / ₃	7	62	1,521	—	D:o d:o.	
Albrectssonska d:o.	Stipendier åt lärjungar vid d:o.	Albrect Albrectsson, pastor.	1821 ³¹ / ₃	2	24	605	—	D:o d:o.	
Flygareska d:o.	Inköp af böcker och annan uppmuntran åt d:o.	Susanna E. Flygare, mamsell.	1828 ³⁰ / ₃	—	301	8,239	—	D:o d:o.	
Munkteliska d:o.	Stipendier åt d:o.	J. H. Munktel, brukspatron.	1859 ¹⁷ / ₁₂	1	40	1,009	—	D:o d:o.	
Hallinska d:o.	D:o åt 1 eller 2 d:o.	O. F. Hallin, medicinalråd.	—	2	36	1,000	—	D:o d:o.	
Westlinska premiefonden.	Premie åt 1 lärjunge vid d:o.	Postinspektör Olof Westlins arvingar.	1791	1	2	57	—	D:o d:o.	
Bohmska fonden.	Stipendium åt 1 d:o.	O. Bohm, Nora, prost.	1862 ⁵ / ₆	1	36	1,000	—	D:o d:o.	
Kronberg-Östbergiska stipendiefonden.	Stipendier åt lärjungar vid d:o.	J. H. Kronberg, handlande, o. h. h. Maria Östberg.	1865 ¹ / ₁₀	2	134	3,520	—	D:o d:o.	
Fahlhemska fonden.	Stipendium åt 1 till universitetet afgående lärjunge vid d:o.	G. Fahlhem, brukspatron.	1888 ¹⁴ / ₅	1	43	1,200	—	D:o d:o.	
Wallmanska stipendiefonden.	3 stipendier åt lärjungar vid d:o.	Clas Wallman, direktör.	1866 ²² / ₁₂	3	182	5,002	—	D:o d:o.	
Lindh-Ehrnströmska d:o.	2 d:o åt d:o.	D. G. Lindh, bergsrådman, o. h. h. S. A. Ehrnström.	1871 ¹³ / ₁₃	2	109	3,001	—	D:o d:o.	
Olivenbaumska testamentsfonden.	Premie åt obemedlad lärjunge å reallinjen vid d:o.	C. Th. Olivenbaum, brukspatron.	1874 ⁸ / ₁	1	54	1,500	—	D:o d:o.	
Thunellska stipendiefonden.	1 släktstipendium åt lärjunge vid läroverket.	E. G. Thunell, direktör.	1875 ¹⁰ / ₁₁	1	85	2,216	—	D:o d:o.	
Ericssonska d:o.	Stipendier åt 2 lärjungar vid d:o.	C. E. Ericsson, handlande o. h. h. Wilhelmina.	1878 ²⁵ / ₄	2	54	1,500	—	D:o d:o.	
Dahlströmska donationsfonden.	D:o d:o.	E. G. Dahlström, Göteborg, med. doktor.	1881 ¹⁸ / ₆	2	364	10,004	—	D:o d:o.	
Källströmska donationen.	D:o åt lärjungar vid d:o.	A. V. och C. J. Källström, f. d. lärovadjunkter.	1885 ²⁹ / ₄	2	109	3,001	—	D:o d:o.	
J. L. Svedelii donationsfond.	Premier åt d:o.	J. L. Svedelius, lärovadjunkt.	1889 ¹⁷ / ₄	2	59	1,010	—	D:o d:o.	
Aug. Forsbergs d:o.	D:o och stipendier åt d:o.	Aug. Forsberg, fil. d:r.	1885 ² / ₃	1	72	2,000	—	D:o d:o.	
Karin Åsberg-Kruhs premiefond.	D:o åt d:o i de högsta klasserna.	D. A. Kruhs, fil. kand.	1893 ²⁹ / ₄	2	72	2,000	—	D:o d:o.	
Carl Emil Treffenbergs stipendiefond.	Stipendium åt 1 lärjunge vid Falu läroverk, som haft bönläsningen sig anförtrödd.	C. Treffenberg, f. d. landshövding, o. h. h. Ebba.	1893 ¹¹ / ₃	1	20	510	—	D:o d:o.	
C. P. Melcherssons premiefond.	Premier till välartad, obemedlad yngling med fallenhet för studier.	Anna Elisabeth Melchersson, fröken.	1896	1	40	1,009	—	D:o d:o.	

Andel (1/3) i afkastningen af den s. k. Kruhs- och Ebbegården.	Falu högre allmänna läroverks vidmakthållande och böckers inköpande åt skolbarn.	Brita Thomædotter, änkefru.	1735 ²⁸ / ₁	—	59)	59)	Kristine församlings kyrk-råd och läroverkskollegiet.	59)
Erik Sohlbergs testamentsfond.	Till gagn och nytta för Falu allmänna läroverk.	Erik Sohlberg, konststatsinspektör.	1739 ³⁰ / ₅	—	222	6,102	Rektor.	60)
Stora Kopparbergs bergslags gålfvofond.	Böckers inköpande för fattiga lärjungar vid läroverket samt andra läroverkets behof.	Falu bergsrätt.	1734	—	444	12,205	D:o.	60)
Fahländerska fonden.	Lekplats för läroverkets ungdom.	Vänner till Falu läroverks-ungdom.	1750 ²¹ / ₄ 1881 ¹⁷ / ₆	—	—	4,000	D:o.	
Rolf Hazelius stipendiefond.	Stipendier åt lärjungar vid läroverket.	Maria Hazelius, f. Gahn.	1902 ⁹ / ₁	1	320	8,121	D:o.	
Ernst och William Nissers d:o.	D:o d:o.	Ellen Nisser, f. de Laval.	1904 ¹⁸ / ₅	1	360	10,027	D:o.	61)
Elementarläroverkets för flickor nybyggnadsfond.	Nytt läroverkshus (numera uppfördt).	Donationer och bidrag från länet.	1899—1900	—	—	150,000	Styrelsen för elementarläroverket för flickor.	62)
Detsammes premiefond.	Premier för visad flit.	C. Treffenberg, landshöfding m. fl.	1882 ¹⁵ / ₉	11	59	1,375	D:o d:o.	
Detsammes stipendiefond.	Att understödja flitiga och behöfvande elever.	D:o d:o.	1885 ² / ₈	2	59	1,370	D:o d:o.	
Rektor C. J. Dahlbäcks d:o.	D:o d:o.	C. J. Dahlbäck, rektor.	1898 ²⁸ / ₁₀	1	25	1,325	D:o d:o.	
d) Stiftelser för sjukvård.								
Grufvehospitalsfonden.	Sjukvård åt arbetare vid Falu grufva.	Drottning Kristina.	1600-talet	—	—	180,000	Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag.	63)
C. D. Ströms donation.	Inrättande af en frisäng å länslasarettet.	C. D. Ström, brukspatron.	1875 aug.	4	139	5,000	Lasarettssdirektionen.	
Carolina Engströms d:o.	D:o d:o, företrädesvis till patienter från Falu stad.	C. Engström, mamsell.	1880 ²⁷ / ₄	3	180	5,000	D:o.	
Kronbergs frisäng.	D:o d:o.	Maria Kronberg, änkefru.	1888 ¹⁴ / ₅	5	139	5,000	D:o.	
Everströms d:o.	D:o d:o till patienter hörande till Kopparbergs eller Kristine församlingar.	Jeanette Everström, mamsell.	1894 ¹⁹ / ₃	3	185	5,000	D:o.	
Fornmarks frisängar.	D:o d:o för personer från Falu stad, företrädesvis pauvres honteux eller andra behöfvande.	Carolina Fornmark, änkefru.	1895 ²⁰ / ₁	9	391	10,000	D:o.	
Carlssons frisäng.	Fri legosängsavgift å lasarettet.	C. Th. Carlsson, bergmästare.	1896 ⁴ / ₁₁	5	157	5,000	D:o.	
Bergströms frisängar.	D:o d:o, företrädesvis för patienter tillhörande Falun.	Sara Katarina Bergström, mamsell.	1897 ⁸ / ₁	19	700	15,000	D:o.	
Sahländers frisäng.	Fri plats å länslasarettet för medellösa, behöfvande personer från Falun, hvilka icke åtnjuta fattigvård.	E. Sahländer.	1896 ²⁰ / ₁	4	170	5,000	D:o.	
Mårtenssons d:o.	Frisäng å d:o för sjuka från Falu stad.	Emma Mårtensson.	1900 ¹⁸ / ₁₂	4	49	2,000	D:o.	
Ångbryggeriarbetarnes sjuk-kassa.	Understöd vid sjukdomsfall samt begravningshjälp.	Falu ångbryggeriaktiebolag.	1894 ¹⁵ / ₆	12	281	2,000	Falu ångbryggeriaktiebolag.	
f) Pensionsfonder.								
Borgmästare E. M. Sundells pensionsfond.	Pensionering af uttjänta poliskonstaplar i Falun.	E. M. Sundell, borgmästare.	1886 ²⁵ / ₁₁	1	150	15,711	Drätselkammaren.	
Eggertzka donationen.	Årliga räkntan utdelas till 3 gruf- eller hyttarbetare-änkor vid Stora Kopparberget.	Augusta Munktell, f. Eggertz, änkefru.	1867 ²⁷ / ₆	3	50	1,000	Fattigvårdsstyrelsen.	
Fonden för Sofiahemmet i Falun.	Hem för änkor och döttrar till handlande eller handtverkare.	Sofia Kronberg, änkefru, o. Augusta Lagerstedt, handelsidkarska.	1876 ¹² / ₁ 1882 ²⁰ / ₃	—	—	46,855	Af stadsfullmäktige utsedd styrelse.	
h) Andra stiftelser och inrättningar.								
Augusta Lagerstedts testamente.	För Falu stads nytta enligt bestämmelser af stadsfullmäktige.	Augusta Lagerstedt, handelsidkarska.	1882 ²⁰ / ₂	—	—	28,779	Drätselkammaren.	
J. L. Svedelii donation.	Användningen bestämmes af stadsfullmäktige.	J. L. Svedelius, läroverksadjunkt.	1889 ¹⁷ / ₄	—	—	1,720	D:o.	
Lorichska stiftelsefonden.	Årsräntan utdelas åt tjänare för långvarig och trogen tjänst.	Insamlade medel.	—	1	50	1,111	D:o.	
Skyddsmödräförbundet i Falun.	Undervisning i kvinnlig slöjd samt beredande af arbetsförtjänst åt fattiga kvinnor.	D:o genom komminister J. Backsell, samt gåfvor.	1842 ³⁰ / ₈	—	—	40,672	Af förbundet vald direktion.	64)
Bergsmannen Clas Wallmans donation.	Till en arbets- och försörjningsinrättning i Falun.	Clas Wallman, direktör.	1866 ²² / ₁₃	}	—	112,000	112,000	Fattigvårdsstyrelsen.
Löjtnanten J. A. Lembergs d:o.	D:o d:o.	J. A. Lemberg, löjtnant.	1853 ²⁸ / ₇					
Utskänkningsbolagets i Falun d:o.	D:o d:o.	Utskänkningsbolaget.	1858 ⁶ / ₅					
Änkefru Maria Kronbergs d:o.	D:o d:o.	Maria Kronberg, änkefru.	1888 ¹⁴ / ₅					
Borgmästaren E. M. Sundells d:o.	Inköp af inventarier i arbetsinrättningen.	E. M. Sundell, borgmästare.	1889 ²⁵ / ₁₁					65)

Tab. 7. (Forts.) FROMMA STIFTELSE, STIPENDIEFONDER, PENSIONSANSTALTER M. M.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Stiftelsens namn.	Stiftelsens ändamål (och verksamhetsområde).	Stiftarens namn och yrke.	Stiftelsens år och dag.	Utdelning under år 1905		Stiftelsens storlek (fastighetsvärden inräknade) vid årets slut. Kronor.	Värdet af fastigheter, tillhörande stiftelsen, vid årets slut. Kronor.	Stiftelsen förvaltas af:	Anmärkingar.
				till nedanstående antal personer.	af nedanstående hela belopp. Kronor.				
Fru Sara Andrietta Lindhs donation.	Belöning åt tjänarinnor för långvarig och trogen tjänst.	Fru A. Lindhs stärbhusdelägare.	1880 19/7	16	480	10,000	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Carlborgssons d.o.	Afkomsten tillfaller staden.	A. Carlborgsson, bergsman.	188-	—	—	2,000	2,000	Drätselkammaren.	
Borgmästaren Sundells d.o.	Räntan disponeras af stadsfullmäktige till allmännyttiga ändamål.	E. M. Sundell, borgmästare.	1895	—	—	20,000	—	D:o.	
Kruhs- och Ebbegården. Andel (2/3) i afkastningen.	Till Kristine församlings kyrkokassa.	Brita Thomædotter.	1735 28/1	—	166	7,800	7,800	Kristine församlings kyrkoråd.	69)
Kopparbergs läns nödhjälpskassas fonder:								Direktion af landshöfdingen och 4 af landstinget utsedde.	70)
a) Allmänna fonden.	Att under missväxtår eller då eljest en tryckt ekonomisk ställning råder, genom lån af penningar eller spannmål bispringa mindre jordbrukare och torpare, under kommunernas ansvarighet för återbetalningen, samt att lämna bidrag utan återbetalningsskyldighet till företag, som afse förekommande eller lindrande af nöd afvensom befolkningens höjande i ekonomiskt och sedligt afseende.	Ärkebiskop J. O. Wallin.	1838	8	3,544	112,601	—		
b) Fruntimmersföreningens i Uppsala gåfvofond.	Undervisning i och understödande af kvinnlig slöjd i allmänhet, företrädesvis åt behöfvande inom länet.	Fruntimmersföreningen i Uppsala.		—	200	10,625	—		71)
c) Svenssonskagåfvofonden.	För räntan uppköpes råg och sill att vid julen tilldelas ålderstigna, nyktra, välkända och af arbete uttrötade personer bland allmogen i Mora, Våmhus, Rättviks, Boda, Leksands och Siljansnäs socknar.	Änkefru L. M. Svensson.	1841	72	1,772	27,966	—		
d) Fonden för räddning af vanartade och vanvårdade barn.	Att bereda vanartade och vanvårdade barn uppfostran genom deras utackorderande till lämpliga fosterföräldrar.	Insamling bland länets invånare.	1844	—	478	30,285	—		72)
e) Kopparbergs läns nödhjälpskommittés gåfvofond.	Att förvaltas och disponeras i enlighet med bestämmelserna angående förvaltningen af Nödhjälpskassans allmänna fond.	Kopparbergs läns nödhjälpskommitté.	1904 4/2	—	—	20,600	—		
		Summa	—	490	47,165	1,772,826	409,117		

C. I Hedemora stad.

a) Stiftelser för egentlig fattigvård, för s. k. pauvres honteux och dylikt.

Hedemora fabriks- och handtverksförenings kassa.	Understöd åt behöfvande handtverksidkare och deras familjer.	Sammanfattning af delägarna.	1868 5/12	—	124	3,000	—	—	Drätselkammaren.	73)
Anna Stina Forsells fond.	Fattigunderstöd.	Handelsidkarskan Anna Stina Forsell.	1879 12/1	—	47	940	—	—	D:o.	1)
F. G. Berglunds donation.	D:o.	Kopparlagare F. G. Berglund.	1879 18/3	—	400	8,000	—	—	D:o.	1)
Erika Betulanders d.o.	Julgåfvor åt fattighushjon.	Mamsell E. Betulander.	1882 17/2	17	31	625	—	—	D:o.	
Bernhardina Naucelers d.o.	Understöd åt fattiga, ogifta fruntimmer.	Mamsell B. Naucelér.	1878 28/7	1	105	2,110	—	—	D:o.	
Carl Ålanders d.o.	D:o åt obemedlade handtverkare.	Garfvaren C. Ålander.	1892 22/2	8	250	5,000	—	—	D:o.	
Carl Adolf Collvins d.o.	D:o åt obemedlade fruntimmer.	Stationsinspektoren G. Collvin.	1893 15/1	1	250	5,000	—	—	D:o.	
Rinmans julgåfvofond.	D:o d:o och julgåfvor åt fattiga barn.	Änkefru A. M. Rinman.	1886 17/3	4	250	5,000	—	—	D:o.	
Öhmanska fonden.	Understöd till fattiga.	Änkefru U. W. Öhman.	1807 1/6	10	315	6,330	—	—	Kyrkorådet och fattigvårdsstyrelsen.	
G. H. Melins understödsfond.	D:o d:o.	Fabrikören G. H. Melin.	1888 20/8	26	1,250	25,000	—	—	Drätselkammaren.	
Jonas Vilhelm Ros donationsfond.	Halfva räntan till fria bad åt medellösa personer, andra hälften till julgåfvor åt fattiga änkor och föräldralösa barn.	Bruksägaren Gust. Emanuel Ros.	1899 19/12	2	183	4,000	—	—	D:o.	
Sofie Blomqvists fond.	Understöd åt fattiga.	Handelsidkarskan Sofie Blomqvist.	1902 29/3	—	—	300	—	—	D:o.	

Fattigstugugummornas fond.	Midsommargåfva åt försörjningsinrättningens kvinnliga hjon.	Handelsidkerskan Sofie Blomqvist.	1902 ²⁹ / ₈	17	25	500	—	Drätselkammaren.
----------------------------	---	-----------------------------------	-----------------------------------	----	----	-----	---	------------------

b) *Stiftelser och inrättningar för barnavård och barnundervisning.*

Jultomteföreningens fond.	Beklädnad af fattiga barn.	Fabrikör G. H. Melin.	1890 ⁷ / ₁	—	25	500	—	Drätselkammaren.
Hedemora jultomteförening.	Understöd åt fattiga barn vid jultiden.	Insamling.	1881	50	465	900	—	D:o.
J. E. Winqvists fond.	D:o d:o.	D:o.	1901	—	22	450	—	D:o.
Carl Sjöbergs minne.	D:o d:o.	D:o.	1900	—	20	400	—	D:o.
Backmanska stiftelsen.	Inrättande och underhåll af en slöjdskola för ungdom.	Fabrikör G. A. Backman.	1865 ¹² / ₇	—	—	41,000	26,000	En styrelse.
Hedemora stads småbarnsskolefond.	Underhåll af en småbarnsskola.	Kopparslagare Brunström o. fabrikör G. H. Melin.	1852	—	430	8,450	—	Drätselkammaren.
1826 års fond.	Till fattiga barns uppfostran.	Insamling.	1890 ⁷ / ₁	—	74	10,527	—	D:o.
J. P. Wigelstedts d:o.	Premier till lärjungar i stadens samskola.	Handlanden J. P. Wigelstedt.	1826	—	15	300	—	D:o.
Signe Girelius donation.	Att inrätta och underhålla ett skolkök.	Stadskassör C. E. Girelius.	1897 ¹⁴ / ₆	—	1,000	20,000	—	D:o.
Kamrer S. Flodströms arfvingars d:o.	Till aflöning åt lärare i kristendom vid stadens samskola.	Aktuarien I. Flodström o. fröken N. Flodström.	1903	—	209	5,000	—	D:o.
S. Flodströms d:o.	Till ett blifvande barnhem.	Bankkamrer S. Flodström.	1894 ³¹ / ₇	—	—	2,000	—	D:o.

h) *Andra stiftelser och inrättningar.*

Brandskadades fond af år 1849.	Understöd åt brandskadade.	Insamling vid eldsvåda.	1849	—	—	988	—	Drätselkammaren.
Skyddsmödrareföreningen.	Att bereda arbetsförtjänst åt fattiga kvinnor.	Borgmästarinnan S. Rydberg.	1853	10	98	2,252	—	En direktion.
G. H. Melins donationsfond.	Till allmännyttiga och välgörande ändamål.	Fabrikör G. H. Melin.	1888 ²⁰ / ₈	—	14,133	362,211	9,000	Drätselkammaren.
		Summa	—	146	19,647	520,783	35,000	

D. I Sätters stad.

a) *Stiftelser för egentlig fattigvård, för s. k. pauvres honteux och dylikt.*

Anna Maria Julia Kramers fond.	Fattigbespisning och gratifikationen.	Apotekaren Axel Murray.	1901 ¹⁵ / ₈	35	85	4,316	—	Kyrkorådet.
--------------------------------	---------------------------------------	-------------------------	-----------------------------------	----	----	-------	---	-------------

b) *Stiftelser och inrättningar för barnavård och barnundervisning.*

Hæggrothska donationsfonden.	Fattiga barns uppehälle och uppfostran.	Borgmästarinnan Hæggroth.	1854 ¹⁵ / ₆	—	150	3,035	—	Drätselkammaren.
Arhusianders fond.	Fattiga barns beklädnad.	Grosshandl. Arhusiander.	1895 ⁹ / ₁₉	—	150	15,000	—	D:o.
		Summa	—	35	385	22,351	—	

A n m ä r k n i n g a r.

¹) Afkastningen har ingått till fattigvårdens kassa. — ²) Kallas med gemensamt namn »Fattigmedlens fonder». — ³) Röntan utgår till viss person, intill dennas död. — ⁴) Testamentet utgöres af tre aktier i St. Kopparbergs bergslags aktiebolag och utdelningen å dessa tillfaller en trojänarinna under hennes lifstid, därefter Aspeboda kommun. — ⁵) Ändamålet har förut oriktigt uppgifvits, hvarför fonden i senaste femårsberättelsen upptagits under d). — ⁶) Röntan lägges till kapitalet, tills fonden når 1,000 kr. — ⁷) Emottogs af fattigvårdsstyrelsen den ²⁴/₈ 1904. — ⁸) Årliga röntan lägges till kapitalet. — ⁹) Stiftarens syster skall åtnjuta afkomsten af stiftelsen under sin lifstid. — ¹⁰) Stiftelsen utgöres af 7 tunnor korn. — ¹¹) Kallas med gemensamt namn Folkskolemedlens fonder. — ¹²) Röntan inflyter i skolkassan. — ¹³) Röntan utgick »till Arkhytte byskola», tills denna öfvertogs af kommunen. — ¹⁴) Växer med röntan och 3 kollektar årligen. — ¹⁵) Växa med röntor, tills de jämte Lisa Jansdotters testamente kunna bära kostnaderna för ett barnhem. Fonden nr 2 kallades i förra femårsberättelsen Hedda Hedbergs testamente, och fonden nr 3 Fonden för förbättrad barnavård. — ¹⁶) 300 kr. hafva de sista åren använts till

lön åt sjuksköterska; eljes lägges röntan till kapitalet. — ¹⁷) Stiftelseurkund finnes icke. — ¹⁸) Fonden ställd på tillväxt. — ¹⁹) Stiftelsen kallas äfven Norrby skolmästareboställe. — ²⁰) Vid 1904 års slut fanns i behållning endast 7 kr. 81 öre, som under år 1905 utbetalats, hvarefter stiftelsen upphört. — ²¹) I stiftelsens storlek äro äfven lösören inräknade. — ²²) Stiftelsen utgöres af 122.5 deciton (63 skeppund) tackjärn årligen. — ²³) Influtna delägaravgifter uppgingo år 1905 till 392.50 kr. — ²⁴) D:o d:o 1,531.50 kr. Bidrag af aktiebolaget 329 kr. — ²⁵) Influtna delägaravgifter uppgingo år 1905 till 152.26 kr. — ²⁶) D:o d:o 668 kr. — ²⁷) D:o d:o 36.75 kr. — ²⁸) D:o d:o 169 kr. — ²⁹) D:o d:o 191.10 kr. — ³⁰) D:o d:o 1,128 kr. — ³¹) D:o d:o 798.68 kr. I kassan har numera ingått den i förra femårsberättelsen omnämnda Dormsjö arbetares sjuk- och begravningskassa. — ³²) Delägaravgifter år 1905 162.50 kr. — ³³) D:o d:o 10,436.11 kr. — ³⁴) D:o d:o 1,083.75 kr. — ³⁵) D:o d:o 1,350 kr. — ³⁶) D:o d:o 296 kr. — ³⁷) D:o d:o 213 kr. — ³⁸) D:o d:o 648.80 kr. — ³⁹) D:o d:o 387 kr. — ⁴⁰) Upptogs i förra femårsberättelsen under Falu stad. — ⁴¹) I stiftelsen ingå 1,000 kronor, som kyrkovården Enok

Tab. 7. (Forts.) FROMMA STIFTELSE, STIPENDIEFONDER, PENSIONSANSTALTER M. M.

Ersson enligt gåfvobref den 8/7 1877 lämnat. — ⁴²) Stiftelsen utgöres af ett grafkor af sten. — ⁴³) Öfverskottet af årsräntan lägges till Sia Ericssons fond (upptagen under afd. b). — ⁴⁴) Hälften af årliga räntan å ursprungliga donationen, 2,000 kr., tilldelas vanlytt behöfvande med hedrande vandel, återstående årliga räntan användes till grafkorets underhåll eller lägges till kapitalet, tills detta uppnått 10,000 kr., hvarefter räntan användes till välgörande ändamål. — ⁴⁵) Testamentet afser 16 aktier i Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag, här värderade till 72,000 kronor, och 7 kappland jord i Myckelmyran. — ⁴⁶) Fonden utgöres af 4 aktier i Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag. — ⁴⁷) Stiftelsen tillkommen genom testamente. Donator afled den 26 november 1905. — ⁴⁸) Den i förra femårsberättelsen omnämnda pensionär har i slutet af år 1905 aflidit. — ⁴⁹) Donationen utgöres af 2 aktier i Gälle-Dala järnvägsaktiebolag. — ⁵⁰) Räntan uppbäres af två namngifna personer efter hvarandra under deras lifstid. — ⁵¹) Af behållna afkastningen af fastigheten skola gäldas dels lifräntor, dels ock visst belopp under vissa år till C. E. Bergs stärbhus. — ⁵²) Genom nådigt bref den 6 maj 1904 har förordnats, att den årliga afkastningen af fonden skall ställas till styrelsens för 6:e döfstumskoldistriktet förfogande att användas för de i gåfvobrefvet angifna ändamål med viss jämkning, samt att den del af årliga afkastningen, som för dessa ändamål ej disponeras, skall läggas till kapitalet. — ⁵³) I kapitalbeloppet ingår äfven en donation af år 1883, »Frå Lovisa Göthes testamente», hvars storlek ej kan uppgifvas, enär den ingår i barnhemmets fonder. — ⁵⁴) Räntan disponeras tillsvidare af enskild person. — ⁵⁵) Stiftelsen, som ursprungligen utgjorts af 3 in-teckningar å 10,000 riksdaler banko i egendomen Löfåsen, utgöres, enligt nådigt bref den 29 maj 1903, af ett belopp af 22,500 kronor. — ⁵⁶) Afkomsten använd till underhåll och plantering af lekplatsen. — ⁵⁷) Grundkapitalet, som år 1891 kom stiftelsen till handa, utgjorde 50,000 kr. År 1905 har skolans verksamhet varit nedlagd.

— ⁵⁸) Utdelningen har utgjorts af böcker till konfirmander. — ⁵⁹) Afkastningen ingår till biblioteks- och materialkassan. Stiftelsens storlek upptagen under afd. h). — ⁶⁰) Afkastningen ingår till biblioteks- och materialkassan. — ⁶¹) Vid elementarläroverket i Falun utdelades år 1905 2 stipendier å tillsammans 560 kr. från den Borgska stipendiefonden, som förvaltas af domkapitlet i Västerås. — ⁶²) Om det nya flickskolehuset, se berättelsens text, afd. om undervisningsväsendet. — ⁶³) Fonden utgöres af 40 aktier i Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag, hvilket bolag, oberoende af fondens tillgångar och utöfver desamma, lämnar sjukvård i mån af behof. — ⁶⁴) Donationen utgjorde ursprungligen 20,000 kr., som vid 1895 års slut vuxit till 80,007 kr., som användts till den då uppförda arbetsinrättningen. — ⁶⁵) Vid 1895 års slut utgjorde stiftelsens storlek 6,632 kr., som användts till arbetsinrättningen. — ⁶⁶) D:o 25,000 kr.; d:o. — ⁶⁷) D:o 5,950 kr.; d:o. — ⁶⁸) D:o 1,874 kr.; d:o. — ⁶⁹) Donationen utgöres af 172 tunnland 29¹/₂ kappland jord. — ⁷⁰) Af utdelningen har dessutom utgått anslag till länets skolköksnämnd 300 kr., Föreningen för arbetsstugor 500 kr., Dalarnes idiothem 500 kr., Rättviks barnhem 300 kr. och länets hushållningssällskap 1,000 kr. — ⁷¹) Utdelningen af Fruntimmersföreningens fond har utgått till Skyddsmödrasförbundet i Falun för undervisning i slöjd vid slöjdskolan för flickor. (Se texten.) — ⁷²) Utdelningen har utgått till Rättviks barnhem med 78 kr. och till Dalarnes idiothem med 400 kr. — ⁷³) Fonden har tillökats med en donation å 2,000 kr. af framlidne kamreraren S. Flodström. Afkomsten utgår till Hedemora sjuk- och begravningskassa (numera registrerad). — ⁷⁴) Afkomsten har lagts till kapitalet. — ⁷⁵) En donationen tillhörig kvarnandel har sålts för 2,800 kr. — ⁷⁶) Utdelning till stadens »jultomtar». — ⁷⁷) I tillgångarna ingå 8 aktier i Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag, upptagna till endast pari (å 1,000 kr.).